

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**İKİ DİLLİ BİREYLERİN TÜRKÇEYİ ANA DİLİ
OLARAK EDİNİMİ VE ÖĞRENİMİ SÜREÇLERİ:
ELAZIĞ ÖRNEĞİ**

—

Doktora Tezi
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
Yeni Türk Dili Programı

MART 2024

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
Doktora Tezi

İKİ DİLLİ BİREYLERİN TÜRKÇEYİ ANA DİLİ OLARAK EDİNİMİ VE ÖĞRENİMİ SÜREÇLERİ: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

Tez Yazarı
Yelda YEŞİLDAL ERAYDIN

Danışman
Prof. Dr. Ahmet BURAN

MART 2024
ELAZIĞ

T.C.

**FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Doktora Tezi

Başlığı:	İKİ DİLLİ BİREYLERİN TÜRKÇEYİ ANA DİLİ OLARAK EDİNİMİ VE ÖĞRENİMİ SÜREÇLERİ: ELAZIĞ ÖRNEĞİ
Yazarı:	Yelda YEŞİLDAL ERAYDIN
Tez Öneri Tarihi:	03.09.2020
Savunma Tarihi:	02.02.2024

TEZ ONAYI

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına göre hazırlanan bu tez aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilmiş ve akademik dinleyicilere açık yapılan savunma sonucunda **OYBİRLİĞİ** ile kabul edilmiştir.

İmza

Danışman:	Prof. Dr. Ahmet BURAN Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
------------------	--

Başkan:	Prof. Dr. Ercan ALKAYA Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
----------------	---

Üye:

Üye:

Üye:

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunun/...../20..... tarihli toplantısında tescillenmiştir.

Prof. Dr. Murat SUNKAR
Enstitü Müdürü

BEYAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “**İKİ DİLLİ BİREYLERİN TÜRKÇEYİ ANA DİLİ OLARAK EDİNİMİ VE ÖĞRENİMİ SÜREÇLERİ: ELAZIĞ ÖRNEĞİ**” Başlıklı Doktora Tezimin içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı beyan ederim.

01.01.2024

Yelda YEŞİLDAL ERAYDIN

ÖN SÖZ

İki Dilli Bireylerde Türkçenin Edinimi ve Öğrenimi Süreçleri: Elazığ Örneği adlı çalışmanın konusu belirlendiğinde bu kadar zorlanacağımı tahmin etmemiştim. Çünkü çalışmanın temelini oluşturan yöntem, bulgu ve uygulama sürecinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezununun bilgisi dahilinde olmayan, ‘eğitim bilimleri’, ‘ölçme ve değerlendirme teknikleri’ ile ‘temel ve orta düzey istatistik’ bilmeyi gerektiriyordu. Konunun anket hazırlayıp sahaya çıkmayı gerektirmesi, iki dilli bireylerde Türkçenin kullanımını merak etme isteği, bizi böyle bir tezi hazırlamaya iten sebeplerdendir. Ancak elimizde yapmayı planladığımız çalışmaya uygun hazır bir anket formu yoktu. Ancak hocamın 2004 yılında Kırgızistan’da yaptığı bir çalışmada kullandığı formu genişletip bu çalışmaya uyarlamak suretiyle yeni bir form tasarladık.

Anket formunun hazır hale getirildiği sıralarda 24 Ocak Elazığ depreminin meydana gelmesi ve ardından salgının patlak vermesi hem moralimizi ve motivasyonumuzu düşürdü hem de sahaya çıkışımızı aylarca geciktirdi. Salgın sırasında sahaya çıkamadığımız dönemde, çevrimiçi kursların açılması ve yaygınlaşması sayesinde ‘Temel ve Orta Düzey SPSS’ ile ‘AMOS Ölçek Geliştirme Yöntemi’ dersleri aldım. Bu dersler vesilesiyle çalışmada kullanılacak anket sorularını pilot bir uygulama ile test etme, soruların geçerlik ve güvenilirlik analizlerini tek tek yapma fırsatı elde ettim. Elbette bu çalışmada yer alan sorular, bir anket formuna yönelik hazırlandığı için, henüz ölçek geliştirmeye uygun değildi ve çalışmanın sınırlıkları gereği soruların geçerlik ve güvenilirlik analizlerine burada yer verilmedi. Anketteki soruların geçerlik ve güvenilirlik testleri tamamlanarak çalışma sonrasında birtakım değişiklikler yaparak anket formunun ölçek geliştirmeye elverişli hale getirilmesi, çalışmanın uygulama sahasının genişleyebilmesi ve “Buran Ölçeği”nin hazırlanabilmesi tezin başlangıcından beri kurguladığımız bir hayaldir.

Bu uzun ve yorucu serüvende bana destek olan ve teşekkür etmem gereken onlarca kişi var. Onların varlığını ve yalnız olmadığımı bilmek, benim için büyük bir sevinç ve şükür kaynağıdır. Şüphesiz ilk teşekkürüm, kendisini ilk kez 2010 yılında Kayseri’deki bir konferansında yüz yüze tanıma fırsatı bulduğum, 2012’de Elazığ’a geldiğim andan itibaren elimi tutan ve hiç bırakmayan, dile dolayısıyla dünyaya bakış açımı değiştiren ve yön veren, derdimi dert edinen, her soruma büyük bir titizlik ve incelikte cevap veren, öğrencisi olma fırsatı yakaladığım için hep gururlanacağım bu çalışmanın baş mimarı Hocam Prof. Dr. Ahmet BURAN’adır. Sevgisi, yüreklendirmesi, bilgileri ve önerileri ile teze yön göstermesi açısından çalışmanın her aşamasında hem hoca hem de her zaman bir ağabey olarak daima desteğini gördüğüm Prof. Dr. Ercan ALKAYA’ya; tezin alanyazın taraması sırasında, saha aşamasında verilerin toplanabilmesinde için bana özveriyle yardımcı olan, aklımın karıştığı istatistiksel değerlendirmelerde ne zaman kapısını çalsam beni geri çevirmeyen, sahada çalışmanın arka plan zorluğunu bilerek henüz yayımlamadığı çalışmalarını da benimle paylaşan Prof. Dr. Fatih ÖZEK’e müteşekkir olduğumu belirtmek isterim.

Teze yaptığı bilimsel katkılar için tez izleme komitesi üyesi Doç. Dr. Murat ŞENGÜL’e, çalışma sırasında desteklerini esirgemeyen ve lisansüstü eğitimim boyunca bilgi ve birikimlerinden her zaman istifade ettiğim Doç. Dr. Süleyman Kaan YALÇIN’a, Doç. Dr. Mehmet ÖZEREN’e, tezle ilgili ne zaman başım sıkışsa, saat kaç olursa olsun bana tüm içtenliğiyle cevap veren, her türlü desteği gösteren Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer YILDIRIM’a, oda arkadaşım Arş. Gör. Dr. Ayşegül AKDEMİR’e, çalışmanın pilot uygulaması sırasında sorular üzerinde birlikte düşünüp değerlendirmeler yaptığımız Arş. Gör. Dr. Bilgit SAĞLAM’a, Arş. Gör. Dr. Veysel İbrahim KARACA’ya teşekkür ederim. Lisans eğitimimden bugüne kadar üzerimde emeği olan tüm hocalarıma ve ayrıca hem kendi bölümümdeki hem de Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümündeki tüm çalışma arkadaşlarıma müteşekkirim.

Salgın şartlarının en ağır olduğu dönemde bana gönüllü bulmak için çabalayan, çalışmayı bu bakımdan en az benim kadar sahiplenilen Mehmet ERCAN’a özel olarak teşekkürü borç bilirim. Bu vesileyle, sahada iki dilli bireyleri bulmam için yardımcı olan tüm dostlarımıza ve öğrencilerimize, ayrıca çalışmada gönüllü olarak yer alan iki dillilerin hepsine teşekkür ederim.

Anket hazırlama ve uzman görüş formları çalışmaları sırasında bana destek olan Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU’na ve eşi Dr. Gökçen DURUKOĞLU’na minnettarım.

Yüksek lisansı bitirdiğimizden beri akademik yoldaşım olan gerek çalışma sırasında gerekse diğer zamanlarda hangi desteğini söylesem bir diğerini eksik bırakacağım Öğr. Gör. Dr. Cemile UZUN'a ne kadar teşekkür etsem o kadar azdır.

Sahip olduğum tüm değerleri borçlu olduğum annem Jale ve babam Mehmet Ali YEŞİLDAL'a beni her zaman, her şartta destekledikleri için minnet ve şükran duyarım. Çalışmada yer alan haritaları ve şekilleri çizen kardeşim Arda YEŞİLDAL'a teşekkür ederim.

Bir teşekkür de kendisini tanıdığımdan bu yana çalışma hayatım için beni manevi olarak her zaman destekleyen, yüreklendiren ve bu çalışma henüz tamamlanmadan kaybettiğimiz kayınbabam Aliseydi ERAYDIN'a ve onun şahsında ikinci ailem olan ERAYDIN ailesine...

Son teşekkür elbette canım oğluma ve sevgili eşime. Çalışmaya her oturduğumda türlü bahaneler uydurup yanıma gelen ve hep zamanından çalmak zorunda kaldığım oğlum Mete ERAYDIN'a ve bu zorlu süreçte hayatımı kolaylaştırmak için çabalayan eşim Atilla ERAYDIN'a sonsuz teşekkürlerle...

Yelda YEŞİLDAL ERAYDIN

ELAZIĞ 2024

İÇİNDEKİLER

BEYAN	I
ÖN SÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	XI
HARİTALAR LİSTESİ.....	XIII
EKLER LİSTESİ.....	XIV
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	XV
1.GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Modeli.....	2
1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	2
1.3. Örneklem Büyüklüğünün Hesaplanması	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.5. Veri Toplama Aracının Hazırlanması ve Verilerin Toplanması	8
1.6. Veri Analizi	8
1.7. Çalışmanın Amacı	9
1.8. Çalışmanın Önemi	9
2.İKİ DİLLİLİK	10
2.1. Dil Edinimi ve Ana Dili	10
2.1.1. Dil Edinimi Süreçleri	11
2.1.2. Dil Edinimi Üzerine Yaklaşımlar	13
2.1.3. Davranışçı Yaklaşım.....	13
2.1.3.1. Doğuştan Evrensel Dil Bilgisi Yaklaşımı	14
2.1.3.2. Etkileşimci Yaklaşım	15
2.2. İkinci Dil Edinimi	16
2.3. İki Dilliliğin Tanımı ve Kuramsal Çerçeve	18
2.3.1. İki Dilliliğin Boyutları	21
2.3.2. İki Dillilik Türleri	24
2.3.2.1. Geleneksel Yaklaşımlar	25
2.3.2.2. Maksimalist Yaklaşımlar	25
2.3.2.2.1. Minimalist Yaklaşımlar	26
2.3.2.3. Dil Yeterlilik Düzeylerine Göre İki Dillilik	27
2.3.2.3.1. Dengeli İki Dillilik	27
2.3.2.3.2. Baskın İki Dillilik	28
2.3.2.3.3. Gerileyici/Pasif/Edilgen İki Dillilik	29
2.3.2.3.4. Yarı/Kısıtlayıcı İki Dillilik.....	29
2.3.2.4. Edinim Yaşlarına Göre İki Dillilik.....	30
2.3.2.5. Sosyal Çevreyi Temel Alan İki Dillilik Türleri.....	32
2.3.2.5.1. Eklemeli/Artırıcı İki Dillilik	32
2.3.2.5.2. Eksiltici/ Farklılaşan İki Dillilik	33
2.3.3. İki Dilliliğe İlişkin Bilişsel Yaklaşımlar	33
2.3.3.1. Denge/Balon Yaklaşımı	33
2.3.3.2. Buz Dağı Benzetmesi Yaklaşımı.....	36
2.3.3.3. Eşik Yaklaşımı	38
2.4. Türkiye’de İki Dillilik Görünümü	40
2.4.1. Elazığ’da İki Dillilik Görünümü.....	46

2.4.1.1.	Kürtçe	47
2.4.1.2.	Zazaca	49
3.	BULGULAR VE TARTIŞMA	51
3.1.	Katılımcıların Sosyo Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	51
3.1.1.	Doğum Yeri	51
3.1.2.	Yaş Aralığı.....	52
3.1.3.	Cinsiyet Durumu.....	53
3.1.4.	İkamet Ettiği Yer	53
3.1.5.	Yaş Aralıklarına Göre Yaşadıkları Yerler	54
3.1.6.	Medeni Durum.....	55
3.1.7.	Çocuk Sahibi Olma Durumu	57
3.1.8.	Eğitim Durumu	57
3.1.9.	Çalışma Durumu.....	58
3.1.10.	Etnik Köken	59
3.1.11.	Aidiyet Algısı.....	60
3.1.12.	Ana Dili Tercihi.....	61
3.2.	Araştırma Hipotezlerine İlişkin Bulgular	62
3.2.1.	Dil Edinme ve Öğrenme Sürecine İlişkin Bulgular	62
3.2.1.1.	Bildiği Diller	62
3.2.1.2.	Konuştuğu İlk Dil.....	63
3.2.1.3.	Bildiği Dili Öğrendiği Yaş Aralığı.....	65
3.2.1.4.	Bildiği Dili Öğrendiği Yer	67
3.2.1.5.	Aile İçinde Konuşulan Diller	68
3.2.1.6.	Annenin Bildiği Diller	69
3.2.1.7.	Anneyle En Çok İletişim Kurulan Dil.....	71
3.2.1.8.	Annenin İlk Dili	72
3.2.1.9.	Babanın Bildiği Diller	73
3.2.1.10.	Babayla En Çok İletişim Kurulan Dil	74
3.2.1.11.	Eşin Bildiği Diller	75
3.2.1.12.	Eşle En Çok İletişim Kurulan Dil	76
3.2.1.13.	Eşin Çocuklarla Konuştuğu Diller	77
3.2.1.14.	Ev İçerisinde En Çok İletişim Kurulan Dil	78
3.2.1.15.	Duygu ve Düşüncelerin En İyi İfade Edildiği Dil/Diller.....	79
3.2.1.16.	Duygu ve Düşüncelerin En İyi Yazıldığı Dil	80
3.2.1.17.	Anlayabildiği Ancak Konuşamadığı Dil	81
3.2.1.18.	Ana Dili ile Birlikte Edinilen İkinci Dil	82
3.2.1.19.	Ana Dili ile Birlikte Edinilen İkinci Dillerin Edinilme/Öğrenilme Sebepleri	83
3.2.1.20.	İkinci Dilde Kendini İfade Edebilme Durumu	84
3.2.1.21.	Anneyle En Çok İletişim Kurulan Dilde Kendini İfade Edebilme Durumu	85
3.2.1.22.	Babayla En Çok İletişim Kurulan Dilde Kendini İfade Edebilme Durumu	86
3.2.1.23.	Türkçe ile Kendini İfade Edebilme Durumu	87
3.2.1.24.	Ailede İki Dil Bilme Durumu	88
3.2.1.25.	Türkçeyi İyi Anlayabilen Ancak Kendini Türkçe ile İyi İfade Edemeyenlerin Durumu	88
3.2.1.26.	Kendini Hem Türkçe ile Hem de İkinci Dili ile İyi İfade Edebilenlerin Durumu.....	89
3.2.1.27.	Bulunduğu Ortama Göre İki Dilden Birini Tercih Edenlerin Durumu.....	90
3.2.1.28.	Annenin/Babanın Türkçe Konuşamadığı Durumlarda Onlara Türkçe Cevap Vermeyi Tercih Edenlerin Durumları	91
3.2.1.29.	Annenin/Babanın Türkçe Konuşamadığı Durumlarda Onlara Konuştuğu Dilde Cevap Vermeyi Tercih Edenlerin Durumları	92
3.2.1.30.	Devlet Kurumlarında Kendini Türkçe ile İyi İfade Edebilenlerin Durumu	93
3.2.1.31.	Devlet Kurumlarında Kendini Türkçe ile İyi İfade Edemeyenlerin Durumu.....	94
3.2.2.	Araştırma Hipotezlerine İlişkin Alt Bulgular	95
4.	SONUÇLAR.....	145
KAYNAKLAR	147	
EKLER	150	
ÖZ GEÇMİŞ.....	159	

ÖZET
İKİ DİLLİ BİREYLERİN TÜRKÇEYİ ANA DİLİ OLARAK EDİNİMİ VE
ÖĞRENİMİ SÜREÇLERİ: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

Yelda YEŞİLDAL ERAYDIN

Doktora Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
Yeni Türk Dili Programı
Şubat 2024, Sayfa: XV + 160

Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 90'ının ana dili Türkçedir. Bu nüfusun büyük çoğunluğu da tek ana dillidir.

Kürtçe, Zazaca, Arapça, Çerkesçe, Boşnakça, Gürcüce, Lazca, Pomakça, Arnavutça, Romanca, Hemşince gibi dillerin konuşucuları genellikle Müslümandır. Din birliği, bu topluluklarla Türkler arasında, tarihsel ve kültürel ortaklığın güçlenmesine vesile olmuştur. Evlilik yoluyla soy akrabalıkları ve birlikleri oluşmuştur.

Türkiye'de Türkçenin etnik ayrımların çok ötesinde, ana dili olarak benimsenmesinde ortak dinin etkisi, yaşanılan coğrafya, ortak vatan duygusu, birlikte yaratılan kültür, söz konusu akrabalıklar, birbirine kaynaşmış toplum yapısı çok önemli rol oynamıştır. Bu bakımdan Elazığ, Türkçenin en büyük ortak anlaşma aracı olduğu, bölgenin dil ve kimlik özelliklerini bünyesinde barındıran iki dillilerin bir arada yaşadığı yerdir.

Çalışma, Elazığ ili sınırları içerisindeki Türkçe-Kürtçe ve Türkçe-Zazaca ana dillerine sahip iki dilli bireylerin Türkçeyi ana dili olarak edinme ve öğrenme süreçlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Elazığ'da yaşayan ve gönüllülük esasına göre seçilen 34 katılımcıya pilot uygulaması tarafımızca yapılmıştır. Bu uygulamadan sonra yeniden geliştirilen sorulardan oluşan anket çalışması 15-65 yaş arası 406 katılımcıya uygulanmıştır. Sonuçlar SPSS paket 28 programı ile analiz edilmiş olup tablo ve grafiklerle desteklenerek açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İki dillilik, ana dili, Türkçe-Kürtçe, Türkçe-Zazaca.

ABSTRACT

The Acquisition And Learning Processes Of Turkish As A Mother Tongue Of Bilingual Individuals: The Case Of Elazig

Yelda YEŞİLDAL ERAYDIN

Ph.D. Thesis

FIRAT UNIVERSITY

Graduate School of Social Sciences

TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

New Turkish Program

February 2024, Sayfa: XVII + 160

Turkish is the mother tongue of approximately 90 percent of Turkey's population. The vast majority of this population is monolingual.

Speakers of languages such as Kurdish, Zazaki, Arabic, Circassian, Bosnian, Georgian, Laz, Pomak, Albanian, Romani and Hamshen are generally Muslim. The unity of religion has been instrumental in strengthening the historical and cultural commonality between these communities and Turks. Through marriage, genealogical kinship and unity have been formed.

The influence of common religion, the geography, the sense of common homeland, the culture created together, the kinships in question, and the social structure fused together have played a very important role in the adoption of Turkish as the mother tongue in Turkey, far beyond ethnic distinctions. In this respect, Elazığ is a place where bilinguals live together, where Turkish is the greatest common means of understanding and which embodies the language and identity characteristics of the region.

This study aims to reveal the acquisition and learning processes of Turkish as a mother tongue of bilingual individuals with Turkish-Kurdish and Turkish-Zazaki mother tongues within the borders of Elazığ province. In this direction, we piloted the study with 34 participants living in Elazığ and selected on a voluntary basis. After this application, the questionnaire consisting of redeveloped questions was applied to 406 participants between the ages of 15-65. The results were analyzed with the SPSS package 28 program and explained with tables and graphs

Key Words: Bilingualism, mother tongue, Turkish-Kurdish, Turkish-Zazaki.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İki Dilliliğin Ayrı ve Yaygın Yeterlilik Modeli (Baker 2001: 164'ten uyarlanmıştır.).....	35
Şekil 2. Buz Dağı Benzetmesi Yaklaşımı (Baker 2001: 165'ten uyarlanmıştır.).....	37
Şekil 3. Eşik Yaklaşımı (Baker 2001: 168'den uyarlanmıştır.).....	39
Şekil 4. Katılımcıların doğum yeri.....	51
Şekil 5. Katılımcıların yaş aralığı.....	52
Şekil 6. Katılımcıların cinsiyet durumu	53
Şekil 7. Katılımcıların ikamet yeri	54
Şekil 8. Katılımcıların yaş aralıkları.....	55
Şekil 9. Katılımcıların medeni durumu	56
Şekil 10. Katılımcıların çocuk sahibi olma durumu	57
Şekil 11. Katılımcıların eğitim durumu.....	58
Şekil 12. Katılımcıların çalışma durumu.....	59
Şekil 13. Katılımcıların etnik kökenleri	60
Şekil 14. Katılımcıların aidiyet algısı.....	60
Şekil 15. Katılımcıların ana dili	61
Şekil 16. Katılımcıların bildiği diller	63
Şekil 17. Katılımcıların konuştuğu ilk dil (*Çoklu cevap).....	64
Şekil 18. Katılımcıların bildikleri hangi yaş aralığında öğrendikleri	66
Şekil 19. Katılımcıların bildiği dili öğrendiği yer	68
Şekil 20. Katılımcıların aile içinde konuştukları diller.....	69
Şekil 21. Katılımcıların annesinin bildiği diller	70
Şekil 22. Katılımcıların anneyle en çok iletişim kurdukları dil.....	71
Şekil 23. Katılımcıların annesinin ilk dili.....	72
Şekil 24. Katılımcıların babasının bildiği diller	73
Şekil 25. Katılımcıların babasıyla en çok iletişim kurduğu dil	74
Şekil 26. Katılımcıların eşinin bildiği diller.....	75
Şekil 27. Katılımcıların eşlerinin en çok konuştuğu dil	76
Şekil 28. Katılımcıların eşlerinin çocuklarıyla konuştukları diller.....	77
Şekil 29. Katılımcıların ev içerisinde en çok iletişim kurdukları dil	78
Şekil 30. Katılımcıların kendilerini en iyi ifade ettiği dil/diller	79
Şekil 31. Katılımcıların duygu ve düşüncelerini en iyi yazdıkları dil	80
Şekil 32. Katılımcıların anlayabildiği ancak konuşamadıkları dil.....	81
Şekil 33. Katılımcıların ana dili ile birlikte edindikleri ikinci dil.....	82
Şekil 34. Katılımcıların ana dili ile birlikte edindikleri ikinci dillerin edinilme/öğrenilme sebepleri	83
Şekil 35. Katılımcıların ikinci dilde kendini ifade edebilme durumu	84
Şekil 36. Katılımcıların annesiyle en çok iletişim kurdukları dilde kendini ifade edebilme durumu	85
Şekil 37. Katılımcıların babasıyla en çok iletişim kurdukları dilde kendini ifade edebilme durumu	86
Şekil 38. Katılımcıların Türkçe ile kendilerini ifade edebilme durumu	87
Şekil 39. Katılımcıların ailede iki dil bilme durumu	88
Şekil 40. Türkçeyi iyi anlayabilen ancak kendini Türkçe ile iyi ifade edemeyen katılımcıların durumu	89
Şekil 41. Kendini hem Türkçe ile hem de ikinci dili ile iyi ifade edebilen katılımcıların durumu.....	90
Şekil 42. Bulunduğu ortama göre iki dilden birini tercih eden katılımcıların durumu.....	91
Şekil 43. Annenin/Babanın Türkçe konuşmadığı durumlarda onlara Türkçe cevap vermeyi tercih eden katılımcıların durumu	92
Şekil 44. Annenin/babanın Türkçe konuşmadığı durumlarda onlara konuştuğu dilde cevap vermeyi tercih eden katılımcıların durumu.....	93
Şekil 45. Katılımcıların devlet kurumlarında kendini Türkçe ile iyi ifade edebilme durumu	94

Şekil 46. Katılımcıların devlet kurumlarında kendilerini Türkçe ile iyi ifade edememe durumu	95
Şekil 47. Katılımcıların eğitim durumu ile evde kullanılan dil durumu	96
Şekil 48. Katılımcıların eğitim düzeyi ile ailede iki dil bilme durumu	98
Şekil 49. Katılımcıların eğitim düzeyi ile Türkçeyi iyi anlayabilme ancak iyi ifade edememe durumu	99
Şekil 50. Katılımcıların eğitim düzeyi ve hem Türkçe hem de ikinci dil ile kendini iyi ifade edebilme durumu	100
Şekil 51. Katılımcıların eğitim düzeyi ile bulundukları ortama göre iki dilden birini tercih etme durumu ..	100
Şekil 52. Katılımcıların eğitim düzeyi ile annesi/babası Türkçe konuşmadıklarında onlara Türkçe cevap vermeyi tercih etme durumu	101
Şekil 53. Katılımcıların eğitim düzeyi ile annesi/babası Türkçe konuşmadıklarında onlara konuştuğu dilde cevap vermeyi tercih etme durumu	102
Şekil 54. Katılımcıların eğitim düzeyi ile herhangi bir devlet kurumunda Türkçe ile kendini iyi ifade etme durumu	103
Şekil 55. Katılımcıların eğitim düzeyi ile herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile ifade etmekte zorluk çekenlerin durumu	103
Şekil 56. Katılımcıların cinsiyeti ile ailede iki dil bilme durumu	106
Şekil 57. Katılımcıların cinsiyeti ile Türkçeyi iyi anlayabilme ancak kendini Türkçe ile iyi ifade edememe durumu	106
Şekil 58. Katılımcıların cinsiyeti ile hem Türkçe hem de ikinci dili ile kendini iyi ifade edebilme durumu	107
Şekil 59. Katılımcıların cinsiyeti ile bulunduğu ortamda iki dilden birini tercih etme durumu	108
Şekil 60. Katılımcıların cinsiyeti ile annesi/babası Türkçe konuşmadıklarında onlara Türkçe cevap vermeyi tercih etme durumu	108
Şekil 61. Katılımcıların cinsiyeti ile annesi/babası Türkçe konuşmadıklarında onlara ikincin dili ile cevap verme durumu	109
Şekil 62. Katılımcıların cinsiyeti ile herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile ifade edenlerin durumu	110
Şekil 63. Katılımcıların cinsiyeti ile herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile ifade etmede zorlananların durumu	110
Şekil 64. Katılımcıların evde çoğunlukla konuştukları dil ile doğum yeri ilişkisi	111
Şekil 65. Katılımcıların evde çoğunlukla konuştukları dil ile etnik köken ilişkisi	114
Şekil 66. Katılımcıların yaşı ile annesi/babası Türkçe konuşmadıklarında onlara Türkçe cevap vermeyi ..	116
Şekil 67. Katılımcıların yaşı ile annesi/babası Türkçe konuşmadıklarında onlara ikinci dili ile cevap	116
Şekil 68. Katılımcıların yaşı ile Türkçeyi iyi anlayan ancak kendini Türkçe ile iyi ifade edemeyenlerin ilişki durumu	117
Şekil 69. Katılımcıların yaş aralıklarına göre aidiyet duygusu ilişkisi	119
Şekil 70. Katılımcılardan kendini Türk hissedenenlerin etnik köken durumu	120
Şekil 71. Katılımcıların ana dili ve aidiyet duygusu ilişkisi	120
Şekil 72. Katılımcıların aidiyet duygusu ile yaşadığı yer ilişkisi	121
Şekil 73. Katılımcıların etnik kökeni ile herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade etme ilişkisi	122
Şekil 74. Katılımcıların etnik kökeni ile cinsiyet ilişkisi	122
Şekil 75. Katılımcıların doğum yeri ile Türkçeyi iyi anlayabilme ancak kendini Türkçe ile iyi ifade edememe ilişkisi	124
Şekil 76. Katılımcıların doğum yeri ile ana dili ilişkisi	124
Şekil 77. Katılımcıların etnik kökeni ile ikinci dilde kendini ifade etme ilişkisi	126
Şekil 78. Katılımcıların etnik kökeni ve annesiyle en çok iletişim kurdukları dilde kendini ifade etme ilişkisi	127

Şekil 79. Katılımcıların etnik kökeni ve babasıyla en çok iletişim kurdukları dilde kendini ifade etme ilişkisi	128
Şekil 80. Katılımcıların etnik kökeni ve Türkçe ile kendini ifade etme ilişkisi	128
Şekil 81. Katılımcıların annesiyle Türkçe konuşanların ana dili ve annelerinin ilk dili arasındaki ilişki	129
Şekil 82. Annesi ile Kürtçe konuşan katılımcıların ana dili ve annelerinin ilk dili arasındaki ilişki”	130
Şekil 83. Annesi ile Zazaca konuşan katılımcıların ana dili ve annelerinin ilk dili arasındaki ilişki	131
Şekil 84. Bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade eden 56-65 yaş arası kadın katılımcıların bildikleri ikinci dilin yüzde oranları.....	132
Şekil 85. Bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade eden 56-65 yaş arası erkek katılımcıların bildikleri ikinci dilin yüzde oranları.....	132
Şekil 86. Katılımcıların ana dili ve babasının ilk dili arasındaki ilişki	135
Şekil 87. Katılımcıların aile içinde bildikleri dillerin sayısı ile yaş aralığı ilişkisi	136
Şekil 88. Duygu ve düşüncelerini en iyi ifade ettiği dili Türkçe olarak belirten katılımcıların ana dili ile annesinin ilk dili arasındaki ilişki	137
Şekil 89. Duygu ve düşüncelerini en iyi ifade ettiği dili Kürtçe olarak belirten katılımcıların ana dili ile annesinin ilk dili arasındaki ilişki	138
Şekil 90. Duygu ve düşüncelerini en iyi ifade ettiği dili Zazaca olarak belirten katılımcıların ana dili ile annesinin ilk dili arasındaki ilk ilişki	139
Şekil 91. Katılımcıların etnik köken ve aidiyet algısı ilişkisi	140
Şekil 92. Katılımcılardan kendini Türk hissedenlerin oranı	140
Şekil 93. Katılımcılardan kendini Kürt hissedenlerin oranı	141
Şekil 94. Katılımcılardan kendini Zaza hissedenlerin oranı	141
Şekil 95. Katılımcıların ana dili ve aidiyet algısı ilişkisi	142
Şekil 96. Katılımcıların ana dili tercihleri ile aidiyet duyguları arasındaki ilişki	143
Şekil 97. Katılımcıların ana dili tercihleri ile aidiyet duyguları arasındaki ilişki	143
Şekil 98. Katılımcıların ana dili tercihleri ile aidiyet duyguları arasındaki ilişki	144

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. $\alpha = 0.05$ İçin Örneklem Büyüklükleri (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 50)	5
Tablo 2. Elazığ İlçelerinin Nüfus Yüzdeleri ve Uygulanması Gereken Minimum Anket Sayıları	5
Tablo 3. Dil becerilerinin boyutları	24
Tablo 4. Katılımcıların doğum yerlerinin yüzde frekans tablosu.....	51
Tablo 5. Katılımcıların yaş dağılımlarının yüzde frekans tablosu	52
Tablo 6. Katılımcıların cinsiyet dağılımlarının yüzde frekans tablosu	53
Tablo 7. Katılımcıların şu an yaşadıkları yerlerin dağılımının yüzde frekans tablosu.....	53
Tablo 8. Katılımcıların Yaş Aralıklarına Göre Yaşadığı Yerler	54
Tablo 9. Katılımcıların medeni durumlarının dağılımının yüzde frekans tablosu	55
Tablo 10. Katılımcıların çocuklarının olup olmadığının dağılımının yüzde frekans tablosu	57
Tablo 11. Katılımcıların eğitim durumlarına dağılımlarının yüzde frekans tablosu	57
Tablo 12. Katılımcıların mesleklerine göre dağılımlarının yüzde frekans tablosu	58
Tablo 13. Katılımcıların etnik kökenlerine ait tutumlarına göre dağılımlarının yüzde frekans tablosu.....	59
Tablo 14. Katılımcıların etnik aidiyet algılarının dağılımının yüzde frekans tablosu.....	60
Tablo 15. Katılımcıların ana dili tutumunu gösteren dağılımının yüzde frekans tablosu	61
Tablo 16. Katılımcıların bildiği dillerin dağılımını gösteren yüzde frekans tablosu	62
Tablo 17. Katılımcıların konuştukları ilk dilleri gösteren yüzde frekans tablosu	63
Tablo 18. Katılımcıların bildikleri dilleri ne zaman öğrendiklerini gösteren yüzde frekans tablosu	65
Tablo 19. Katılımcıların bildiği dilleri nerede öğrendiklerini gösteren yüzde frekans tablosu.....	67
Tablo 20. Aile içinde konuşulan dilleri gösteren yüzde frekans tablosu.....	68
Tablo 21. Annesinin bildiği dilleri gösteren yüzde frekans tablosu.....	69
Tablo 22. Anneleriyle en çok iletişim kurdukları dilleri gösteren yüzde frekans tablosu.....	71
Tablo 23. Annelerinin ilk dilini gösteren yüzde frekans tablosu	72
Tablo 24. Babalarının bildiği dilleri gösteren yüzde frekans tablosu.....	73
Tablo 25. Babasıyla en çok iletişim kurdukları dili gösteren yüzde frekans tablosu	74
Tablo 26. Eşin bildiği dilleri gösteren yüzde frekans tablosu	75
Tablo 27. Eşle en çok iletişim kurulan dili gösteren yüzde frekans tablosu	76
Tablo 28. Eşin çocuklarla en çok konuştuğu dili gösteren yüzde frekans tablosu	77
Tablo 29. Evde çoğunlukla konuşulan dili gösteren yüzde frekans tablosu	78
Tablo 30. Duygu ve düşüncelerin en iyi anlatıldığı dili gösteren yüzde frekans tablosu.....	79
Tablo 31. Duygu ve düşüncelerin en iyi anlatıldığı dili gösteren yüzde frekans tablosu.....	80
Tablo 32. Hangi dilleri anlayıp konuşamadığını gösteren yüzde frekans tablosu.....	81
Tablo 33. Ana dili ile birlikte edinilen ikinci dili gösteren yüzde frekans tablosu	82
Tablo 34. Ana dili ile birlikte edinilen ikinci dili gösteren yüzde frekans tablosu	83
Tablo 35. İkinci dilde kendilerini ne kadar ifade edebildiklerini gösteren yüzde frekans tablosu	84
Tablo 36. Annesiyle en çok iletişim kurduğu dilde kendilerini ne kadar ifade edebildiklerini gösteren yüzde frekans tablosu.....	85
Tablo 37. Babasıyla en çok iletişim kurduğu dilde kendilerini ne kadar iyi ifade edebildiklerini gösteren yüzde frekans tablosu.....	86
Tablo 38. Türkçe ile kendilerini ne kadar iyi ifade edebildiklerini gösteren yüzde frekans tablosu.....	87
Tablo 39. Ailesinde iki dil bilenlerin sayısını gösteren yüzde frekans tablosu	88
Tablo 40. Türkçeyi iyi anlayan ama kendini Türkçe ile iyi ifade edemeyenlerin sayısını gösteren yüzde frekans tablosu	88
Tablo 41. Kendini hem Türkçe ile hem de ikinci dili ile iyi ifade edebilenlerin sayısını gösteren yüzde frekans tablosu	89
Tablo 42. Bulunduğu ortama göre iki dilden birini tercih edenlerin sayısını gösteren yüzde frekans tablosu 90	

Tablo 43. Annesi/babası Türkçe konuşmadığı durumlarda onlara Türkçe cevap vermeyi tercih edenlerin sayısını gösteren frekans tablosu	91
Tablo 44. Annesi/babası Türkçe konuşmadığı durumlarda onlara konuştukları dilde cevap vermeyi tercih edenlerin sayısını gösteren frekans tablosu	92
Tablo 45. Herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade edenlerin sayısını gösteren yüzde frekans tablosu	93
Tablo 46. Herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade edemeyenlerin sayısını gösteren yüzde frekans tablosu.....	94
Tablo 47. Eğitim Durumu ile Evde Konuşulan Dile Yönelik Ki Kare Analizi Sonuçları	95
Tablo 48. Eğitim Durumu ile Katılımcıların Anne/Babalarının Türkçe Konuşamadıklarında Onlara Türkçe Cevap Verme Durumuna Yönelik Ki Kare Analizi Sonuçları.....	97
Tablo 49. Katılımcıların Cinsiyet Durumu İle Bulundukları Ortama Göre İki Dilden Birini Tercih Etme Durumu Arasındaki Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları.....	105
Tablo 50. Katılımcıların Evde Çoğunlukla Konuşulan Dil ile Doğum Yeri ve Etnik Köken İlişkisine Ait Durumu Gösteren Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları.....	111
Tablo 51. Katılımcıların Yaş Durumu ile Annesi/Babası Türkçe Konuşamadıklarında Onlara Cevap Vermeyi Tercih Ettikleri Dil Durumu ve Türkçeyi İyi Anlayabilen Ancak İyi İfade Edemeyenlerin İlişkisine Dair Durumu Gösteren Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları.....	115
Tablo 52. Katılımcıların Aidiyet Algısı ile Yaş, Etnik Köken, Ana Dili ve Yaşadığı Yer Durumları Arasındaki Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları	118
Tablo 53. Katılımcıların Etnik Köken Durumu ile Herhangi Bir Devlet Kurumunda Konuştuğu Dil ve Cinsiyet İlişkisini Gösteren Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları	121
Tablo 54. Katılımcıların Doğum Yeri İle Ana Dili, Türkçeyi İyi Anlayıp Kendisini Türkçe İle İyi İfade Edememe Durumu Arasındaki Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları.....	123
Tablo 55. Katılımcıların Etnik Kökeni ile İkinci Dilde Kendisini Ne Kadar İfade Ettiği, Annesiyle/Babasıyla En Çok İletişim Kurduğu Dilde ve Kendisini Türkçeyle Ne Kadar İfade Edebildiği Durumları Gösteren Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları	125
Tablo 56. Katılımcıların Ana Dili ve Annesiyle Konuştuğu Dil Arasındaki İlişki Durumunu Gösteren Ki Kare İlişki Testi Analiz Sonucu	129
Tablo 57. Katılımcının Ana Dili İle Birlikte Edindiği İkinci Dil Ve Cinsiyeti Arasındaki Durumu Gösteren Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları	131
Tablo 58. Katılımcıların Etnik Kökeni ile 0-6 Yaş Arası Köyde Yaşama Durumu Arasındaki İlişkiyi Gösteren Ki Kare Testi Analiz Sonuçları	133
Tablo 59. Katılımcıların Ana Dili ile 0-6 Yaş Arası Köyde Yaşama Durumu Arasındaki İlişkiyi Gösteren Ki Kare Testi Analiz Sonuçları	134
Tablo 60. Katılımcıların Ana Dili ile Babalarının İlk Dili Arasındaki İlişkiyi Gösteren Ki Kare Testi Analiz Sonuçları.....	134
Tablo 61. Katılımcıların Aile İçinde Bildikleri Dil Sayısı ile Ait Oldukları Yaş Aralığı Arasındaki Durumu Gösteren Ki Kare Testi Analiz Sonuçları	135
Tablo 62. Katılımcıların Ana Dili ile Duygu ve Düşüncelerini En İyi Anlatabildikleri Dil Arasındaki İlişkiyi Gösteren Ki Kare Testi Analiz Sonuçları	136
Tablo 63. Çalışmaya Katılan Bireylerin Etnik Köken Tercihleri ile Aidiyet Algılarına Yönelik Pearson Ki Kare Analiz Tablosu	139
Tablo 64. Çalışmaya Katılan Bireylerin Ana Dili Tercihleri ile Aidiyet Duygularına Yönelik Pearson Ki Kare Analiz Tablosu	142

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Elazığ yerel diller haritası	7
Harita 2. Evde konuşulan dil ile doğum yeri ilişkisini gösteren harita.....	113

EKLER LİSTESİ

Ek 1. Anket Formu.....	150
Ek 2. Etik Kurul Belgesi	157

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

DİE : Devlet İstatistik Enstitüsü

TDK : Türk Dil Kurumu

1. GİRİŞ

Günümüz dil bilim çalışmalarındaki gelişmeler, Türklük bilimi alanındaki çalışmaların da disiplinler arası ve bütüncül yaklaşımlarla ele alınmasının gerekliliğini ve bunların somut nicel verilerle ortaya konması ihtiyacını doğurmuştur. Türklük bilimi alanyazınındaki bu eksikliği gidermek ve alana çok boyutlu bakış açısını yerleştirebilmek çalışmanın hedefleri arasındadır. Betimsel araştırma yöntemlerini Türklük Bilimi çalışmalarına uyarlamak zordur. Verilerin toplanması aşamasında karşılaşılan güçlükler, kayıp veri olabileceği ihtimali, veri analizi için yeterli sayının üzerine çıkma çabası bu zorluklardan bazılarıdır. Ayrıca elde edilen verilerin bilgisayar ortamına işlenmesi ile oluşturulan kodlama atamaları, veri işleme aşamaları gibi süreçler diğer zorlukları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla tezde ortaya konan nicel verilerden görünmeyen bir arka plan çalışmasının yapıldığının da özellikle belirtilmek gerekmektedir.

Çalışmaya genel hatlarıyla bakılacak olursa birinci bölümün ilk ana başlığını **İki Dillilik** kavramı oluşturmaktadır. Bu bağlamda alanyazında iki dillilik tanımlamaları ve kuramsal çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Bu bölümün alt başlıklarını iki dilliliği oluşturan süreçler ile iki dilli bireylerin dil edinimleri, gelişimleri ve yeterlikleri konularına değinilmiştir.

Çalışma betimsel bir tarama yöntemini içermekte ve iki dilliliğin yalnızca bireysel ve sosyal olarak gelişme süreçleri hakkında görüşleri toplama ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, iki dilli bireylerin bildikleri dilleri hangi düzeyde anladıkları, okudukları ve yazdıklarını ölçmeyi hedeflememiş ve buna bağlı olarak iki dilliliğin kullanım alanlarına ve dil beceri testlerine yer verilmemiştir. Kuramsal olarak genel kabule bakıldığında her iki dili de eşit derecede iyi bilen ve dil yeterliğine sahip olan bireylerin iki dilli olması gerekir. Ancak, anket çalışmasına katılan gönüllülerin iki dilli olup olmadıklarına, kişinin kendisinin karar vermesi istenmiş, kendi şahsi görüş ve ifadesine göre iki dilli olup olmadığı yönündeki beyanıyla veri toplama süreci için katkısı istenmiştir. Bu aşamada iki dilli bireylere ulaşabilirliğin zorluklarından biri de Elazığ'daki iki dilli bireylerin çoğunlukla kendilerini iki dilli olarak kabul etmemesinden kaynaklanmaktadır. Gönüllülerin öz değerlendirmelerine göre, "Evet, ben iki dilliyim." diyerek kabul edenlerin anket çalışmasına katılması talep edilmiştir. Bu çalışmada, iki dilliliğin yeterliği ve beceri düzeyleri ölçümlerine yer vermememiz erişilebilecek en geniş kitledeki iki dilli birey sayısına varmayı amaçlamamızdan kaynaklanmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünün ikinci ana başlığı altında verilen **Türkiye'de İki Dillilik Görünümü** başlığı içinde Elazığ'da konuşulan diller arasında Kürtçeye ve Zazacaya yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünü **Bulgular ve Yorumlar** teşkil etmektedir. Yapılan analizler sonucunda gönüllülerin bildikleri dilleri edinme ve öğrenme süreçlerinde hangi bireysel veya sosyal durumlarda gelişme gösterdikleri, bildikleri dillere karşı tutumları ve yaklaşımları tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada araştırma deseni olarak nicel yöntem kullanılmış olup betimsel taramayla anket uygulanmıştır. Saha çalışmasına başlamadan önce Elazığ Valiliği'nden anket uygulama ve araştırma izni alınmıştır.

Nicel araştırmalarda betimsel taramayla anket uygulama yönteminin en büyük avantajı, oldukça çok sayıda bireyden oluşan örneklemden elde edilen sayısal verileri sunmaktır.

1.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Çalışma, Elazığ ili sınırları içerisindeki Türkçe-Kürtçe ve Türkçe-Zazaca dillerine sahip iki dilli bireylerin Türkçeyi ana dili olarak edinme ve öğrenme süreçlerini kapsamaktadır.

Örneklem, belli kurallara göre, belli bir evrenden seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir. Araştırmalar çoğunlukla örneklem kümeler üzerinde yapılır ve elde edilen sonuçlar ilgili evrenlere genellenir (Karasar, 2005: 110-111). Örneklem evrenin bir parçası olup hem araştırma hem de istatistiksel bakımdan büyük önem taşır. Örneklemen en önemli özelliği yansız ve temsili olmasıdır (Kaptan, 1983: 135).

Üzerinde çalışılan bir evrenden örneklem seçme işlemine ise örnekleme denilmektedir. Seçilen örneklemden elde edilen bilgiler kullanılarak evren konusunda doğru bilgilere ulaşılmaya çalışılır (Arıkan, 2004: 129-130). Örnekleme, bir araştırmanın konusunu oluşturan evrenin bütün özelliklerini yansıtan bir parçasının seçilmesi işlemini belirtir. Örneklem, seçildiği bütünün küçük bir örneğidir. Örneklemen seçildiği grubun tümü ise evreni oluşturur. Örneklem seçilirken, örneklemin temsil yeteneği taşımaya ve yeterli büyüklükte olmasına dikkat etmek gerekir. Örneklem seçilerek yapılan araştırmalar zaman ve maliyet yönünden ekonomik olduğu gibi, çoğu zaman da bütün evrenin incelenmesiyle elde edilen sonuçlar kadar geçerli, sağlıklı ve güvenilir olabilir (Gökçe, 1988: 77-78).

Örnekleme yapılırken, öncelikle araştırmanın amaçları doğrultusunda sonuçların genellenmek istendiği evrenin sınırlandırılıp çalışma evreninin tanımlanması gerekir. Araştırmaların amaçlarına göre en uygun bir çalışma evreni vardır (Karasar, 2005: 116).

Bu çalışmanın örnekleme aşamasında tabakalı örnekleme, kota örnekleme/uygun tabakalı örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemleri tercih edilmiştir.

Tabakalı örnekleme, sınırları belirlenmiş bir evrende alt tabakalar veya alt birim gruplarının var olduğu durumlarda kullanılır. Burada önemli olan, evren içindeki alt tabakaların varlığından yola çıkarak evren üzerinde çalışmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 105).

Kota örneklemede sınırlı bir evren, araştırmanın amacına uygun olarak araştırmacının öngördüğü belirli değişkenlere göre sınıflandırılır. Bu değişkenler yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, hastalık olabileceği gibi, etnik köken, kırsal ve kentsel değişkenler de olabilir (Gökçe, 1988: 83). Araştırmacı seçtiği değişkenler açısından evreni benzer alt gruplara ayırır. Çalışacağı birim sayısını da kendi olanakları çerçevesinde saptar (Gökçe, 1988: 83).

Kartopu örneklemede öncelikle evrene ait birimlerden birisi ile temas kurulur. Temas kurulan birimin yardımıyla ikinci birime, ikinci birimin yardımıyla üçüncü birime gidilir. Bu şekilde, sanki bir kartopunun büyümesi gibi örneklem büyüklüğü genişler (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 45). Araştırma süreci ilerledikçe, ulaşılan kişilerin yardımıyla daha fazla kişi listeye dahil edilecek ve liste kartopu gibi büyüyecektir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 112).

Çalışmada, bu örnekleme yöntemlerine göre evreni oluşturan birimler, Kürtçenin ve Zazacanın ana dili olarak yoğun konuşulduğu bölgelerde sınıflandırılarak tabakalara ayrılmıştır¹. Bu tabakalardan örnekleme oluşturan katılımcılar arasında cinsiyet, yaş, sosyal sınıf, eğitim seviyesi kıstasları gözetilmeye çalışılarak en kolay ulaşılabilir bireyden başlanmış ondan yardım almak suretiyle yeni bireyler bulunmuştur.

1.3. Örneklem Büyüklüğünün Hesaplanması

Örneklem alınmasında örneklemin alındığı evreni temsil etmesi önemlidir. Bu durumda ne kadar, hangi büyüklükteki bir örneklemin evreni temsil edebileceği sorunu ortaya çıkmaktadır. Alınan örneklemin evreni temsil yeterliği bulunmadığında örnekleme hatası olur (Bailey, 1987; akt. Balcı, 2005, s.91). Yeterli bir örneklem, güvenilir sonuçlar sağlayacak kadar eleman kapsayan örneklemdir (Young, 1968, s.324). Örneklemin çok küçük olması durumunda araştırma sonuçlarının evren için genellenebilmesi güçleşir. Betimsel araştırmalarda minimum %10 örneklem alınır, örnek büyüklüğünün fazla olması sonuçların güvenilirliğini arttırır (Gay, 1987; akt. Arlı ve Nazik, 2001: 77).

Bir örneklemin güvenilirliği örneklem ortalamalarının evren ortalamasına olan yakınlığı ile ilgilidir. Örneklemden hesaplanan ortalamanın, parametreye yakınlığı arttıkça güvenilirliği de artar (Kaptan, 1983, s.136).

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesi konusunda araştırmacılara yardımcı olmak amacıyla bazı formüller geliştirilmiştir. Ancak bu formüllerin uygulanabilmesi için bazı bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Oysa söz konusu bu bilgiler çoğu zaman elde bulunmaz. Var olanlar ise büyük bir olasılıkla kesin, net değerler değildir. Formüller yardımı ile bu kesin olmayan rakamlara dayalı olarak örneklem büyüklüğü hesaplama yoluna gidildiğinden bulunan örneklem büyüklüğü için birebir uygunluktan söz etmek zordur. Ama özellikle genç araştırmacılar başta olmak üzere bu formüller herkes için iyi bir rehberdir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 47).

Örneklem büyüklüğünü saptamak için kullanılan bazı formüller şunlardır (Özdamar, 2003: 116-118):

N: Evren birim sayısı, n: Örneklem büyüklüğü

P: Evrendeki X'in gözlenme oranı, Q (1-P): X'in gözlenmeme oranı

Z_{α} : $\alpha = 0.05, 0.01, 0.001$ için 1.96, 2.58 ve 3.28 değerleri

d= Örneklem hatası

σ = Evren standart sapması

$t_{\alpha, sd}$ = sd serbestlik dereceli t dağılımı kritik değerleridir (sd=n-1). $t_{\alpha, sd}$ kritik değerleri sd= n-1→ 5000 olduğunda Z_{α} değerlerine eşit alınabilir.

¹ (bk. 1. harita, Elazığ Yerel Diller Haritası)

1. Evren varyansı biliniyorsa ve sadece 1.tür hata dikkate alınarak örneklem büyüklüğü;

$$n = \frac{N \cdot \sigma^2 \cdot Z_{\alpha}^2}{(N-1) \cdot d^2}$$

2. Evren standart sapması (σ) bilinmiyorsa Z_{α} yerine t dağılımının kritik değerleri olan $t_{\alpha, sd}$ değerleri alınarak örneklem büyüklüğü;

$$n = \frac{N \cdot s^2 \cdot t_{\alpha, sd}^2}{(N-1) \cdot d^2}$$

Eğer evren varyansı bilinmiyorsa σ yerine s, Z_{α} ve Z_{β} değerleri yerine $t_{\alpha/sd}$ değerleri kullanılır.

3. Araştırmada incelenecek değişken nitel değişken olduğunda normal yaklaşımla yukarıdaki formüller aşağıdaki gibi yazılır.

$$n = \frac{N \cdot P \cdot Q \cdot Z_{\alpha}^2}{(N-1) \cdot d^2} \quad n = \frac{N \cdot P \cdot Q \cdot t_{\alpha, sd}^2}{(N-1) \cdot d^2}$$

4. Evren birim sayısı 10000'in üzerinde olduğu durumlarda yukarıdaki formüller aşağıdaki gibi uygulanır.

$$n = \frac{\sigma^2 \cdot Z_{\alpha}^2}{d^2} \quad n = \frac{P \cdot Q \cdot Z_{\alpha}^2}{d^2}$$

Yukarıdaki formüllerden de anlaşılacağı gibi örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında bazı istatistik bilgilerine sahip olmak gerekmektedir.

Araştırmacılara bir kolaylık olması bakımından $\alpha = 0.05$ için ± 0.03 , ± 0.05 ve ± 0.10 örnekleme hataları için farklı evren büyüklüklerinden çekilmesi gereken örneklem büyüklükleri hesaplanarak aşağıda Tablo 1'de verilmiştir. Bu çizelge sadece araştırmacılara bir yol göstermek amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmacı kendi özel durumuna göre örneklem büyüklüğünü hesaplarken gerekli formüllerden yararlanmalıdır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004, 49-50).

Tablo 1. $\alpha=0.05$ için Örneklem Büyüklükleri (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 50)

Evren Büyük- lüğü	±0.03 örnekleme hatası			±0.05 örnekleme hatası			±0.10 örnekleme hatası		
	(d)			(d)			(d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Tablo 1'e bakıldığında, örnekleme hatasını azaltmak için örneklem büyüklüğünün artırılması gerektiği görülmektedir. Diğer yandan seçilen hata payına göre belli bir değerden sonra örneklem büyüklüğünün artmasına gerek olmadığı söylenebilir.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, Kürtçenin ana dili olarak konuşulduğu Baskil, Karakoçan, Keban, Kovancılar, Sivrice; Zazacanın ana dili olarak konuşulduğu Alacakaya, Arıcak, Maden, Palu yerleşim birimleri ve Elazığ merkezde ikamet eden iki dilli bireylerin sayısı açısından elimizde herhangi bir veri olmadığından, örneklem tespiti için aşağıda 2. tabloda listelenmiş olan nüfus verilerine göre orantısal hesaplama yapılmıştır. Bu bağlamda; Elazığ'ın 2019 sayımı verilerine göre -Ağın hariç- nüfusu (588.472) evren kabul edilip örneklem büyüklüğü, %5 örnekleme hatası ile %95 güven düzeyinde kesinlik (göz yumulabilir hata) sınırları için verileri kaynak alınarak aşağıdaki gibi oranlanmıştır:

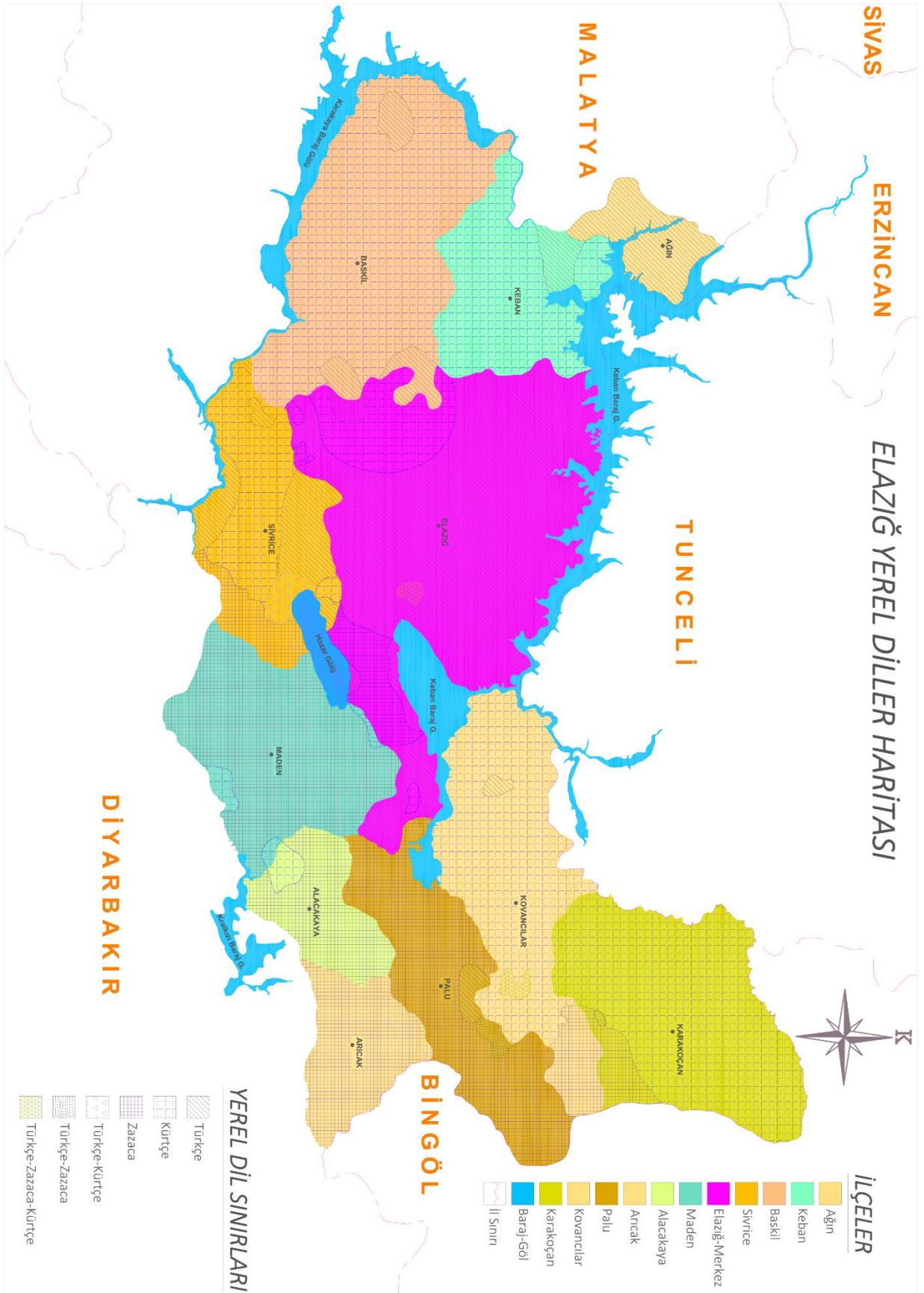
Tablo 2. Elazığ İlçelerinin Nüfus Yüzdeleri ve Uygulanması Gereken Minimum Anket Sayıları

İlçe	İlçe Nüfusu	Nüfus Yüzdesi	Anket Sayısı
Merkez	439.687	74,82	287
Kovancılar	39.079	6,61	26
Karakoçan	28.142	4,76	18
Palu	19.776	3,35	13
Arıcak	14.620	2,47	10
Baskil	13.764	2,33	9
Maden	11.275	1,91	7
Sivrice	8.910	1,51	6
Keban	7.068	1,20	5
Alacakaya	6.151	1,04	4
Toplam	588.472	100	385

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırmanın evreni Elazığ il sınırları -Ağın ilçesi hariç- olarak belirlenmiştir. Ağın, ana dili sadece Türkçe olan bireylerden oluşmaktadır. Bu nedenle çalışma kapsamına dâhil edilmemiştir.²
- Çalışmanın evreni olarak kabul edilen nüfus verileri, iki dillilik ayrımı gözetilmeksizin Elazığ nüfusuna kayıtlı tüm bireyleri kapsamaktadır. İki dilli bireylerin yoğun olduğu düşünülen bölgelerde, en ulaşılabilir bireylerden ve gönüllülerden başlanmak üzere, ihtiyaç duyulan büyüklükteki gruba erişilinceye kadar her bir tabaka oranı göz önünde bulundurularak veri toplanmaya çalışılacaktır (Büyüköztürk vd., 2015:92).
- Çalışma, ana dili hem Türkçe hem de Kürtçe veya Zazaca olan 15-65 yaş arası bireyler ile sınırlandırılmıştır.
- Kürtçe ana dili olarak *yoğun bir şekilde* Baskil, Karakoçan, Keban, Kovancılar, Sivrice; Zazaca ise Alacakaya, Arıcak, Maden, Palu yerleşim birimlerinde konuşulmaktadır.

² Detaylı bilgi için bkz. Elazığ Yerel Diller Haritası: Özek, Sağlam ve Gooskens, 2021:9.

Harita 1. Elazığ yerel diller haritası

1.5. Veri Toplama Aracının Hazırlanması ve Verilerin Toplanması

Geniş ölçekli araştırmalarda standart formlarda hazırlanan soruların varlığı, verilerin sistematik bir şekilde elde edilip yorumlanmasına ve istatistiksel sonuçlarının kaydedilmesine olanak sağlar. Bu sebeple anketle veri toplama bu çalışma için seçilmiştir.

Çalışmada, zaman kaybını önlemek ve kâğıttan elektronik ortama aktarılırken oluşabilecek hataları en aza indirebilmek amacıyla çevrim içi anket tercih edilmiştir. Mevcut çevrim içi anket paketleri arasında;

- Farklı soru tipleri oluşturmaya elverişli olması,
- Sınırlı sayıda soru içermemesi,
- Katılımcı sayılarını sınırlandırmaması,
- Anketleri birden fazla yolla (facebook, twitter, whatsapp, el-mek vd. ağlarla) katılımcıların erişimine açabilmesi,
- Doldurulan anketlerin anında raporlanması ve bu raporların hemen işlenebilmesi,
- Katılımcıların gizliliklerini ve güvenliklerini koruyabilmesi yönlerinin hepsine birden sahip olması açısından Surveey adlı paket program seçilmiştir.³ Ankete çevrimiçi ulaşmak için tıklanacak link/dağıtım linki, dipnotta verilmiştir.⁴ Hazırladığımız anket formu ayrıca, ekte mevcuttur.

Verilerin sağlıklı bir şekilde toplanabilmesi, yürütülebilmesi ve raporlaştırılabilmesi için, her ne kadar anket türü çevrim içi de olsa, hata payının en aza indirgenmesi ve kayıp veri olmaması hedeflendiğinden katılımcılarla görüşmeler yüz yüze ve bire bir yapılmıştır. Katılımı sağlayan gönüllülerin okuma-yazmasının olup olmaması ve/ya herhangi bir çevrimiçi programı kullanıp kullanamayacağı bilinemeyeceğinden sorular -bizzat- tarafımızca açıklanarak hızlı bir şekilde doldurma işlemi yapılmıştır. Bu esnada objektifliğin ve şeffaflığın korunabilmesi amacıyla, katılımcıdan izin alınarak ses kaydı verilerinin de alınması hedeflenmiş; ancak katılımcıların büyük bir çoğunluğu buna olur vermemiştir. Veri alınırken yapılan görüşmelerde herhangi bir meta-yorum ve yönlendirme yapılmamış olup bu çalışma nitel bir görüşme niteliği taşımamaktadır.

1.6. Veri Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 28.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır. Ayrıca kategorik değişkenler arasındaki ilişkiler ki kare analizi ile incelenmiştir. Beklenen değeri 5'ten küçük hücre sayısının %20 altında olması durumunda Pearson ki kare analizi ve beklenen değeri 5'ten küçük hücre sayısı %20 üstünde olması durumunda ise Fisher Exact ki kare testi tercih edilmiştir.

³ <http://www.surveey.com/survey/Default.aspx>

⁴ <http://www.surveey.com/SurveyStart.aspx?lang=1&surv=5a3c9e2da0e74eb2b442137013d19261>

1.7. Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı Elazığ'daki tarihsel kültür ve toplum yapısı göz önünde bulundurularak Elazığ doğumlu iki ana dilli bireylerin etnik kökenden bağımsız olarak Türkçeyi edinme ve öğrenme süreçlerini ortaya koymaya çalışmaktır. Bu bağlamda Türkçenin ana dili olarak edinilme ve öğrenilme oranları ve zamanları, nerede ve hangi şekillerde edinildiği tespit edilecek ve bütüncül iki dillilik yaklaşımı bağlamında değerlendirilecektir. Araştırmada iki dillilik olgusu, sadece dil bilimsel yasalarla değil iki dilliliğin getirdiği doğal sonuçlar çerçevesinde sosyolojik, psikolojik ve kültürel yönleriyle açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışma, alanyazında Türkçe-Kürtçe ve Türkçe-Zazaca iki dilli bireylerin Türkçeyi ana dili olarak edinmesi ve öğrenmesi süreçleri bakımından ilk kez bütüncül yaklaşımla ele almayı amaçlamaktadır.

1.8. Çalışmanın Önemi

Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan vatandaşlarımız tek bir dilin kesin hâkimiyetinin olmadığı heterojen dil ve kimlik yapısına sahiptir. Bu bakımdan Elazığ, Türkçenin en büyük ortak anlaşma aracı olduğu, bölgenin dil ve kimlik özelliklerini bünyesinde barındıran iki dillilerin bir arada yaşadığı yerdir.

Çalışma, Elazığ ili sınırları içerisindeki Türkçe-Kürtçe ve Türkçe-Zazaca ana dillerine sahip iki dilli bireylerin Türkçeyi ana dili olarak edinme süreçlerini kapsamaktadır. Çalışma alanyazında, iki dillilik bağlamında Türkçe-Kürtçenin ve Türkçe-Zazacanın bir arada inceleneceği ilk çalışma olması bakımından özgün değer taşımaktadır.

2. İKİ DİLLİLİK

2.1. Dil Edinimi ve Ana Dili

Dil, insanların iletişim kurması, düşüncelerini ifade etmesi, sosyal etkileşimde bulunması, kültürel değerlerini yansıtmaları ve aktarmaları için kullandığı karmaşık ve yapılandırılmış semboller sistemidir. Dil terimiyle herhangi bir toplumun, bir milletin bireyleri arasında anlaşma sağlayan yerleşik dizge anlatılır (Aksan, 2020:51).

Dil, insana özgü belirleyici bir özelliktir. İki insanın dille anlaşması ancak belirli şartlar altında ve ortak araçlar yardımıyla sağlanabilir. Ancak dil; anlaşmada sadece bir araç değildir, aynı zamanda insanın dünyayı algılama ve anlamlandırma biçimini derinden etkileyen bir olgudur. İnsan türüne özgü bir yeti olarak dil, normal koşullarda gelişen her çocuk tarafından doğumunu takip eden dört yılın sonu itibarıyla edinilmektedir (Steinberg ve diğ., 2001: 3).

Çocuk dünyaya gelirken bir dil yetisiyle gelir ve dili kullanmak için gerekli nörofizyolojik (sinirsel) altyapıyla bezenmiş durumdadır; ama dili bilerek doğmaz ve aşamalı olarak edinir (Baştürk, 2013:3). Çocuğun konuşmaya başladığı sırada annesinden, aile çevresinden öğrendiği ana dili, kuşaktan kuşağa aktarılan, millet kültürüyle sıkı sıkıya ilişkili olan toplumsal bir kurumdur. Büyüme sürecini devam ettiren çocuk kendini hem ses nitelikleri değişik olan bir ses dizgesi hem de zihinde evreni belirli bir şekle sokan bir düşünce dizgesi olarak başka dillerden ayrılan bir ‘ana dili’nin içinde bulur. Bu dilin seslerini duyarak, yineleyerek bu ses dizgesini zihnine yerleştirdiği gibi, başka milletlerin dillerinden ayrı bir anlama ve anlatma yoluna sahip olan kendi dilinin evrene bakış şeklini, anlatım yolunu da benimser (Aksan, 2020: 52).

Dil edinimi, bir bireyin doğal olarak bir dil veya dilleri öğrenme sürecini ifade eder. Bu süreç, genellikle çocukluk döneminde başlar ve bireyin bir dili veya dilleri anlamayı, konuşmayı, okumayı ve yazmayı öğrenmesini içerir. Dil edinimi genellikle karmaşık bir süreç olarak kabul edilir. Bu edinimin, iki temel türü bulunmaktadır:

İlk Dil Edinimi (Birinci Dil Edinimi): İlk dil edinimi, bireyin doğduğu zaman veya çok küçük yaşlarda ilk kez bir dil öğrenmeye başladığı süreci ifade eder. Çocuklar genellikle aileleri veya çevreleri tarafından maruz kaldıkları dil veya dilleri otomatik olarak öğrenirler. Bu süreç, çocuğun dil bilincini geliştirmesi, kelime dağarcığını genişletmesi ve dilin dil bilimsel kurallarını anlaması gibi aşamalardan oluşur.

İkinci Dil Edinimi: Bir bireyin ilk dilini öğrendikten sonra, daha sonra başka bir dil öğrenmeye çalıştığı süreci ifade eder. İkinci dil edinimi, dilin yapılarına aşina olan bir bireyin yeni bir dil öğrenme çabasıdır. Yeni bir dil öğrenme çabası okullarda, kurslarda, dil eğitimi programlarında veya kişinin bulunduğu sosyal çevrede gerçekleşebilir.

Ana dili kavramındaki ‘ana’ kelimesi, ‘anne’ anlamındaki kullanımdır. Ana dili kavramını Karaağaç, “İnsanın doğup büyüdüğü aile ve toplum içinde ilk öğrendiği dildir. Ana dili sözü, bir benzetmenin ötesinde, kültür olarak gerçek bir ‘ana’, gerçek bir ‘ilk’ oluşu ifade eder. İnsanın doğup büyüdüğü aile ve soyca bağlı bulunduğu toplum çevresinden edindiği, bilinçaltına kadar inebilen ve kişilerle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan dildir.” (Karaağaç, 2013: 108), Korkmaz “İnsanın doğup büyüdüğü aile ve soyca bağlı bulunduğu toplum çevresinden öğrendiği, bilinçaltına inen ve kişilerle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan dil” (Korkmaz, 1992: 8), Vardar “Kişinin ailede ve içinde büyüdüğü toplumda edindiği ilk dildir.” (Vardar, 1988: 20), Topaloğlu “Kişinin önce annesinden ve diğer aile fertlerinden, sonra içinde bulunduğu sosyal çevreden edindiği, kendisiyle toplum arasındaki iletişimi sağlayan dil” (Topaloğlu, 1989: 24), Buran ve Yüksel Çak

“İnsanın doğup büyüdüğü çevrede edindiği ilk dil veya kendini en iyi şekilde ifade ettiği dil ana dilidir. İlk edinilen dil kimi zaman işlevsel olmadığı durumlarda ya da başka sebeplerden dolayı fazlaca kullanılmadığı için, zamanla kısmen veya tamamen unutulabilir ve onun yerini daha işlevsel bir dil alabilir. Bu durumda dünyasını anlamlandırdığı, hayal kurduğu, duygu ve düşüncelerini en iyi şekilde ifade ettiği dil onun ana dili hâline gelir.” (Buran ve Yüksel Çak, 2019: 100) şeklinde tanımlamaktadır. Burada dikkat çeken bir husus hem ‘anne’nin etkisinin küçümsenemeyecek kadar fazla oluşu hem de ‘anne’nin ve ‘anne dili’nin temel olarak alınmaması gerektiğidir. Bir başka ifadeyle, annenin konuştuğu dil her zaman çocuğun ana dili olarak varsayılmamalıdır.

Ana dili tanımlarında hem *edinilme* hem de *öğrenilme* ifadeleri bazen tek tek bazen de her ikisi bir arada kullanılmak suretiyle tercih edilmiştir. Bu durumun dilin edinilme ve *öğrenilme* süreçlerine bilişsel veya davranışsal yönden bakılması sonucunda doğan farklılıktan kaynaklandığı düşünülmektedir (Oruç, 2016: 280).

Ana dili için yapılan tanımlamalar maddeler hâlinde özetlenecek olursa şu sonuçlara ulaşılır:

1. Ana dili; bireyin annesinin, ailesinin ve yakın çevresinin konuştuğu dildir. Bu tanımlamada aynı etnik kökene sahip anne ve babadan doğan, aile ve yakın çevresinde de aynı etnik kökenden insanların yaşadığı tek ana dilli bir bireyden bahsetmek mümkündür. Fakat ana dili, her zaman annenin dili ya da etnik dil ile aynı olmayabilir. Burada unutulmaması gereken husus ana dili ile etnik dilin birbirine karıştırılmaması gerektiğidir. Bir insanın etnik kökeni ile ana dili birbirinden farklı olabilir.
2. Ana dili; sosyal çevre ve içinde yaşanılan toplumdan edinilen ilk dildir.
3. Ana dili; bireyin annesinden ilk edindiği dildir. Ama kimi zaman bir çocuğun annesinden edindiği ilk dil ile doğup büyüdüğü çevrede edindiği dil birbirinden farklı olabilir.
4. Ana dili; bireyin kendisini en iyi ifade ettiği, en iyi kullandığı dildir.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ana dili kavramına Türkiye çerçevesinden bakılacaktır.

2.1.1. Dil Edinimi Süreçleri

Dil edinimi bireylerin yaşlarına, çevrelerine ve öğrenme deneyimlerine bağlı olarak farklılık gösterebilir. Çocuklar genellikle dil edinimini daha hızlı ve doğal bir şekilde gerçekleştirirler, ancak yetişkinlerde süreç daha uzun ve zorlayıcı olabilir. Bu süreç aynı zamanda bireyin beyninin nörolojik işlevleriyle de ilişkilidir ve bu alanda birçok araştırma yapılmaktadır. Çocukların dil edinimi gibi konular dil bilimciler ve nörobilimciler tarafından incelenmektedir. Dilin nasıl öğrenildiği, nörolojik temelleri ve ediniminin nörofizyolojik işlemleri hakkında yapılan çalışmalar, bunun sürekli bir gelişim süreci olduğunu göstermektedir. Bu tür çalışmalardan biri, Angela D. Friederici tarafından yürütülen ve dilin nöral temellerini inceleyen araştırmalardır. Friederici’nin araştırmaları, dil ediniminin beynin farklı bölgeleri arasındaki karmaşık etkileşimlerle gerçekleştiğini öne sürmektedir. Bu çalışmalar, dilin işlenmesinin sol beyin yarım küresinin bazı bölgeleri özellikle de *broca* ve *wernicke* alanları ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Ancak dil edinilme ve öğrenilme işleminin sadece bu bölgelerle sınırlı olmadığı, aynı zamanda beynin genelindeki bir ağın iş birliği içinde çalıştığı tespit edilmiştir. Ayrıca, bu çalışmalar çocukların dil ediniminde yaşlarına göre nörofizyolojik değişikliklerin olduğunu da göstermektedir. Özellikle çocukların dil yetenekleri yaşlarına göre gelişirken, bu gelişimin beyindeki nöroplastisite yani sinirsel bağlantıların yeniden düzenlenmesi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu, dil ediniminin sürekli bir gelişim süreci olduğunu ve beyindeki sinir devrelerinin deneyime ve öğrenmeye yanıt olarak değiştiğini göstermektedir (Friederici, 2005).

Çocukların dil edinimi sürecinde çevreden gelen uyaranlar ve edindikleri deneyimler oldukça önemlidir. Dil edinimi, çocukların çevreleriyle etkileşim hâlinde oldukları ve dilin kullanıldığı bir dizi deneyimi içerir. Bu, çocukların dilin yapısını, kelime dağarcığını ve iletişim becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur (Wasserman, 2007).

Dehaene-Lambertz ve diğerleri tarafından 2006 yılında yapılan bir araştırma, dil edinimi sürecinin çocuklar ve yetişkinler arasında beyin aktivitesi açısından benzerlikler gösterdiğini bildirmektedir. Bu tür çalışmalar, dil edinimi sürecinin yaş farkına rağmen beyin mekanizmalarının benzer olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmalar hem çocukların hem de yetişkinlerin yeni bir dil öğrenirken beyinlerinin belirli bölgelerinin yeniden düzenlenebileceğini göstermektedir. Bu, dil ediniminin beyin içinde esnek bir süreç olduğunu ve yaşam boyu devam edebileceğini gösterir. Dilin işlenmesiyle ilgili beyin bölgeleri hem çocuklarda hem de yetişkinlerde benzerdir. Bu bölgeler arasında *broca* ve *wernicke* alanları gibi önemli dil merkezleri bulunur. Çocuklar ve yetişkinler, dil edinimi sırasında deneyimlere bağlı olarak beyinlerinin dil işleme kapasitesini geliştirebilirler. Yani, daha fazla deneyim kazandıkça, bu bölgelerdeki aktivite ve bağlantılar değişebilir. Çocuklar ve yetişkinler arasında dil edinimi için kullanılan farklı öğrenme yaklaşımları ve stratejiler olmasına rağmen beyin mekanizmalarının benzer yönde işlediği görülmüştür (Dehaene-Lambert ve diğ., 2006).

Dil edinimi gerçekten de insan gelişiminin en etkileyici yönlerinden biridir. Mucizevi bir şekilde ilerleyen bu gelişimin dikkat çekici bir diğer yanı yeryüzündeki tüm çocukların benzer aşamalardan geçmeleridir (Lightbown ve Spada, 2000).

Stephen Krashen (1981) ‘Second Language Acquisition and Second Language Learning’ adlı çalışmasında dile dair bazı önemli teorilere yer vermiştir: Krashen’a göre, dil edinimi uzun bir süreci ifade eder ve bu süreçte kişi farkında olmadan doğal bir şekilde dil öğrenir. Dil edinimi, kişinin ana dilini veya hedef dili öğrenme sürecinde dil bilgisi kurallarını ve sıkıcı dil öğretim yöntemlerini kullanmadan gerçekleşir. Bu teoriye göre, kişi kendisi için biraz zorlayıcı olan, ancak anlayabileceği bir dil girdisi ile karşılaşır ve bu girdi edinim sürecine katkı sağlar. Krashen’e göre dil öğrenimi ise daha bilinçli ve zorlu bir süreçtir. Bu süreçte kişi, dil bilgisi kurallarını öğrenme çabası içinde olabilir, dil öğretim materyalleri ve öğretmenlerden faydalanabilir. Ancak, Krashen’ın altını çizdiği dikkat çekici bir nokta şudur: Dil edinimi ile dil öğrenimi arasındaki farkı anlamak ve vurgulamak önemlidir. Dil edinimi, daha doğal, içselleştirilmiş bir süreçtir; dil öğrenimi ise daha bilinçli ve yapay bir süreçtir.

Onun bu konudaki görüşleri dil edinme ve öğrenme süreçlerini aydınlatan önemli bir bakış açısı sunar. Krashen’ın üzerinde durduğu *sessiz dönem* kavramı, dil öğrenme sürecini anlamak için kritik bir noktayı vurgular:

1. *Sessiz Dönem*: Kişi yeni bir dil öğrenmeye başladığında, “sessiz dönem” adını verdiği bir evre yaşar. Bu dönemde kişi yeni dili konuşma konusunda çekingen olabilir ve daha çok dinlemeye ve anlamaya odaklanır. Bu aşama, kişinin dil edinimine hazırlandığı bir “kuluçka” dönemidir.
2. *Anlamlı Mesajlar*: Dil edinimi, anlamlı mesajlara maruz kalmakla mümkündür. Yani, kişi dili gerçek hayatta anlamlı bir bağlam içinde deneyimlemelidir. Dil öğrenme materyalleri ve dil bilgisi kuralları bu aşamada ikincil öneme sahiptir.
3. *Edinim ve Öğrenme Arasındaki Fark*: Dil edinimi ve dil öğrenimi arasındaki temel fark bilinçli olma durumuyla açıklanabilir. Dil edinimi, daha çok bilinçaltı sürecini ifade eder ve kişi farkında olmadan doğal bir şekilde dili öğrenir. Dil öğrenimi ise daha bilinçli ve isteyerek yapılan bir süreçtir, kişi dil bilgisi kurallarını ve yapısını bilinçli bir şekilde öğrenmeye çalışır.

4. *Dile Maruz Kalma*: Dil edinimi sürecinin kişinin doğal bir ortamda dile maruz kalarak gerçekleşmesidir. Yani kişi, edinilecek dilin kullanıldığı bir ortamda bulunarak dilin yapısını ve kullanımını hissederek öğrenir.

Doğal dil ortamında kişi, zorunlu şekilde anlamlı mesajlara maruz kalarak dil edinim sürecini deneyimler. Bu süreç, kişinin günlük yaşamında veya iletişimde bulunduğu çevrede karşılaştığı gerçek dil kullanımıyla şekillenir. Kişi, bu anlamlı mesajları işleyerek, dilin yapısını ve kullanımını doğal bir şekilde öğrenir, bilinçaltının dil bilgisi kurallarını ve dili anlama yeteneğini kullanarak dil bilincini sentezler. Bu, kişinin yeni dilin kurallarını ve yapılarını içselleştirmesini sağlar. Dil edinimi, bu içselleştirme süreci ile karakterize edilir ve dilin doğal bir şekilde öğrenilmesine dayanır.

Sonuç olarak bu teorilere göre, dil edinimi, dil öğrenimine kıyasla daha etkili, kalıcı bir yoldur ve dilin içselleştirilmesine dayanır. Böylesi karmaşık bir olgunun süreçleri birçok araştırmacının dikkatini çekmiş ve bu konuyla ilgili çeşitli yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Aşağıda bu yaklaşımlara genel olarak değinilmiştir:

2.1.2. Dil Edinimi Üzerine Yaklaşımlar

Dil edinim kuramları incelendiğinde, kuramların her birinin dil ediniminin farklı yönlerine eğildiği ve bu sürecin nasıl geliştiğine dair değişik noktalara vurgu yaptığı görülmektedir. Kimi araştırmacılar dil ediniminde bireyin doğuştan getirdiği yeteneklerinin ve bilişsel özelliklerinin önemli olduğunu vurgularken, kimileri dil ortamının ve çevrenin uygunluğunu savunmaktadır. Bunların dışındaki bazı araştırmacılar da belirtilen durumların hepsinin birleşerek tüm özelliklerin etkileşimli bir yapıya büründüğünü ifade etmektedir.

2.1.3. Davranışçı Yaklaşım

Dil edinimi konusundaki farklı yaklaşımlar, çocukların dil edinimini anlama ve açıklama biçimlerindeki çeşitliliği yansıtır. Bu farklı yaklaşımlardan biri davranışçı yaklaşımdır. Bu yaklaşım dil edinimini bir alışkanlık oluşturma süreci olarak ele alır (Brown, 2000: 8).

Davranışçı yaklaşım, özellikle B.F. Skinner ve diğer davranışçı psikologlar tarafından geliştirilmiştir. Dil edinimini gözlemlenebilir davranışlarla sınırlayan ve çocukların dil edinimini dışsal uyarıcılara tepki verme ve alışkanlık oluşturma süreci olarak kabul eden davranışçı yaklaşıma göre çocuklar dili, çevrelerinden duyarak ve kullanarak öğrenirler. Dili bir tür öğrenme ve koşullanma süreci olarak ele alan bu yaklaşım, dil edinimini incelerken sadece gözlemlenebilir davranışları ve tepkileri dikkate alır. Dolayısıyla, dil bilimcilerin görevinin insan dillerinin yapısal özelliklerini araştırmak olduğunu ve bu yapısal özelliklerin nasıl alışkanlık hâline geldiğini anlamak olduğunu vurgular. B. Frederic Skinner'in 1957'de yayımladığı "The Century Psychology Series" kitabının bir bölümü olan "Verbal Behavior"da (Sözel Davranış) davranışçılık ilkelerini dile uygulayarak, sözel davranışın diğer davranış biçimleriyle aynı kontrol değişkenlerine tâbi bir davranış biçimi olduğunu öne sürer. Bu davranış biçimi, sözel davranışın pekiştirme ve diğer edimsel koşullanma ilkeleri yoluyla öğrenildiği ve sürdürüldüğü anlamına gelir. Skinner'ın bu kitaptaki çalışması, dilin yapısal yönlerinden ziyade işlevlerine odaklanmasıyla dikkat çekmektedir. Sözel davranışları, *emir* (bir emir veya talep), *taktik* (çevre hakkında bir yorum) ve *intraverbal* (diğer sözel davranışlara bir yanıt) gibi işlevlerine göre sınıflandırır. Skinner, söz dizimi ve dil bilgisine odaklanan geleneksel dil bilim teorilerine meydan okur. Sözel davranış anlamanın, dil kullanımını güçlendiren çevresel faktörlere bakmayı gerektirdiğini savunur. Burada sözel davranışın öğrenmedeki rolüne vurgu yapılmaktadır. Çocuğun etrafında konuşulan dili taklit ettiği, çevredeki kişilerin ise çocuğu yetişkinlerin konuştuğu gibi öğrenmesi için

teşvik ettikleri, dilin bu etkileşimler vasıtasıyla öğrenildiği görüşü hâkimdir. Aynı zamanda bu yaklaşımda dilin bir edinme değil de öğrenme olduğu vurgulanmış; çocuğun bir yetişkini her zaman bire bir taklit etmediği, kimi zaman dilin bir kuralını başka bir yerde uygulayarak kendine özgü kullanım türleri ve kuralları ortaya çıkardığı göz ardı edilmiştir (Baştürk, 2013: 23).

Davranışçı yaklaşım, dil ediniminin karmaşıklığını ve içsel zenginliğini tam olarak ele alamaz. Daha sonraki dil edinimi araştırmaları, dil ediniminin sadece dışsal uyarıcılara tepki verme süreci olmadığını, aynı zamanda bireylerin dil yapısını içselleştirdikleri ve yaratıcı bir şekilde kullanabildikleri bir süreç olduğunu göstermiştir.

Dil edinimi konusundaki modern yaklaşımlar, davranışçı yaklaşımın sınırlılıklarını aşarak hem dilin yapısal özelliklerini inceleyen hem de içsel işleyişini anlamaya yönelik bir yaklaşımı bir araya getirir. Bu durum dil bilimcilerin sadece gözlemlenebilir davranışlara değil aynı zamanda dilin karmaşıklığına ve insan dilinin özgün özelliklerine de odaklanmalarını sağlar.

2.1.3.1. Doğuştan Evrensel Dil Bilgisi Yaklaşımı

Doğuştancılık belirli bilgi, fikir, kavram ve bilişsel yeteneklerin deneyim veya öğrenme yoluyla edinilmek yerine insan zihninde doğuştan var olduğunu öne süren felsefi, psikolojik ve dil bilimsel bir kuramdır. Bu kuramın en ünlü savunucularından biri, belirli temel kavramların ve düşünce kategorilerinin *a priori* (deneyimden önce) ve insanın bilişsel çerçevesinin bir parçası olduğunu savunan filozof Kant'tır. “*A priori*” Latince kökenlidir ve “deneyim öncesi” veya “önceden bilinen” anlamlarına gelir. *A priori bilgi* veya *a priori hakikat*, deneyim veya gözlem olmaksızın doğrudan mantıksal düşünme veya analiz yoluyla elde edilen bilgiyi ifade eder. Descartes, matematik ve geometride bazı temel kavramların doğuştan geldiğini ve edinilmeleri için deneysel gözlem gerektirmediği fikrini savunur. Dil bilim bağlamında doğuştancılık ise genellikle Noam Chomsky'nin *doğuştan evrensel dilbilgisi yaklaşımı* ile ilişkilendirilir.

Doğuştan evrensel dil bilgisi yaklaşımı, dil ediniminin doğal ve içsel bir süreç olduğunu, insanın evrimsel geçmişi ve nörolojik yetenekleriyle derin bir ilişkisi bulunduğunu öne sürer. Çocuklar, doğdukları andan itibaren çevrelerinde duydukları dili anlamaya ve kullanmaya başlarlar. Bu süreç, dilin karmaşıklıklarını ve kurallarını öğrenmeyi içerir.

Chomsky, insanların dil için biyolojik bir yatkınlıkla doğduğunu ve tüm insan dilleri tarafından paylaşılan evrensel bir dil bilgisinin varlığını savunmuştur. Ona göre, çocuklar dili hızlı ve zahmetsiz bir şekilde edinirler çünkü zaten dil öğrenimini yönlendiren zihinsel bir çerçeve veya kurallar dizisi ile donatılmışlardır. Chomsky'nin 1959'da dil ediniminde geliştirdiği *doğuştan evrensel dil bilgisi yaklaşımı* bilim insanlarının, insan zihninin gelişimsel kapasitelerini fark etmeleriyle daha bütüncül olarak ele alınmaya başlanmıştır. Dil edinme ve veri işleme süreci rastgele bir olgu değildir, insanoğlu diğer memelilerde bulunmayan dil edinimi yeteneğine doğuştan biyolojik olarak sahiptir. Chomsky, ana dili konuşurlarının doğuştan dil geliştirme yeteneğine sahip olduklarını savunur. Çünkü insanlar bilişsel bir dil algısıyla doğarlar ve bir dili ana dili olarak edinmeleri için kısa süre o dile maruz kalmaları yeterlidir (Costley, 2013). 1965 yılında yazdığı “Aspects of the Theory of Syntax” adlı kitabında Chomsky, dil edinme ve kullanma yeteneğinin insanlarda doğuştan var olduğunu ve belirli dil bilgisi yapılarının diller arasında evrensel olduğunu ifade eder. Ayrıca insanın konuşmayı öğrenirken ses bilgisel, yapısal ve söz dizimsel kuralları doğal olarak uyguladığını öne süren bir kuram olan *dönüşümsel ve üretici dil bilgisi* kavramını tanıtır ve detaylandırır. Dönüşümsel ve üretici dil bilgisi kuramı, o dönemde genel kabul gören davranışçı dil kuramlarından farklı bir bakış açısı getirmiştir.

Roger Brown ve Eric Lenneberg gibi araştırmacılar, dil ediniminin biyolojik temellere dayandığını savunmuşlardır. Lenneberg, özellikle dil ediniminin kritik bir dönemi olduğunu ve bu dönemin biyolojik olarak belirli bir yaş aralığında gerçekleştiğini öne sürmüştür. “Kritik dönem” adını verdiği bu dönemde dilin etkili bir şekilde öğrenilmesinin daha kolay olduğunu belirtmiştir. Bir bireyin birinci dilini doğal olarak ve akıcı bir şekilde öğrenmesi ancak kritik dönemle mümkündür. Çocuklar yeni bir dil edinme konusunda yetişkinlere göre daha başarılıdır ve aksansız olarak yeni bir dili öğrenme olasılıkları daha yüksektir. Bu nedenle, dil edinimi için en uygun dönemin çocukluk olduğu düşünülür. Lenneberg’e göre, dilin biyolojik temelleri, çocukların beyin gelişiminde belirli bir zaman penceresi içinde dil öğrenmelerini teşvik eder (Lenneberg, 1967: 176. aktaran: Hyltenstam ve Abrahamsson, 2000). Bu hipotez, yaşamın erken dönemlerinde insan beyninin dil edinimine özellikle açık olduğu *optimal* (en uygun) bir dönem olduğunu ileri sürmektedir. Ergenlik çağında sona erdiğine inanılan bu dönemden sonra, bir dili ana dili kadar öğrenme yeteneği azalır. Beyin olgunlaştıkça, çocuklarda dil edinimini kolaylaştıran bazı *nöroplastisite* (beynin yapısal veya fizyolojik değişikliklere uğraması) özellikleri azalır ve potansiyel olarak yetişkinler için dil öğrenimini daha zor hâle getirir (Long, 1990).

2.1.3.2. Etkileşimci Yaklaşım

Etkileşimcilik; davranış, biliş ve gelişimi şekillendirmede birey ve çevresi arasındaki etkileşimin rolünü vurgulayan felsefi ve psikolojik bir kuramdır. Bu bakış açısı, hem doğanın (genetik veya doğuştan gelen faktörler) hem de yetiştirmenin (çevresel faktörler) bir kişinin düşüncelerini, eylemlerini ve genel gelişimini desteklemek için etkileşimde bulunduğunu öne sürer. Etkileşimciler, doğanın veya yetiştirmenin tek başına insan davranışını tam olarak açıklayabileceği fikrini reddederler. Bunun yerine, her iki faktörün de karmaşık yollarla birbiriyle etkileşime girdiğini ve birbirini etkilediğini savunurlar. Bireyin yalnızca çevreden etkilenmekle kalmayıp aynı zamanda aktif olarak çevresini şekillendirdiğini ve çevresine yanıt verdiğini vurgularlar. Bu çift yönlü etki, bireylerin dış faktörlerin pasif alıcıları olmadıkları, aktif olarak çevreleriyle etkileşime girdikleri ve çevrelerine uyum sağladıkları anlamına gelir. Gelişim psikolojisinde etkileşimcilik, çocukların gelişiminin şekillendirilmesinde hem genetik yapının hem de çevreleriyle etkileşime girme sonucu edindikleri deneyimlerin önemli rol oynadığını açıklamak için kullanılır. Bu yaklaşım bilişsel gelişimin açıklanmasında etkili olmuştur. Örneğin, Jean Piaget’in bilişsel gelişim kuramı, çocukların dünyayı anlamalarını, çevrelerindeki nesneler ve insanlarla etkileşimler yoluyla inşa ettiklerini öne sürer. Ona göre dil ve iletişim becerileri, diğer insanlarla sosyal etkileşimde bulunarak gelişmektedir. Bireylerin çeşitli genetik, çevresel, kültürel ve sosyal faktörlerden etkilenen karmaşık varlıklar olduğunu kabul ederek bütünsel bir yaklaşım benimser (Brown, 2000; Lightbown ve Spada 2000).

Genel olarak bu yaklaşım, her iki faktörün de insan davranışını ve gelişimini anlamanın ayrılmaz bir parçası olduğunu kabul ederek, doğa ve yetiştirme tartışmasında orta yollu bir bakış açısını temsil eder. Bireyin kim olduğunu ve dünyada nasıl işlev gördüğünü şekillendirmede birey ve çevresi arasındaki dinamik ve karşılıklı ilişkiyi vurgular. Bu görüşü savunan araştırmacılar dil yetisinin doğuştan var olduğuna inanmakla beraber, onlardan farklı olarak, çocuklardaki yetinin sadece dil edinimi konusunda özelleşmediğini, bu yetinin bilişsel gelişimden sorumlu öğrenme mekanizmalarını kapsadığını da düşünmektedirler. Çocuklarda konuşmadan önce gelen ve dil bilimsel olmayan *sensorimotor* (duyu-motor) aşamalarını örnek olarak göstererek eşzamanlı ilerleyen dilsel ve bilişsel gelişime dikkat çekmektedirler (Ellis, 2003: 81-82).

2.2. İkinci Dil Edinimi

İkinci dil; bir bireyin ana dili olmayan bir başka dili, o dilin ana dili olarak konuşulup yazıldığı bir yerde öğrenmesi sonucunda öğrendiği dildir (Karaağaç, 2013: 488). İkinci dil edinimi, bir bireyin ana dilini öğrendikten sonra farklı bir dil öğrenmeye başladığı dil edinimi sürecini; başka bir deyişle bireylerin ana dilleri veya birinci dilleri olmayan bir dili edinme ve öğrenme sürecini ifade eder. Bu süreç, bireyin ana dilini edindikten sonra ikinci bir dilde dil becerilerinin geliştirilmesini içerir. İkinci dil edinimi; yaş, motivasyon, dile maruz kalma ve bireysel yetenek gibi faktörlere bağlı olarak kişiden kişiye büyük ölçüde değişebilen karmaşık ve dinamik bir süreçtir. Bu süreç, genellikle bir kişinin ilk dil ediniminden sonra gerçekleşir ve yeni bir dili öğrenmek için çaba sarf etmeyi gerektirir. İkinci dil kavramı ile yabancı dil kavramı arasında fark vardır. Birey, insanların iki dil kullandığı bir bölgede, her iki dili de günlük yaşamsal şartlar için etkin bir şekilde iletişim aracı olarak kullanıyorsa, o bölge insanları için *birinci dil* ve *ikinci dil* kavramları vardır ve *iki dillilik*ten söz edilebilir. Burada yabancı dil söz konusu değildir (Oruç, 2016: 283).

İkinci dil edinimi çocuklar ile yetişkinler tarafından ikinci (üçüncü, dördüncü, vb.) dil ve lehçelerin eş zamanlı, ardışık edinimini ve kaybını kapsar. Bu edinim doğal olarak veya öğretim yardımıyla, bireysel veya gruplar hâlinde, ikinci veya yabancı dil ortamlarında öğrenilen geniş ve genişleyen bir alandır. Bu kadar kapsamlı, görünüşte heterojen bir vaka ile bağlam yelpazesinin alt gruplara ayrılması ve her biri için bir teori geliştirilmesi gerekebilir (Long, 1993).

Cook, 1993 yılında yayımlanan çalışmasında, Chomsky'nin 1986'da ortaya attığı soruların, ikinci dil edinimi araştırmalarında da önemli bir rol oynaması gerektiğini savunmuş, ayrıca bu soruların sadece tek bir dil için değil, çok dilliliği incelemek amacıyla da kullanılması gerektiğini şöyle vurgulamıştır:

- *Dilin Bilgisi*: İkinci dil edinimi araştırmalarının amaçlarından biri, aynı kişinin zihninde birden fazla dilin bilgisini nasıl barındırdığını anlamak olmalıdır. Birden fazla dil bilen bir kişinin zihnindeki dilin bilgisi, tek bir dili bilen bir kişinin zihnindeki dilin bilgisinden nasıl farklıdır? Bu iki kişinin beyinlerindeki dilin bilgisinin benzer özellikler gösterir mi? Bu sorular, çok dilli bireylerin zihinsel dilin bilgisinin doğası hakkında daha fazla bilgi edinmek amacıyla ele alınmalıdır.
- *Dilin Bilgisi Nasıl Edinilir?*: Cook, dil edinimi araştırmalarının, bir kişinin iki farklı dili nasıl öğrendiğini incelemesi gerektiğini söyler. İki dil bilen bir kişi, dil edinimi sürecini iki kez yaşar. Bu nedenle, ikinci dil edinimi ile birinci dil edinimi arasındaki farkları anlamak, bu iki sürecin benzerliklerini ve farklılıklarını incelemek önemlidir.
- *Dilin Bilgisi Nasıl Kullanılır?*: İkinci dil edinimi araştırmaları, iki dil bilen bir kişinin dil kullanımını incelemelidir. Bu, her iki dilin bilgisinin aynı kişi tarafından nerede, hangi koşullarda ve kimlerle nasıl kullanıldığını göstermek anlamına gelir. Çok dilli bireylerin dil kullanımı, farklı iletişim bağlamlarında nasıl değişiklik gösterir ve bu değişiklikler neden olur, bu tür sorular araştırılmalıdır (Cook, 1993).

Cook'un bu görüşleri, ikinci dil edinimi araştırmalarının daha geniş bir bakış açısından ele alınması gerektiğini ve çok dilliliği anlamak için Chomsky'nin sorularının önemli bir temel oluşturabileceğini vurgular.

Araştırmacılar birinci dilin edinilme sürecinde olduğu gibi ikinci dilin edinilme ve öğrenilme sürecinde de kritik dönem vurgusu yapmaktadırlar. Genç bireylerin genellikle ikinci bir dilde ana dili benzeri telaffuz ve dil bilgisi edinme konusunda avantajlı olduğu görülmekle birlikte, yetişkinlerin de yeterli maruziyet ve pratikle ikinci bir dilde yüksek düzeyde yeterlilik elde edebileceklerini unutmamak önemlidir. Hedef dilde konuşma, okuma, sesli materyal dinleme ve video izleme gibi anlaşılabilir

girdilerin olması gerekmektedir. İkinci dil ediniminde bireysel farklılıkların daha ön planda olduğu tespit edilmiştir. Ana dilini öğrenen bir çocuk dil öğrenme sürecinin başında ana diliyle ilgili hiçbir şey bilmezken, ikinci dil öğrenen kişi dil öğrenmeye ana dilinin bilgisiyle başlar (Cem-Değer: 1996).

'Evrensel Dilbilgisi'nin ikinci dil edinimindeki rolünü açıklamaya çalışan araştırmacılar üç olasılık üzerinde dururlar. Bu üç olasılık, dil bilim kuramlarının ikinci dil edinimindeki rolünü açıklamaya çalışan araştırmacıların üzerinde durduğu temel yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlar şöyle sıralanabilir:

1. *Doğrudan Erişim:* Bu yaklaşıma göre, insanlar ikinci bir dili öğrenirken evrensel dil bilgisi kuramının temel prensiplerine doğrudan erişim sağlayabilir. Bu süreçte, ana dilin bilgisi veya etkisi önemsizdir ve ikinci dilin verilerine dayanarak yeni dil bilgisi öğrenilir.
2. *Dolaylı Erişim:* Bu yaklaşıma göre, ikinci dil öğrenen kişi, evrensel dilbilgisi ilkelerine ana dili yoluyla erişir. İkinci dil edinimi sürecine, ana dilin dilbilgisini varsayarak başlar. Ancak dolaylı erişim yaklaşımına göre, evrensel dil bilgisinin, ana dilinde bulunmayan ilke ve değişkenlerine erişip, ikinci dilin verilerine dayanarak yeni bir dilbilgisi oluşturabilirler. Bu yaklaşım, ikinci dil ediniminin ana dilinden etkilenmediğini ancak bazı dolaylı etkileşimlerin mümkün olduğunu savunur.
3. *Erişimsizlik:* Bu yaklaşım, evrensel dilbilgisinin, ikinci dil ediniminde hiçbir rol oynamadığını, ikinci dil ediniminin, ana dili ediniminden farklı bir süreçten geçtiğini ve zihnin sadece dil bölmesinin değil, diğer bölümlerin de söz sahibi olduğunu belirtir. İkinci dil, ana diline benzer bir şekilde işlenmez ve dil öğrenimi daha farklı bir yol izler (Cem-Değer: 1996).

Erişimsizlik yaklaşımını benimseyen araştırmacılar, Bley-Vroman'ın (Bley-Vroman, 1989) "Temel Ayrım Varsayımı"na dayanarak (*Fundamental Difference Hypothesis*), ikinci dil edinimi ile ana dili edinimi arasındaki temel farkları açıklamayı amaçlarlar, üçüncü olasılığı desteklerler. Bu hipoteze göre, yetişkinlerin ikinci dil edinimi ile çocukların ana dili edinimi arasında temel bir fark vardır ve bu fark, evrensel dil bilgisi teorisinin ikinci dil ediniminde etkisini yitirdiğine dair net bir ayrım sunar. Bley-Vroman'a göre evrensel dil bilgisi, ikinci dil ediniminde ana dili edinimindeki gibi rol oynasaydı ikinci dil öğrenenlerin tümüne aynı şekilde yardımcı olması gerekirdi. Bley-Vroman, ikinci dil ediniminin genellikle daha az başarılı olduğunu ve yetişkinlerin ana dili edinimi kadar hızlı ve akıcı bir şekilde ikinci bir dil öğrenemediklerini savunur. Bu hipoteze göre, çocukların ana dili ediniminde etkili olan evrensel dil bilgisi ilkeleri, yetişkinlerin ikinci dil edinimi için aynı derecede etkili değildir. Bu temel ayrımı destekleyen iddialar şunlardır:

1. *Duyarlılık Dönemi:* Çocukların ana dili edinimi sırasında bir duyarlılık dönemine sahip olduğu ve bu dönemde daha kolay ve etkili bir şekilde dil öğrendikleri öne sürülmüştür. Duyarlılık dönemi, yetişkinler için ikinci dil ediniminde aynı şekilde geçerli değildir.
2. *Öğrenme Stratejileri:* Çocuklar, dil edinimini oyun ve iletişim yoluyla doğal olarak gerçekleştirirler ancak yetişkinler dil öğrenimine daha bilinçli stratejilerle yaklaşabilirler. Bu durum ikinci dil edinimini karmaşıktırabilir ve ana dili ediniminden farklı kılabilir.
3. *Dil Bilgisel Çerçeve:* Yetişkinler, ana dillerini çoktan öğrendikleri için, ikinci bir dil öğrenirken bir dil bilgisel çerçeveye sahiptirler. Bu çerçeve, ikinci dil edinimini zorlaştırabilir çünkü ana dili ve ikinci dil arasındaki farkları aşmalarını gerektirebilir.

Bley-Vroman gibi ikinci dil ediniminin ana dili ediniminden farklı olduğunu savunan Schachter (1988), ana dili edinimi ile ikinci dil edinimi arasındaki temel farklardan birini "kritik dönem"

kavramıyla açıklar. Ona göre, ana dili edinimi için kritik dönem daha esnekken, ikinci dil edinimi için bu dönem daha sınırlıdır. Ana dili edinimi sürecinde, çocuklar kolayca birinci dillerini öğrenebilirler ancak ikinci dil edinimi yetişkinlik döneminde gerçekleştiğinde daha fazla çaba gerektirir. Ana dili ediniminde, çocuklar doğal olarak ve hızlı bir şekilde dildeki dil bilgisi kuralları, dilin yapısal özellikleri gibi değişkenleri öğrenirler. Ancak ikinci dil edinimi sırasında, bu değişkenlerin öğrenimi daha karmaşıktır ve yetişkinler için daha fazla çaba gerektirebilir. İkinci dil edinimi sırasında yetişkinlerin, özellikle dil öğrenme süreci için tasarlanmamış olan bilişsel dizgeleri kullanabileceklerini öne sürer. Bu, ikinci dil ediniminde öğrenme stratejileri ve bilişsel yeteneklerin daha büyük bir rol oynadığı anlamına gelir. Yetişkinler, dil bilgisi kurallarını ve çıkarım yeteneklerini kullanarak ikinci dili öğrenebilirler. Schachter'ın bu görüşü, ikinci dil edinimi ile ana dili edinimi arasındaki farkları vurgular ve ikinci dil ediniminin yetişkinler için farklı bir süreç olduğunu öne sürer. Bu görüş, dil edinimi alanındaki araştırmalarda önemli bir tartışma konusu olmuştur.

Felix (1987), insan zihnindeki iki temel bilişsel dizge arasındaki ilişkiye odaklanır. Bunlar dil dizgesi ve sorun çözme yeteneklerini içeren bilişsel yapılardır. Dil dizgesi, bir kişinin dil bilgisini ve dildeki yapıları anlama ve üretme yeteneğini içerir. Ana dili edinimi sürecinde dil dizgesi gelişimini tamamlamak için birinci dili doğal olarak öğrenen çocuklar, bu dil dizgesini geliştirirken zihinlerinde bu alandaki bilişsel yetenekler üzerine odaklanırlar. Sorun çözme yeteneklerini içeren bilişsel yapılar ise; genel bilişsel yetenekleri, problem çözme yeteneklerini ve mantık kullanımını içerir. İkinci dil öğrenen yetişkinler, dil dizgesi ile sorun çözme bilişsel yapıları arasında bir denge kurmaya çalışırlar. Bu nedenle, ikinci dil öğrenimi bir yetişkin için daha zorlu olabilir; çünkü bu iki bilişsel süreç birbirleriyle rekabet eder. Felix'in görüşüne göre, bu iki bilişsel dizge arasındaki rekabet, ikinci dil edinimi sırasında bireysel farklılıklara yol açar. Bazı yetişkinler, sorun çözme yeteneklerini daha iyi geliştirmiş olabilirler, bu nedenle ikinci dil edinimi sürecinde daha başarılıdırlar. Diğerleri ise dil dizgesini hızla geliştirebilirler ancak sorun çözme yetenekleri konusunda daha fazla çaba göstermeleri gerekebilir. Sonuç olarak, Felix'in görüşü, ikinci dil ediniminde bireysel farklılıkların ve zorlukların temelinde yatan mekanizmayı açıklamaya çalışır. Bu görüş, ikinci dil edinimini anlayabilmek için hem dil bilgisinin hem de genel bilişsel yeteneklerin rolünü vurgular.

Dil edinimi, sadece dil bilgisi kurallarıyla sınırlı değildir. Dil ediniminde aynı zamanda sosyal ve psikolojik faktörler de etkilidir. İkinci dil edinimi konusundaki araştırmalarda farklı disiplinlerin katkıları oldukça önemlidir.

2.3. İki Dilliliğin Tanımı ve Kuramsal Çerçeve

İki dillilik, genel olarak '*iki farklı dili kullanma becerisi*' şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak iki dillilik, yalnızca iki dili kullanma becerisi denilebilecek kadar sade, sınırları çizilmiş ve üzerinde uzlaşa sağlanmış bir kavram değildir. Bu terim Oxford sözlüğünde "İki dile sahip olma ya da iki dili kullanma; iki dili konuşabilme" (2016: 72); Webster sözlüğünde "İki dil konuşabilme yeteneği, iki dilin bir topluluk tarafından sıkça kullanılması, iki dilin siyasi veya kurumsal olarak tanınması" (<https://www.merriam-webster.com/dictionary/bilingualism>); Türkçe Sözlük'te "İki dilli olma durumu." (2023: 1677); Karaağaç'ın Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü'nde ise "Bir kişi, bir meslek, bir topluluk veya bütün bir dil toplumunda görülen iki dil kullanma durumu." (2013: 482) olarak tanımlanmıştır.

Doğasının karmaşıklığı nedeniyle iki dillilik çalışmaları dil bilim, antropoloji, psikoloji, sinir bilim, siyaset, ekonomi, toplum ve kültür olgularını bir arada barındırır. İki dillilik çalışması, iki dilli bireylerin dil davranışlarını, iki dil kullanmanın sosyal ve pragmatik kalıplarını, dil edinimi ve

öğrenimini ya da dil kaybını içerir. Ayrıca bu çalışmalar iki dilliliğin insan bilişi, toplumsal ilişkiler ve iki dilli çocuklar üzerindeki etkisini de kapsamaktadır.

İki dillilikle ilgili tanımlamaları yaparken akla ilk gelen sorular şunlardır:

- Bir dilde akıcı konuşabilen ama diğer dilde akıcı konuşamayan birey iki dilli midir?
- Dillerden birini nadiren kullanan ya da kullanmayan birey iki dilli midir?
- Bireyin iki dilli sayılabilmesi için her iki dili de akıcı konuşması, her iki dilin dil bilgisel kurallarına yetkin olması gerekli midir?

İki dilliliğin çeşitli tanımlarına bakılacak olursa; iki dillilik, tek dilliliğin aksine, bir bireyde birden fazla dil sisteminin bir arada var olmasını ifade eder. Bireyin iki farklı dilde yetkin olması veya bir toplumda iki farklı dilin kullanılması anlamına gelir. Bu durum, bireylerin veya toplulukların farklı kültürlerle etkileşim hâlinde olduğu durumlarda ortaya çıkabilir. İki dillilikle ilgili yapılan çalışmaların kurucusu sayılan Weinreich (akt. Adams, 2003: 3) iki dillilik, iki dil arasında dilin değişimli olarak kullanılması ve bu uygulamada yer alan kişilerin *iki dilli* olarak adlandırılması şeklinde kısa bir açıklama yapmıştır. Konuyla ilgili bir başka görüşe göre ise iki dillilik, bir kişinin iki dili akıcı bir şekilde konuşabilmesi veya anlayabilmesidir. Bu durumda, bireylerin iki dili kullanarak iletişim kurabildiği ve her iki dilde de yetkin olduğu kabul edilir. Son olarak, iki dillilik terimi aynı zamanda bir toplumda iki farklı dilin kullanılması anlamına da gelebilir. Bu durumda ise toplumun üyeleri iki dili de konuşabilir veya herkesin kullandığı ortak bir dil vardır ve diğer diller sadece belirli gruplar tarafından kullanılır (Adams, 2003: 3-4).

Bloomfield (1933: 56) iki dilliliği “İki dili de birbirine ve mükemmele yakın seviyede bilmek, iki dili de ana dilii konuşuru gibi etkin bir şekilde kullanabilmek” olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre iki dilde de aynı ölçüde yeterliliğe sahip olan ve kendini ifade edebilen bireyler *iki dilli* bireyler olarak kabul edilmektedir. Bloomfield’in iki dillilik hakkındaki görüşleri incelendiğinde, onun bu konunun karmaşıklığını ve mükemmellik kavramının göreceli olduğunu kabul ettiğini görmek mümkündür. İki dilliliğin, kişinin mükemmel bir şekilde öğrenilmiş bir yabancı dili, kendi ana diline eklemesinden kaynaklandığını öne sürmüştür. Ancak kendisi bile mükemmellik tanımının göreceli olduğunu kabul ettiği için bu konuda kesin bir ayırım yapmanın zorluğunu da vurgulamıştır.

Bloomfield’in bu görüşleri, tek dillilik ve iki dillilik arasındaki ayrımın net bir çizgi çekilmesinin zorluğunu yansıtır. İki dillilik kavramı, bir kişinin her iki dili de ne kadar iyi konuştuğuna veya ne kadar etkin bir şekilde kullandığına bağlı olarak değişebilir. Mükemmel bir iki dilli, her iki dili de ana dili gibi kullanabilen bir kişi olarak tanımlanabilir ancak bu tanımın pratikte uygulanması ve belirlenmesi karmaşıktır.

Haugen’e göre (1953: 7), bir kişinin iki dilli sayılabilmesi için her iki dili de mükemmel şekilde konuşması gerekli değildir. Bu ılımlı yaklaşım, iki dillilik kavramının daha geniş bir yelpazede tanımlanabileceğini ve çeşitli dil becerilerine sahip bireyleri içerebileceğini öne sürer. Bir kişi her iki dili de ana dili düzeyinde konuşuyor olabilir ancak iki dilli olarak kabul edilen birçok kişi, her iki dilde farklı düzeylerde yeteneklere sahip olabilir. Haugen’ın bu görüşü, iki dillilik konusuna daha geniş bir pencereden bakmayı sağlamıştır. Bloomfield’in tanımı, bir kişinin iki dili de kusursuz şekilde konuşması gerektiğini öne sürdüğü için oldukça katıdır ancak Haugen, iki dilliliğin sadece iki dili mükemmel bir şekilde konuşan ender kişilerle sınırlı olmadığını belirtir. Bu bakış açısı ile iki dilliliğin çok daha çeşitli ve geniş bir topluluk içinde bulunabileceğini vurgular. İki dillilik araştırmalarında, bu tür farklılıkları ve dil becerilerinin çeşitliliğini dikkate alan bir yaklaşım, iki dilliliği daha gerçekçi bir şekilde tanımlamamıza ve anlamamıza yardımcı olabilir.

Bloomfield'in *mükemmel iki dillileri* kapsayan katı tanımına karşı çıkan ve daha esnek bir yaklaşım benimseyen Macnamara da (1967), iki dilliliği tanımlarken dört temel dil becerisinden herhangi birine (dinleme, okuma, konuşma ve yazma) asgari düzeyde sahip olan herkesi *iki dilli* olarak kabul eder ve bir kişinin her iki dili de mükemmel şekilde konuşmasının gerekli olmadığını ve asgari bir yeterliliğin iki dilli olarak kabul edilebilir olduğunu savunur.

Grosjean ise iki dilliliğe bütüncül bir açıdan yaklaşmıştır. Grosjean'a göre iki dilliler, dilsel becerileri ve deneyimleri bakımından tek dillilerden farklıdır ve bu farklılık sadece iki dili konuşabilen iki tek dilli kişinin toplamından ibaret değildir. İki dilli bireyler, "*Çeşitli nedenlerle yeni bir ya da birden fazla dil öğrenen ve öğrendiği dillerini günlük yaşamında düzenli olarak kullanan insanlar*" olarak adlandırılır (Grosjean, 2010).

Dünyada iki dillilerin sayısının fazlalığı, iki dili birden edinme veya öğrenmenin çeşitliliği iki dilliliğin önemini ortaya koymuş ve yapılan çalışmaların sınırlarını oldukça genişletmiştir. Kuramcıların iki dilliliğin tanımında ve ölçümünde farklı yaklaşımlar benimsemesi, bu kavramın geniş bir yelpazede ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Yukarıda cevaplarını aradığımız sorulara ve kuramsal tartışmalara baktığımızda; öncelikle *bireysel bir özellik olarak iki dillilik ile bir sosyal grup, topluluk, bölge ya da ülkedeki iki dillilik* arasında bir ayrım yapılması gerektiğini görüyoruz.

İki ve çok dilliler genellikle gruplar hâlinde bulunurlar. Bu gruplar belirli bir bölgede ya da topluluklar arasında dağılmış olabilir. İki dilliler çoğunluk ya da azınlık olarak ayrı bir dil grubu oluşturabilir. Bir ülke içindeki iki ve çok dilliler ayrı bir grup olarak analiz edilebilir. Bu nedenle ilk ayrım, bireysel olarak sahip olunan iki dillilik ile grup olarak sahip olunan iki dillilik arasındadır. Bu genellikle bireysel iki dillilik ve toplumsal iki dillilik olarak adlandırılır. Çoğu ayrım gibi, bu ayrımlar arasında da önemli bağlantılar vardır (Baker, 2001: 2-3).

Paradis (2004) iki dilli bireylerin homojen bir grup oluşturmadıklarını, iki dillilik araştırmalarındaki karmaşıklığı ve çeşitliliği vurgulayan önemli bir başka konuya değinmiştir. İki dillilik, birçok faktörün etkileşimini içeren karmaşık bir olgudur ve iki dilli her bireyin deneyimi farklıdır. Paradis'in iki dillilik ile ilgili görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. *Dil Öğrenme Koşulları:* Bu koşullar, bir kişinin iki dili nasıl öğrendiği üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Kimi kişiler her iki dili de çocukluk döneminde ana dili gibi öğrenirken, diğerleri bir dili daha sonra ikinci bir dili olarak öğrenebilir. Dil öğrenme süreci, dil yeterliği üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir.
2. *Dil Yeterliği ve Kullanım Sıklığı:* Paradis, dillerin yeterlik düzeyleri ve kullanım sıklığının önemli olduğunu vurgular. Bir kişi bir dilde daha yetkinse veya bir dili daha sık kullanıyorsa bu dilin öncelik kazanma olasılığı daha yüksektir. Bu durum, dillerin eşit kullanımına veya yeterliliğine engel olabilir.
3. *Beyin Yapılanması:* Dil öğrenme süreçlerinin beyin üzerindeki nörofizyolojik etkilerine dikkat çeker. Farklı dilleri öğrenmek ve kullanmak, beyinde farklı nörolojik yapılanmalara yol açabilir. Bu da dillerin beyin içinde farklı bir şekilde temsil edilmesine neden olabilir.
4. *Her Bireyin Deneyimi Farklıdır:* İki dilli her bireyin deneyimi; yaş, çevre, dil becerileri ve kişisel tercihleri gibi birçok faktöre bağlı olarak büyük ölçüde farklılık gösterebilir. Dolayısıyla, iki dillilik araştırmalarında genelleme yapmak veya tüm iki dilli bireyleri homojen bir grup olarak ele almak zordur.

Genel olarak konuşmak gerekirse, kronolojik açıdan ilk tanımlar iki dilliliği iki dile eşit derecede hâkimiyetle sınırlama eğilimindeyken, daha sonrakiler yetkinlikte çok daha fazla çeşitliliğe izin

vermiştir. Ancak bu gevşeme, pratikte mükemmellik iddiası kadar tatmin edici olmadığından -en azından iki dilliliği genel olarak uygulanabilir herhangi bir şekilde tanımlamak amacıyla- çoğu modern yaklaşım, anlamlı bir tartışmanın belirli bir bağlamda ve belirli amaçlar için denemesi gerektiğini kabul eder.

Adams'a göre iki dillilik, bir kişinin iki veya daha fazla dilde yetkinlik veya beceriye sahip olması durumudur, ölçülebilir bir kavramdır ve ölçümü için farklı yöntemler kullanılabilir. Bunlar arasında dil becerilerinin ölçülmesi, dil kullanımının gözlemlenmesi, anketler ve dil testleri yer alır. Dil becerilerinin ölçülmesi bir kişinin okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin ölçülmesini içerir. Dil kullanımının gözlemlenmesi bir kişinin gerçek hayatta, hangi durumlarda, hangi dilleri kullandığını gözlemlemeyi içerir. Anketler, bir kişinin kendisini iki veya daha fazla dilde ne kadar yetkin hissettiğini ölçmek için kullanılabilir. Dil testleri, bir kişinin dil becerilerini ölçmek için tasarlanmış standart testlerdir. Bu testler, bir kişinin kelime dağarcığı, dil bilgisi, okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini ölçmek için kullanılabilir (Adams, 2003: 9).

İki dillilik, günümüzdeki gelişmelerle birlikte hızla yayılan bir olgudur. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO, 2003) verilerine göre dünyada 20'den daha fazla ülkede, resmî olarak birden fazla dil kullanılmaktadır. Dünya genelinde hemen her ülkede birden fazla dil konuşulmakta dolayısıyla pek çok ülkede iki ve çok dilli bireylere yaygın olarak rastlanmaktadır (Bican ve Demir 2018: 132).

Dünya nüfusunun önemli bir bölümünü etkileyen iki dillilik olgusunun kendine özgü, değişken, çeşitlilik içeren ve disiplinler arası bir yapısı vardır. İki dilliliğin bu özel yapısının göz önünde bulundurulmaması, eğitim ortamlarında pek çok sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İlk aşamada iki dillilik kavramının iki farklı boyutunu ele almak gerekir. Bu boyutlar bireysel olarak sahip olunan iki dillilik ve grup olarak sahip olunan iki dillilik olarak adlandırılmaktadır.

Bireysel İki Dillilik: Bir bireyin kendi kişisel deneyimi olarak iki farklı dili konuşma ve anlama yeteneğini ifade eder. Bu durumda, kişi genellikle iki dili günlük yaşamında veya iletişimde kullanır. Bireysel iki dillilik, bir kişinin doğuştan iki dili öğrenmesi veya sonradan bir ikinci dili öğrenmesi şeklinde olabilir.

Toplumsal İki Dillilik: Bir toplumun veya grupların genel olarak iki dili kullanma kapasitesini ifade eder. Bu durumda, bir toplum veya bölge iki resmî dili veya yaygın olarak iki dili konuşur. Toplumsal iki dillilik, kültürel ve toplumsal etkileşimler sonucunda gelişebilir. Bu iki dillilik türü arasında bağlantılar bulunabilir. Örneğin, bir birey bireysel olarak iki dilli olabilir ve aynı zamanda yaşadığı toplumda da iki dilli bir ortamın parçası olabilir. Bu durumda, bireysel iki dillilik ve toplumsal iki dillilik arasında bir örtüşme yaşanır. Bu ayrım, dil ve kültür araştırmaları, dil politikaları ve eğitim alanlarında önemli bir yer tutar.

2.3.1. İki Dilliliğin Boyutları

Bir kişinin birden fazla dili konuşup konuşmadığı sorusuna vereceği cevabın sınırları belli değildir. Verilecek cevaplar, kişinin iki dili kullanma yerine, yetisine ve ihtiyaçlarına bağlı olarak değişebilir. Dolayısıyla bu sorunun net ve sınırlı bir cevabı bulunmamaktadır. Bir kişi iki dili birden konuşuyor olabilir ancak pratikte yalnızca bir dili konuşma eğilimindedir. Seçenek olarak, kişi düzenli olarak iki dil konuşabilir fakat bir dildeki yetkinliği sınırlı olabilir. Bir başkası ise bir dili konuşma için kullanırken diğer dili yazma ve okuma için kullanabilir. Bu nedenle temel ayrım, dil becerisi ile dil kullanımı arasındadır. Bu durum bazen derece ve işlev arasındaki fark olarak da adlandırılır.

Valdés ve Figueroa iki dillilerin sınıflandırılmasını belirleyen beş önemli etkeni açıklarken bu etkenlere bir de altıncı bir boyut eklerler. Bu etkenler şu şekilde sıralabilir:

1. *Yaş (Eş Zamanlı, Sıralı, Geç):* İki dili edinim sürecinin yaşa göre sınıflandırılmasıdır. Bu etken, bireylerin iki dil öğrenimine başlama zamanını ifade eder. Eş zamanlı iki dillilik, bireyin iki dilin öğrenimine aynı anda başladığı durumu ifade ederken; sıralı iki dillilik, bir dilin daha sonra öğrenildiği durumu ifade edebilir. Geç iki dillilik ise, bir dilin genellikle yetişkinlik döneminde öğrenildiğini anlatır.
2. *Yetenek (Yeni Başlayan, Algılayıcı, Üretken):* İki dildeki yetenek düzeyinin değerlendirilmesi ve bireylerin iki dili ne kadar etkili bir şekilde anlayıp kullanabildiklerini ifade eder. Yeni başlayanlar, bir dilin temellerini yeni öğrenen kişileri ifade ederken; algılayıcılar, iki dili anlama yeteneği bulunan fakat üretme yeteneği daha sınırlı olan kişileri ifade edebilir. Üretkenler ise, iki dili hem anlayabilen hem de etkili bir şekilde kullanabilen kişileri ifade eder.
3. *İki Dilin Dengesi:* Bireylerin iki dil arasındaki denge ve kullanım düzeyini yani iki dili ne kadar dengeli bir şekilde kullanabildiklerini ifade eder. İki dilin dengeli bir şekilde kullanılması, her iki dilin de benzer düzeyde ve çeşitli iletişim bağlamlarında kullanılması anlamına gelir.
4. *Gelişim (Yükselen, Çekinik):* İkinci dilin gelişim durumunu ve değerlendirmesini inceleyen sınıflandırma türüdür. Bireylerin dil becerilerinin zaman içinde nasıl geliştiğini açıklamaya çalışır. Yükselen iki dillilik, ikinci dilin becerilerinin zaman içinde arttığını gösterirken; çekinik iki dillilik, bir dilin zaman içinde kullanımının azaldığını gösterir.
5. *Dil Kullanım Bağlamları:* Her iki dilin de edinildiği ortamların ve kullanıldığı alanların incelenmesidir. Bir başka deyişle, her bir dilin hangi bağlamlarda edinildiğine ve kullanıldığına dikkat çeker. Örneğin, evde bir dil kullanılırken okulda veya işyerinde farklı bir dil kullanılabilir (1994).

Valdés ve Figueroa'nın bu etkenlere ekledikleri altıncı boyut *seçmeli* ve *dolaylı* iki dillilik durumlarıdır. Seçmeli iki dilliler, genellikle çoğunluk dil grubuna ait olan bireylerdir ve ikinci bir dili öğrenmeyi kendi tercihleri doğrultusunda yaparlar. Örneğin, İngilizce konuşan Amerikalılar, İspanyolca veya Fransızca gibi dilleri okulda veya hobi olarak öğrenebilirler. Bu kişiler, birinci dilini kaybetmeden ikinci bir dil edinirler ve genellikle bu dilleri daha eşit bir şekilde kullanabilirler.

Dolaylı iki dilliler ise genellikle göçmenler veya içinde bulundukları toplumun ihtiyaçları nedeniyle başka bir dil öğrenmek zorunda kalan bireylerdir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Latin kökenli bireyler, toplumda etkili bir şekilde iletişim kurabilmek ve iş yapabilmek için İngilizce öğrenmek zorunda kalabilirler. Bu durumda, ana dilleri olan İspanyolca veya diğer dillerini korumak ve kullanmak zorunda olmalarına rağmen, İngilizceyi öğrenmeleri gerekebilir. Bu iki dillilik türü, bireylerin dilsel deneyimlerini ve ihtiyaçlarını farklı şekillerde yansıtır ve dilsel kimliklerini etkiler. Seçmeli iki dilliler kendi istekleri doğrultusunda ikinci bir dil öğrenirken, dolaylı iki dilliler dış faktörler nedeniyle başka bir dil öğrenmek zorunda kalabilirler (1994). Dilsel ihtiyaçlar ve zorunluluklar, toplumsal baskı ve ihtiyaçlar, prestij ve statü farklılıkları, seçmeli iki dillilik ve dolaylı iki dillilik durumlarını ortaya çıkaran başlıca etmenlerdir. Bu etmenler ayrıntılı bir şekilde açıklanacak olursa dilsel ihtiyaçlar ve zorunluluklar çerçevesindeki iki dillilik türündeki bireyler, kendi istekleri doğrultusunda ikinci bir dili öğrenip genellikle eğitim, kişisel gelişim veya ilgi alanlarına yönelik olarak bu tercihi yaparlar. Dolaylı iki dillilik türündeki bireyler ise genellikle dilsel zorunluluklar nedeniyle başka bir dili

öğrenmek zorunda kalıp toplumda iş yapmak ve iletişim kurmak gibi ihtiyaçlarını karşılamak için başka bir dile gereksinim duyarlar.

Toplumsal baskı ve ihtiyaçlar da seçmeli iki dillilik ile dolaylı iki dilliliği etkileyen bir başka faktördür. Bu faktörün belirlediği seçmeli iki dillilik türündeki bireyler, genellikle toplumun ana dilini konuşan çoğunluğa aittirler ve bu bireylerin ana dilleri toplumsal olarak kabul edilir. Dolayısıyla, ana dillerini kaybetme tehlikeleri yoktur, bu dili koruma geliştirme özgürlüğüne sahiptirler. Dolaylı iki dillilik türündeki bireyler ise genel dilin kabul gördüğü toplumda faaliyet gösterebilmek için iki dillilik zorunluluğuyla karşı karşıyadır. Ana dilleri toplumun eğitim, siyaset ve istihdam taleplerini karşılamak için yetersiz görülebilir. Dolayısıyla bu bireyler başka bir dil öğrenmeye ihtiyaç duyarlar.

Prestij ve statü farklılıklarının doğurduğu seçmeli iki dillilik, genellikle prestij ve statüyle ilişkilendirilmezken; dolaylı iki dillilik bireyi çevreleyen toplumun dili konusundaki güç dinamikleri ve politikayla ilgili olabilir. Bu durum bazı grupların dil tercihlerinin daha fazla toplumsal etkiye ve ayrımcılığa tâbi tutulabileceği anlamına gelebilir.

Baker’a göre; iki dilli bireylerde dört temel dil becerisini gündeme getirmek gerekirse, “İki dilli misiniz?” sorusuna dil becerilerinin farklı yönleriyle cevap aramak gerekir. Dil becerileri dinleme, konuşma, okuma ve yazma olmak üzere dört temel alanda değerlendirilir. Bu beceriler, *alıcı* ve *üretici beceriler* olmak üzere iki boyutta toplanabilir. İki boyutta toplanan dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri şöyle açıklanabilir:

1. *Dinleme (Alıcı Beceriler)*: İki dilli olmanın bir yönü, iki dilde dinleme yeteneğini içerir. Bu yetenek, bir kişinin iki farklı dili anlama ve duyduğu dildeki iletişimi anlama yeteneği anlamına gelir. Örneğin, bir kişi İngilizce ve İspanyolca konuşulan bir ortamda hem İngilizce hem de İspanyolca konuşulanları anlayabiliyorsa, bu alıcı becerilerin bir göstergesidir.
2. *Konuşma (Üretici Beceriler)*: İki dilli olmanın diğer bir yönü, iki dilde konuşma yeteneğidir. Bu, bir kişinin her iki dilde de iletişim kurabilme kabiliyetidir. Örneğin, bir kişi hem İngilizce hem de İspanyolca konuşarak iletişim kurabiliyorsa, bu üretici becerilerin bir göstergesidir.
3. *Okuma (Alıcı Beceriler)*: İki dilli olmanın diğer yönü olan iki dilde okuma yeteneği, bireyin iki farklı dilde yazılmış metinleri anlayabilmesidir. Örneğin, bir kişi hem İngilizce hem de İspanyolca kitapları veya yazıları okuyabiliyorsa, bu yine alıcı becerilerin bir göstergesidir.
4. *Yazma (Üretici Beceriler)*: Son olarak, iki dilli olmanın bir başka yönü ise, iki dilde de yazma yeteneğini içermesidir. Örneğin, bir kişi hem İngilizce hem de İspanyolca yazı yazarak iletişim kurabiliyorsa, bu da üretici becerilerin bir göstergesidir (2001: 5-6).

Bu dört temel dil becerisi, kişinin iki dilli olarak kabul edilip edilmeyeceğini belirlemek için kullanılabilir. Ancak dikkate alınması gereken birçok faktör vardır, çünkü iki dillilik farklı derecelerde ve farklı beceri seviyelerinde olabilir. Bir kişi her iki dilde de yüksek düzeyde yetenek gösterebilirken, başka bir kişi sadece bir dilde daha yetenekli olabilir. Bu nedenle, iki dilli olmanın tanımı kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Aşağıdaki tablo, Baker (2001: 5)’in tasnif tablosu ve tasvir ettiği beceriler boyutuyla iki dilliğin Türkçeye çevrilerek uyarlanmış halini göstermektedir:

Tablo 3. Dil becerilerinin boyutları

	Hitabet	Okuryazarlık
Alıcı beceriler	Dinleme	Okuma
Üretici beceriler	Konuşma	Yazma

Dil becerileri, sadece siyah-beyaz terimlerle ifade edilemeyecek kadar çeşitlidir. Dört ana dil becerisi -konuşma, dinleme, okuma ve yazma- farklı derecelerde ve bağlamlarda gelişebilir. Örneğin, bir kişi belirli bir bağlamda -alışveriş yaparken- bir dili anlayıp konuşabilirken, başka bir bağlamda -akademik bir ortamda- zorluk yaşayabilir. Bu çeşitlilik, iki dillilik konseptini de daha karmaşık hâle getirir. İki dillilik, sadece iki dili akıcı bir şekilde konuşmak anlamına gelmez; aynı zamanda bir dili aktif olarak konuşurken diğerini pasif olarak anlamak gibi çeşitli formlar alabilir. Dil becerilerinin her biri, telaffuz, kelime dağarcığı, dil bilgisi, anlam aktarımı ve üslup gibi alt boyutlara ayrılabilir. Bu durum bireylerin dil becerilerinin sınıflandırılmasının basit bir iki dilli veya tek dilli ayrımıyla yapılamayacağını gösterir. Ayrıca, dil kullanımının sosyal yönleri de önemlidir. Akademik ortamdaki veya sınıf ortamındaki dil becerileri farklıdır, sokakta veya bir dükkanda kullanılan dil, sosyal yeterlilik, deyimler ve günlük dilin jargonu gibi unsurları içerir. Bu nedenle, iki dillilik ve dil becerileri, siyah ve beyazın ötesinde, çeşitli renkler ve tonlarla dolu bir manzara olarak düşünülebilir. Her bireyin dil yetenekleri, kendi benzersiz karışımını ve yetenek seviyesini yansıtır. Bu çeşitlilik, dil öğreniminin ve kullanımının ne kadar zengin ve çok boyutlu olduğunu gösterir (Baker 2001: 5-6).

Skutnabb-Kangas (1981), iki dillilikteki bu dört temel beceriye beşinci bir boyut daha kazandırmış ve farklı bir bakış açısı getirmiştir. Dört temel dil becerisi dil öğreniminde ve kullanımında önemli unsurlar olarak kabul edilir. Ancak, Skutnabb-Kangas'ın önerisi, dilin sadece dışa dönük becerilerle sınırlı olmadığını göstermektedir. İçsel düşünme, yani kendi kendimize düşünme sürecinde dilin kullanımı, beşinci bir dil yetkinliği alanı olarak ele alınabilir. Bu içsel düşünme süreci, genellikle iç konuşma olarak adlandırılır ve dil becerileri içinde “konuşma” kategorisine dâhil edilebilir. Ancak bu süreç gerçek konuşmadan farklıdır ve özellikle iki dillilik bağlamında, bir kişinin her iki dili de düşünme aracı olarak kullanma becerisinin bir boyutunu temsil eder. Bu, dil becerilerinin değerlendirilmesi ve öğretiminde dikkate alınması gereken önemli bir boyuttur. Özellikle çok dilli toplumlar ve eğitim sistemlerinde, öğrencilerin ve bireylerin her iki dili de düşünme aracı olarak nasıl kullandıklarının anlaşılması, dil eğitiminin daha etkili ve kapsayıcı hâle gelmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

2.3.2. İki Dillilik Türleri

İki dilliliğin tanımlanması ve boyutları hakkındaki yaklaşımların çeşitliliği nedeniyle iki dilli bireyler bir görüşe göre *iki dilli* sayılabiliyorken, bir başka görüşe göre ise *tek dilli* olarak adlandırılabilir. Her iki dildeki yeterlik düzeyi, dillerin edinim yaşı, dilsel kodların ve dilin anlam birimlerinin düzenlenmesi, öğrenme çevresi, ana dilinde okuryazarlık durumu, dillerin birbirlerini olumlu ya da olumsuz etkileme durumları, bireylerin toplumsal ve kültürel kimlikleri ile aidiyet durumları, dilleri kiminle, nerede, ne zaman ve nasıl kullandıklarını etkileyebilir. Bu etkenlerin her biri, iki dillilik deneyiminin karmaşıklığını ve kişiselliğini vurgular. İki dilli bireylerin deneyimleri genellikle birbirinden çok farklıdır ve bu farklılıklar, dil öğretimi ve dil politikalarının şekillendirilmesinde dikkate

alınmalıdır. Burada iki dilliliğin türlerine; bu konu üzerinde yapılan araştırmalar ve uzmanların görüşleri, yaklaşımlar, tartışmalar, kültürel ve sosyal etkiler bağlamında yer verilmeye çalışılacaktır.

İki dillilik üzerine yapılan çalışmalar, farklı disiplinlerin katkıları ve sürekli değişen araştırma yöntemleriyle gelişmeye devam ederken, bu alanda sağlam sonuçlara ulaşmanın zorluklarını da beraberinde getirmektedir.

2.3.2.1. Geleneksel Yaklaşımlar

Beardsmore (1982) tarafından ortaya konulan minimalist ve maksimalist yaklaşımlar, iki dilliliğin tanımlanmasında önemli iki temel görüşü temsil eder. Bu iki yaklaşım, iki dilli olma durumunu farklı şekillerde değerlendirir ve iki dilliliğin sınırlarını nasıl çizdiğimizi anlamada temel farklılıklar sunar. Maksimalist görüş, iki dilliliği her iki dilde ana dili seviyesinde yetkinlik olarak tanımlar. Bu yaklaşım, bireyin her iki dili neredeyse eşit düzeyde ve yüksek bir yetkinlikle kullanabilmesini vurgular. Maksimalist yaklaşımın merkezinde, dil edinimi veya öğreniminin bitiş noktası yer alır. Bu görüş, iki dilli olmanın en üst düzeyi olarak kabul edilen, her iki dili akıcı ve etkin bir şekilde kullanma yeteneğine odaklanır. Minimalist bakış açısı, ana dilinden başka bir dilde en az bir dil becerisine asgari düzeyde sahip olma durumunu iki dillilik olarak tanımlar. Bu yaklaşımın merkezinde, iki dilli oluş sürecinin başlangıç noktası bulunur. Bu görüş aynı zamanda iki dilli olmanın ilk adımlarını ve sürecin başlangıcını ele alır, bir birey temel iletişim yeteneklerine sahip olduğu sürece iki dilli olarak kabul edilebilir.

2.3.2.2. Maksimalist Yaklaşımlar

Yirminci yüzyılın ilk yarısında, iki dillilik çalışmalarının başlangıç aşamasında, maksimalist yaklaşımlar yaygın olarak benimsenmiştir. Bloomfield'in (1933) "İki veya daha fazla dili ana dili gibi kontrol etme" şeklindeki klasik iki dillilik tanımı, iki dillilik üzerine yapılan tartışmalarda sıklıkla ele alınan bir konudur. Bu tanım, maksimalist bir yaklaşımı temsil eder ve iki dilliliğin yüksek bir standartta değerlendirilmesini önerir. Ancak, bu tanımın sıkı ve yüksek standartları, pratikte kimin iki dilli olarak kabul edilebileceğine dair soruları da beraberinde getirir. Bloomfield'in tanımı, iki dilliliği yalnızca her iki dili ana dili seviyesinde konuşabilen bireylerle sınırlar. Bu durum pek çok insanın iki dilli olarak kabul edilmesini zorlaştırır çünkü birçok iki dilli birey her iki dili mükemmel bir şekilde konuşamayabilir ancak yine de her iki dili etkin bir şekilde kullanabilir. Böylece iki dilliliğin tanımı ve sınırlarının daha esnek ve kapsayıcı hâle gelir.

François Grosjean'ın (2008: 10) iki dillilik üzerine yaptığı çalışmalar, iki dillilik kavramının anlaşılmasında önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Grosjean, Beardsmore'un maksimalist yaklaşımını "tek dilli (monolingual) ya da parçalı (fractional) bakış açısı" olarak adlandırır ve bu yaklaşımın iki dillilik ölçümlerine zarar verdiğini savunur. Grosjean'ın eleştirileri, iki dilliliğin anlaşılmasında ve tanımlanmasında önemli bir değişime işaret eder. Bu eleştiriler şöyle sıralanabilir:

1. *İki Tek Dilli Kişi Yanılgısı*: Grosjean, maksimalist yaklaşımın, bir bireyde iki ayrı tek dilli kişi bulunması gibi bir yanılgıya düşüldüğünü belirtir. Bu yaklaşım, iki dilli bireylerin her iki dili ana dili gibi kullanmalarını bekler ancak bu, gerçek dünyadaki iki dillilik deneyimlerini doğru bir şekilde yansıtmaz.
2. *İki Dillilik Ölçümlerine Olumsuz Etki*: Grosjean'a göre, maksimalist yaklaşım, iki dillilik ölçümlerini olumsuz etkiler çünkü gerçekçi olmayan beklentiler sunar ve iki dilli bireylerin gerçek dil kullanımını ve yeteneklerini görmezden gelir.
3. *Akıcılık ve Dil Yetkinliği Üzerinden Tanımlama Eleştirisi*: Birçok araştırmacı, iki dillilerin sadece akıcılık ve dil yetkinliği üzerinden tanımlanmasını eleştirmiştir. Bu eleştiri, iki dilliliğin

daha geniş bir yelpazede değerlendirilmesi gerektiğini vurgular. İki dilli bireylerin dil kullanımı, sadece akıcılıktan daha fazlasını içerir; kültürel, sosyal ve bilişsel faktörleri de barındırır.

Grosjean 2013'teki çalışmasında ise maksimalist yaklaşımı eleştirdiği durumları şu şekilde detaylandırmıştır: İki dilli bireyler, dile olan ihtiyaçlarına göre akıcılık sergileyebilirler. İki dilli bireylerin her iki dili kullanma biçimleri ve akıcılık seviyeleri, o dili kullanma ihtiyaçlarına ve sıklığına bağlı olarak değişir. Örneğin, bir kişi iş hayatında bir dil kullanıyor ancak aile içinde farklı bir dili kullanıyorsa, her iki dilde farklı akıcılık seviyelerine sahip olabilir. Birçok iki dilli birey, kendi konuştuğu dillerinden birinde diğerine göre daha akıcı olabilir. Bu durum o dilin kullanım sıklığı, eğitim, aile ve sosyal çevre gibi faktörlere bağlı olarak gelişir. Grosjean (2013), iki dillilerin belirlenmesinde akıcılık ölçütünün kullanılmasını da eleştirir. Çünkü bu yaklaşım, tek dillilerin dil becerilerini ölçüt olarak kullanır ve iki dilliler için yanlış sonuçlar doğurabilir. Dil bilim çalışmalarının çoğu, genellikle tek dilli bireyleri incelemiştir. Bu durum, araştırmacıların iki dillileri değerlendirirken tek dilli bireylerin becerilerini standart olarak kabul etmelerine ve yanlış çıkarımlarda bulunmalarına neden olmuştur.

Modern dil bilim ve sosyolinguistik çalışmaları, iki dilliliğin daha geniş ve çeşitli bir yelpazede tanımlanmasını önerir. Bu yaklaşımlar, her iki dili ana dili gibi konuşma yeteneğine sahip olmanın, iki dilliliğin tek veya en önemli ölçütü olmadığını kabul eder. Bunun yerine, iki dilli bireylerin her iki dili kullanma şekilleri, dil becerilerinin bağlamsal kullanımı ve diller arası geçiş becerileri gibi faktörler dikkate alınır.

2.3.2.2.1. Minimalist Yaklaşımlar

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, minimalist yaklaşımlarla iki dillilik tartışmaları, dil biliminde önemli bir yer tutmuştur. Bu dönemde, bireylerin ikinci dili ne derece bildikleri üzerine odaklanılmıştır. Daha önce, iki dilde de akıcılık ya da eşit yetkinlik gibi ölçütler kullanılırken, bu yaklaşımların çok dar kapsamlı olduğu ve pek çok iki dillilik durumunu açıklamakta yetersiz kaldığı görülmüştür. Bunun sonucunda, minimalist yaklaşımlar temelinde yapılan yeni tanımlamalarda, “ikinci dildeki yeterlilik derecesi” önemli bir ölçüt olarak ele alınmaya başlanmıştır.

Minimalist yaklaşımlar, iki dilliliği değerlendirmede daha esnek ve gerçekçi bir bakış açısı sunar. Bu yaklaşımlar, bireylerin ikinci dildeki becerilerini sadece ana dili düzeyindeki akıcılıkla değil, daha geniş bir yeterlilik yelpazesi üzerinden değerlendirir. Bu çeşitlilik farklı eğitim, deneyim ve ihtiyaçlara sahip bireylerin iki dillilik durumlarını daha doğru bir şekilde anlamamıza olanak tanır.

Tartışmaların önemli bir noktası, Einar Haugen'ın 1953'te öne sürdüğü tanımdır. Haugen, iki dilliliğin başlangıcı olarak, “Bir dilin konuşmacısının bir başka dilde anlamlı ifadeler üretebildiği nokta”yı işaret etmiştir. Bu tanım, iki dilli bir bireyin yalnızca ana dilindeki gibi mükemmel akıcılıkta olmasını değil, aynı zamanda diğer dilde anlamlı ve doğru kavramsal içerik üretebilme yeteneğini de vurgular. Haugen'ın bu tanımı, iki dillilik konusundaki anlayışımızda önemli bir değişime işaret eder. İki dilli bireylerin sadece dil bilimsel kuralları mükemmel şekilde bilmeleri ya da iki dilde de tam akıcılıkta olmaları beklentisinden uzaklaşarak, daha gerçekçi ve uygulanabilir bir yaklaşım sunar. Bu yaklaşım, dil yeteneklerinin çeşitliliğini ve bireysel farklılıkları daha iyi anlamamıza yardımcı olur (Akt. Hoffmann, 1991: 2; Romaine 1992: 10).

McNamara'nın 1969'daki görüşleri, (Akt. Chin & Wigglesworth, 2007) iki dillilik konusundaki anlayışımızı derinleştiren önemli bir adımı temsil eder. McNamara, bir bireyin iki dilli olarak adlandırılabilmesi için, o bireyin ikinci dilde en azından temel seviyede becerilere sahip olması gerektiğini savunmuştur. Bu durum iki dilliliğin sadece yüksek düzeyde yetkinlik gerektirmediğini, daha geniş bir yetkinliği kapsadığını vurgular. McNamara'nın en dikkat çekici katkılarından biri, iki dilliliği

tek bir bütün olarak değil, onu oluşturan çeşitli alt bileşenler (okuma, yazma, konuşma, dinleme) üzerinden incelemek gerektiğine dair vurgusudur. Bu yaklaşım, dil becerilerinin her bir bileşeninin ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmesini önerir, böylece iki dilliliğin daha kapsamlı ve detaylı bir şekilde anlaşılmasını sağlar. McNamara'nın bu bakış açısı, iki dillilik çalışmalarında yeni bir yön belirlemiştir. Bireylerin iki dillilik düzeyleri, tek bir ölçüt yerine, farklı dil becerileri üzerinden değerlendirilir hâle gelmiştir. Bu durum özellikle eğitim ve dil öğrenimi alanlarında, öğrencilerin ve öğrenenlerin iki dilli becerilerinin daha doğru ve adil bir şekilde değerlendirilmesine olanak tanır.

Bialystok, iki dilliliği, “herhangi bir dilin varlığından habersiz olma düzeyinden iki dili akıcı olarak konuşma düzeyine uzanan bir skala” olarak tanımlamıştır. Bu tanım, iki dilliliğin geniş bir yeterlilik yelpazesini kapsadığını ve farklı seviyelerdeki dil becerilerini içerdiğini vurgular. Bialystok'un bu yaklaşımı, iki dillilik konusunda önemli bir soruyu da beraberinde getirir: “Bu skalanın hangi noktasında yer alan çocukları iki dilli olarak açıklayacağız?” Bu soru, iki dilliliğin sınırlarını ve tanımını sorgulayan ve alanın daha derinlemesine incelenmesi gerektiğini gösteren bir noktadır. Ayrıca, Bialystok'un iki dillilik araştırmalarında dil bilme derecesinin tek başına yeterli olmadığını vurgulaması, bu alandaki araştırmaların sadece dil becerilerini değil, aynı zamanda iki dilliliğe etkileyen diğer değişkenlerin de göz önünde bulundurulması gerektiğini gösterir. Bu durum dil becerilerinin yanı sıra, bireylerin yaşadıkları sosyal ve kültürel çevreler, eğitim seviyeleri, dil edinimi süreçleri ve diğer birçok etkenin iki dilliliğin anlaşılmasında önemli olduğunu ifade eder. Bialystok'un bu görüşleri, iki dillilik araştırmalarında çok yönlü bir yaklaşımı destekler ve dil biliminin yanı sıra psikoloji, sosyoloji ve eğitim gibi disiplinlerin de bu alanda önemli katkılar sağlayabileceğini gösterir. Bu yaklaşım, iki dillilik konusundaki anlayışımızın daha kapsamlı ve detaylı olmasına yardım eder ve iki dilli bireylerin daha doğru ve adil bir şekilde değerlendirilmesine olanak tanır (Bialystok, 2001).

2.3.2.3. Dil Yeterlilik Düzeylerine Göre İki Dillilik

2.3.2.3.1. Dengeli İki Dillilik

Dengeli iki dillilik terimi, 1959 yılında Kanada'da Lambert ve diğer araştırmacılar tarafından geliştirilmiş ve kullanılmış bir terimdir (Lambert, Havelka, & Gardner, 1959).

Haugen (1973) dengeli iki dilliliği, bireyin her iki dilde de büyük oranda eşit yetkinliğe sahip olması olarak tanımlar. Bu durumda, bireyin her iki dildeki becerileri birbirine yakındır ve birey bu dillerde benzer düzeyde yeterlilik gösterir. Bu tanım, iki dilli bireylerin her iki dili de neredeyse ana dili gibi kullanabildiği ideal bir durumu ifade eder. Uyar (2012: 21) ise dengeli iki dilliliği, bireyin iki dilin kullanım bağlamlarını ayırt ederek, her iki dili de eşit yetkinlik düzeyinde ve başarıyla kullanabilmesi durumu olarak tanımlar. Burada önemli olan, bireyin her iki dili birbirine karıştırmadan, her iki dilde de kaliteli bir edinim süreci geçirmesi ve her iki dili doğal konuşucusu gibi kullanabilmesidir. Gerçek dünyada, iki dilli bireyler genellikle her iki dilde eşit yeterliliğe sahip olmazlar. Çünkü iki dilli bireyler, her iki dili farklı ortamlarda kullanırlar ve bu durum, farklı dillerdeki kelime dağarcığının gelişimini etkiler. Örneğin, Avustralya'da yaşayan ve hem Arapça hem İngilizce bilen bir birey, İngilizceyi iş veya okulda, Arapçayı ise evde ve arkadaş çevresinde kullanabilir. Bu durumda, İngilizce kelime dağarcığı iş ile ilgili kelimelerde, Arapça kelime dağarcığı ise ev işleri ve günlük yaşamla ilgili durumlarda daha gelişmiş olacaktır.

Bu gerçekler, dengeli iki dilliliğin teorik bir ideal olduğunu ve pratikte tam olarak ulaşılması zorluğunu gösterir. İki dilli bireylerin her iki dili eşit derecede ve her alanda kullanmaları nadirdir.

2.3.2.3.2. Baskın İki Dillilik

Baskın iki dillilik teriminde geçen “baskın” sözcüğünün anlamı, genellikle daha güçlü, etkili veya hâkim olma durumunu ifade eder. Bu kavram, toplumsal ve bireysel alanlarda iki temel kullanım alanına sahiptir. Field’a göre (2011: 58) baskın iki dillilik bir dilin, sosyal veya kültürel olarak daha baskın olabildiğini ifade eder. Bu durum baskın dilin sosyal bağlamda daha çok kullanışlı olmasını sağlar. Örneğin, İngiltere ve ABD’de İngilizce, politik ve sosyoekonomik gücün bir göstergesi olarak kabul edilir. Bu ülkelerde İngilizce hem çoğunluk dili hem de hükümetin, ticaretin ve eğitimin dili olarak işlev görür. Baskın dil, aynı zamanda sayısal üstünlük anlamına da gelebilir. Bu durum dilin çeşitli alanlarda daha kullanışlı ve ihtiyaç duyulan bir konuma yükselmesini sağlar. Baskın dil bazen özel, belirli bir prestijli grupla veya siyasi ve kültürel olarak güçlü bir toplulukla özdeşleştirilebilir. Bu, dilin sadece iletişim aracı olmanın ötesinde, belirli bir toplumsal veya kültürel kimliğin ifadesi hâline gelmesi anlamına da gelir. Baskın dilin bu iki temel kullanımı, politik ve sosyoekonomik faktörlerle yakından ilişkilidir. Her ulus, genellikle sosyal ve kültürel yapılarına uygun bir baskın dile sahiptir.

Baker’a (2011: 60) göre, iki dilli bireyler arasında “baskın iki dillilik” oldukça yaygın bir durumdur. Bu durum bireyin iki dilinden birinde diğerine göre daha yetkin olması anlamına gelir. İki dilli bireyler genellikle bir dilde daha rahat ve yetkin hissederken, diğer dilde daha az yetkinlik gösterebilirler. Bu yetkinlik farklılıkları çeşitli nedenlere bağlı olabilir. Örneğin, bir bireyin yaşadığı çevre, hangi dilin daha hâkim olacağını belirleyebilir. Eğer bir birey çoğunlukla İngilizce konuşulan bir ülkede yaşıyorsa, İngilizce onun için daha baskın dil hâline gelebilir. Buna karşılık, eğer aile içinde başka bir dil konuşuluyorsa, bu dil de evdeki iletişimde baskın dil olabilir. Eğitim, iş hayatı ve sosyal çevre gibi faktörler de iki dillilikte hangi dilin daha baskın olacağını belirleyebilir. Örneğin, bir birey eğitimi bir dilde alıyorsa, bu dil akademik ve profesyonel alanda daha yetkin olmasını sağlayabilir. Benzer şekilde, arkadaş çevresi ve sosyal etkileşimler de bireyin hangi dili sıklıkla ve rahatça kullanacağını etkileyebilir.

Baskın iki dillilik, bireyin her iki dili de kullanma yeteneğini azaltmaz ancak her bir dilin kullanımında farklı derecelerde yetkinlik göstermesine ve dilin rahat kullanımına olanak sağlar. Bu durum, iki dilli bireylerin dil yeteneklerinin sürekli gelişen ve dinamik bir süreç olduğunu gösterir.

Grosjean’ın (2008: 24) dil baskınlığı tanımlaması, iki dilli bireylerin her iki dili de günlük hayatlarında farklı amaçlar için ve farklı alanlarda kullanmalarının bir yansımasıdır. Bu kavram, iki dillilikte dilin kullanımının bağlama bağlı olarak değiştiğini gösterir. İki dilli bireyler, farklı dilleri farklı durumlar ve ihtiyaçlar için kullanabilirler, bu da her bir dilde farklı düzeylerde yetkinlik ve akıcılık sağlar. Örneğin, bir bireyin ana dili olabilir veya iki dilin herhangi birinde daha sık kullanılan dil olabilir. Ancak baskın iki dilli olma durumu, dilin konuşulduğu tüm alanlar için geçerli değildir. İki dilli bireyler, kullanılan dilin bağlamına göre farklı alanlarda daha fazla akıcı konuşabilirler. Grosjean’ın örneği, iki dilli bir bireyin, baskın dili ne olursa olsun, belirli bir alanda diğer dili tercih edebileceğini gösterir. Örneğin, ana dili Fransızca olan bir Fransızca-İngilizce iki dilli kişi, günlük hayatında çoğunlukla Fransızca’yı kullanabilir. Ancak bu kişi bir bilgisayar uzmanıysa ve bilgisayarla ilgili eğitimi İngilizce aldıysa, profesyonel alanda İngilizce’yi tercih edebilir. Bu tercih iki dillilikte dil kullanımının sadece bireyin tercihlerine ve yetkinliklerine bağlı olmadığını, aynı zamanda özel bağlamlar ve alanlarla da ilgili olduğunu gösterir. Bu durum iki dilli bireylerin dillerini nasıl ve ne zaman kullandıkları konusunda oldukça esnek ve uyumlu olduklarını göstermektedir.

İki dillilerin yaşamları boyunca hâkim oldukları diller, yani baskın oldukları dil alanları değişebilir. Bu değişim iki dillilerin her bir dili farklı amaçlar, işlevler ve kullanımlar için seçtiklerini gösterir. İki dilli bir kişi, çeşitli durumlarda her bir dili farklı şekilde kullanabilir ve bu kullanım zaman

içinde değişebilir. İki dilli bireylerin her bir dili genellikle farklı yerlerde, farklı zamanlarda ve farklı kişilerle kullanmaları, her dilin kendine has işlevleri ve amaçları olduğunu gösterir. Örneğin, bir kişi evde ailesiyle bir dil konuşurken, iş yerinde veya okulda başka bir dili kullanabilir. Ayrıca sosyal ortamlarda, hobi veya ilgi alanlarında da farklı dilleri tercih edebilir (Baker, 2011: 70). Bu durum, iki dilli bireylerin dil becerilerinin sadece statik bir yapıya sahip olmadığını, aksine dinamik ve esnek olduğunu gösterir. Dil kullanımı, bireyin yaşadığı çevre, sosyal ilişkiler, eğitim, iş hayatı ve kişisel tercihler gibi birçok faktöre bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. İki dilli bireyler, yaşamları boyunca farklı diller arasında geçiş yapabilir ve her bir dilin farklı bağlamlarda baskın hâle gelmesine izin verebilirler. Bu esneklik, iki dilli bireylerin dil yeteneklerinin sürekli bir gelişim süreci içinde olduğunu ve farklı dillerin kullanımının yaşamın farklı evrelerinde ve durumlarında değişebileceğini gösterir. Dolayısıyla, iki dilli bireylerin dillerini nasıl ve ne zaman kullandıkları bir evrim ve uyum sürecidir.

2.3.2.3.3. Gerileyici/Pasif/Edilgen İki Dillilik

Sharwood Smith (2017)'e göre edilgen iki dillilik, bir bireyin dillerinden birini kullanmamaktan kaynaklanan dil becerilerinin zaman içinde yavaş yavaş azalmasını ifade eder. Bu durum, özellikle iki dilli toplumlarda, ana dilin yerini toplumdaki baskın dile bırakmasının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Edilgen iki dillilik terimi, gerileyici iki dillilikten daha az olumsuz çağrışımlara sahip olduğu için tercih edilebilir. Edilgen iki dillilik durumunda, bireyler dillerden birini anlayabilir ancak konuşamayabilir. Bu durum, genellikle toplum içindeki dil değişim süreçlerinin bir sonucudur. Örneğin, Avustralya'daki İtalyan göçmen topluluğunda yaşlı bireyler, çocukları ve torunlarıyla İtalyanca konuşabilirken, ikinci ve üçüncü nesil İtalyanlar, ana dillerini konuşan ebeveynlerine veya büyükanne ve büyükbabalarına İngilizce cevap verebilirler. Bu genç nesiller, İngilizce eğitim alıyor ve yaşamlarını İngilizce konuşarak sürdürüyor olabilirler, bu da aile içindeki dil kullanımında bir değişime yol açar.

Edilgen iki dillilik araştırmaları, iki dilli bireylerin dil yeteneklerinin sadece kullanım sıklığına bağlı olmadığını, aynı zamanda sosyal ve kültürel etkileşimler, eğitim faktörleri ve çevresel faktörler tarafından da şekillendirildiğini gösterir. İkinci ve üçüncü nesil bireyler genellikle toplumda daha yaygın ve hâkim olan dili benimserken, ilk nesil genellikle kendi ana dillerini korumaya devam eder. Bu durum zaman içinde iki dilli topluluklarda dil değişikliklerine yol açabilir ve farklı nesiller arasında dil kullanımında değişimler oluşturabilir.

2.3.2.3.4. Yarı/Kısıtlayıcı İki Dillilik

“Yarı dillilik” kavramı, iki dillilikle ilgili tartışmalarda önemli bir yer tutar ve bu durum, her iki dilde de kısıtlı yeterlilik düzeyine sahip olmayı ifade eder. Bu konu, özellikle 1970'lerin başlarında İskandinavya'da, göçmen çocukların dil becerileri üzerine yapılan araştırmalarla ön plana çıkmıştır.

Skutnabb-Kangas'ın 1976 yılındaki çalışması (Skutnabb-Kangas, 1976, akt. Tokdemir, 1997), bu tartışmaların öncülerinden biridir. Tokdemir'in aktardığına göre, Skutnabb-Kangas'ın araştırması İsveç'teki Finlandiya kökenli çocuklar üzerineydi. Bu çocuklar, okula başladıklarında ana dilleri Fince sınırlı yeterliliğe sahip oldukları ve aynı zamanda İsveç'te de yaşlarına uygun yeterlilik seviyesine ulaşamadıkları gözlemlenmiştir. Bu durum, çocukların her iki dilde de tam yetkinlik kazanamadıklarını göstermektedir.

Yarı dillilikle ilgili tartışmalar, özellikle göçmen iki dilli çocuklarda sıkça rastlanan kısıtlı dil becerilerine odaklanmaktadır. Bu durum, iki dilli çocukların eğitimi ve sosyal uyumu açısından önemli sonuçlar doğurabilir. Göçmen çocuklar hem ana dillerinde hem de ikâmet ettikleri ülkenin dili olan

ikinci dillerinde yeterli dil becerilerini geliştirmekte zorlanabilirler. Bu hem akademik başarılarını hem de sosyal uyumlarını etkileyebilir.

Yarı dillilik veya çifte yarı dillilik kavramları, iki dillilik tartışmalarında önemli eleştirilere konu olmuştur ve bu eleştiriler, bu terimlerin kullanımının değeri hakkında ciddi şüpheler uyandırmaktadır. Bu terimler, özellikle İskandinavya ve ABD'deki göçmen topluluklarındaki dil becerileriyle ilişkilendirilmiş ve genellikle olumsuz bir anlam ifade etmiştir. Hansegård'ın 1975'teki tanımına göre (akt. Skutnabb-Kangas 1981; Baker 2011: 10), yarı dilli olmak bireyin dil alanındaki altı eksikliğine işaret eder. Bunlar küçük bir kelime dağarcığı, yanlış dil bilgisi, dil üretiminde bilinçli düşünme, yaratıcılık eksikliği ve duyguları ifade etmekte zorlanma gibi özellikleri barındırır. Bu kavramlarla ilgili altı temel sorun şunlardır:

1. *Aşağılayıcı ve Küçümseyici Anlam:* Yarı dillilik, özellikle İskandinavya ve ABD'deki göçmen gruplarda aşağılayıcı ve küçümseyici bir anlam kazanmıştır. Bu durum dil becerilerindeki eksiklikleri vurgulayan ve düşük başarı beklentileri yaratabilen olumsuz bir etiket olarak kullanılabilir.
2. *Dışsal Faktörlerin Etkisi:* Eğer diller gelişmemişse, bu durumun kökenleri bireysel iki dillilikte değil ekonomik, siyasi ve sosyal koşullarda olabilir. Yarı dillilik terimi, az gelişmişliğin kökenlerini bireysel iki dillilikte arar, oysa dışsal etkenler daha önemli olabilir.
3. *Bağlam Özgüllüğü:* İki dilliler, genellikle iki dillerini farklı amaçlar ve olaylar için kullanır. Bir kişi bazı bağlamlarda yetkin olabilirken, diğerlerinde olmayabilir.
4. *Dil Yeterliliklerinin Ölçümü:* Eğitim testleri, dillerin niteliksel yönlerine ve çeşitli dil yeterliliklerine karşı duyarsız olabilir. Bu testler, bireyin günlük dil davranışının küçük ve temsili olmayan bir örneğini ölçebilir.
5. *Kategori Belirsizliği:* Çifte yarı dilliliğin sıklığı konusunda anlaşmazlıklar vardır ve kimin bu kategoriye girdiğini belirlemek zor olabilir.
6. *Tek Dillilerle Karşılaştırmanın Adaletsizliği:* İki dillilerin tek dillilerden farklı olup olmadıklarını ayırt etmek önemlidir. Görünürdeki eksiklikler tek dilli kişilerle yapılan, adil olmayan karşılaştırmalardan kaynaklanıyor olabilir.

Yukarıda sıralanan eleştiriler, yarı dillilik kavramının değerini sorgulamamıza neden olur. Ancak bu durum insanların farklılık gösteren dil becerilerinin olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. Dil gelişimindeki 'eksiklikleri' vurgulamak yerine, uygun koşullar altında dil yeterliliğinin gelişebileceğini kabul etmek daha eşitlikçi ve olumlu bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, dil açığının nedenlerini dilin kendisinde değil, dışsal faktörlerde arar ve iki dillilikle ilgili daha kapsayıcı ve adil bir bakış açısı sunar (Skutnabb-Kangas, 1981; Wiley, 1996; MacSwan, 2000; Baker 2011: 10).

2.3.2.4. Edinim Yaşlarına Göre İki Dillilik

Yaş faktörü, iki dillilik üzerine yapılan araştırmalarda oldukça önemli bir rol oynar. Bu konuda yapılan araştırmalar, yaşı dil edinimi ve yeterlilikleri üzerindeki etkisini geniş bir şekilde incelemiştir.

Araştırmalar genellikle erken yaşta, özellikle 5 yaşından önce, ikinci bir dil edinmenin avantajlarını göstermektedir. Bu avantaj, özellikle fonetik ve ses bilim alanlarında belirgindir. Erken yaşta dil öğrenen bireylerin, ana dillerine benzer bir yetkinlik seviyesine ulaşabilecekleri tespit edilmiştir. Diğer taraftan, yetişkinlerin hedef dili edinmede daha hızlı olabileceği belirtilir. Yetişkinlerin dil edinmede kullanabilecekleri önceki dil bilgisi ve öğrenme stratejileri, hızlı dil edinimini destekleyebilir.

Dil öğrenmedeki ‘kritik yaş’ veya ‘kritik dönem’ kavramı tartışmalıdır. Bu yaklaşım belli bir yaşa kadar dil öğreniminin daha etkili olduğunu öne sürer. Ancak, Birdsong ve Molis’in 2001 yılındaki çalışmalarına göre, 15 yaşından sonra da ana dil konuşucusu gibi bir yetkinlik düzeyine ulaşılabileceği iddia edilmiştir. Yaş, dil ediniminde farklı yeterlilik seviyelerine yol açabilir. Genç yaşta dil öğrenenlerin telaffuz ve dil bilgisi konusunda daha başarılı olabileceği, yetişkinlerin ise dil öğrenirken daha analitik yaklaşımlar geliştirebileceği görülmüştür (Birdsong ve Molis, 2001; akt. Chin & Wigglesworth, 2007: 12).

Birey ikinci dili çocukluk döneminde, genellikle üç yaşına kadar edinirse, bu duruma ‘erken iki dillilik’ denir. Erken iki dilli bireyler, genellikle ikinci dili ana dili gibi doğal bir ortamda, aile veya toplum içinde edinirler. Bu dönemde dil edinimi, çocuğun dil gelişiminin doğal bir parçası olarak gerçekleşir ve çocuklar genellikle ana dili konuşucularına yakın bir yetkinlik düzeyine ulaşabilir (Hoffmann, 1991).

Hull ve Vaid (2007), iki dillilik konusunu yaşa dayalı bir bakış açısıyla ele alır ve iki dilliliği üç farklı döneme ayırır: Erken çocukluk, çocukluk ve yetişkinlik. Bu ayırım, dil ediniminin yaşa bağlı olarak farklı şekillerde gerçekleştiğini ve her yaş döneminin dil öğrenme sürecinde farklı özellikler taşıdığını gösterir. Dil öğrenme sürecinin farklı özellikler taşıdığı yaş dönemleri şöyle sıralanabilir:

1. **Erken Çocukluk Dönemi (0-6 Yaş):** Erken çocukluk dönemi, genellikle dil ediniminin en yoğun olduğu dönemdir. Çocuklar bu yaşlarda dil becerilerini, özellikle ana dili becerilerini, doğal yollarla ve oyun yoluyla edinirler. Bu dönemde edinilen ikinci dil, ana dili gibi doğal bir şekilde öğrenilir ve çocuklar genellikle dilin ses bilimsel özelliklerini ana dili konuşucularına yakın bir şekilde edinebilirler.
2. **Çocukluk Dönemi (6-13 Yaş):** Çocuklar bu dönemde, daha resmî olan eğitim yoluyla ikinci dil öğrenmeye başlayabilirler. Bu yaşlar, dil becerilerinin daha bilinçli bir şekilde geliştirildiği ve dil yapılarının, kurallarının ve kelime dağarcığının genişletildiği bir dönemi temsil eder.
3. **Yetişkinlik Dönemi (13 Yaş ve Sonrası):** Yetişkinlik döneminde bireylerin ikinci dil öğrenimi genellikle daha sistemli ve amaç odaklıdır. Bu dönemde öğrenme süreci daha çok dilin kurallarını, gramer yapılarını ve yeni kelime dağarcığını kapsar. Yetişkinler, dil öğrenirken önceki deneyimlerinden ve mevcut dil bilgisinden faydalanabilirler. (Hull ve Vaid, 2007).

Bireyin ikinci dilini yetişkinlik döneminde öğrenmesi durumu ‘geç iki dillilik’ olarak adlandırılır. Bu durum genellikle bireyin ergenlik döneminden sonra, daha olgun yaşlarda ikinci bir dil öğrenmesi anlamına gelir. Yetişkinler, dil öğrenirken mevcut dil bilgisini ve öğrenme stratejilerini kullanır. Bu süreç genellikle daha bilinçli ve yapılandırılmıştır. Bireyler ikinci dili çoğunlukla okullarda, kurslarda veya özel eğitim programları aracılığıyla öğrenirler ve bu süreçte karşılaştıkları zorluklar ve avantajlar farklıdır. Örneğin, telaffuz ve doğal dil kullanımında çocuklara kıyasla daha fazla zorlanabilirken dilin dil bilimsel ve söz dizimi kurallarını daha hızlı kavrayabilirler. Yetişkinlerin ikinci dil öğrenme motivasyonları genellikle iş, eğitim, göç veya kişisel ilgi gibi özel hedeflerle ilişkilidir.

Baker (2011) yaşa bağlı iki dillilik türlerinden bahsederken, erken iki dilliliği daha ayrıntılı bir şekilde inceler. Bu iki tür, ‘eşzamanlı’ ve ‘ardışık’ iki dillilik olarak adlandırılır ve her biri, çocukların ikinci dili edinme sürecine ilişkin farklı senaryoları temsil eder. Eş zamanlı ve ardışık iki dilliliğin özellikleri şöyle açıklanabilir:

1. **Eşzamanlı İki Dillilik:** Eş zamanlı iki dillilik genellikle ‘bebek iki dilliliği’ olarak da adlandırılır ve bir çocuğun doğumdan itibaren her iki dili aynı anda edinmesi durumunu

ifade eder. Eşzamanlı iki dilli çocuklar, genellikle aile içinde veya çevrelerinde iki dilin de konuşulduğu bir ortamda büyürler. Bu çocuklar, her iki dili doğal bir şekilde, ana dillerini öğrenir gibi öğrenirler ve genellikle her iki dilde de yüksek düzeyde yetkinlik kazanırlar.

2. **Ardışık İki Dillilik:** Ardışık iki dillilik, çocuğun öncelikle bir dil edinmesi ve genellikle üç yaşından sonra, ikinci bir dili öğrenmesi durumudur. Bu tür iki dillilikte, çocuk önce ana dilini geliştirir ve daha sonra ikinci bir dilde eğitim alır veya o dili çevresinden öğrenir. Ardışık iki dilli çocuklar, ilk dilin temellerini aldıktan sonra ikinci dili öğrenirler ve bu süreç genellikle daha yapılandırılmış ve resmî bir eğitim yoluyla gerçekleşir.

Eş zamanlı ve ardışık iki dillilik, çocukların dilleri nasıl ve ne zaman öğrendiklerine göre farklılaşır ve her birinin dil edinimi sürecinde kendine has özellikleri vardır. Eş zamanlı iki dillilik, çocuğun her iki dili eşit derecede ve doğal bir şekilde edinmesini sağlarken ardışık iki dillilik, çocuğun önce bir dilde daha sonra diğer dilde yetkinlik kazanmasını içerir. Her iki durum da çocukların dil becerilerinin gelişimi için farklı fırsatlar sunar ve zorlukları da beraberinde getirir.

Fillmore'un 1991 yılındaki çalışması, iki dilli ortamlarda yetişen çocukların dil kullanımı konusunda önemli bir gözlemi ortaya koymaktadır. Çalışmada belirtildiği üzere, okul öncesi çağındaki çocuklar iki dilli bir ortamda büyüse de bu çocukların hepsi okul çağına geldiklerinde iki dilli olarak kalmayabilir. Bu durum, özellikle azınlık dilini konuşan çocuklar için geçerli olabilir ve çeşitli nedenlere bağlı olarak gerçekleşir. Bu nedenler şöyle sıralanabilir:

1. *Çoğunluk Diline Geçiş:* Bu çocuklar, genellikle okul çağına geldiklerinde, çevrelerinde ve eğitim sistemlerinde daha hâkim olan çoğunluk diline geçiş yapabilirler. Bu durum onların kendi ana dilleri olan azınlık dilini kullanmayı bırakıp çoğunluk dilinin aktif konuşucuları hâline gelmelerine yol açar.
2. *Sosyal ve Kültürel Baskılar:* Çoğunluk dili, sosyal ve kültürel uyumun bir aracı olarak görülebilir. Bu nedenle, çocuklar arkadaşlarıyla iletişim kurmak, okulda başarılı olmak ve toplum içinde kabul görmek için çoğunluk dilini kullanmayı tercih edebilirler.
3. *Eğitim Sisteminin Etkisi:* Eğitim sistemleri genellikle çoğunluk diline dayalıdır ve azınlık dillerine yeterli destek sağlamayabilir. Bu durum çocukların okul ortamında çoğunluk dilini kullanma oranlarını artırırken zamanla azınlık dilini kullanma oranlarını düşürmektedir.
4. *Dil Yeterliliklerinde Değişim:* Çocuklar büyüyüp farklı sosyal, eğitim ortamı ve kültürel ortamlara maruz kaldıkça onların dil yeterlilikleri de değişebilir. Bu durum çocukların azınlık dilindeki yetkinliklerinin azalarak çoğunluk dilindeki yetkinliklerinin artmasına neden olabilir (Fillmore, 1991).

2.3.2.5. Sosyal Çevreyi Temel Alan İki Dillilik Türleri

Sosyal çevreyi temel alan iki dillilik türleri ikinci dili edinirken birinci dilin korunup korunmamasına bağlı olarak farklılık gösterir. Bu farklılıklar eklemeli/artırıcı iki dillilik ile eksiltici/farklılaşan iki dillilik durumlarını doğurur.

2.3.2.5.1. Eklemeli/Artırıcı İki Dillilik

Chin ve Wigglesworth'un 2007 yılındaki çalışmalarında tanımlanan 'eklemeli/artırıcı iki dillilik', birinci dilin yetkinliğinin korunması ve ikinci dilin yetkinliğinin artması durumunu ifade eder. Bu durum, özellikle dilin sosyal değeri ve toplumdaki statüsüyle yakından ilişkilidir (Chin ve Wigglesworth, 2007: 17).

İkinci dil, ilk dile paralel gelişebilir ve birey, birinci dilinin yetkinliğini korurken, aynı zamanda ikinci dilde de yetkinlik kazanır. Ellis (2003: 208)'e göre bireyin hem ana diline hem de ikinci diline karşı olumlu bir tutum geliştirmesi, eklemeli iki dilliliğin ' dengeli iki dilliliğe' dönüşmesine olanak tanıyabilir ve bireye her iki dili de aktif olarak kullanma ve geliştirme fırsatı sunar. Eğer birinci dil, ikinci dilin edinildiği toplumda yüksek bir statüye sahipse, bu durum bireyin birinci dilini korumasını ve onun imkânlarından yararlanmasını teşvik eder. Yüksek statüye sahip bir dil, eğitim, iş ve sosyal ortamlarda avantajlar sağlayabilir.

Eklemeli iki dillilikte, iki ya da çok dilli olmanın ek beceri ve fayda sağladığı, kişinin hayatına yeni fırsatlar kazandırdığı vurgulanır. Bu durum, dil öğrenmeye yönelik güdülemeyi artırır ve bireylerin her iki dili de aktif olarak kullanmalarını sağlar.

2.3.2.5.2. Eksiltici/ Farklılaşan İki Dillilik

Eksiltici iki dillilik, bireylerin çevresel, toplumsal ve siyasi baskılar sonucu çocukluk yaşlarından itibaren ana dillerini kullanmayı bırakıp sadece ikinci dili kullanmaya başladıkları bir durumu ifade eder. Genellikle, bireyin sosyal çevresinden ve siyasi koşullardan kaynaklanan baskılar sonucu ortaya çıkar. Özellikle göçmen veya azınlık topluluklarında, bireylerin çoğunluk dilini benimsemeleri ve kendi ana dillerini kullanmamaları yönünde bir baskı olabilir. Bu tür bir ortamda, bireyin ana dili ihmal edilir ve ana dilinin gelişimi gecikir. Ana dildeki dil becerileri kullanılmadıkça azalır ve zamanla unutulabilir.

Cummins'e göre (Cummins, 1976: 20; akt. Chin & Wigglesworth, 2007: 16) pek çok iki dilli bireyler, genellikle birinci dilin yetkinliğini yitirirken, ikinci dili yüksek bir yetkinlikle öğrenebilirler. Eksiltici iki dilli ortamlarda yaşayan birçok iki dilli kişi, her iki dilde de ana dili konuşucusu gibi yetkinlik geliştiremez. Bu durum genellikle birinci dilin kullanımının azalması ve ihmal edilmesi sonucunda ortaya çıkar. Birçok iki dilli birey, ilk dilini başarılı bir şekilde ikinci diliyle yer değiştirebilir. Bu süreçte ana dilin kaybı yaşansa da birey yeni edindiği dilde çok yüksek dilsel başarı elde edebilir. Cummins bu tip iki dillilerin başarısının, eksiltici iki dilliliğin otomatik olarak kısıtlı iki dillilik anlamına gelmediğini gösterdiğini belirtir. Yani bireyler ana dillerini kaybetmiş olsalar da ikinci dillerinde yüksek bir yetkinlik kazanabilir ve bu dille etkili bir şekilde iletişim kurabilirler.

2.3.3. İki Dilliliğe İlişkin Bilişsel Yaklaşımlar

İki dilliliğe ilişkin bilişsel yaklaşımlar genellikle bireylerin iki dil bilmesinin bilişsel işlevler üzerindeki etkilerini inceler. Bu tür bir inceleme bellek, dikkat, problem çözme hatta beyin yapısı ve işlevi gibi çeşitli fonksiyonları ele alır. İki dilli bireylerin dili tek dilli bireylere göre nasıl farklı işlediklerini, iki dilliliğin bilişsel gelişimdeki kolaylıkları ve zorluklarını, iki dilliliğin bilişsel esneklik ve yürütücü kontrol üzerindeki etkisini incelemek de iki dilliliğe ilişkin bilişsel yaklaşımların alanına girer. Bu yaklaşımlar üç başlık altında incelenebilir:

2.3.3.1. Denge/Balon Yaklaşımı

Denge/balon yaklaşımı, iki dilliliği anlamaya çalışan bir yaklaşımdır ve iki dilli bireylerin her iki dili de eşit bir şekilde geliştirebildiğini öne sürer. Bu yaklaşım iki dil arasında denge durumu olduğunu ve bu dengeyi sürdürmek için bireylerin çaba gösterdiğini savunur. Ancak bu denge, her iki dilin de aynı seviyede olduğu anlamına gelmez. Bazı durumlarda, bir dil diğerine göre daha iyi gelişebilir ancak denge yine de korunmuş olur. Bu yaklaşım iki dillilikte dengeyi karmaşık ve dinamik bir süreç olduğunu vurgular.

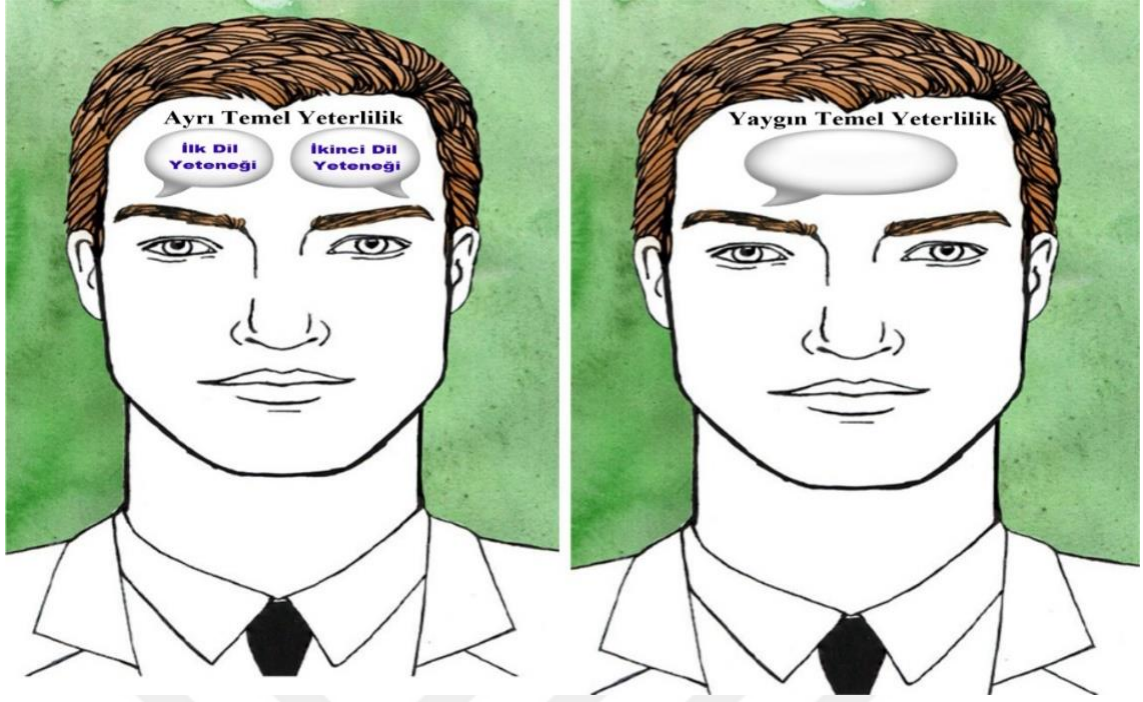
Baker (2011: 163); iki dillilik ve eğitimsel kazanımlar üzerine yapılan ilk araştırmaların genellikle iki dillileri tek dillilerden daha düşük seviyede bulduğuna dikkat çekmiştir. Bu durum, iki dilin bir denge içinde birlikte var olduğunu temsil eden *naif iki dillilik kuramı*yla bağlantılıdır. Naif iki dillilik kuramı, iki dilli bireylerin her iki dili de aynı yetenekle kullanabileceğini ve bu diller arasında tam bir denge kurduklarını öne sürer. Ancak erken dönemde yapılan bazı araştırmalar, iki dillilerin tek dillilere göre daha düşük seviyede performans sergilediğini göstermiştir. Elde edilen sonuçlar, bu kuramının sınırlarını sorgulamış ve daha karmaşık bir şekilde ele alınmasını gerektirmiştir. Sonraki araştırmalar, iki dilli yetişkinlerin ve çocukların genellikle her iki dili de başarılı bir şekilde öğrenebildiğini ve kullanabildiğini göstermiştir. İki dillilikteki dil seviyeleri, çeşitli etmenlere bağlı olarak değişebilir. Örneğin, iki dilin ne kadar sık ve hangi koşullarda kullanıldığı, bireylerin yaşları, dil öğrenim deneyimleri ve bilişsel yetenekleri gibi etkenler bu konuda etkili olabilir. Ayrıca, bazı araştırmalar, iki dillilerin bilişsel avantajlara sahip olabileceğini, özellikle dil değiştirme (code-switching) yeteneklerinin gelişebileceğini ve bilişsel esnekliklerinin artabileceğini öne sürmektedir (Baker 2011: 163).

Jim Cummins (Cummins, 1980) tarafından geliştirilen ve iki dilliliği açıklamak için kullanılan “İki Dilliliğin Ayrı Temel Yeterlilik Modeli”; iki dilin farklı temel yeterlilikler (cognitive academic language proficiency- CALP ve basic interpersonal communicative skills- BICS) temelinde işlediğini önerir. Bu temel yeterlilikler ‘Bilişsel Akademik Dil Yeterliliği (BADY)’ ve ‘Kişiler Arası Temel İletişim Becerileri (KTİB)’dir. Bu kuram, iki dilliliğin karmaşıklığını ve dil kullanımının farklı bağlamlarını vurgular.

Kişiler Arası Temel İletişim Becerileri: KTİB, kişiler arası temel iletişim becerilerini ifade eder. Bu yetenek günlük konuşma ve sosyal etkileşimlerde kullanılan dil becerilerini içerir. Bireyler, bu becerileri günlük yaşamlarında rahatlıkla kullanabilir ve hızlı bir şekilde gelişir. Ancak bu beceriler genellikle daha yüzeysel ve sığdır.

Bilişsel Akademik Dil Yeterliliği: BADY, bilişsel akademik dil yeterliliğini ifade eder. Bu tür dil becerileri daha karmaşık dil kullanımında, öğrenme, okuma, yazma ve öğretim gibi akademik alanlarda gereklidir. BADY becerileri daha derinlemesine, soyut bir düşünmeyi içerir ve daha uzun bir süreçte gelişir.

Cummins’in iki dilliliğin ayrı temel yeterlilik modeli, iki dilliliği anlamaya çalışırken iki dili sadece bir iletişim aracı olarak değil, aynı zamanda bilişsel gelişimin bir parçası olarak ele alır. İki dilli bireylerin her iki dilde de KTİB ve BADY becerilerini geliştirmeleri gerekebilir ancak bu beceriler her iki dilde de farklı hızlarda ve derinlikte gelişebilir.

Şekil 1. İki Dilliliğin Ayrı ve Yaygın Yeterlilik Modeli (Baker 2001: 164'ten uyarlanmıştır.)

Bilimsel araştırmalar, beynin dil becerileri için sadece sınırlı bir alanı temsil etmediğini ve birden fazla dilin aynı beynin içinde var olabileceğini göstermektedir. Bu düşünce “tek dilli” bir zihinsel yapıya sahip olmanın, “çok dillilik” bir zihinsel yapıya sahip olmaktan farklı olduğuna dair genel geçer bir inancın yanlış olduğunu gösterir.

Araştırmalar, çok dilliliğin bir kişinin bilişsel esnekliğini artırabileceğini ve bilişsel avantajlara sahip olabileceğini göstermektedir. Birden fazla dilin işlenmesi, dil geçişleri (code-switching), metalinguistik farkındalık ve problem çözme yetenekleri gibi bilişsel becerileri geliştirebilir. Bu nedenle, çok dilli bireylerin zihinsel olarak zenginleşebileceği ve birden fazla dili etkili bir şekilde kullanabileceği düşünülür.

Dil yeteneklerinin beyinde sınırlı bir alana sahip olduğu fikri de yanlış bir önyargıdır. Beyin oldukça esnek bir organdır ve farklı dilleri işlemek için gereken nöronal ağlar farklı alanlarda oluşturulabilir. Bu durum bir kişinin birden fazla dil öğrenip kullanabileceği anlamına gelir.

Dil yetenekleri ve bilişsel işlevler arasındaki etkileşim karmaşıktır ve dil becerilerinin beynin içinde izole edilmiş “balonlar” içinde saklandığına dair varsayımlar yanlış olabilir. Araştırmalar, diller arasında etkileşim olduğunu ve dil yeteneklerinin birbirini etkileyebileceğini göstermektedir. Bu, “Yaygın Temel Yeterlilik (Common Underlying Proficiency)” olarak adlandırılan bir kavramı ortaya çıkarmıştır. Ortak temel yeterlilik kavramı, farklı dillerin ve dil becerilerinin, bilişsel yeteneklerin temelinde ortak bir temelde birleştiğini öne sürer. Bu yaklaşım, bir dilde öğrenilen becerilerin diğer dillere kolayca aktarılabilirliği fikrini vurgular. Örneğin, bir çocuk matematiksel kavramları İspanyolca öğrenirse, bu kavramları İngilizcede de kullanabilir çünkü matematiksel düşünce, bilişsel bir temele dayanır ve diller arasında aktarılabilir (Baker, 2011: 164).

İki dilliliğin yaygın temel yeterlilik modeli, diller arasındaki etkileşimi ve öğrenme süreçlerini daha iyi açıklamak için kullanılır. Bu nedenle, bir çocuk bir dilde yetenek geliştirdiğinde, bu yetenekler diğer dillere de uygulanabilir. Bu model, çok dilli bireylerin avantajlarını vurgular ve diller arası geçişin kolay olduğunu gösterir.

Sonuç olarak, dil becerileri ve bilişsel yetenekler arasındaki karmaşık ilişki, dil öğrenme ve kullanma süreçlerini daha iyi anlamak için dikkate alınmalıdır. Yaygın temel yeterlilik modeli, dillerin etkileşimini ve bilişsel becerilerin diller arası transferini daha iyi açıklamaya yardımcı olan bir teorik çerçeve sunar.

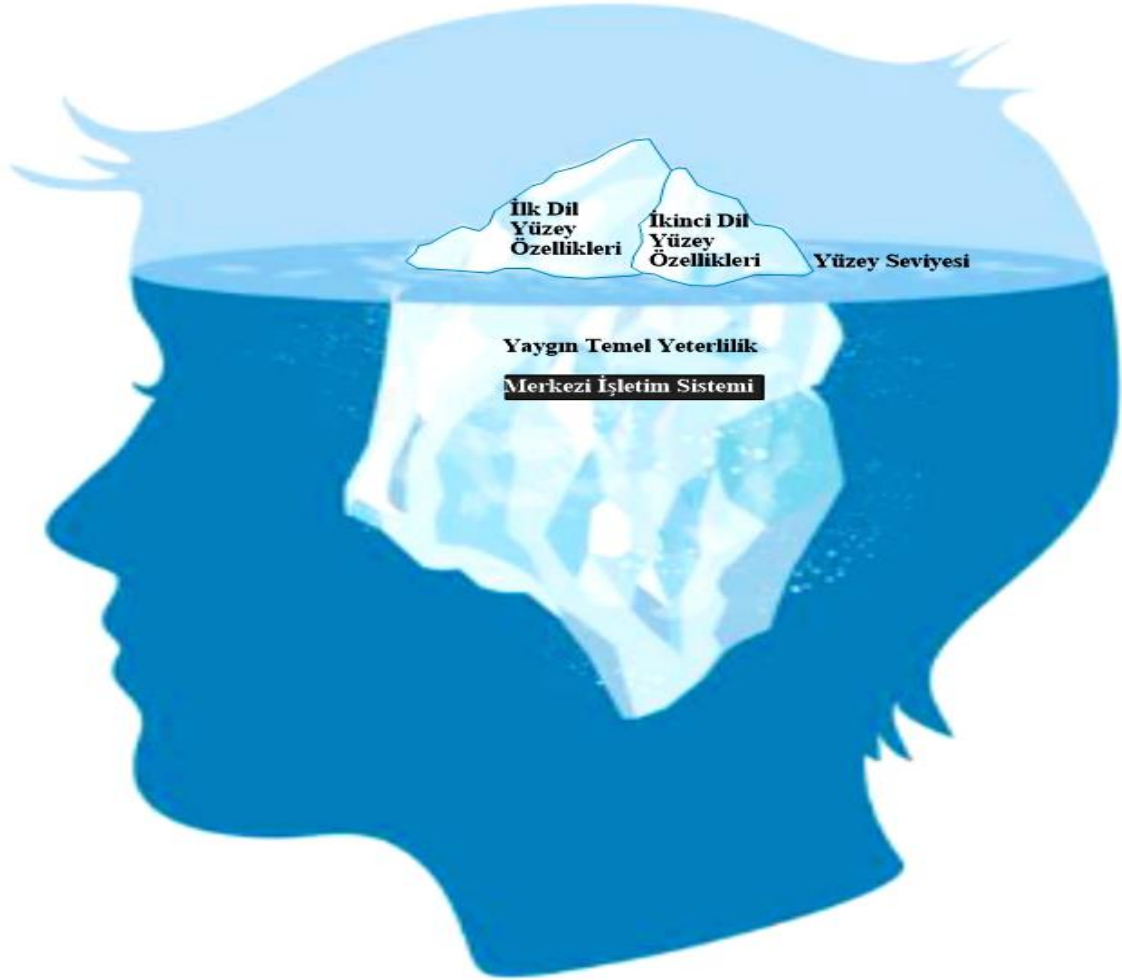
2.3.3.2. Buz Dağı Benzetmesi Yaklaşımı

İki dillilikte ‘buz dağı benzetmesi’ yaklaşımı, iki dilli bireylerin dil becerilerini anlamak için kullanılan bir metafordur. Bu benzetme, bir buzdağının yapısını, iki dilli bir bireyin dil becerilerinin görünen ve görünmeyen yönleriyle karşılaştırır. Buz dağının sadece küçük bir kısmı suyun yüzeyinde görünürken, çok daha büyük bir kısmı su altında gizlidir. İki dillilik bağlamında bu benzetme şu şekilde uygulanır:

1. *Görünür Dil Becerileri (Buz Dağının Su Üstü)*: Görünür dil becerileri, bireyin her iki dildeki açıkça gözlemlenebilir dil kullanımını ifade eder. Konuşma, okuma, yazma ve dinleme becerileri gibi dilin aktif kullanımı burada yer alır.
2. *Görünmeyen Dil Becerileri (Buz Dağının Su Altı)*: Buz dağının çok daha büyük olan su altı kısmı, bireyin her iki dili anlama ve işleme kapasitesinin daha az görünür yönlerini temsil eder. Bu durum dil bilgisi yapılarına, kelime dağarcığına, ikinci dildeki kültürel bilgilere, dil edinimi sırasında kazanılan altta yatan bilişsel becerilere ve iki dili birbirinden ayırma yeteneğine işaret eder.

Buz dağı benzetmesi, iki dilli bireylerin yüzeyde görünen dil becerilerinin, onların dil bilgisi ve dil işleme kapasitelerinin yalnızca küçük bir kısmını temsil ettiğine dikkat çeker. Aynı zamanda, bir bireyin bir dildeki görünür yetkinliği az olsa bile, dilin derinliklerinde önemli bir anlayış ve beceri birikimi olabileceğini vurgular.

Buz dağı benzetmesi, iki farklı dili konuşan bir bireyin deneyimini betimlemekte oldukça etkileyicidir. Buna göre, yüzeydeki iki farklı dil, buz dağlarının görünen kısımları gibi ayrı görünse de gerçekte her iki dil aynı merkezî işlem sistemini kullanarak, buzdağlarının su altındaki kısımlarında birleşmektedir ve bu durum dil öğreniminin sadece kelime ve gramer öğrenmekten ibaret olmadığını aynı zamanda daha derin bilişsel süreçleri de içerdiğini gösterir.

Şekil 2. Buz Dağı Benzetmesi Yaklaşımı (Baker 2001: 165'ten uyarlanmıştır.)

Buz dağı benzetmesi yaklaşımı ile Cummins'in 'Ayrı Temel Yeterlilik' ve 'Yaygın Temel Yeterlilik' modelleri arasında bir ayrım yapmak mümkündür. Ayrı temel yeterlilik 'iki balon' fikriyle ilgilidir; yaygın temel yeterlilik ise buz dağı benzetmesi yaklaşımı ile ilgilidir. İki dilliliğin yaygın temel yeterlilik modeli ile buz dağı benzetmesi yaklaşımı altı maddede özetlenebilir:

1. “Bir kişinin hangi dilde faaliyet gösterdiğine bakılmaksızın konuşma, okuma, yazma ve dinlemeye eşlik eden düşünceler aynı merkezî motordan gelir. Bir kişi iki veya daha fazla dile sahip olduğunda, tek bir bütünsel düşünce kaynağı vardır.
2. İki dillilik ve çok dillilik mümkündür çünkü insanlar iki veya daha fazla dili kolaylıkla hafızalarında tutabilme kapasitesine sahiptir. İnsanlar ayrıca iki ya da daha fazla dili kolaylıkla kullanabilirler.
3. Bilgi işleme becerileri ve eğitim kazanımlar bir dilin yanı sıra iki dil aracılığıyla da geliştirilebilir. Bilişsel işlevler ve okul başarısı tek dilli bir kanaldan beslenebileceği gibi, iyi gelişmiş iki dil kanalından da eşit derecede başarılı bir şekilde beslenebilir. Her iki kanal da aynı merkezî işlemciyi besler.
4. Çocuğun sınıfta kullandığı dilin, sınıfın bilişsel zorluklarını işleyebilmesi için yeterince iyi gelişmiş olması gerekir.
5. Birinci ya da ikinci dilde konuşmak, dinlemek, okumak ya da yazmak tüm bilişsel sistemin gelişmesine yardımcı olur. Ancak çocuklar yeterince öğrenmedikleri bir ikinci dilde

çalıştırılırsa, sistem en iyi şekilde çalışmayacaktır. Eğer çocuklar sınıfta az gelişmiş bir ikinci dilde faaliyet göstermek zorunda bırakılırlarsa, karmaşık müfredat materyallerinden öğrendiklerinin ve sözlü-yazılı olarak ürettiklerinin niteliği, niceliği nispeten zayıf olabilir. İsveç'teki okullarda İsveççe eğitim görmeye zorlanan bazı Finlilerin deneyimi bu olmuştur. Bu tür çocuklar hem Fince hem de İsveççe müfredatta düşük performans gösterme eğilimindeydi çünkü her iki dil de verilen müfredat materyaliyle başa çıkmak için yeterince gelişmemişti.

6. Dillerden biri veya her ikisi tam olarak işlev görmediğinde (örneğin, ikinci dille öğrenmeye yönelik olumlu olmayan bir tutum, ana dili çoğunluk diliyle değiştirme baskısı nedeniyle) bilişsel işlevsellik ve akademik performans olumsuz etkilenebilir.” (Baker, 2011: 165-166):

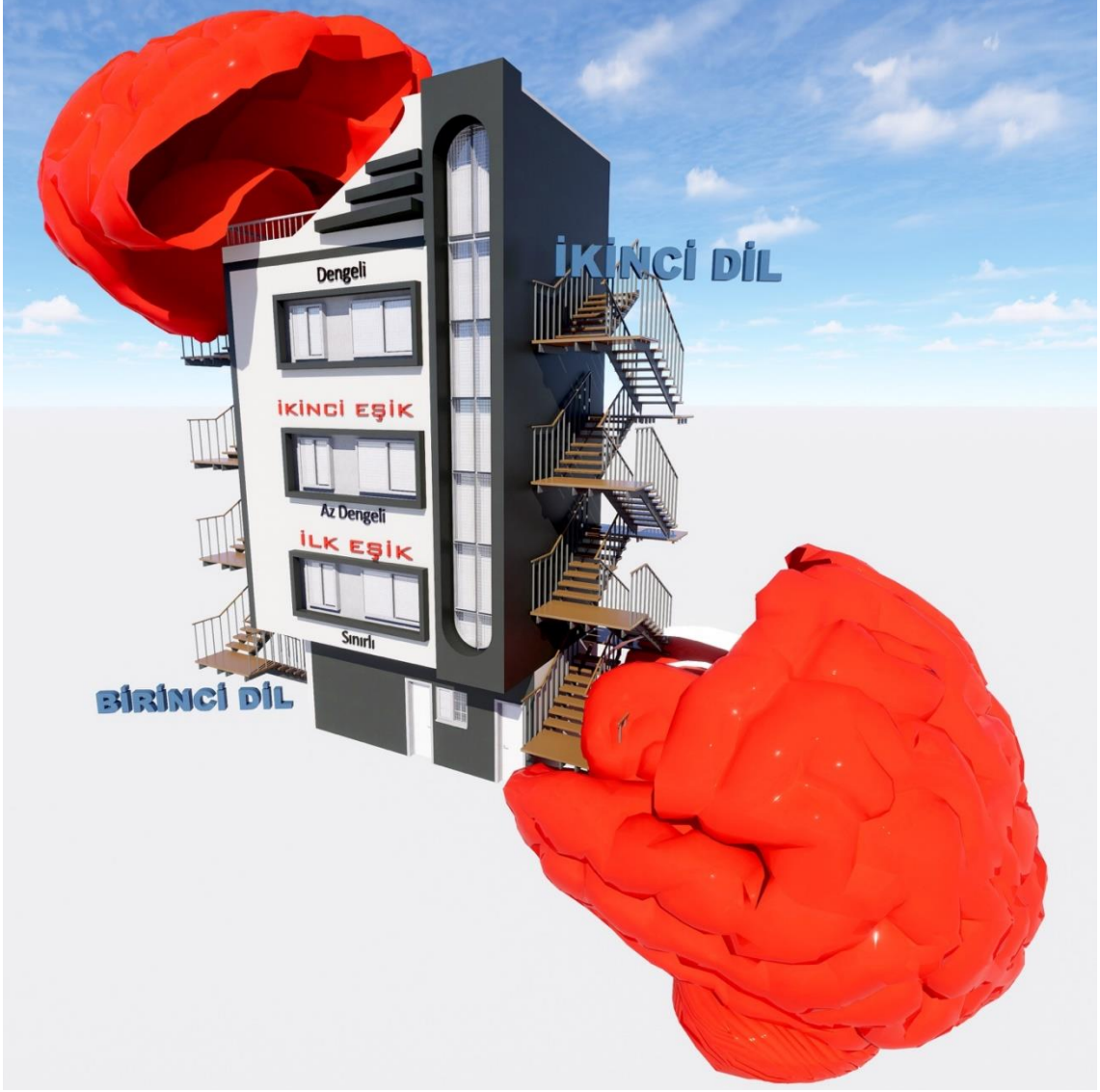
2.3.3.3. Eşik Yaklaşımı

Eşik yaklaşımı, çocukların iki dilliliği öğrenirken, belirli bir yetkinlik seviyesine ulaşmalarının bilişsel avantajlar sağladığı fikrini içerir. Bu yaklaşım, çocukların dengeli iki dillilik kazanmaları durumunda, bilişsel yeteneklerinde belirgin iyileşmelerin olabileceğini öne sürer. Çocukların iki dilde de belli bir yeterlilik düzeyine ulaşması gerektiğini belirtir. Yeterlilik düzeyine ulaşıldığında, çocukların her iki dili de etkin bir şekilde kullanabilmeleri ve bilişsel avantajlardan faydalanabilmeleri mümkün olur. İki dilliliğin bilişsel avantajlarını inceleyen bir yaklaşım olarak iki dillilik deneyimine sahip olan bireylerin, sadece bir dili konuşanlara göre bazı bilişsel avantajlara sahip olduğunu öne sürer. Bunun temel varsayımı, iki dil arasında geçiş yapabilme yeteneğine sahip olan bireylerin, bilişsel esneklik, problem çözme yetenekleri, dikkat kontrolü ve bellek gibi bilişsel becerilerde daha iyi performans gösterebileceğidir.

Biliş ve iki dillilik derecesi arasındaki ilişkiyi kısmen özetleyen eşik yaklaşımı, ilk olarak Toukomaa ve Skutnabb-Kangas (1977) ve Cummins (1976) tarafından ortaya atılmıştır (akt. Baker, 2011: 167). Biliş ve iki dillilik üzerine yapılan araştırmalar iki eşik fikri ile en iyi şekilde açıklanabileceğini öne sürmüşlerdir. Her bir eşik, çocuk için sonuçları olan bir dil yeterliliği seviyesidir. İlk eşik, bir çocuğun iki dilliliğin olumsuz sonuçlarından kaçınmak için ulaşması gereken bir seviyedir. İkinci eşik ise iki dilliliğin olası olumlu faydalarını deneyimlemek için gereken bir seviyedir. Dolayısıyla böyle bir yaklaşım, hangi çocukların iki dillilikten bilişsel faydalar elde edebileceğini sınırlar. Ayrıca bu yaklaşım iki dilliliklerinden zararlı sonuçlar çıkarabilecek çocuklar olduğunu da öne sürmektedir.

“Eşik yaklaşımı, üç katlı bir ev şeklinde tasvir edilebilir. Evin kenarlarına iki dil merdiveni yerleştirilmiştir, bu da iki dilli bir çocuğun yukarı doğru hareket edeceğini ve genellikle bir katta sabit durmayacağını gösterir. Evin en alt katında, özellikle kendi yaş gruplarıyla karşılaştırıldığında, her iki dildeki mevcut yeterlilikleri gelişmemiş ya da az gelişmiş olanlar yer alacaktır. Her iki dilde de düşük düzeyde yeterlilik söz konusu olduğunda, olumsuz ya da zararlı bilişsel etkiler ortaya çıkabilir. Örneğin, sınıfta her iki dilde de başa çıkamayan bir çocuk bilgiyi işlerken sıkıntı yaşayabilir. Orta seviyede, evin ikinci katında, dillerinden birinde yaşına uygun yeterliliğe sahip olan ancak her ikisinde de yeterli olmayanlar olacaktır. Örneğin, sınıfta kendi dillerinden biriyle çalışabilen ancak ikinci dillerinde çalışamayan çocuklar bu ikinci seviyede ikamet edebilir. Bu seviyede, kısmen iki dilli bir çocuk, tek dilli bir çocuktan bilişsel olarak çok az farklı olacaktır. Tek dilli bir çocukla karşılaştırıldığında olumlu veya olumsuz önemli bilişsel farklılıklara sahip olması pek mümkün değildir. Evin en tepesinde, üçüncü katta, ‘dengeli’ iki dillilere yaklaşan çocuklar bulunur. Bu seviyede çocuklar iki ya da daha fazla dilde yaşlarına uygun yetkinliğe sahip olurlar. Örneğin, her iki dilde de müfredat materyalleriyle baş edebilirler. İki dilliliğin olumlu bilişsel avantajları bu seviyede ortaya çıkabilir. Bir çocuk her iki dilde

de yaşına uygun beceriye sahip olduğunda, tek dillilere göre bilişsel avantajlar sağlayabilir.”(Baker, 2011: 167).

Şekil 3. Eşik Yaklaşımı (Baker 2001: 168’den uyarlanmıştır.)

2.4. Türkiye’de İki Dillilik Görünümü

Türkiye, çeşitli etnik gruplara ev sahipliği yapmakta ve bu grupların büyük çoğunluğu Türkçeyi ortak iletişim ve yazı dili olarak kullanmaktadır. Türkçe, Türkiye Cumhuriyeti’nin resmî dilidir ve Türkiye’de yaşayan insanların yaklaşık %90’ı için ana dildir. Bu Türkçenin, ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasi hayatında merkezi bir rol oynadığı anlamına gelir. Türkiye’nin zengin kültürel mozaïği, farklı etnik kökenlerden gelen insanların bir arada yaşamasını ve Türkçenin bu çeşitliliği bir araya getiren birleştirici bir güç olarak işlev görmesini sağlar. Başka bir ifadeyle, Türkiye’de etnik çeşitlilik bulunsa da Türkçe ülkenin birleştirici dili olarak kabul edilir ve tüm vatandaşlar için ortak bir iletişim aracıdır (Buran ve Yüksel Çak, 2019: 157).

Bununla birlikte, Türkiye çok dilli bir ülke olarak da bilinir. Çeşitli yerel diller ve azınlık dilleri ülkenin kültürel zenginliğini oluşturur. Türkiye 19 farklı yerli dile ev sahipliği yapmaktadır. Bu dillerin arasında en yaygın olarak konuşulan ve ülkenin resmi dili olan Türkçe dışında; Kürtçe, Zazaca, Arapça, Çerkezce, Arnavutça, Ermenice, Boşnakça, Çerkezce, Gürcüce, Hemşince, Yahudice, Lazca, Pomakça, Romanca, Süryanice gibi diller bulunmaktadır. Her biri, Türkiye’nin zengin ve çeşitli kültürel yapısının bir parçası olarak kabul edilir ve bu dilleri konuşan topluluklar ülkenin etnik ve kültürel çeşitliliğini yansıtır. Türkiye’deki dil çeşitliliği hem milyonlarca konuşanı olan dilleri hem de sadece birkaç yüz kişi tarafından konuşulan ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan dilleri içermektedir. Bazı ana diller, resmî olmamasına rağmen hem konuşma hem de yazı dili olarak kullanılmakta ve çeşitli yayınlar yapabilmektedir. Bu durum, Türkiye’nin zengin ve çok katmanlı kültürel mirasını yansıtmakta olup aynı zamanda ülkenin toplumsal dokusunu ve farklı etnik ve kültürel grupların bir arada yaşama biçimlerini de yansıtır. Türkiye’nin dilsel ve kültürel çeşitliliği, ülkenin zengin tarihi ve coğrafi konumu ile yakından ilişkilidir, Asya kıtasında yer alması ve 84 milyon civarında bir nüfusa ev sahipliği yapması, bu çeşitliliği daha da önemli kılar. Bu durum, toplumsal uyum ve kültürel etkileşim açısından önemli bir kaynak rolü oynar.

Türkiye’nin tarih sahnesindeki yerini ve dilbilimsel açıdan önemini ele almak, bu toprakların zengin tarihini ve kültürel çeşitliliğini anlamak açısından hayati öneme sahiptir. Yunancada “güneşin yükseldiği yer” anlamına gelen Türkiye, Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının kesiştiği, Anadolu olarak adlandırılan bir bölgede yer alır. Bu coğrafi konumu, zengin doğal kaynakları ve ılıman iklimi sayesinde tarih boyunca pek çok medeniyeti bu topraklara çekmiştir.

Anadolu, tarihi boyunca birçok farklı kültür ve medeniyetin etkileşim noktası ve bu etkileşimin diller üzerinde derin izler bıraktığı önemli topraklar olmuştur. Toplum dilbilim yönünden bakıldığında Antik Anadolu’da yaşanan dil etkileşimleri, bölgedeki dillerin birbirini etkileyerek gelişmesini sağlamıştır. Bu etkileşimler, bölgede bulunan iki dilli yazı örneklerinde açıkça görülebilir. Antik dönemlerde Anadolu topraklarında birçok farklı dil konuşulmuştur ve bu husus Anadolu’nun tarih boyunca çeşitli diller ve kültürler arasında bir köprü görevi gördüğünü gösterir. Büyük İskender’in fetihlerini takiben Helenistik Dönem, Roma İmparatorluğu ve Bizans Uygarlığı dönemlerinde Anadolu’da Latince ve Yunanca yaygın olarak kullanılmıştır. (Karahan ve Savaşçı, 2021:15).

Tarih boyunca Türkler arasında iki dilliliğin önemli bir yeri olduğunu gözlemlemek mümkündür. Özellikle devlet kuran Türk toplulukları, farklı dilleri etkileşim ve iletişim aracı olarak kullanmışlardır. Demircan’ın 1988 yılında yaptığı çalışmaya göre, Atilla’nın Hun İmparatorluğu döneminde sarayda Türk, Gotik ve Latin dillerinin konuşulduğu belirtilmektedir. Hun İmparatorluğu’nun sınırları içinde yaşayan iki dilli gruplar, Çin halkıyla ticari ve siyasi ilişkilerin kurulmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu durum, Hun İmparatorluğu’nun çok dilli ve çok kültürlü yapısını göstermekte, dilsel çeşitliliğin ve iki dilliliğin farklı topluluklar arasında köprü kurma ve etkileşimi kolaylaştırma açısından ne kadar

önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, gelecek yüzyıllarda, Maniheizm ve Budizm gibi dinlerin bazı Türk toplulukları tarafından benimsenmesi ve bu dinlerin dinî metinlerinin Türkçeye çevirileri, kültürel ve dilsel etkileşimin bir başka örneğini oluşturur. Bu dinî akımların Türkler arasında yayılması ve tanıtılması, dilsel çeşitliliğin yanı sıra, fikir ve inanç sistemlerinin de çeşitlenmesine katkıda bulunmuştur. Bahsi geçen tarihsel örnekler, Türk tarihinin çok dilli ve çok kültürlü yapısının uzun bir geçmişe dayandığını gösterir. İki dillilik, sadece iletişim aracı olarak değil, aynı zamanda kültürel ve dini etkileşimin bir yolu olarak da önemli bir rol oynamıştır. Bu durum, Türk topluluklarının tarih boyunca farklı dilleri ve kültürleri benimseme ve bunları kendi kültürel miraslarıyla birleştirme yeteneklerini gösterir (Demircan, 1988:17).

Türklerin Batı'ya göçü ve İslamiyet'i kabul etmeleri, Selçuklu İmparatorluğu döneminde dil yapısı ve kültürel yapının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde, farklı dillerin kullanımı ve çok dillilik, imparatorluğun sosyal ve siyasi yapısını yansıtan önemli özellikler arasında yer almıştır. Selçuklular zamanında, Türkçe ve Farsça saray üyeleri ve seçkinler arasında resmi diller olarak kullanılmıştır. Farsça imparatorluğun resmî dili olarak kabul edilirken, Türkçe özellikle ordu dili olarak önemli bir yer tutmuştur. Avrupa ve Bizans İmparatorluğu ile olan siyasi ilişkilerde Latince kullanılmıştır. Arapça bu dönemde özellikle İslam bilimleri ve dinî amaçlar için kullanılmıştır. Medreselerde eğitim gören memurlar, bilim adamları, eğitimciler ve din adamları genellikle iki dilli veya çok dilli olmuşlardır. Halk arasında Türkçe konuşma geleneği sürmüştür, halkın günlük yaşamında Türkçenin etkisi devam etmiştir. Selçuklu İmparatorluğu'nun dış ilişkilerde dilsel esnekliği ve farklı kültürlerle etkileşimi dönemin eğitim ve idari yapısında dilsel çeşitliliğin ne kadar önemli olduğunu gösterir (Demircan, 1988: 18-23).

Osmanlı döneminde eğitim sistemi ve dil kullanımı, toplumun sosyo-kültürel yapısını ve dönemin idari politikalarını yansıtan karmaşık bir yapıya sahipti. Türk halkı genellikle medreselerde Arapça eğitim görmüş, devşirme sistemi kapsamında toplanan genç erkek çocuklar Türkçe eğitim almış, Osmanlı aydınları ve devlet adamları Farsça, Arapça ve Türkçenin karışımından oluşan Osmanlıca denilen bir dili kullanmış, dönemin gayrimüslim azınlıkları ise kendi ana dillerinde eğitim almaya devam etmişlerdir.

1773 yılına kadar Osmanlı'da, özellikle dinî eğitim veren okullarda Arap alfabesiyle yazılmış Türkçe materyaller kullanılmıştır. Ancak bu tür okulların ve materyallerin sayısı sınırlı kalmış, 1773'ten sonra Osmanlı'da eğitim alanında önemli bir değişiklik yapılarak modernleşme ve Batılılaşma çabaları çerçevesinde eğitim alanında çeşitli reformlara gidilmiş, laik okullarda Fransızca eğitim dili olarak benimsenmiştir. Osmanlı aynı zamanda yabancı okulların eğitim dilini seçme konusunda herhangi bir yasal düzenleme ve engele takılmayacaklarına dair esnekliği göstermiştir. Osmanlı 1908 yılına kadar özellikle Türk halkı için hazırlanmış ayrıntılı bir eğitim düzenlemesi yapmamış, çok etnikli ve çok dilli yapısı eğitim sisteminde de kendini göstermiştir. Azınlık toplulukları, özellikle gayrimüslimler, kendi okullarını açma ve kendi dillerinde eğitim verme konusunda geniş haklara sahip olmuşlardır. (Karahan ve Savaşçı, 2021: 20-22). Bu bilgiler, Osmanlı'nın 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren eğitim alanında yaşadığı değişim ve dönüşüm ile bu politikaların hem toplumsal hem de kültürel yapısı üzerindeki etkilerini göstermesi bakımından önemlidir. İmparatorluğun eğitim ve dil politikalarındaki bu dönüşümler, imparatorluğun modernleşme çabaları, etnik ve dilsel çeşitliliği yönetme stratejileri ve uluslararası etkileşimlerini yansıtmaya süreçleri Osmanlı'yı on dokuzuncu ikinci yarısında düzenli ve sistematik biçimde, resmî şekillerde nüfus sayımları yapmaya itmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfus ve demografik yapısı hakkında sağlam ve kapsamlı istatistikler toplama süreci, Kanuni Sultan Süleyman döneminde başlamıştır. Ancak ilk kapsamlı nüfus sayımının

gerçekleştirilmesi 1830-31 yıllarına kadar uzanmaktadır. Bu ilk sayımın birçok eksiklik içerdiği ve daha güvenilir verilerin toplanması için en kapsamlı çalışmaların 1877-78'den sonra yapıldığı bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan nüfus sayımları, imparatorluğun etnik ve dini çeşitliliğini gözler önüne seren önemli belgelerdir. Bu sayımlar, zaman içinde farklı etnik ve dini grupların nasıl tanımlandığını ve sınıflandırıldığını göstermektedir. İmparatorluğun ilk nüfus sayımından itibaren grupların tanımı ve sınıflandırılmasında önemli bir evrim yaşanmıştır:

1831 Sayımı: İlk sayımda nüfus Müslim, Reaya (Gayrimüslim), Kıpti (Kıpti Hristiyanlar), Yahudi ve Ermeni olarak beş ana grupta sınıflandırılmıştır.

1881/82-1893 Sayımları: Bu dönemde yapılan sayımlarda grup sayısı artarak 11'e çıkmıştır: Müslim, Rum, Ermeni, Bulgar, Katolik, Yahudi, Protestan, Latin, Süryani, gayrimüslim Kıpti ve yabancı ülke vatandaşları.

1897 Nüfus İstatistikleri: 1897'de Süryaniler, Keldani ve Kadim Süryani (Eski Süryaniler) olarak ikiye ayrılmış, Maruniler eklendikten sonra grup sayısı 13'e yükselmiştir.

1906/7 Sayımı: Bu sayımda grup sayısı 19 olmuştur. Kazaklar, Wallachians (Romanya ve Bulgaristan'dan gelenler), Yakubi, Samaritans, Yezidiler ve Çingeneler gibi yeni gruplar eklenmiştir.

1914 Sayımı: 1914 sayımında grup sayısı 22'ye çıkmıştır. Bu sayımda Nasturiler, Dürziler, Sırplar ve Kadim Süryaniler gibi yeni gruplar tanımlanmıştır. (Güler, 1996: 76).

Son Osmanlı nüfus sayımı, 1914'te yapılmış ve bu sayımda Müslüman ve gayrimüslim nüfus dikkate alınmıştır. Bu sayımın sonuçlarına göre, Osmanlı'nın toplam nüfusu yaklaşık 16 milyon kişidir ve bu nüfusun %80,91'i Müslümanlardan, %19,09'u ise gayrimüslimlerden oluşmaktadır. Gayrimüslim nüfusu içinde Rumlar, Ermeniler, Museviler ve diğer gruplar bulunmaktadır. Osmanlı'nın dilsel ve kültürel çeşitliliğini yansıtan bir başka önemli gösterge ise dönemin yayınlarıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nda orduda görev alan birçok kişi, ana dilleri Türkçenin yanı sıra Kafkasya dilleri veya fethedilen bölgelerin dillerinde de bilgi sahibi idi. İki dilli veya çok dilli olmak, özellikle dini hizmetler, siyasi, askeri ve ticari ilişkilerde önemli bir avantaj sağlamıştır. Özellikle gayrimüslim azınlıklar, çeviri görevleri gibi önemli işlerde yer almışlar ve üst düzey yetkililerin Avrupa dillerinden en az birini öğrenmesi gerekmiştir. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu'nun sadece coğrafi olarak geniş bir alana yayılmış bir imparatorluk olmadığını, aynı zamanda çok dilli ve çok kültürlü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir (Dündar, 2000:26).

Osmanlı'da gayrimüslim grupları içeren etnik grupların varlığının yanı sıra özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda yaşanan Balkanlar ve Kafkasya'daki savaşlar ve göç dalgaları, Türkiye'de farklı bölgelere yerleşen çeşitli toplulukların ve dillerin sayısının artmasına yol açmıştır. Bu dönemde Kırım, Kafkasya, Bulgaristan ve diğer Balkan ülkelerinden Anadolu'ya önemli sayıda göç gerçekleşti. 1783-1922 yılları arasında Kırım'dan yaklaşık 1.800.000 Türk ve diğer bölgelerden toplamda yaklaşık 5.000.000 Türk Anadolu'ya göç etmiştir. 30 Ocak 1923'te Lozan Barış Konferansı'nda Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan nüfus mübadelesi anlaşması, Türkiye ve Yunanistan arasında din temelli bir nüfus değişimini öngörmüştür. Bu anlaşma, Yunanistan'daki Türkler ile Anadolu'daki Rumların karşılıklı olarak yer değiştirmelerini içeriyordu (Meray, 2023: XLI). Bu süreç, ırk veya dil temelinde bir ayırım yapmadan, yalnızca dini kimlik üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu tarihi olay, 20. yüzyılın başlarında iki ülke arasındaki etnik ve dini çeşitliliği yeniden şekillendiren önemli bir dönemeç olmuştur. Türk ve Rum Nüfus Mübadelesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde önemli bir olaydır ve bu sürecin etkileri günümüzde bile hissedilmektedir. Bu mübadelenin sonucunda yaklaşık 1 milyon 200 bin Rum Ortodoks Yunanistan'a göç etmiş, buna karşılık yaklaşık 500 bin Müslüman Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmiştir (Baş, 2023: 34).

İsmet İnönü'nün 11 Mayıs 1926 tarihli başbakanlık bildirisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında karşılaşılan demografik ve idari zorluklara işaret ediyor. Bu dönemde, Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan demografik yapının karmaşıklığı ve savaşlar, göçler, nüfus mübadeleleri gibi olayların yarattığı değişiklikler nedeniyle, güncel ve detaylı nüfus bilgilerine ihtiyaç duyulmuştur. İnönü'nün ifadesinde vurgulanan “umumî bir tahrir-i nüfus” (genel nüfus sayımı), yeni kurulan Cumhuriyet'in nüfus yapısını anlamak ve devlet politikalarını bu yapıya uygun şekilde düzenlemek amacını taşımıştır. Bildiride bahsedilen “ırk ve menşe-i din ve mezhep nokta-i nazarından suret-i tevizini anlamak” ifadesi, nüfus sayımının etnik, dini ve mezhebi çeşitliliği kapsayacak şekilde yapılacağını göstermektedir (Dündar: 2000, 36). Bu dönemdeki nüfus sayımının önemi şu noktalarda öne çıkmaktadır: Savaşlar, göçler ve nüfus mübadeleleri gibi olaylar, Türkiye'nin demografik yapısını önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu değişiklikleri anlamak ve kayıt altına almak için nüfus sayımı kritik bir araçtır. Türkiye'nin etnik ve dini çeşitliliğinin anlaşılması, yeni devletin politikalarını şekillendirmede önemli bir faktördür. Nüfus sayımı, bu çeşitliliği belgeleyerek, azınlıkların haklarını ve toplumsal ihtiyaçlarını anlamakta önemli bir rol oynar. Elde edilen demografik veriler, eğitim, sağlık, ekonomi ve sosyal politikaların planlanmasında temel bir kaynak olarak kullanılır.

1927 yılında yapılan Türkiye'nin ilk nüfus sayımı hem iç hem de dış politikada önemli bir dönemin yansımasıdır. Bu dönemde, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde ve sonrasında yaşanan Milli Mücadele'nin etkileri hâlâ hissedilmiştir. Avrupalılar tarafından dile getirilen Türkiye nüfusunun olduğundan az gösterildiğine dair iddialar, dönemin siyasi ve stratejik çekişmelerini yansıtmıştır. Bu nüfus sayımı Osmanlı İmparatorluğu döneminden bu yana yapılan ilk bilimsel sayım olarak önemli bir kilometre taşıdır. Bu sayımın temel özellikleri şunlardır:

İlk Bilimsel Nüfus Sayımı: 1927 yılında yapılan sayım, Türkiye'de modern anlamda yapılan ilk bilimsel nüfus sayımıdır. Bu sayım, 1926 yılında İstatistik Umum Müdürlüğü'nün kurulmasından bir yıl sonra, 28 Ekim 1927 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu sayım ile Türkiye nüfusunun yaş, cinsiyet, medeni hal, eğitim durumu, ana dil, din ve meslek gibi çeşitli demografik özellikleri tespit edilmiştir. Bu veriler, Cumhuriyet döneminin başlangıcında Türkiye'nin sosyo-demografik yapısını anlamak için temel bir kaynak oluşturmuştur. Elde edilen sonuçlar, 3 cilt halinde yayımlanarak kamuoyu ve araştırmacılar için erişilebilir hale getirilmiştir. Bu yayınlarda Türkiye'nin demografik yapısına dair kapsamlı ve detaylı bilgiler sunulmuştur. 1935'ten itibaren 1990 yılına kadar Türkiye'de her 5 yılda bir nüfus sayımları yapılmıştır. Bu düzenli sayımlar, Türkiye'nin demografik değişimlerini izlemek ve bu değişimlere uygun politikalar geliştirmek için önemli bir araç olmuştur. Ancak, 1940 sayımı özel bir durum teşkil eder, çünkü bu sayım %0.5 örnekleme yöntemi ile gerçekleştirilmiş ve nüfusun özellikleri bu örneklem üzerinden tespit edilmiştir (Dündar, 2000).

1927 yılından itibaren Türkiye'de yapılan nüfus sayımlarında kullanılan soru kağıtları ve bu kağıtlarda yer alan sorular nüfusun sosyo-demografik niteliklerini belirlemek için önemli bir araçtır. Her bir sayım, dönemin ihtiyaçlarına göre tasarlanmış ve bu bağlamda değişiklikler göstermiştir.

1927 Nüfus Sayımı: 1927 yılındaki ilk sayımda, 15 soruyu içeren grup bazında soru kağıtları kullanılmıştır.

1935 ve 1945 Nüfus Sayımları: Bu sayımlarda, birey bazında 20 soruyu içeren ferdî bültenler kullanılmıştır.

1950 Nüfus Sayımı: 1950 sayımında, nüfusu 5.000'den fazla olan yerler için 36 soru, diğer yerler için ise 28 soru içeren kolektif soru kağıtları kullanılmıştır.

1955 Nüfus Sayımı: Bu sayımda, coğrafi, hane halkı reisi, demografik ve ekonomik olmak üzere 4 ana grupta toplam 41 soruyu içeren grup bazında soru kağıtları kullanılmıştır.

1960 ve 1965 Sayımları: Bu sayımlarda ise 47 soru içeren grup bazlı soru kağıtları kullanılmıştır.

Her sayımda ana dili, ikinci dil ve din soruları yer almıştır. Bu soruların istatistik enstitüsü tarafından tasnifi, dönemin ihtiyaçlarına göre belirlenmiştir. Veriler, sadece il bazında dil, din ve ikinci dil şeklinde yayımlanmakla kalmamış, aynı zamanda okuryazarlık, yaş dağılımı, medeni hal gibi diğer demografik verilerle birlikte ortak istatistik tabloları da oluşturulmuştur. Ancak, bu verilerde tam bir sistematik olmadığı, bazı niteliklerin sadece belirli sayımlarda yer aldığı görülmüştür. Örneğin “çalışma durumu ve dinler” gibi bazı veriler sadece 1960 sayımında yer alırken, “iller itibarıyla ana dili” tasnifi süreklilik gösteren tek istatistik olmuştur (Dündar, 2000).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra yapılan nüfus sayımları, ülkenin demografik yapısını ve dil çeşitliliğini anlamak açısından önemli bilgiler sağlamıştır. 1927’den 1965’e kadar süren nüfus sayımlarında, Türkiye’deki her konuşma topluluğunun üye sayısı ve konuştukları diller temel alınmıştır. Bu veriler, Türkiye’nin etnik ve dilsel çeşitliliğini yansıtan önemli bir kaynaktır ve şu noktaları vurgular:

Dil Çeşitliliği: Türkiye’nin, çok sayıda dilin konuşulduğu bir ülke olduğunu ortaya koymuştur. Bu diller arasında Türkçenin yanı sıra Kürtçe, Arapça, Zazaca, Lazca, Çerkesce, Gürcüce ve daha pek çok yerel ve azınlık dilleri bulunmaktadır.

Etnik Dağılım ve Dil Gruplarının Dağılımı: Nüfus sayımları, Türkiye’deki farklı etnik ve dil gruplarının coğrafi dağılımını da göstermiştir. Bu sayımlar, bu toplulukların ülkenin hangi bölgelerinde yoğunlaştığını ve demografik değişimleri anlamak açısından kritik bilgiler sunar.

Demografik Değişimler: 1927 ile 1965 yılları arasında gerçekleştirilen nüfus sayımları, bu dönemde Türkiye’de yaşanan sosyo-kültürel ve demografik değişimleri gözlemlemek için önemli bir veri kaynağıdır. Göçler, nüfus artışı ve şehirleşme gibi faktörlerin etnik ve dilsel topluluklar üzerindeki etkilerini bu sayımlar aracılığıyla analiz etmek mümkündür.

Resmî Dil Politikaları ve Eğitim Sistemi: Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra uygulanan resmî dil politikaları ve eğitim sistemi de bu dönemdeki nüfus sayımlarında yansıtılan dilsel çeşitliliği etkilemiştir. Özellikle Türkçenin resmî dil olarak benimsenmesi ve diğer dillerin kullanımı üzerindeki politikalar, toplumun dilsel yapısını şekillendiren önemli faktörlerdir.

1969 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayımlanan verilere göre, Türkiye’de yaşayan farklı ana dilleri konuşan insanların nüfus dağılımı oldukça çeşitlilik göstermektedir.

1985 yılında yaşanan gelişmeler, Türkiye’nin nüfus sayımlarında önemli bir değişikliğe yol açmıştır. Bazı Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) yetkililerinin Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) tarafından “bölücülükle” suçlanıp yargılanmasının ardından, nüfus sayımlarından anadil ve din soruları çıkarılmıştır. DİE yetkililerinin bu değişikliğin gerekçesini “Bu bilgilerin istatistiki olarak hata payının çok yüksek olması” olarak açıklamaları, bu kararın arkasındaki resmi gerekçeyi yansıtmaktadır (Dündar, 2000: 65). Bu durumun etkilerini şöyle özetlemek mümkündür:

Ana dili ve Din Sorularının Kaldırılması: 1990 sayımı ile birlikte son iki sayımda ana dili ve din sorularının kaldırılması, Türkiye’nin nüfus sayımı politikalarında önemli bir değişikliği işaret eder. Bu değişiklik, nüfus sayımlarının içeriğinde ve Türkiye’nin demografik veri toplama yaklaşımında bir dönüm noktasıdır.

Hukuki ve Politik Gelişmeler: DİE yetkililerinin “bölücülükle” suçlanması ve yargılanması, dönemin hukuki ve politik gelişmelerinin nüfus sayımı politikalarına nasıl yansıdığını gösterir. Bu olay, nüfus sayımlarındaki bazı soruların siyasi hassasiyetlere neden olabileceğini ortaya koyar.

Verilerin Kamuoyuna Açıklanmaması: 1965-1985 yılları arasında yapılan sayımlardan elde edilen verilerin sadece ilgili devlet kuruluşlarına verilmiş olması ve kamuoyuna açıklanmamış olması, bu

dönemde nüfus verilerinin hassasiyetini ve kamuoyu açısından erişilebilirliğinin sınırlı olmasını gösterir. 1965 yılına kadar yapılan yedi sayımın sonuçlarının kamuoyuna açıklanmış olmasına rağmen, sonraki dört sayımın sonuçlarının açıklanmaması, verilerin paylaşımında bir değişiklik olduğunu gösterir.

Türkiye’de 1927 ve 1985 yılları arasında yapılan nüfus sayımlarında ana dilinin tespiti hem teknik hem de sosyo-politik açıdan önemli ve karmaşık bir konu olmuştur. Bu sayımlarda ana dilin yanı sıra “ikinci dil” tespiti de yapılmıştır. Bu ikinci dil soruları, kişilerin ana dilinden başka hangi dili iyi konuşabildiklerini belirlemek amacıyla sorulmuştur. İlk sayımdan sonra, 1935 ve 1945 sayımlarında “ana lisanından başka hangi lisanı konuşmasını bilir?”, 1950, 1955 ve 1960’ta ise “ana dilinden başka en iyi konuştuğu dil nedir?” şeklinde sorular kullanılmıştır. Bu soruların amacı sadece halkın kültürel düzeyini anlamak değil, aynı zamanda farklı kültürlerin birbirlerine olan etkilerini tespit etmek olmuştur. İkinci dilin tespiti, toplumun dilsel çeşitliliğini ve kültürel etkileşimlerini anlamak açısından önem taşır. Örneğin, 1950’de sayım memurlarına verilen talimatnamede, ana dilinden başka bir dil bilen kişilerin en iyi bildikleri dili yazmaları istenmiş, ana dili Türkçe olmayanlara Türkçe biliyor olup olmadıkları sorulmuş ve Türkçe bildikleri tespit edilirse Türkçenin ikinci dil olarak kaydedilmesi gerektiği belirtilmiştir. Mahalli dillerin ve lehçelerin (Azerice, Kırdışça, Zazaca, Tatarca, Abazaca, Kirmanca, Boşnakça, Pomakça gibi) mümkün olduğunca detaylı şekilde belirtilmesi, dilsel çeşitliliğin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. 1955 sayımında ikinci dil sorusu için yapılan ek açıklama, “en iyi” yerine “meramını anlatabilecek derecede” bir dilin yeterli olduğunu belirtmiştir. Bu durum ikinci dili belirlemede pratik bir yaklaşımı temsil eder. Türkçe bilmeyenler, bazı sayım sonuçlarında ayrı bir sütunda gösterilirken, bazılarında “ana dil” ve “ikinci dil” verilerinin kesiştiği noktada tespit edilmiş, Türkçenin ülke içindeki yaygınlığını ve toplumsal entegrasyonu anlamak için önemli bir gösterge olmuştur. 1950 ve sonrasındaki nüfus sayımlarında dillerin sınıflandırılması ve tasnifi, ülkenin etnik ve dilsel çeşitliliğini yansıtan önemli bir süreci göstermektedir. 1950 sayımında “mahalli diller” ve “yabancı diller” gibi kategoriler kullanılmış, bu kategoriler altında hem Müslüman hem de gayrimüslim toplulukların dillerine yer verilmiştir. İngilizce, Almanca gibi yabancı diller de ayrıca sınıflandırılmıştır. 1960 sayımında, “İslam azınlık dilleri” (Çerkesçe, Abhazca, Kürtçe, Arapça vb.) ve “diğer azınlık dilleri” (Rumca, Ermenice, Yahudice) olarak iki ayrı grup oluşturulmuş, yabancı diller ise üç gruba ayrılarak verilmiştir. 1927 sayımında 14 dil belirtilirken, bu sayı 1935 ve 1945 sayımlarında 31 dile yükselmiştir. 1950 sayımında 28 dil, 1955 sayımında ise 25 dil tasnif edilmiştir. 1960 ve 1965 sayımlarında da 25 dil saptanmıştır. Abhazca, Boşnakça, Gürcüce, Hırvatça, Lazca ve Pomakça gibi diller, ilk sayım dışındaki tüm sayımlarda yer almıştır. Kıptice (Çingenece) 1935 ve 1945 sayımlarında yer alırken, sonraki sayımlarda yer almamıştır. Tatarca da ilk üç sayımda yer almasına rağmen, sonraki sayımlarda dahil edilmemiştir. Kürtçenin sınıflandırılması, sayımların üzerinde durulan ve değişikliğe uğrayan bir konu olmuştur. 1927, 1935 ve 1945 sayımlarında tek bir kategoride yer alan Kürtçe, 1950 yılında üç alt gruba ayrılmıştır: A) Kürtçe-Kurmançça, B) Kırdışça ve C) Zazaca. 1965 sayımında, bu ayırım daha da ileri götürülmüş ve Kürtçe, Kirmanca, Kırdışça ve Zazaca olmak üzere dört bağımsız kategoriye ayrılmıştır. Bu sınıflandırma, Kürtçenin farklı lehçelerini daha detaylı bir şekilde ayırmayı amaçlamıştır. (Dündar, 2000:68-72).

1965 yılındaki nüfus sayımı Türkiye’nin nüfus yapısı ve dilsel çeşitliliği hakkında önemli bilgiler sunulmaktadır. Bu verilere göre, Türkiye nüfusunun yaklaşık beşte biri ana dilleri olarak Türkçeden farklı dilleri konuşmakta ve Türkçeyi ikinci dil olarak öğrenmektedir. Bu durumun temel nedenleri ve etkileri şunlardır:

Çok dillilik: Türkiye'nin etnik ve dilsel çeşitliliği, toplumun önemli bir bölümünün ana dili olarak Türkçe dışındaki dilleri konuşmasına yol açmıştır. Bu diller arasında Kürtçe, Arapça, Zazaca, Lazca gibi yerel diller bulunmaktadır.

Türkçenin Önemi: İş bulma, eğitim alma, toplumsal etkileşim ve ticaret gibi nedenlerle Türkçe, farklı konuşma toplulukları tarafından önemli bir dil olarak görülmektedir. Türkçe, toplumsal uyum ve ekonomik fırsatlar açısından kritik bir rol oynamaktadır.

Ana Dilin Korunması: Bireyler ve topluluklar, kendi dillerini Türkçe kadar önemli bulmakta ve bu dilleri grup içi etkileşim ve kimliklerinin korunması için kullanmaktadırlar. Bu durum, etnik ve dilsel kimliklerin korunmasının toplumun farklı kesimleri için önemini gösterir.

Toplumsal ve Kültürel Uyum: Türkiye'de farklı dilleri konuşan topluluklar, çoğunluk Türkçe konuşan toplumla ve diğer gruplarla aynı haklara sahip olma ve sosyal uyum çabaları içindedirler. Bu çabalar, toplumun dilsel çeşitliliğini yönetme ve farklı kültürel kimlikleri barındırma açısından önem taşımaktadır.

Demografik Değişimler ve Göç: Türkiye'de yerel ve uluslararası göçler, dilsel çeşitliliği ve demografik yapıyı etkilemektedir. Göçler, farklı dilsel ve etnik grupların bir arada yaşamasına ve bu grupların dillerinin kullanım alanlarının genişlemesine yol açmaktadır. Bu bilgiler, Türkiye'nin dilsel çeşitliliğini ve bu çeşitliliğin toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşama nasıl yansıdığını gösterir. Türkçenin hem resmî dil olarak hem de toplumsal entegrasyonun bir aracı olarak önemi, Türkiye'nin çok dillilik sürecini ve farklı dilsel toplulukların ihtiyaçlarını nasıl karşıladığını ortaya koymaktadır.

2.4.1. Elazığ'da İki Dillilik Görünümü

Türkiye'de Ermenice, Rumca ve Yahudice, azınlık dilleri olarak tanınmıştır. Bu diller, Lozan Antlaşması'nda belirtilen azınlıkların dilleridir ve bu azınlıklar özel haklara sahiptir. Diğer yandan, Türkiye'de Müslüman olup sayısal ve sosyolojik anlamda azınlık teşkil eden toplulukların dilleri, hukuki açıdan azınlık dili olarak tanınmamaktadır. Bu durum, bu dillerin “yerel diller” olarak sınıflandırılmasına yol açar. Ermenice, Rumca ve Yahudice gibi resmî azınlık dilleri, özellikle eğitim ve ibadet alanlarında kullanım haklarına sahiptir ve bu dillerde okullar ve ibadethaneler bulunmaktadır. Diğer yandan, yerel diller olarak nitelendirilen diller, genellikle topluluk içinde kültürel ve gündelik iletişim amacıyla kullanılır, ancak bu dillerde resmî eğitim veya yayın yapma gibi haklar sınırlıdır.

Elazığ, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan ve dilsel çeşitlilik açısından zengin bir yapıya sahip bir ildir. Elazığ'da özellikle Kurmançça (Kürtçe) ve Zazaca önemli bir yer tutmaktadır. Kürtçenin ve Zazacanın kesişim noktasında yer alan Elazığ'ın merkezinde ve farklı ilçelerinde bu dillerin çeşitli yoğunluklarda konuşulduğu bilinmektedir. Kürtçe özellikle Baskil, Karakoçan, Keban, Kovancılar ve Sivrice ilçelerinde, Zazaca ise Alacakaya, Arıcak, Maden ve Palu ilçelerinde daha yaygındır. Kürtçe ve Zazaca konuşan topluluklar uzun yıllar boyunca bir arada yaşamış ve birbirleriyle etkileşim içinde olmuşlardır. Bunun dışında Elazığ genelinde her iki dilin de konuşulmasının yanı sıra Türkçe, bölgedeki hâkim dildir ve bu iki dil konuşurları arasında köprü görevi görür (Buran ve Çak, 2019: 72; Özek, Sağlam ve Gooskens, 2021: 8). Elazığ'ın dilsel çeşitliliği bölgenin zengin kültürel ve dilsel mirasının bir parçası olması bakımından oldukça önemlidir.

2.4.1.1. Kürtçe

“Kürtçe” terimi genellikle Türkiye, Irak, İran ve Ermenistan gibi geniş coğrafyalarda konuşulan Kuzeybatı İranî dillerine ait çeşitli lehçeleri kapsayan bir şemsiye terim olarak kullanılır. Türkiye’nin doğusundan başlayarak, Irak’ın kuzeyi, İran’ın batısı ve Ermenistan’ın bazı bölgelerine kadar uzanır.

Kürtçenin lehçe ayrımı konusunda (Buran ve Yüksel Çak, 2019; Haig ve Öpengin, 2014; Haig ve Matras, 2002) yapılan çalışmalar, bu dilin çeşitliliğini ve karmaşıklığını detaylı bir şekilde ele alır. Buna göre Kürtçenin lehçeleri genellikle üç ana grupta sınıflandırılır: Kuzey Kürtçesi (Kurmançî), Orta Kürtçe (Sorani) ve Güney Kürtçesi (Kelhuri, Kirmashani, Feyli).

Kuzey Kürtçesi (Kurmançî): Türkiye’de en yaygın konuşulan Kürtçe lehçesi Kurmançîdir. Bu lehçe, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde konuşulur. Türkiye’deki Kurmançî konuşurları, başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu olmak üzere, göçlerle birlikte Türkiye’nin dört bir yanına yayılmışlardır. Kurmançî aynı zamanda Suriye, Irak ve İran’daki Kürt nüfusu içinde de önemli bir yer tutar.

Orta Kürtçe (Sorani): Sorani lehçesi, özellikle Irak Kürdistanı’nda ve İran’ın batısında konuşulur. Bu lehçe, Kürtçe yazının gelişiminde önemli bir rol oynamıştır ve genellikle Arap alfabesi ile yazılır.

Güney Kürtçesi (Kelhuri, Kirmashani, Feyli): Bu grup, daha çok İran’ın batısında ve Irak’ın güneydoğusunda konuşulur. Güney Kürtçesi lehçeleri, diğer Kürtçe lehçelerinden farklı dilbilimsel özelliklere sahiptir.

Türkiye’deki Kürtçe konuşan nüfusun büyüklüğü, çeşitli kaynaklar tarafından farklı şekillerde tahmin edilmiştir ve bu konuda net bir sayı vermek zordur. Türkiye’de resmî bir dil sayımı olmadığından, Kürtçe konuşanların sayısına ilişkin tahminler genellikle akademik çalışmalar veya dış kaynaklardan elde edilen verilere dayanmaktadır. Türkiye’deki Kürtçe konuşan nüfusun ve Türkiye’nin genel nüfusunun yıllara göre değişimine bakılacak olursa Kürtçe konuşanların sayısı ve Türkiye’nin toplam nüfusu aşağıdaki gibi değişmiştir:

1927: Kürtçeyi ana dili olarak konuşanlar 1.184.446, ikinci dil olarak konuşanlar 114.456 olmak üzere toplamda 1.594.702 kişidir. Türkiye’nin nüfusu 13.629.488’dir.

1935: Kürtçe ana dili olarak 1.480.246, ikinci dil olarak 117.130 ile toplam 1.593.692 kişi tarafından konuşulmaktadır. Türkiye nüfusu 16.157.450’dir.

1945: Kürtçe ana dili olarak 1.476.562, ikinci dil olarak 215.352 ile toplam 2.069.921 kişidir. Türkiye nüfusu 18.790.174’tür.

1950: Kürtçe ana dili olarak 1.854.569, ikinci dil olarak 263.020 ile toplam 1.942.285 kişi. Türkiye nüfusu 20.947.188’dir.

1955: Kürtçe ana dili olarak 1.679.265, ikinci dil olarak 469.458 ile toplam 2.317.132 kişidir. Türkiye nüfusu 24.064.763’tür.

1960: Kürtçe ana dili olarak 1.847.674, ikinci dil olarak 447.080 ile toplam 2.817.313 kişidir. Türkiye nüfusu 27.754.820’dir.

1965: Kürtçe ana dili olarak 2.370.233, ikinci dil olarak (veri verilmemiş) ile toplam 2.817.313 kişidir. Türkiye nüfusu 31.391.421’dir.

1970: Kürtçe ana dili olarak 3.225.795 kişidir. Türkiye’nin toplam nüfusu için veri verilmemiştir (Dündar, 2000: 101). Türkiye’nin 1970 yılındaki nüfus sayım sonuçlarına bakıldığında Türkiye toplam nüfusunun 35.666.549 olduğu görülmektedir.

Yukarıda 1927'den 1970'e kadar geçen süre zarfında Türkiye'de Kürtçeyi ana dili ve ikinci dil olarak konuşan nüfus verileri görülmektedir. Bu verilerden yola çıkarak Kürtçeyi hem ana dili olarak hem de ikinci dil olarak konuşanların toplamının Türkiye'nin toplam nüfusuna oranı hesaplanacak olursa aşağıdaki sonuçlara ulaşılır:

- 1927: 1.298.902 / 13.629.488 $\approx$ %9.53
- 1935: 1.597.376 / 16.157.450 $\approx$ %9.89
- 1945: 1.691.914 / 18.790.174 $\approx$ %9.01
- 1950: 2.117.589 / 20.947.188 $\approx$ %10.11
- 1955: 2.148.723 / 24.064.763 $\approx$ %8.93
- 1960: 2.294.754 / 27.754.820 $\approx$ %8.27
- 1965: 2.370.233 / 31.391.421 $\approx$ %7.55 (Bu sayımda yalnızca ana dili olarak konuşanların verileri ele alınmıştır.)
- 1970: 3.225.795 / 35.666.549 $\approx$ %9.04'tür. (Dündar'dan alınan ana dili verileri ile 1970 nüfus sayımında Türkiye'nin toplam nüfusu oranlanmıştır.)

2007'deki KONDA verileri Kürtçe konuşurlarının sayısını yaklaşık 8 milyon 735 bin olarak vermiş, 2019 yılında Ethnologue ise Türkiye'deki Kürtçe konuşan nüfus ve etnik Kürt nüfusu hakkında Türkiye'de Kürtçe konuşanların sayısını yaklaşık 9 milyon olarak tahmin etmiş olup bu sayının 2022 yılında Türkiye'deki etnik Kürt nüfusunun yaklaşık 11 milyon olduğunu tahmin etmiştir. Bu bilgiler ile 2019 ve 2022 yıllarına ait TÜİK verilerinin adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları karşılaştırıldığında aşağıdaki sayısal verilere ulaşmak mümkündür:

1. 2007 Yılı:
 - KONDA verilerine göre Kürtçe konuşanların sayısı: 8 milyon 735 bindir.
 - Türkiye'nin toplam nüfusu: 72 milyon 975 bindir.
 - Kürtçe konuşanların toplam nüfusa oranı: 8.735.000 / 72.975.000 $\approx$ %11.98'dir.
2. 2019 Yılı:
 - Ethnologue tahminine göre Kürtçe konuşanların sayısı: 9 milyondur.
 - Türkiye'nin toplam nüfusu: 83 milyon 154 bin 997'dir.
 - Kürtçe konuşanların toplam nüfusa oranı: 9.000.000 / 83.154.997 $\approx$ %10.82'dir.
3. 2022 Yılı:
 - Ethnologue tahminine göre Kürtçe konuşanların sayısı bilinmemektedir. Ancak Türkiye'deki etnik Kürt nüfusunun yaklaşık 11 milyon olduğu tahmin edilmiştir.
 - Türkiye'nin toplam nüfusu: 85 milyon 279 bin 553'tür.
 - Buna göre Kürtlerin toplam nüfusa oranı (varsayılan olarak tahmini sayıya dayanarak): 11.000.000 / 85.279.553 $\approx$ %12.90'dır.

Yukarıdaki verilerden hareketle, Kürtçeyi ana dili ya da ikinci dil olarak konuşanların sayısının genel bir artış ya da azalış eğilimi göstermediği, yıllara göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir.

1965 yılındaki genel nüfus sayımı verilerine göre Elazığ'ın toplam nüfusu 322.727 iken bu nüfus içerisinde Türkçeyi ana dili olarak belirtenlerin sayısı 244.016, Kürtçeyi ana dili olarak belirtenlerin sayısı ise 47.446'dır. Bu verilerden hareketle, Elazığ'da Türkçeyi ana dili olarak belirtenlerin toplam nüfusa oranı %75.61, Kürtçeyi ana dili olarak belirtenlerin toplam nüfusa oranı ise %14.70 olarak hesaplanmıştır.

İnsanların farklı dilleri farklı ortamlarda ve farklı derecelerde kullanması, etnik köken, ana dili, ikinci dil ve dil kullanımı gibi faktörler arasındaki ilişkinin karmaşıklığı sebebiyle Türkiye'de ana dili

olarak Kürtçe konuşan nüfusun kesin sayısını belirlemek zordur. Bir bireyin etnik kökeni Kürt olabilir ancak eğitim, sosyal çevre veya diğer faktörler nedeniyle ana dili olarak başka bir dili kullanıyor olabilir. Konda'nın 2006 yılındaki araştırmasına göre Türk olarak kendini tanımlayanların %4.08'inin ana dillerinin Kürtçe olduğunu ve Kürt veya Zaza olarak kendini tanımlayanların %8.82'sinin ana dillerinin Türkçe olduğunu belirtmek mümkündür (Buran ve Yüksel Çak, 2019: 198-199). Bu bulgular, Türkiye'de etnik kimlik, dil ve kültürel aidiyetin nasıl iç içe geçmiş ve dinamik bir yapıda olduğunu anlamaya yardımcı olmakla birlikte aynı zamanda bireylerin kimliklerini tanımlama biçimlerinin tek bir faktöre indirgenemeyeceğini, bunun yerine çeşitli sosyal, tarihsel ve bireysel etkenlerin bir araya gelerek bu kimlikleri şekillendirdiğini gösterir.

2.4.1.2. Zazaca

Zazalar Türkiye'nin özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde çoğunlukla Bingöl, Elazığ, Tunceli'de ve kısmen Erzincan ve Diyarbakır gibi şehirlerde yaşayan bir etnik grup olup kendi özgün dilleri olan Zazacayı konuşurlar. Bu bölgeler, Zazacanın ana konuşma alanlarını oluşturur.

Araştırmacıların çoğunluğu Zazacayı Hint-Avrupa dil ailesine, daha spesifik olarak İranî dillerin Kuzey-Batı koluna dahil eder. Bazı araştırmacılar ise Zazacanın kökeninin daha karmaşık olduğunu ve birden fazla dilin etkileşimi sonucu oluştuğunu savunur. Bu görüşe göre Zazaca, başta Türkçe olmak üzere, Farsça ve Arapçanın etkisi altında kalmış ve bu dillerden önemli ölçüde etkilenecek şekilde ortaya çıkmıştır. Zazaca söz varlığı ve dil bilgisel özellikleri bakımından karma bir yapıya sahiptir (Buran ve Yüksel Çak, 2019: 216).

Zazacanın Kürtçenin bir lehçesi veya ayrı bir dil olarak tanımlanması konusunda araştırmacılar arasında farklı görüşler bulunsun da birçok araştırmacı Zazacanın Kürtçeden farklı bir dil olduğunu konusunda hem fikirdir. Aradaki benzerliklerin Arapça ve Farsçadan gelen ortak ödünçlemeler dolayısıyla olduğu bilinmektedir. Bu iki dili bilenler arasında karşılıklı anlaşılabilirliğin olmaması (Özek, Sağlam ve Gooskens, 2021) Zazaca ile Kürtçenin ayrı diller olduğunu ortaya koymuştur.

Zazalar, çeşitli nedenlerle (ekonomik, sosyal, siyasi vb.) Avrupa'ya göç etmişlerdir. Bu göçler sonucunda, özellikle Almanya, Hollanda, Avusturya, Fransa, İsveç ve İsveç gibi ülkelerde de yerleşmişlerdir (Keskin 2015: 94).

Etnoloque'a göre 2019 yılı itibarıyla Türkiye'de yaklaşık 203.000 kişinin Zazaca konuştuğu tahmin edilmektedir. Türkiye'de Zazacanın konuşulduğu coğrafi bölgeleri ve ilçeleri detaylı olarak tanımlanmaktadır. Bu bilgilere göre Zazaca özellikle Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde Bingöl ve Bingöl'ün özellikle Kığı ve Karlıova ilçeleri; Elazığ merkez ve özellikle Karakoçan ilçesi; genel olarak Erzincan'ın tamamı; Erzurum'un özellikle Çayırılı ilçesi; Malatya'nın kimi bölgeleri, Varto başta olmak üzere Muş, özellikle Divriği, İmranlı, Kangal ve Zara ilçeleri olmak üzere Sivas; Hozat, Nazımiye, Ovacık, Pülümür ve Tunceli merkez ilçeleri ile Tunceli'de toplamda en az 83 köyde Zazacanın konuşulduğu belirtilmiştir. Fakat bu bilgiler gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır. Türkiye'de Zazaların daha çok Bingöl, Elazığ (Arıcak, Sivrice, Maden, Kovancılar, Palu, Karakoçan), Şanlıurfa (Siverek), Adıyaman (Gerger), Diyarbakır, Bitlis (Mutki), Tunceli, Sivas (Zara, İmranlı), Erzincan (Merkez, Kemah, Çayırılı, Üzümlü, Tercan), Muş (Varto), Erzurum (Hınıs), Gümüşhane (Şiran) gibi illerde ve ilçelerde yerleşik oldukları bilinmektedir. Bu asıl bölgenin dışında çeşitli illerde yaşayan (İstanbul, Adana, Bursa, Kayseri) Zazalar da mevcuttur (Buran ve Yüksel Çak, 2019: 219; Buran, 2009).

Türkiye'deki nüfus sayımlarında ana dili tasnifi yapılırken yalnızca 1950 ve 1965'teki sayımlarda Zazacaya ana dili olarak yer verildiği görülmektedir (Dündar, 2000: 71). 1965 sayımına göre ana dili

Zazaca olanların sayısı 150.644, ikinci dili olarak Zazacayı belirtenlerin sayısı ise 92.288'dir. 1969 sayımında Elazığ'da ana dilini Zazaca olarak belirtenlerin sayısı ise 30.939'dur (Buran ve Yüksel Çak, 2019: 220). Sayım sonuçlarına göre; Türkiye genelinde ana dili Zazaca olanların (%0,48) ve ikinci dili olarak Zazacayı belirtenlerin (%0,29) toplam nüfusa oranı %0.77 iken Elazığ'da ise ana dilini ve ikinci dilini Zazaca olarak belirtenlerin toplam nüfusa oranı %9.59'dur. Bu veriler, Türkiye genelinde Zazaca konuşurlarının nüfus içindeki oranının düşük olduğunu ve yaygın bir dil olmadığını, ancak Elazığ'da Zazacanın daha yaygın bir ana dili olarak konuşulduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Zazacanın ve Zazaların durumu, Türkiye'nin etnik ve dilsel çeşitliliğinin önemli bir parçasını oluşturur. Bu nedenle Zazaca bu bölgenin kültürel ve sosyal yapısında oldukça önemli bir yere sahiptir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

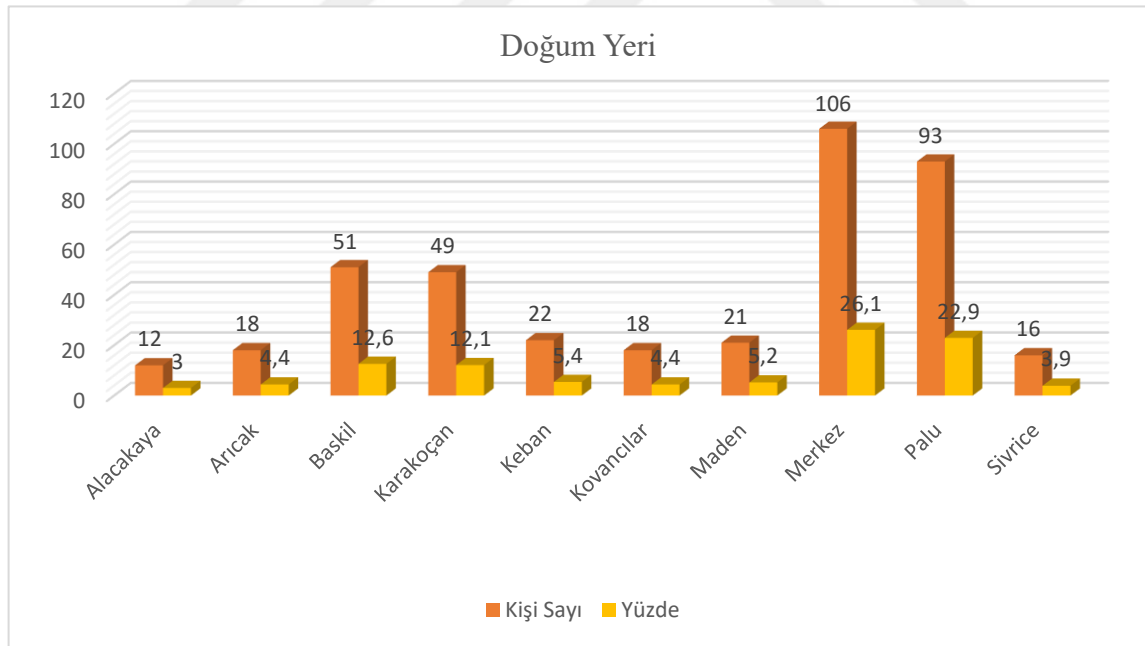
3.1. Katılımcıların Sosyo Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

3.1.1. Doğum Yeri

Tablo 4. Katılımcıların doğum yerlerinin yüzde frekans tablosu

	Sayı	Yüzde
Doğum yeri		
Alacakaya	12	3,0
Arıcak	18	4,4
Baskil	51	12,6
Karakoçan	49	12,1
Keban	22	5,4
Kovancılar	18	4,4
Maden	21	5,2
Merkez	106	26,1
Palu	93	22,9
Sivrice	16	3,9
Toplam	406	100

Katılımcıların doğum yerleri incelendiğinde %26,1'inin merkez, %22,9'unun Palu, %12,6'sının Baskil, %12,1'inin Karakoçan, %5,5 Keban, %5,2'sinin Maden, %4,4'ünün Kovancılar ve Arıcak ilçeleri, %3,9'unun Sivrice, %3'ünün ise Alacakaya olduğu görülmüştür. Doğum yerlerinin dağılım grafiği aşağıda gösterildiği gibidir:

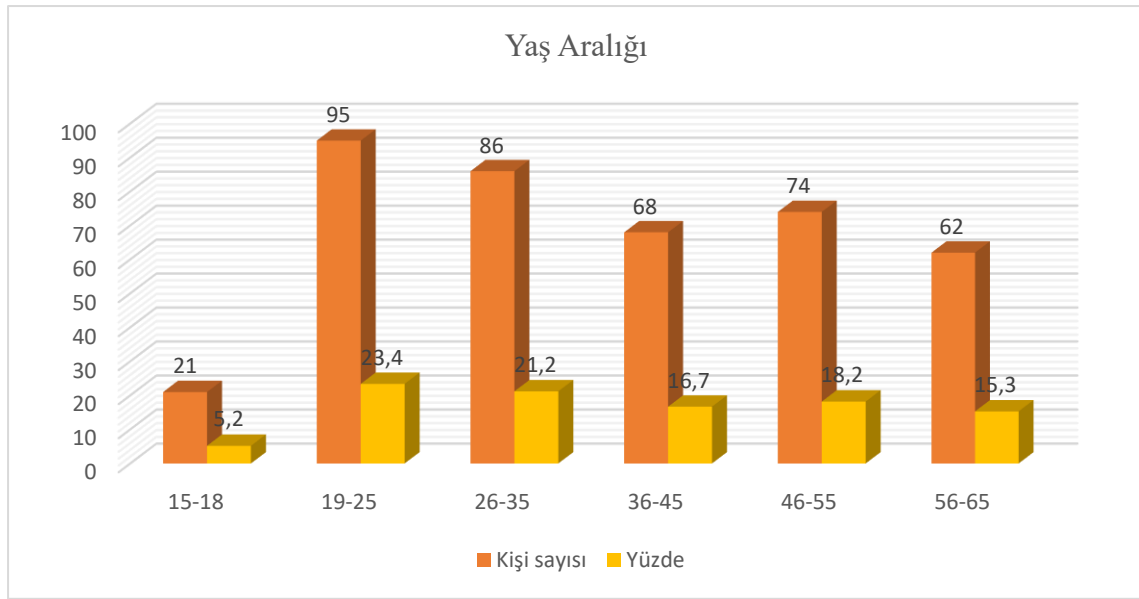
Şekil 4. Katılımcıların doğum yeri

3.1.2. Yaş Aralığı

Tablo 5. Katılımcıların yaş dağılımlarının yüzde frekans tablosu

Yaş	15-18	21	5,2
	19-25	95	23,4
	26-35	86	21,2
	36-45	68	16,7
	46-55	74	18,2
	56-65	62	15,3
	Toplam	406	100

Katılımcıların yaş aralıklarının dağılımlarına bakıldığında %23,4'ünün 19-25, %21,2'sinin 26-35, %18,2'sinin 46-55, %16,7'sinin 36-45, %15,3'ünün 56-65, %5,2'sinin ise 15-18 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Buna göre yaş grafiği aşağıda yer almaktadır:

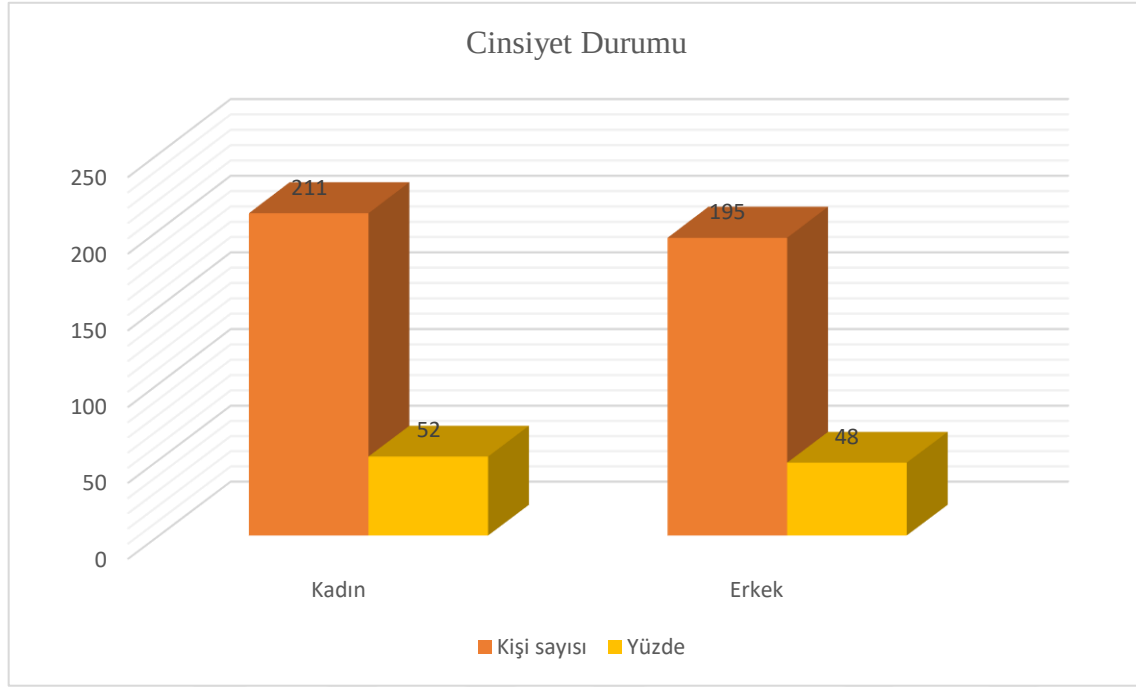

Şekil 5. Katılımcıların yaş aralığı

3.1.3. Cinsiyet Durumu

Tablo 6. Katılımcıların cinsiyet dağılımlarının yüzde frekans tablosu

Cinsiyet	Kadın	211	52,0
	Erkek	195	48,0
	Toplam	406	100

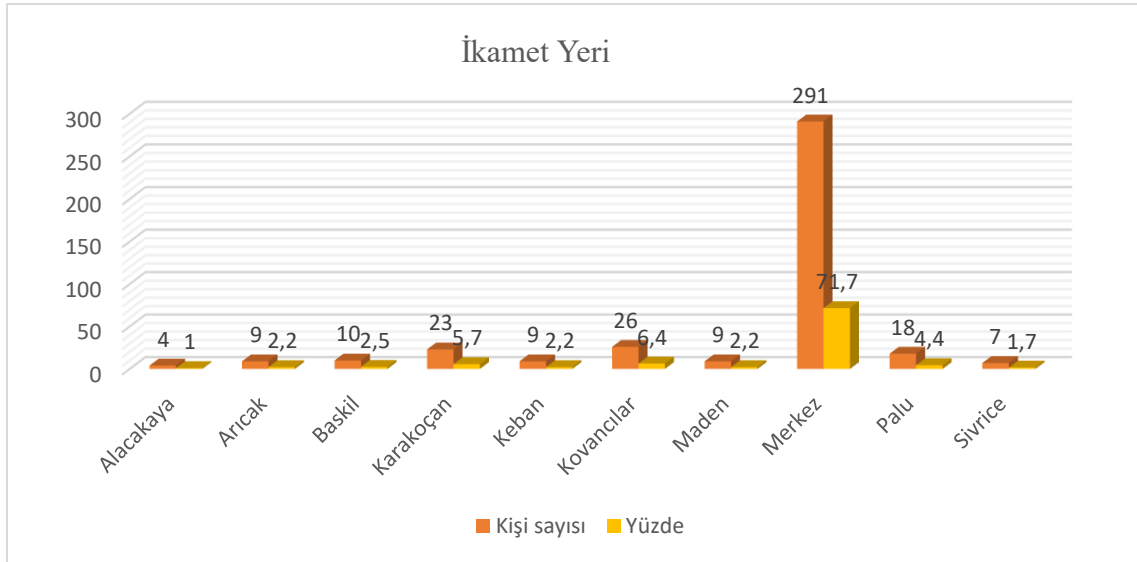
Şekil 6. Katılımcıların cinsiyet durumu

3.1.4. İkamet Ettiği Yer

Tablo 7. Katılımcıların şu an yaşadıkları yerlerin dağılımının yüzde frekans tablosu

Şu an yaşadığınız yer	Alacakaya	4	1,0
	Arıcak	9	2,2
	Baskil	10	2,5
	Karakoçan	23	5,7
	Keban	9	2,2
	Kovancılar	26	6,4
	Maden	9	2,2
	Merkez	291	71,7
	Palu	18	4,4
	Sivrice	7	1,7
	Toplam	406	100

Şu an yaşadıkları yerler incelendiğinde ise %71,7'sinin merkezde, %6,4'ünün Kovancılar'da, %5,7'sinin Karakoçan'da, %4,4'ünün Palu'da, %2,5'inin Baskil'de, %2,2'sinin Arıcak'ta, Keban'da ve Maden'de, %1,7'sinin Sivrice'de, %1'inin ise Alacakaya'da ikamet ettiği tespit edilmiştir. Verilerden hareketle oluşturulan dağılım grafiği aşağıdadır:

Şekil 7. Katılımcıların ikamet yeri

Bu verilere göre, katılımcıların doğum yerleri ve ikamet ettikleri yerler göz önüne alındığında araştırmanın örneklem sınırlılığında belirtilen, ilçelere göre nüfus yüzdeleri ile uygulanan anket sayısının tutarlılığı görülmektedir.

3.1.5. Yaş Aralıklarına Göre Yaşadıkları Yerler

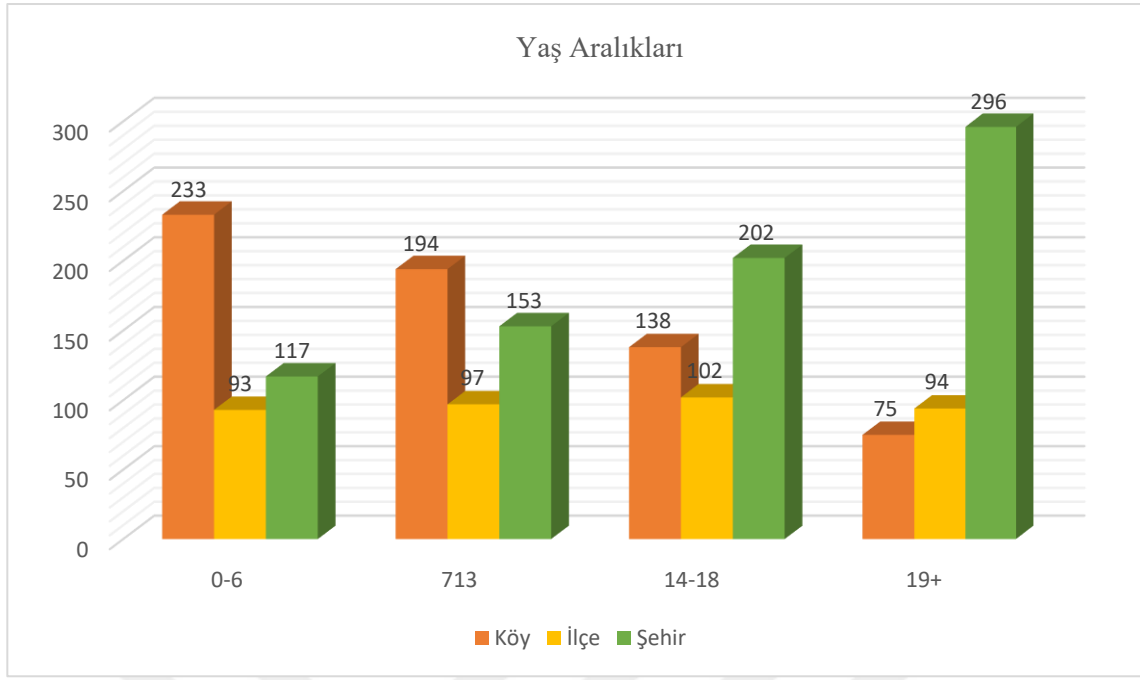
Tablo 8. Katılımcıların Yaş Aralıklarına Göre Yaşadığı Yerler

	Köy n (%)	İlçe merkezi n (%)	Şehir merkezi n (%)
0-6 yaşında	233(54,9)	93(22,9)	117(28,8)
7-13 yaşında	194(47,8)	97(23,9)	153(37,7)
14-18 yaşında	138 (34,0)	102(25,1)	202(49,8)
19 ve sonrası	75 (18,5)	94(23,2)	296(72,9)

*çoklu cevap

- 0-6 yaş aralığında bulunduğu yerler %54,9 köy, %28,8 şehir merkezi, %22,9 ilçe merkezidir.
- 7-13 yaş aralığında bulunduğu yerler %47,8 köy, %37,7 şehir merkezi, %23,9 ilçe merkezidir.
- 14-18 yaş aralığında bulunduğu yerler %49,8 şehir merkezi, %34 köy, %25,1 ilçe merkezidir.
- 19 ve sonrası yaş aralığında bulunduğu yerler %72,9 şehir merkezi, %18,5 köy, %23,2 ilçe merkezidir.

Yukarıdaki verilere göre; katılımcıların 0-6 yaş aralığında ve 7-13 yaş aralığında çoğunlukla bulunduğu yerleşim yerinin köy olduğu; 14-18 ile 19 ve sonrası yaş aralığında çoğunlukla bulunduğu yerleşim yerinin şehir merkezi olduğu tespit edilmiştir. Veriler, köyden kente doğru bir göç yaşandığını da göstermesi bakımından önemlidir. Bu verileri gösteren grafik aşağıdadır:

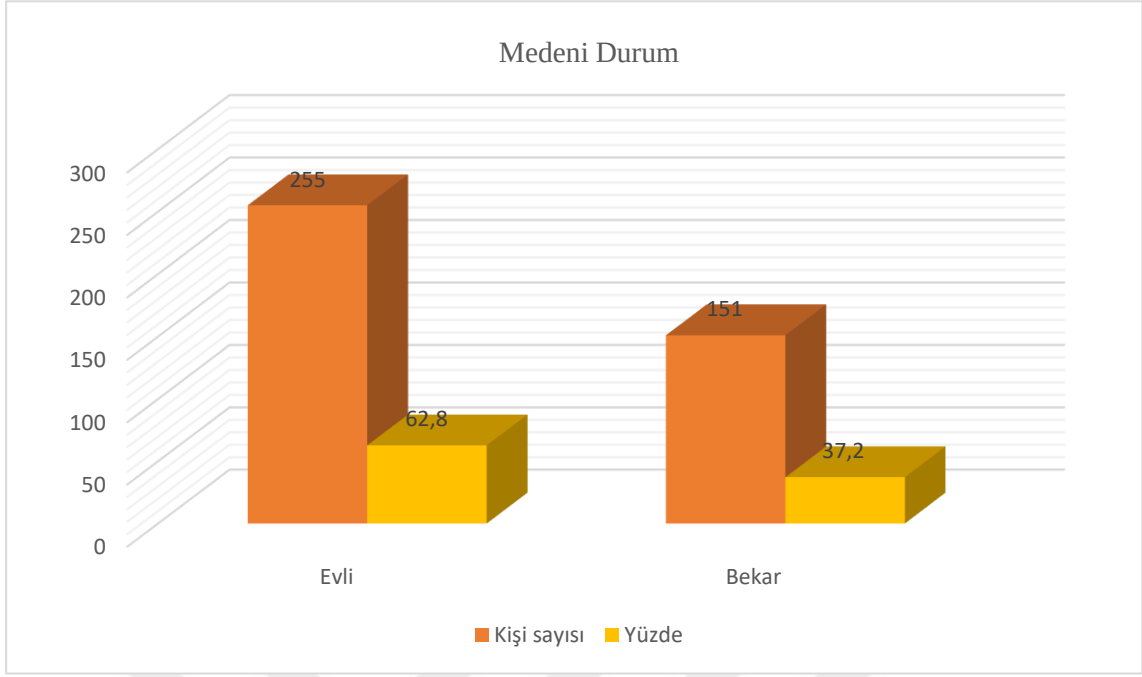
Şekil 8. Katılımcıların yaş aralıkları

3.1.6. Medeni Durum

Tablo 9. Katılımcıların medeni durumlarının dağılımının yüzde frekans tablosu

Medeni durumunuz	Evli	255	62,8
	Bekar	142	35,0
	Diğer	9	2,2
	Toplam	406	100

Araştırmaya katılan kişilerin %62,8'i evli, %35'i bekar ve %2,2'si dul olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmanın ilerleyen bölümünde yapılmış olan ki kare analizinde görüleceği üzere, dul 9 kişinin, istatistiksel sonucu anlamlı olarak etkilemeyeceği varsayıldığı için bekar sayısına birleştirme (benzetim) yapılmıştır. Bu dağılımın grafiği aşağıda gösterilmiştir:

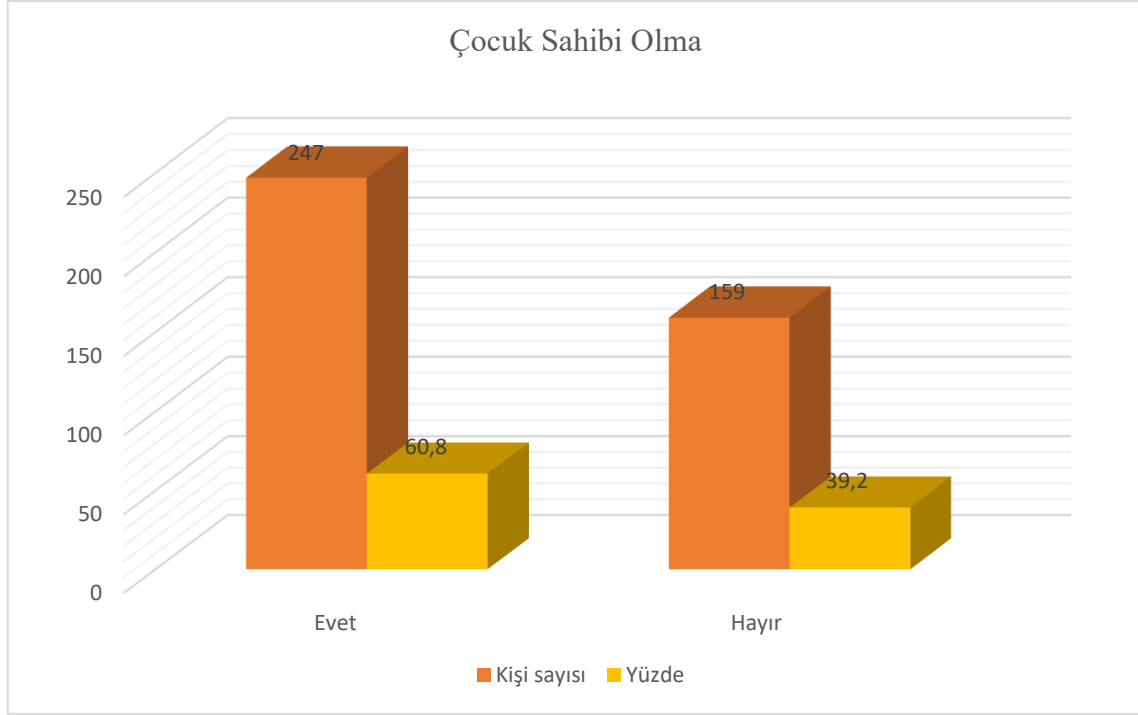
Şekil 9. Katılımcıların medeni durumu

3.1.7. Çocuk Sahibi Olma Durumu

Tablo 10. Katılımcıların çocuklarının olup olmadığının dağılımının yüzde frekans tablosu

Çocuk	Evet	247	60,8
	Hayır	159	39,2
	Toplam	406	100

Araştırmaya katılan evlilerin (%62,8), %60,8'inin çocuğu olduğu görülmüştür. Aşağıdaki grafikte katılımcıların çocuk dağılımı gösterilmiştir:

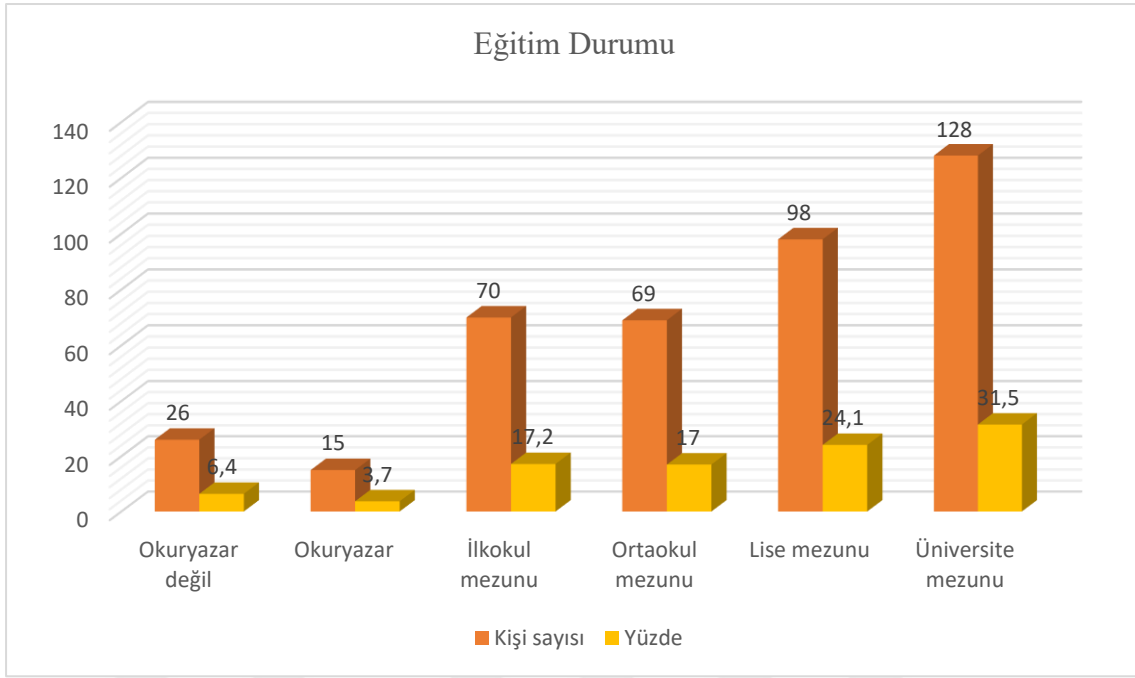
Şekil 10. Katılımcıların çocuk sahibi olma durumu

3.1.8. Eğitim Durumu

Tablo 11. Katılımcıların eğitim durumlarına dağılımlarının yüzde frekans tablosu

Eğitim durumu	Okuryazar değil	26	6,4
	Okuryazar	15	3,7
	İlkokul mezunu	70	17,2
	Ortaokul mezunu	69	17,0
	Lise mezunu	98	24,1
	Üniversite mezunu	128	31,5
	Toplam	406	100

Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde ise; %31,5'inin lisans mezunu, %24,1'inin lise mezunu %17,2'sinin ilkokul ve %17'sinin ortaokul mezunu olduğu, %6,4'ünün okuryazar olmadığı, %3,7'sinin ise okuryazar olduğu görülmüştür. Bu dağılımın grafiği aşağıda verilmiştir:

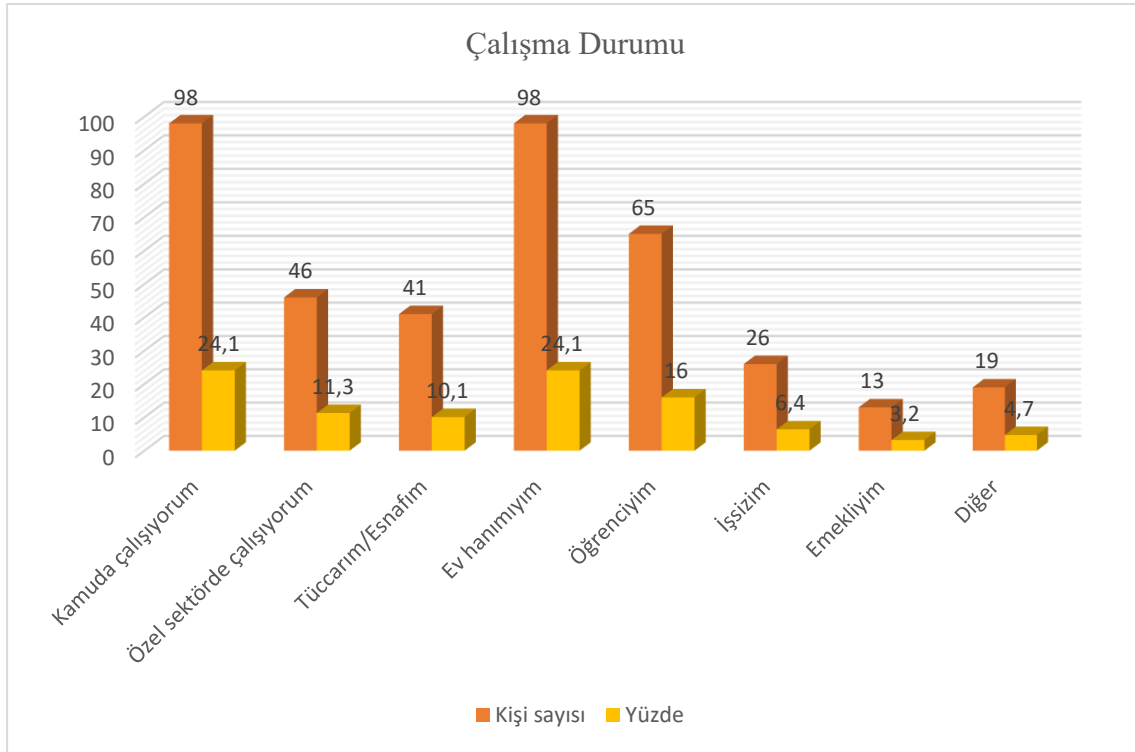
Şekil 11. Katılımcıların eğitim durumu

3.1.9. Çalışma Durumu

Tablo 12. Katılımcıların mesleklerine göre dağılımlarının yüzde frekans tablosu

Kamuda çalışıyorum	98	24,1
Özel sektörde çalışıyorum	46	11,3
Tüccarım/Esnafım	41	10,1
Ev hanımıyım	98	24,1
Öğrenciyim	65	16,0
İşsizim	26	6,4
Emekliyim	13	3,2
Diğer	19	4,7
Toplam	406	100

Katılımcıların %24,1'i kamuda çalışan, %24,1'i ev hanımı, %16'sı öğrenci, %11,2'si özel sektör çalışanı, %10,1'i tüccar/esnaf, %6,4'ü işsiz, %4,7'si diğer ve %3,2'si emekli bireylerden oluşmaktadır. Mesleklere göre dağılım grafiği şu şekildedir:

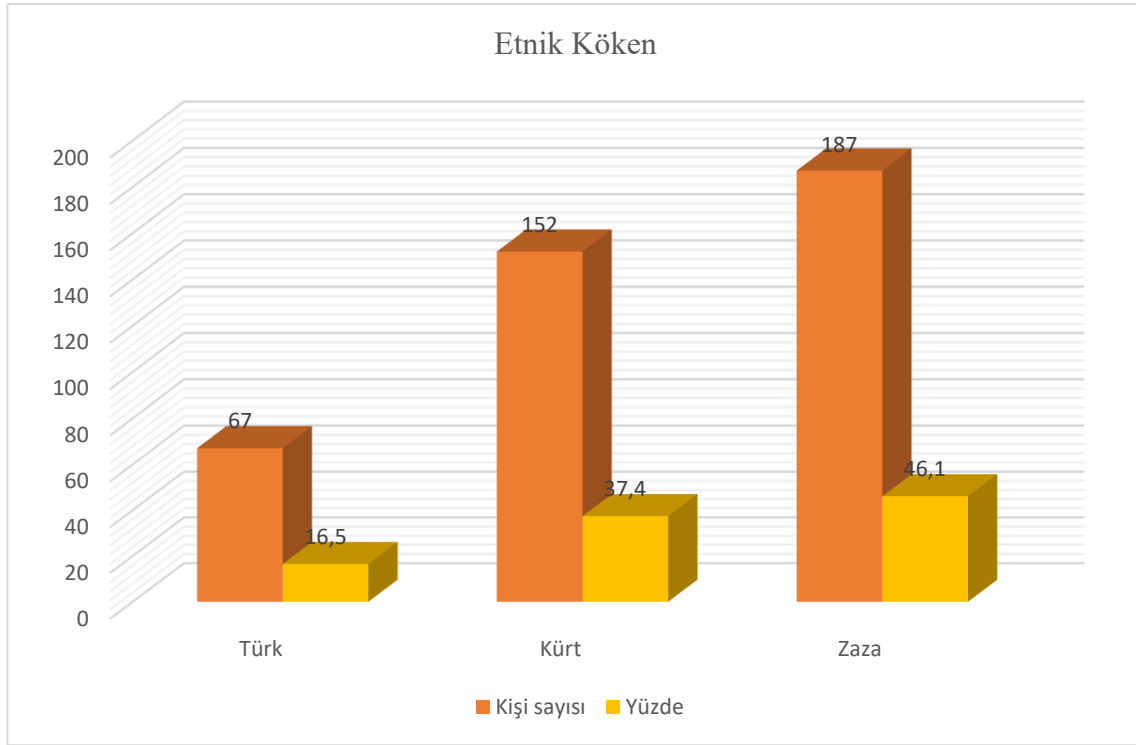
Şekil 12. Katılımcıların çalışma durumu

3.1.10. Etnik Köken

Tablo 13. Katılımcıların etnik kökenlerine ait tutumlarına göre dağılımlarının yüzde frekans tablosu

Etnik kökeniniz nedir?	Türk	67	16,5
	Kürt	152	37,4
	Zaza	187	46,1
	Toplam	406	100

Katılımcılara etnik kökenleri sorulduğunda %46,1'i Zaza, %37,4'ü Kürt, %16,5'i Türk olduğunu ifade etmiştir. Etnik köken tutumlarının grafiği aşağıda gösterilmiştir:

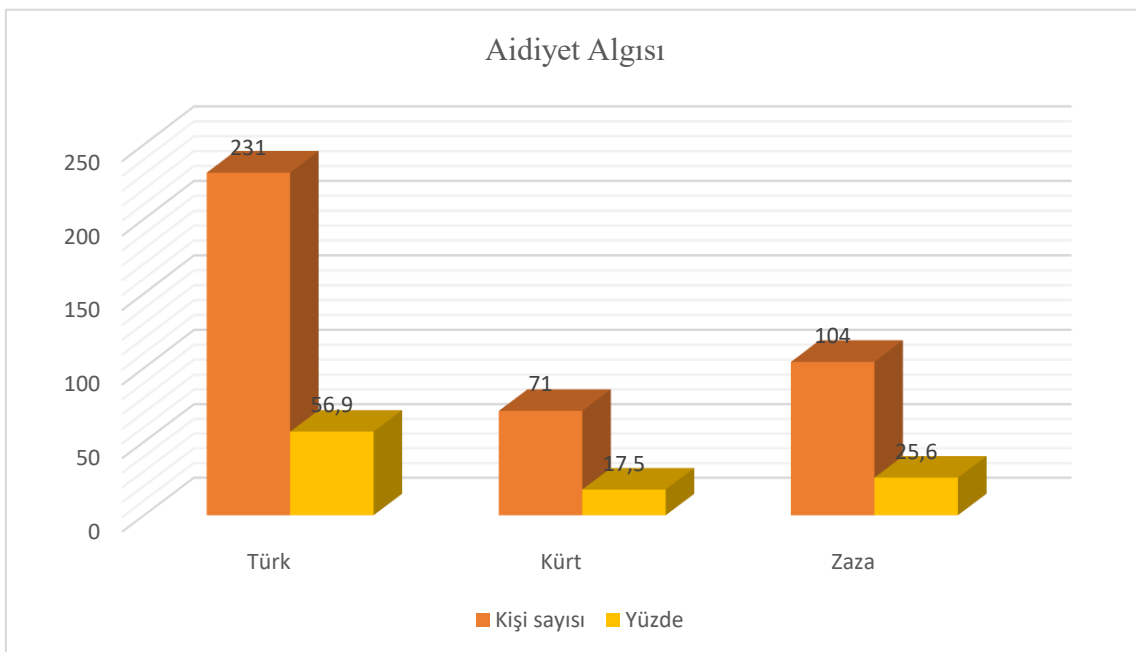
Şekil 13. Katılımcıların etnik kökenleri

3.1.11. Aidiyet Algısı

Tablo 14. Katılımcıların etnik aidiyet algılarının dağılımının yüzde frekans tablosu

Kendinizi ne hissediyorsunuz	Türk	231	56,9
	Kürt	71	17,5
	Zaza	104	25,6
	Toplam	406	100

Buna göre, katılımcıların %56,9'u kendini Türk, %25,6'sı Zaza, %17,5'i ise Kürt hissetmektedir. Aidiyet algısı tutum grafiği şu şekildedir:

Şekil 14. Katılımcıların aidiyet algısı

Etnik köken ve aidiyet algısı tablolarına bakıldığında şu yorumları yapmak mümkündür:

Etnik kökeninin Türk olduğunu ifade eden 67 kişi (%16,5) vardır. Buna karşın etnik kökeni Türk olmadığı halde kendisini Türk olarak hisseden kişi sayısı 231 kişi (%56,9)'dır. Aidiyet algısı söz konusu olduğunda kendini Türk olarak tanımlayanların sayısı etnik kökene kıyasla önemli ölçüde artmıştır. Bu oran üç kattan fazladır ve etnik olarak Türk olanlardan çok daha fazla sayıda bireyin Türk kimliğine aidiyet hissettiğini göstermektedir.

Etnik kökeninin Kürt olduğunu belirten 152 kişi (%37,4) olmasına rağmen kendisini Kürt hissedenlerin sayısı 71 kişi (%17,5)'dir. Kürt grubunda aidiyet algısı söz konusu olduğunda birey sayısında bir azalma görülmektedir. Bu durum, etnik olarak Kürt olanların daha az bir kısmının bu kimliğe güçlü bir aidiyet hissettiğini göstermektedir.

Etnik kökeninin Zaza olduğunu söyleyen 187 kişi (%46,1) bulunmaktadır. Ancak etnik kökeni Zaza olmadığı halde kendisini Zaza olarak algılayan 104 kişi (%25,6)'dır.

Kürt grubuna benzer şekilde, Zaza grubunda da etnik kökene kıyasla aidiyet algısı açısından kişi sayısında bir düşüş görülmektedir. Sayısal oranın neredeyse yarıya düşmesi, etnik olarak Zaza olan daha az kişinin bu kimliğe güçlü bir aidiyet hissettiğini göstermektedir.

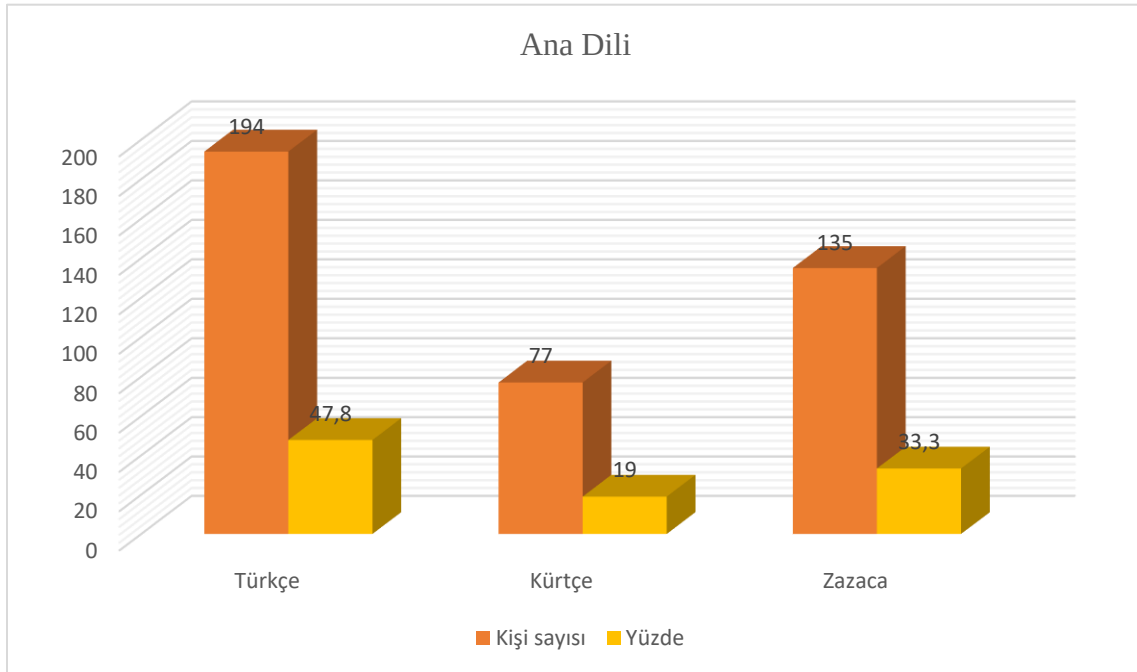
Özetlemek gerekirse, etnik köken ile aidiyet algısı arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. Katılımcıların yarısından fazlasının kendini ait hissettiği kimlik Türk kimliğidir.

3.1.12. Ana Dili Tercihi

Tablo 15. Katılımcıların ana dili tutumunu gösteren dağılımının yüzde frekans tablosu

Ana diliniz nedir	Türkçe	194	47,8
	Kürtçe	77	19,0
	Zazaca	135	33,3
	Toplam	406	100

Katılımcıların ana dilleri sorulduğunda %47,8'i Türkçe, %33,3'ü Zazaca ve %19'u Kürtçe cevabı alınmıştır. Ana dili tutumunun dağılıma yansıyan grafiği aşağıdadır:

Şekil 15. Katılımcıların ana dili

Katılımcıların ana dili tablosundaki veriler ile etnik köken ve aidiyet algısı tablolarındaki veriler kıyaslandığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Türk/Türkçe:

Türkçeyi ana dili olarak görenlerin sayısı (194, %47,8) etnik olarak kendini Türk olarak tanımlayanların sayısı (67, %16,5) ile Türk aidiyet algısına sahip olanların sayısı (231, %56,9) arasındadır. Bu oran Türkçenin etnik kimliğe kıyasla ana dili bakımından daha geniş bir yayılıma sahip olduğunu göstermektedir. Burada dikkati çeken husus Türk kimliği aidiyet algısı tutumunun, ana dili olarak Türkçenin tercih edilmesi durumundan daha yüksek orana sahip oluşudur.

Kürt/Kürtçe:

Kürtçeyi ana dili olarak görenlerin sayısı (77, %19) kendi etnik kökenini Kürt olarak tanımlayanların yarısından az (152, %37,4), aidiyet algısından (71, %17,5) biraz daha yüksektir. Bu durum, önemli bir kesimin kendisini etnik kökenini Kürt olarak tanımlarken, daha küçük bir kesimin Kürtçeyi ana dili olarak kullandığını ifade etmektedir.

Zaza/Zazaca:

Ana dili Zazaca olanların sayısı (135, %33,3), kendini etnik olarak Zaza görenlerin sayısından (187, %46,1) önemli ölçüde azdır. Ancak ana dili Zazaca olanların sayısı, Zaza aidiyet algısına sahip olanlardan (104, %25,6) daha fazladır. Bu durum Zazacanın ortak bir ana dili olmasına rağmen, etnik kimlikle ya da aidiyet duygusuyla tam olarak örtüşmediğini göstermektedir.

Bu karşılaştırmalar etnik kimlik, ana dili ve aidiyet algısı arasındaki karmaşık ilişkiyi göstermektedir. Etnik kimlik her zaman ana dili kullanımı ya da belirli bir gruba aidiyet duygusu ile doğrudan ilişkili değildir.

3.2. Araştırma Hipotezlerine İlişkin Bulgular

3.2.1. Dil Edinme ve Öğrenme Sürecine İlişkin Bulgular

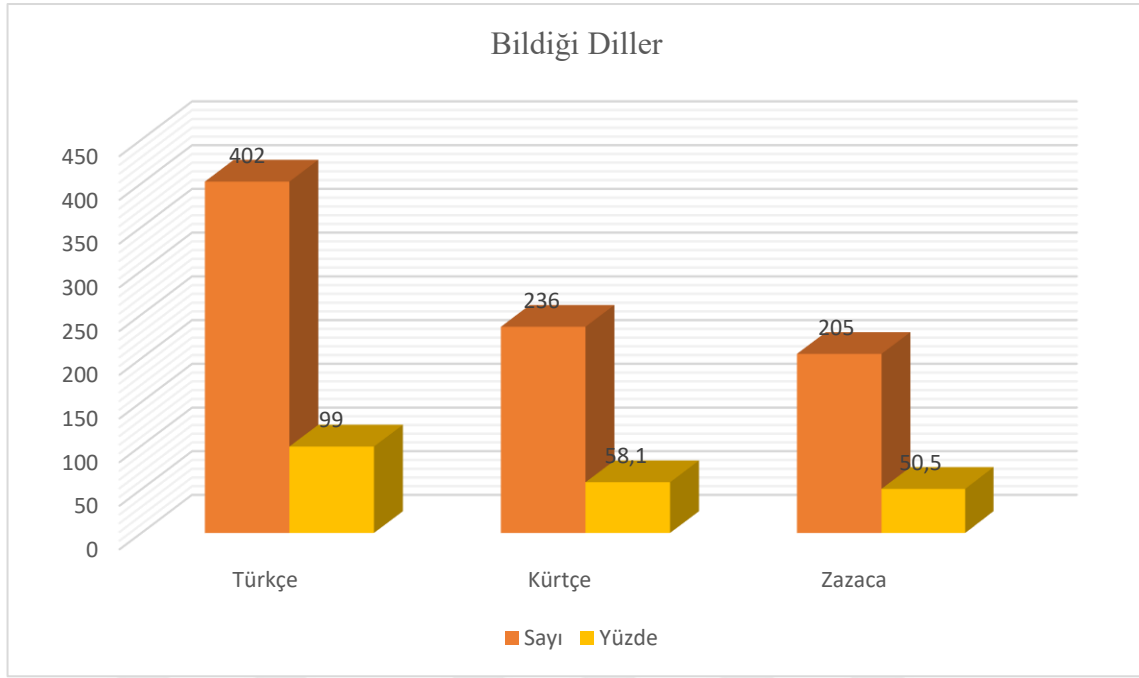
3.2.1.1. Bildiği Diller

Tablo 16. Katılımcıların bildiği dillerin dağılımını gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Katılımcıların bildiği diller	Türkçe	402	99,0
	Kürtçe	236	58,1
	Zazaca	205	50,5

**Çoklu cevap*

Araştırmaya katılan tüm bireyler en az iki dil bilmektedir. Katılımcıların bildiği diller incelendiğinde ise %99'unun Türkçe bildiği, %58,12'sinin Kürtçe bildiği ve %50,5'inin Zazaca bildiği görülmektedir. Verileri gösteren grafik aşağıdadır:

Şekil 16. Katılımcıların bildiği diller

Katılımcıların ‘bildiği diller’ tablosundaki değerler ile ‘ana dili’ tablosundaki değerler karşılaştırıldığında veri setindeki bireylerin dilsel manzarası hakkında şu bilgilere ulaşılmaktadır:

Türkçe ana dili olarak 194 kişi (%47,8) tarafından konuşulmaktadır. Bununla birlikte 402 kişi tarafından konuşulan Türkçenin veri setindeki bireylerin %99'una denk gelmektedir.

Kürtçe 236 (%58,1) tarafından konuşulmaktadır. Buna karşın Kürtçeyi ana dili olarak kabul edip kullananların sayısı 77 (%19)'dir.

Zazacayı ana dili olarak konuşanların sayısı 135 kişi (%33,3) iken, 205 kişi (%50,5) bu dili bildiğini söylemiştir. Bu durum da Kürtçe gibi Zazacayı da ana dili olarak tanımlayanlardan daha çok sayıda kişi tarafından konuşulduğunu göstermektedir.

3.2.1.2. Konuştuğu İlk Dil

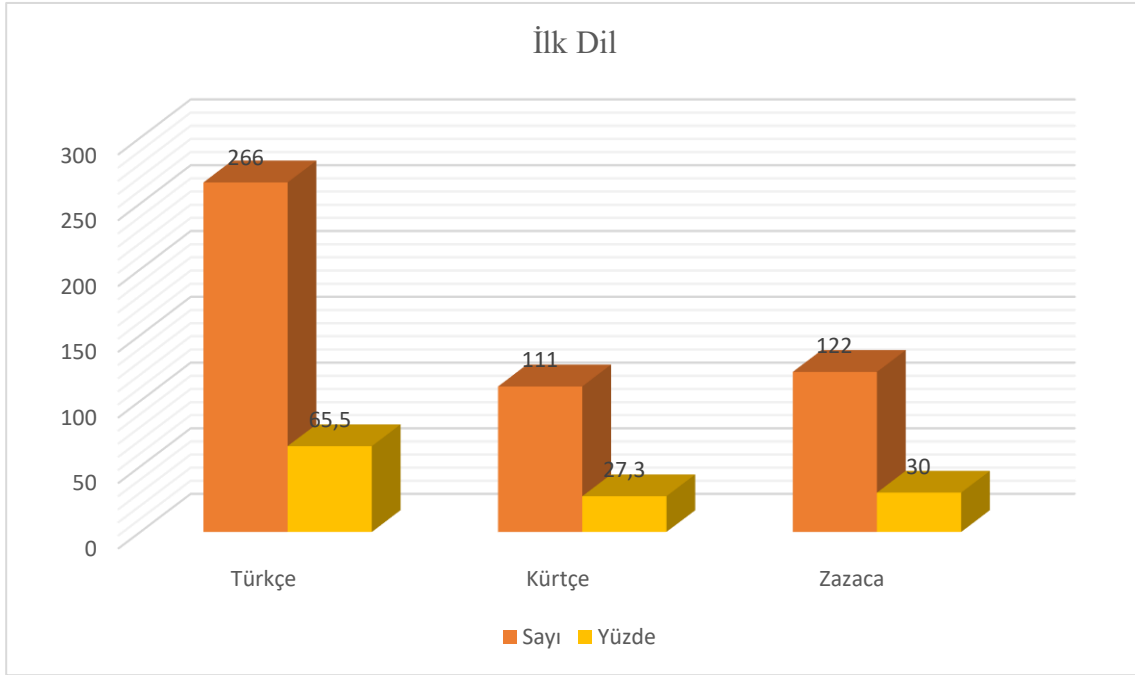
Tablo 17. Katılımcıların konuştıkları ilk dilleri gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Konuştuğu ilk dil	Türkçe	266	65,5
	Kürtçe	111	27,3
	Zazaca	122	30,0

*Çoklu cevap

Katılımcıların konuştuğu ilk dil incelendiğinde; %65,5'inin Türkçe, %30'unun Zazaca ve %27,32'sinin Kürtçeyi ilk dil olarak konuştuğu görülmektedir.

Tablo 14'te katılımcıların yaş aralıklarına bakıldığında, çoğunluğunun ilk yaşadığı yerin köy olduğu tespit edilmiştir. Bu durum konuşulan ilk dil ile ilişkilendirilecek olursa, köylerde konuşulan ilk dilin çoğunlukla Türkçe olduğu söylenebilir. Grafik aşağıda verilmiştir:

Şekil 17. Katılımcıların konuştuğu ilk dil (*Çoklu cevap)

‘İlk dil’ grafiğindeki verilerin toplamı $\%65,5 + \%27,3 + \%30 = \%122,8$ etmektedir. Bu aşım değerinin sebebi, Türkçe-Kürtçe veya Türkçe-Zazaca dillerinin her ikisini de ilk dili olarak kabul eden bireylerin varlığıdır.

Türkçe:

Türkçe ilk dil olarak 266 kişi (%65,5) tarafından konuşulmakta ve 402 kişinin (%99) bildiği dil niteliğini taşımaktadır. Bu duruma göre bireylerin çoğu için ilk dil Türkçedir. Resmî dil statüsü ve ortak anlaşma aracı olması nedeniyle Türkçenin neredeyse herkes tarafından bilindiğini göstermektedir.

Kürtçe:

Kürtçe 111 kişi (%27,3) tarafından ilk dil olarak konuşulmaktadır, ancak 236 kişi (%58,1) ile katılımcıların büyük bir kesimi tarafından bilinmektedir. Bu durum Kürtçenin yaygın şekilde ikinci dil olarak öğrenildiğini veya konuşulduğunu göstermektedir.

Zazaca:

Zazaca 122 kişinin (%30) ilk dilidir ve bu sayı bu dili bilenlerin sayısından (205 kişi, %50,5) önemli ölçüde daha azdır. Kürtçeye benzer şekilde, Zazaca da ilk dil olarak öğrenenlerin ötesinde daha geniş bir grup tarafından konuşulmaktadır.

Zazacayı ilk dil olarak konuşanların oranının, ana dili olarak söyleyenlerin oranına (%33,3) çok yakın olması ilginçtir. Bu tutarlılık Zazacanın kendisini bu dille özdeşleştiren bireyler ve aileler arasında ilk dil olarak güçlü bir aktarıma sahip olabileceğini düşündürmektedir.

Katılımcıların ‘ana dili’ ile ‘ilk dil’ verileri karşılaştırıldığında ortaya çıkan sonuçlar şöyledir:

Türkçe:

Türkçeyi ana dili olarak belirtenlerin sayısı 194 (%47,8) iken, Türkçeyi ilk dil olarak belirtenlerin sayısı 266 (%65,5) ile daha yüksektir. Bu durum, muhtemelen eğitim sisteminin etkisi veya Türkçenin bölgedeki resmî/ortak dil olması nedeniyle Türkçeyi ana dili olarak kabul edenlerin ötesinde, bireyler tarafından ilk dil olarak benimsenmiş olabileceğini göstermektedir.

Kürtçe:

Kürtçe 77 kişi (%19) tarafından ana dili olarak kabul edilmektedir. Ancak Kürtçenin ilk dili olduğunu söyleyenlerin sayısı 111 (%27,3) ile daha yüksektir. Bu durum, iki dilli bireylerde ya da ailelerde, Kürtçeyi ana dili kabul eden birey sayısından daha çok sayıda çocuğa ilk dil olarak aktarıldığını göstermektedir. Bu durum, çocuğa Kürtçeyi ailede öğretme gibi geleneksel bir tutumun sonucudur.

Zazaca:

Zazacayı ana dili olarak konuşanların sayısı 135 kişi (%33,3) iken, Zazacayı ilk dilleri olarak belirtenlerin sayısı 122 kişi (%30) ile biraz daha azdır. Az sayıdaki bu düşüş, Zazacayı ana dili olarak benimseyerek büyüyenlerin neredeyse tamamının Zazacayı ilk dilleri olarak görmeye devam ettiğini ve Zazaca konuşan nüfus arasında dilsel kimliğin güçlü bir şekilde korunduğunu göstermektedir.

Veriler, ana dili ve ilk dilin birbiriyle yakından ilişkili; ancak özdeş olmayan kategoriler olduğunu göstermektedir.

3.2.1.3. Bildiği Dili Öğrendiği Yaş Aralığı

Tablo 18. Katılımcıların bildikleri dilleri ne zaman öğrendiklerini gösteren yüzde frekans tablosu

	0-6 yaşında	7-13 yaşında	14-18 yaşında	19 ve sonrası
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Türkçe	294(72,4)	109(26,8)	49(12,1)	51(12,6)
Kürtçe	157(38,7)	48(11,8)	37 (9,1)	27 (6,7)
Zazaca	164(40,4)	36(8,9)	27(6,7)	24 (5,9)

*Çoklu cevap

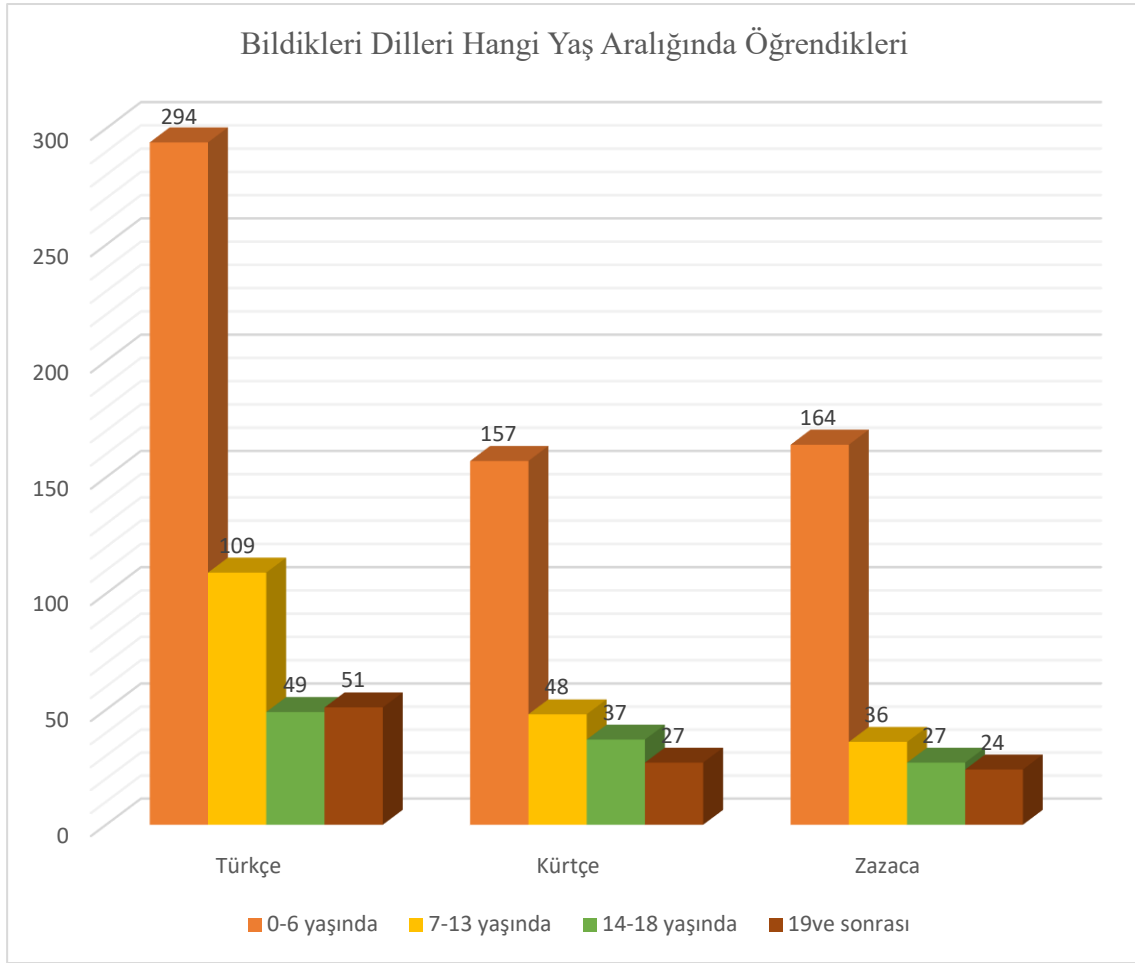
Katılımcıların bildiği dilleri ne zaman öğrendikleri de iki dilli bireyler için önemli bir ayrıntıdır. Türkçe bilen katılımcıların Türkçeyi %72,4'ünün 0-6 yaş arasında; %26,82'sinin 7-13 yaş arasında, %12,1'inin 14-18 yaş arasında ve %12,6'sının 19 ve sonrasında öğrendiği tespit edilmiştir.

Kürtçe bilen katılımcıların Kürtçeyi %38,7'sinin 0-6 yaş aralığında; %11,8'inin 7-13 yaş arasında, %9,1'inin 14-18 yaş arasında ve %6,7'sinin 19 ve sonrasında öğrendiği tespit edilmiştir.

Zazaca bilen katılımcılarına %40,4'ünün 0-6 yaş arasında; %8,9'unun 7-13 yaş arasında, %6,7'sinin 14-18 yaş arasında ve %5,9'unun 19 ve sonrasında öğrendiği tespit edilmiştir.

Katılımcıların Türkçeyi çocukluk döneminde ve ilk konuşmaya başladığı dönemde öğrenme yüzdelerinin çoğunlukta olması, aile içinde ilk öğrenilen dilin Türkçe olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların bildikleri dilleri yaş aralıklarına göre gösteren grafik aşağıda yer almaktadır:

Şekil 18. Katılımcıların bildikleri hangi yaş aralığında öğrendikleri

Bu verilerden hareketle şunlar gözlemlenmiştir:

Türkçe, ağırlıklı olarak çok küçük yaşlarda (0-6 yaş) edinilmektedir; bu durum Türkçenin ilk dil statüsünde olduğunu göstermektedir.

Kürtçe de erken yaş aralığında önemli sayıda öğreniciye sahiptir, bu durum Kürtçenin genellikle erken çocukluk döneminde, potansiyel olarak aile ortamlarında veya Kürtçenin konuşulduğu topluluklarda edinildiğini göstermektedir.

Zazaca da Kürtçeye benzer bir örüntü göstermekte olup, çoğunlukla 0-6 yaş aralığında edinilmekte ve bu durum Zazacanın da erken çocukluk döneminde yaygın olarak aktarıldığına işaret etmektedir.

Her üç dile ilişkin veriler, yaş arttıkça dilleri öğrenen bireylerin sayısında bir düşüş olduğunu göstermektedir. Bu durum, dil ediniminin erken çocukluk döneminde daha kolay ve yaygın olması nedeniyle tipik bir sonuçtur. Ayrıca, her dil grubunda dili hayatının ilerleyen dönemlerinde (19 yaş ve sonrası) öğrenen bireylerin olması da dikkat çekicidir. Bu durumun kişisel nedenlerden kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir. Kişisel sebepler o dili konuşan bireylerden biriyle evlenmiş olmak, eğitim ya da zorunlu uyum gerektiren bir göç durumları şeklinde olabilir. Bu veriler ayrıca, yaşamın biçimlendirici ilk yıllarında aile veya topluluk ortamlarında dillerin güçlü bir şekilde aktarıldığını göstermektedir. Bireylerin daha ileri yaşlarda dil öğrenmeleri, bireysel nedenlere, eğitim programlarına ve dil öğrenimini etkileyen diğer sosyal faktörlere bağlıdır.

Türkçeyi ‘ilk dil’ olarak konuşan bireyler (266) ile onu 0-6 yaş aralığında edinen bireylerin (294) sayısal verileri kıyaslandığında, ilk dili Türkçe olan bireylerin neredeyse tamamının Türkçeyi çok küçük yaşlardan beri edindiğini göstermektedir.

Kürtçe 111 kişi için ilk dildir. Yaş aralığı verilerine bakıldığında, 157 kişinin bu dili 0-6 yaş aralığında edindiğini göstermektedir. Bu durum Kürtçeyi erken yaşta edinenlerin sayısının, ilk dili olduğunu söyleyenlerden daha fazla olduğunu gösteriyor. Bu durum, ilk dil olarak tanımlanmasa bile aile veya topluluk içinde Kürtçe konuşuluyor olmasından kaynaklanıyor olabilir.

Zazaca 122 kişi için ilk dildir ve 164 kişi 0-6 yaş aralığında bu dili edinmiştir. Bu durum Zazacayı erken çocukluk döneminde edinenlerin sayısının, ilk dil olarak tanımlayanlardan daha fazla olduğunu göstermektedir ki bu da güçlü bir ailesel ya da toplumsal dil aktarımına işaret etmektedir.

Karşılaştırma sonuçları bu dilleri erken yaşta öğrenenlerin sayısının genellikle bu dilleri ilk dilleri olarak tanımlayanların sayısından daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır.

Yedi yaş ve üzerindeki yaş aralıkları, dil öğrenmenin daha yaygın olduğu dönemlerdir. Dolayısıyla bu dönemlerdeki dil öğrenme eğilimi, erken çocukluk döneminden daha etkilidir. Bu durum genel dil öğrenme eğilimine uygundur. Bu dilleri erken çocukluk döneminden sonraki çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde öğrenen kayda değer sayıda insan vardır. Bu durumun kişisel tercihler veya eğitim tercihlerinin yanı sıra sosyal veya kültürel değişimleri de yansıttığı söylenebilir.

3.2.1.4. Bildiği Dili Öğrendiği Yer

Tablo 19. Katılımcıların bildiği dilleri nerede öğrendiklerini gösteren yüzde frekans tablosu

	Evde/Aile içinde	Okulda	Sokakta/Çevrede	Eşimin Ailesinden	Askerde
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Türkçe	310 (76,4)	132 (32,5)	64 (15,8)	7 (1,7)	7 (1,7)
Kürtçe	202 (49,8)	5 (1,2)	41 (10,1)	4 (1,0)	-
Zazaca	192 (47,3)	8 (2,0)	25 (6,2)	4 (1,0)	-

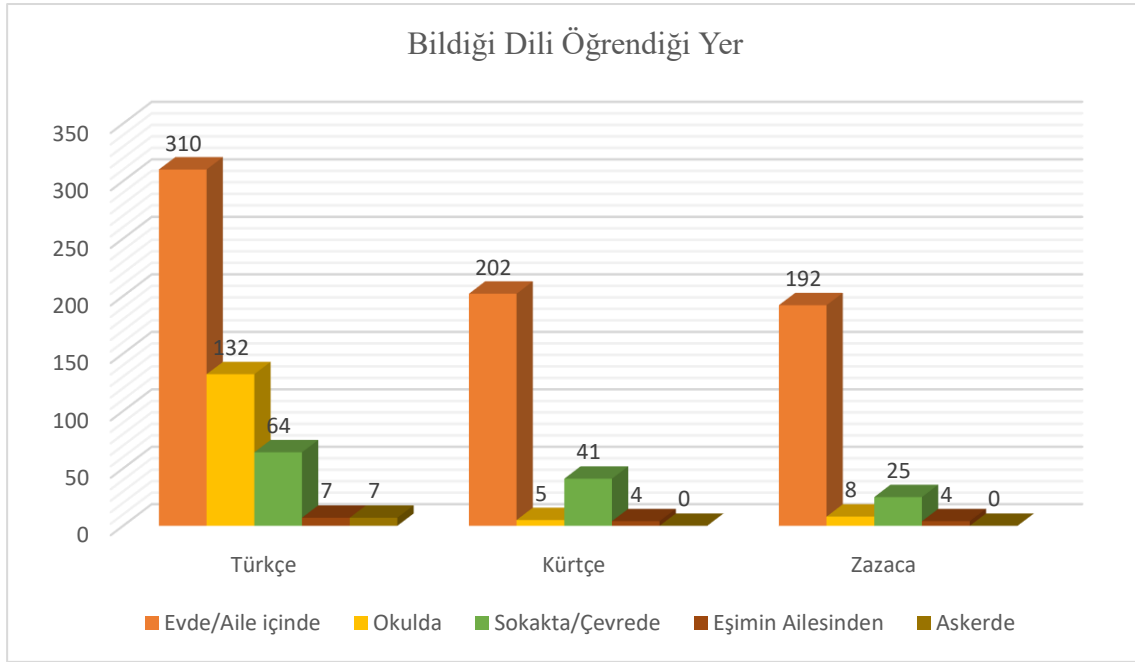
*Çoklu cevap

Türkçe bilen katılımcıların Türkçeyi öğrendiği yerler incelendiğinde %76,4’ünün evde aile içinde, %32,5’inin okulda, %15,8’inin sokakta çevrede, %1,7’sinin eşinin ailesinden, %1,7’sinin askerde öğrendiği tespit edilmiştir.

Kürtçe bilen katılımcıların Kürtçeyi öğrendiği yerler incelendiğinde %49,8’inin evde aile içinde; %1,2’sinin okulda; %10,1’inin sokakta çevrede; %1’inin eşinin ailesinden öğrendiği görülmüştür.

Zazaca bilen katılımcıların Zazacayı öğrendiği yerler incelendiğinde %47,3’ünün evde aile içinde; %2’sinin okulda; %6,2’sinin sokakta çevrede; %1’inin eşinin ailesinden öğrendiği sonucuna ulaşılmıştır. Zazacanın bir eğitim dili olmaması sebebiyle, okulda Zazaca öğrendiğini söyleyen bireylerin (%2), bu dili okul döneminde arkadaş çevresinden veya sosyal çevreden öğrendiği tahmin edilmektedir.

Yukarıdaki verilere göre, evde/aile içinde hem Türkçe hem de Kürtçenin veya Zazacanın bir arada kullanıldığı görülmektedir. Verilerin yer aldığı grafik şu şekildedir:

Şekil 19. Katılımcıların bildiği dili öğrendiği yer

Yukarıdaki verilerden yola çıkarak şu yorumları yapmak mümkündür:

Türkçe ağırlıklı olarak evde öğrenilmektedir; ancak okulda da Türkçeyi öğrenen önemli sayıda birey vardır.

Kürtçenin ağırlıklı olarak evde öğrenilmesi, aile içinde aktarıldığını göstermekte, okul ve mahalle içinde Kürtçe öğreniminin daha düşük sayıda olduğu gözle çarpıcıdır.

Zazacanın da Kürtçe gibi ağırlıklı olarak evde öğrenildiği ve okulun Zazaca öğrenmede etkisinin çok düşük olduğunu göstermektedir.

Tablo, ev ve ailenin her üç dilde de dil edinimi için birincil kaynaklar olduğunu gösterirken, kurumsal öğrenmenin Türkçe için daha önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Katılımcıların bildikleri dilleri hangi yaş aralığında öğrendikleri ile bildikleri dilleri öğrendikleri yerlerdeki veri setlerinin karşılaştırma sonuçlarına bakıldığında şu sonuçlar elde edilmiştir: Katılımcıların ilk dillerini edindikleri dönem 0-6 yaş aralığını kapsayan erken çocukluk devresidir. Her üç dil için de dil ediniminin birincil ortamı evdir. Bu durum dil aktarımında aile ve toplumun rolünü vurgulamaktadır.

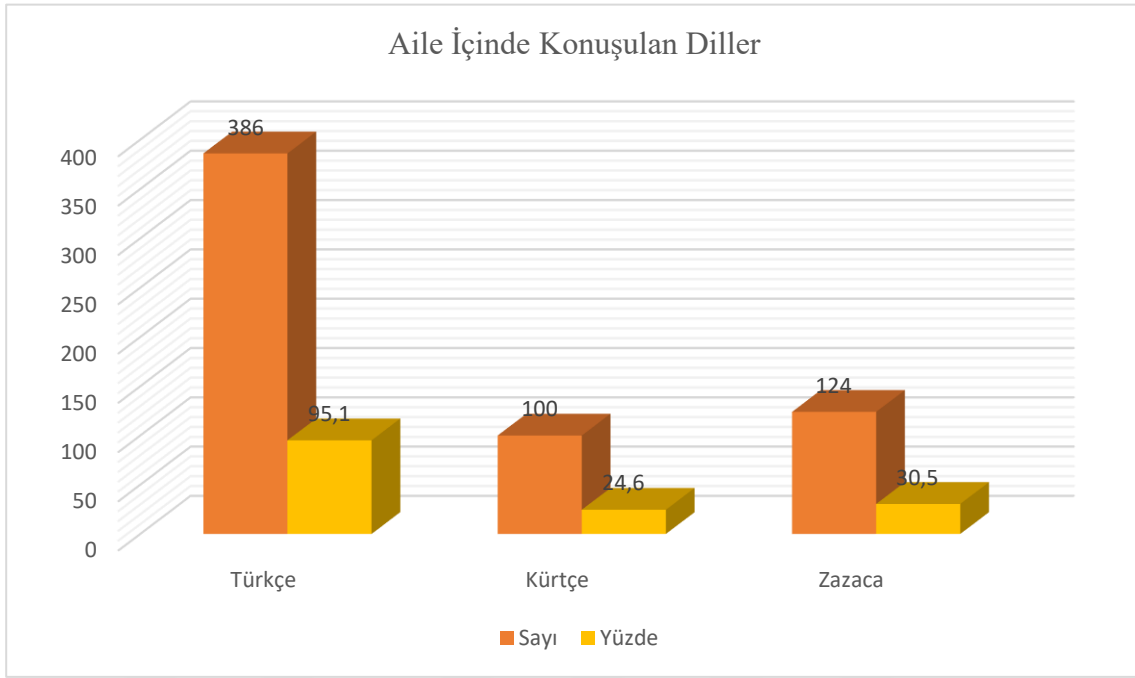
3.2.1.5. Aile İçinde Konuşulan Diller

Tablo 20. Aile içinde konuşulan dilleri gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Aile içinde konuşulan dil	Türkçe	386	95,1
	Kürtçe	100	24,6
	Zazaca	124	30,5

*Çoklu cevap

Katılımcıların aile içinde ve anneleri-babaları ile konuştuğu diller çeşitlilik göstermektedir. Aile içinde konuşulan dillerin dağılımı incelendiğinde %95,1'i Türkçeyi konuştuğunu, %24,6'sı Kürtçe konuştuğu ve %30,5'i Zazaca konuştuğunu belirtmiştir.

Şekil 20. Katılımcıların aile içinde konuştıkları diller

Birey sayısının fazlalığı ve oranın yüksek oluşundan da anlaşılacağı üzere Türkçe aileler arasında konuşulan en yaygın dildir. Kürtçe ve Zazaca daha az sayıda aile tarafından konuşulmaktadır. Kürtçe, verilerde temsil edilen ailelerin yaklaşık dörtte biri, Zazaca ise yaklaşık üçte biri tarafından konuşulmaktadır. Bu durum bilinen dillerin nerede öğrenildiği verisiyle karşılaştırıldığında bazı paralellikler görülmektedir. Bu paralellikler şöyle açıklanabilir:

Türkçe ağırlıklı olarak evde öğrenilmiştir (310 kişi) ve bu da Türkçe konuşan aile sayısının yüksekliğiyle uyumludur.

Kürtçe de ağırlıklı olarak evde öğrenilmektedir (202 kişi), ancak bu dili konuşan aile sayısı daha düşüktür (100 kişi). Bu durum aile içinde öğrenilse de Kürtçenin tüm aileler için birincil iletişim dili olmayabileceğini düşündürmektedir.

Zazaca 192 kişi tarafından evde öğrenilmiştir; bu sayı bu dili konuşan aile sayısı (124 kişi) nispeten tutarlıdır ve Zazacanın aile ortamında güçlü bir şekilde varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

Karşılaştırma sonuçları, insanların evde öğrendikleri diller ile aile içinde konuşulan diller arasında güçlü bir ilişki bulunduğunu ve Türkçenin baskın dil olduğunu göstermektedir. Ancak Kürtçe için durum farklıdır. Kürtçe öğrenen bazı bireylerin bu dili aile ortamında öğrendiği fakat evde birincil dil olarak kullanmaya devam ettirmediği görülmektedir. Zazaca için ise veri sonuçlarının Kürtçeden farklı olduğunu söylemek gerekir. Zazacayı ilk dil olarak öğrenenlerin ev içinde de bu dili kullanmaya devam ettikleri tespit edilmiştir.

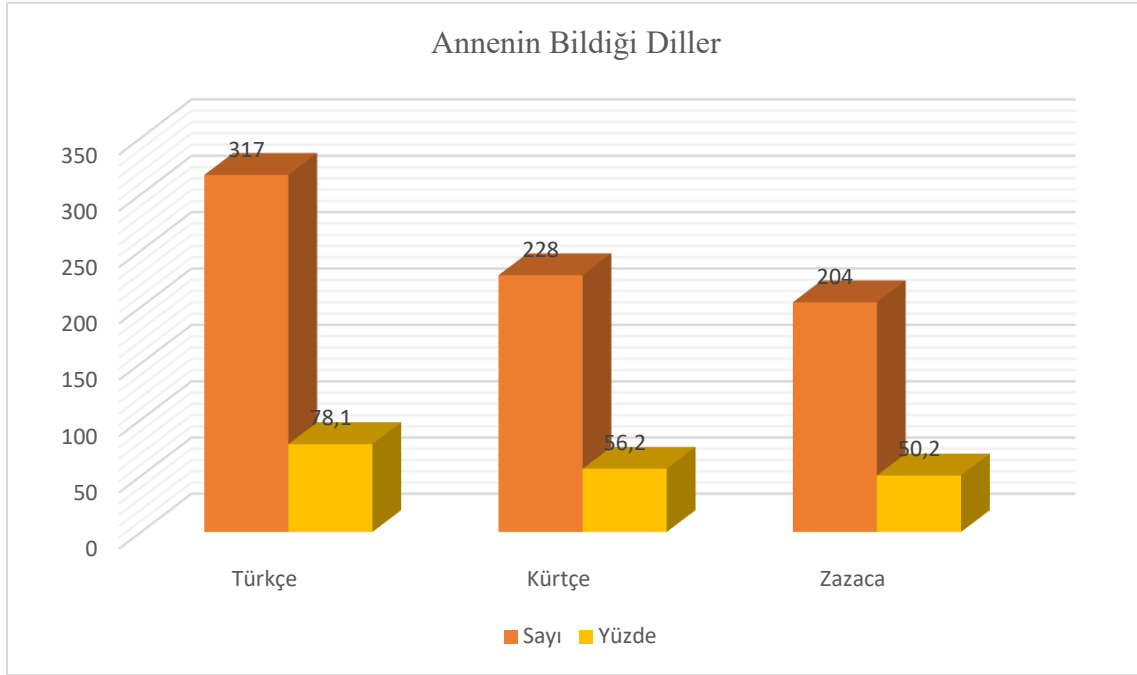
3.2.1.6. Annenin Bildiği Diller

Tablo 21. Annesinin bildiği dilleri gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Anneniz hangi dilleri konuşur	Türkçe	317	78,1
	Kürtçe	228	56,2
	Zazaca	204	50,2

*Çoklu cevap

Annenin hangi dilleri konuştuğu sorusuna verilen cevapların dağılımı incelendiğinde annelerin %78,1'inin Türkçe konuşabildiği, %56,2'sinin Kürtçe konuşabildiği, %50,2'sinin ise Zazaca konuşabildiği ifade edilmiştir.

Şekil 21. Katılımcıların annesinin bildiği diller

Elde edilen verilerden hareketle Türkçenin anneler tarafından bilinen en yaygın dil olduğu (%78,1) görülmektedir. Türkçeyi sırasıyla %56,2 oranla Kürtçe, %50,2 oranla Zazaca takip etmektedir.

Katılımcıların annelerinin bildiği diller verileri, “Aile İçinde Konuşulan Diller” verileriyle karşılaştırıldığında ortaya şu sonuçlar çıkmıştır:

Türkçe:

Evde Türkçe konuştuğunu bildiren ailelerin oranından daha fazla sayıda anne Türkçe bilmektedir; bu durum Türkçe bilen annelerin hepsinin Türkçeyi evde ilk dil olarak kullanmadığını, ancak yaygın olarak bildiğini göstermektedir.

Kürtçe:

Annelerin önemli bir kısmının (228 kişi), evde aile içinde Kürtçe konuşan ailelerin sayısına (100) kıyasla daha fazla Kürtçe bildiği görülmüştür. Bu durum, Kürtçenin birçok anne (228 kişi) tarafından bilindiğini, ancak muhtemelen sosyolinguistik faktörler veya kişisel tercihler nedeniyle evde konuşulan birincil dil olmadığını göstermektedir.

Zazaca:

Zazaca bilen annelerin sayısı, evde Zazaca konuşan ailelerin sayısına yakındır. Bu durum, anneler tarafından bilindiğinde Zazacanın aile ortamında kullanılma olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir.

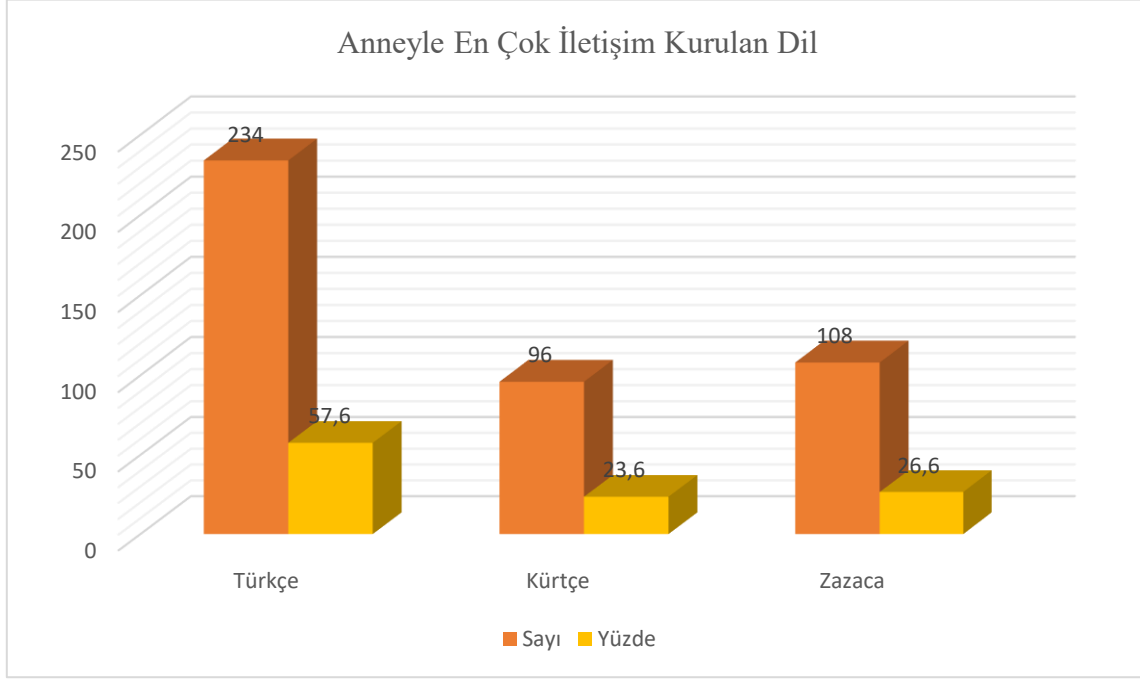
Veriler, annelerin aile içinde dil aktarımındaki rolünün önemli olduğunu göstermektedir. Anneler birden fazla dil bilebilirken, evde konuşmayı seçtikleri dil; kültürel normlar, dil prestiji ve toplumsal uyum gibi çeşitli faktörlerden etkilenebilmektedir.

3.2.1.7. Anneyle En Çok İletişim Kurulan Dil

Tablo 22. Anneleriyle en çok iletişim kurdukları dilleri gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Annenizle en çok iletişim kurduğunuz dil	Türkçe	234	57,6
	Kürtçe	96	23,6
	Zazaca	108	26,6

Katılımcıların anneleriyle en çok iletişim kurduğu diller %57,6 ile Türkçe, %23,6 ile Kürtçe, %26,6 ile Zazaca'dır.

Şekil 22. Katılımcıların anneleriyle en çok iletişim kurdukları dil

Verilerden hareketle, katılımcıların anneleriyle en çok iletişim kurdukları dil sayıya bağlı olarak Türkçe, Zazaca ve Kürtçe olarak sıralanmaktadır.

Türkçe:

Türkçe bilen annelerin sayısı (317) ile Türkçeyi en yaygın iletişim aracı olarak annelerin sayısı (234) arasında kayda değer bir fark vardır. Sayıların işaret ettiği yüzdelik oran %78,1'den %57,6'ya düşmektedir. Bu durum Türkçenin anneler arasında yaygın olarak bilinmesine rağmen iletişim için her zaman tercih edilen dil olmayabileceğini göstermektedir.

Kürtçe:

Anneyle en çok iletişim kurulan dil konusunda Kürtçe önemli bir farklılık görülmektedir. 228 anne Kürtçeyi bilirken; sadece 96'sı çocuklarıyla birincil iletişim dili olarak kullanmaktadır. Bu oran %56,2'den %23,6'ya düşmektedir. Bu da Kürtçe konuşan anne sayısının nispeten yüksek olmasına rağmen iletişim için Kürtçenin Türkçeye kıyasla daha az kullanıldığını göstermektedir.

Zazaca:

Zazaca bilen annelerin sayısı (204), Zazacayı iletişim için en sık kullanan annelerin sayısının (108) neredeyse iki katıdır. Bu durum Zazacanın yaygın olarak bilinmesine rağmen birincil iletişim dili olarak daha az tercih edildiğini göstermektedir.

Kürtçe ve Zazaca yaygın olarak bilinmesine karşın annelerle iletişimde Türkçe açık bir şekilde tercih edilmektedir. Bu durum, Türkçenin baskın olduğu veya kuşaklar arası dil değişimi gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır.

Dili bilme ve kullanma arasındaki fark, bazı dillerin birçok kişi tarafından bilindiğini ancak sosyal veya kültürel nedenlerden dolayı günlük iletişimde kullanılmadığını göstermektedir. Bu çıkarımda sosyo-dilbilimsel dinamikler önemli rol oynamaktadır. Veriler aynı zamanda kültürel birliktelikte Türkçenin etkin dil olarak iki dilli bireylerde ortak anlaşma aracı olduğunu göstermektedir.

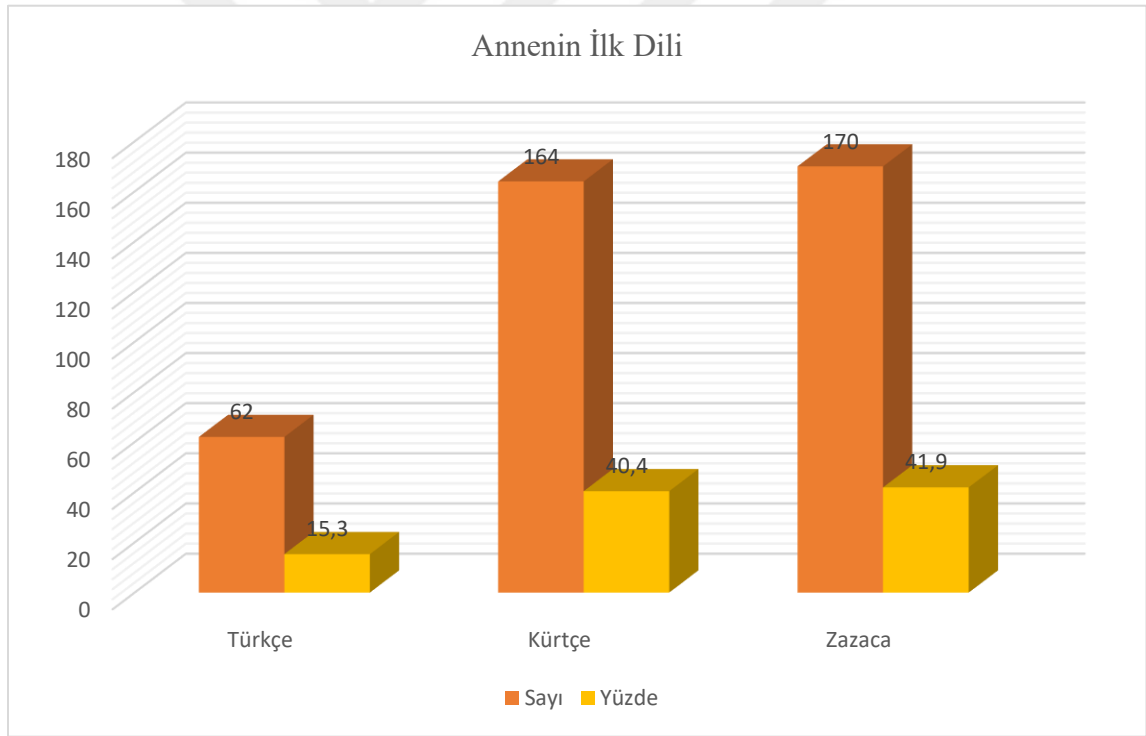
3.2.1.8. Annenin İlk Dili

Tablo 23. Annelerinin ilk dilini gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Annenizin ilk dili nedir? (Bilmiyor: n:10 %:2,5)	Türkçe	62	15,3
	Kürtçe	164	40,4
	Zazaca	170	41,9

*Çoklu cevap

Katılımcıların annelerinin ilk dili %15,3 ile Türkçe, %40,4 ile Kürtçe, %41,9 ile Zazacadır. Ayrıca katılımcıların %2,5'i annelerinin ilk dilini bilmediğini ifade etmiştir.

Şekil 23. Katılımcıların annesinin ilk dili

Grafikteki veriler, örnekleme yer alan annelerin en yaygın ana dilinin Zazaca olduğunu, Zazacayı Kürtçenin izlediğini ve daha küçük bir oranda annenin ana dilinin Türkçe olduğunu göstermektedir. Bu veriler, anneler tarafından bilinen diller ve onlarla iletişim kurmak için kullanılan en yaygın dille ilgili bilgilerle karşılaştırıldığında aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Türkçe, katılımcıların annelerinin bildiği ilk dil bakımından Zazaca ve Kürtçeden sonra gelmektedir. Ancak anneler arasında yaygın olarak bilinmektedir ve onlarla iletişim kurmak için

kullanılan en yaygın dildir. Bu durum Türkçenin ikinci bir dil olarak edinilmiş olabileceğini ve daha geniş bağlamlarda iletişim için tercih edildiğini göstermektedir.

Kürtçenin anneler arasında çok sayıda birinci dil konuşucusu olduğu görülmektedir. Bununla birlikte elde edilen bulgulardan hareketle Kürtçenin iletişim için kullanımında gözle görülür bir düşüş vardır. Bu düşüş günlük kullanımda veya nesiller arası iletişimde Türkçeye doğru bir kayma olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Zazaca, yüksek oranda birinci dil konuşucusuna sahiptir ve anneler arasında Kürtçeden daha fazla bilinmektedir. Bununla birlikte iletişimde kullanımı, bu dili bilme ve ilk dil konuşucusu olma oranlarından daha azdır. Bu durum ortak iletişimde yine Türkçeye doğru bir tercih veya kayma ile Kürtçeye benzer dil dinamiklerini yansıtmaktadır.

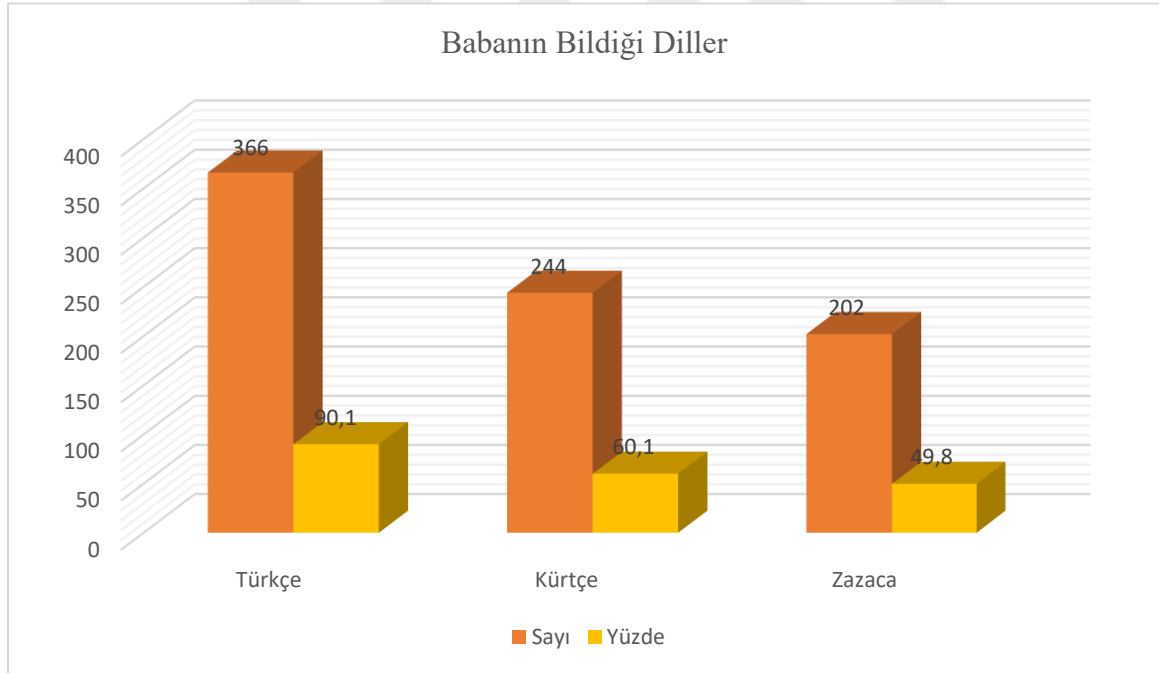
3.2.1.9. Babanın Bildiği Diller

Tablo 24. Babalarının bildiği dilleri gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Babanız hangi dilleri konuşur	Türkçe	366	90,1
	Kürtçe	244	60,1
	Zazaca	202	49,8

**Çoklu cevap*

Babanın hangi dilleri konuştuğu sorusuna verilen cevapların dağılımının %90,1 ile Türkçe, %60,1 ile Kürtçe, %49,8 ile Zazaca olduğu görülmektedir.

Şekil 24. Katılımcıların babasının bildiği diller

Elde edilen verilerden hareketle, ankete katılan gruptaki babaların bildiği dillerin oranlarına bakıldığında; Türkçe, babalar tarafından en fazla sayıda ve en yüksek oranda bilinen dildir. Bu durum Türkçenin babalar arasında en yaygın dil olduğunu göstermektedir.

Kürtçe önemli sayıda baba tarafından bilinmektedir; ancak Türkçeye kıyasla daha düşük bir yüzdeye sahiptir ve bu sonuç Kürtçenin yaygın bir ikinci dil olduğunu göstermektedir.

Zazaca, ankete katılan babaların neredeyse yarısı tarafından bilinmektedir. Elde edilen bu veriler ‘Anne Tarafından Bilinen Diller’ verileriyle karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Örneklem grubundaki annelerin de babaların da Türkçeyi bilme oranı yüksektir; ancak Türkçe, babalar arasında daha yaygındır (%90,1’e karşı %78,1).

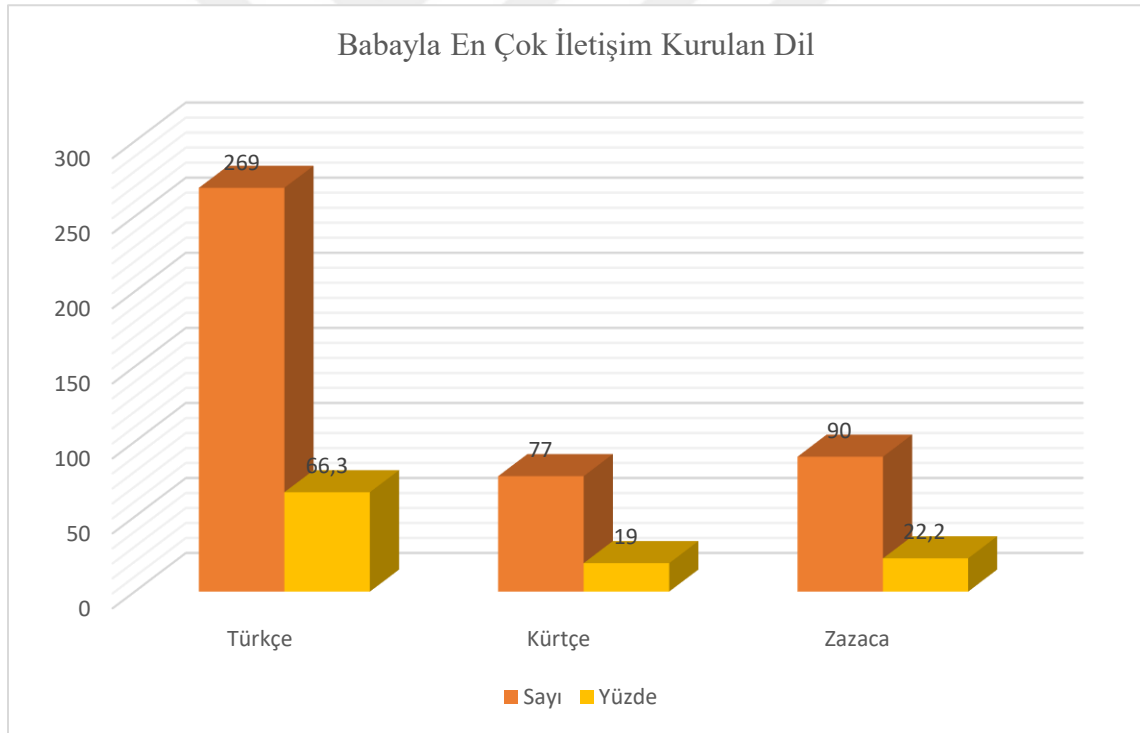
Kürtçe ve Zazaca ebeveynler tarafından da yaygın olarak bilinmektedir. Fakat Kürtçe bilen babaların sayısı annelere kıyasla daha fazladır (%60,1’e karşı %56,2). Zazaca bilen babaların oranı ise annelerle hemen hemen aynıdır (%49,8’e karşı %50,2).

3.2.1.10. Babayla En Çok İletişim Kurulan Dil

Tablo 25. Babasıyla en çok iletişim kurdukları dili gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Babanızla en çok iletişim kurduğunuz dil	Türkçe	269	66,3
	Kürtçe	77	19,0
	Zazaca	90	22,2

Katılımcıların babası ile en çok iletişim kurduğu diller incelendiğinde %66,3’ünün Türkçe, %19’unun Kürtçe, %49,8’unun Zazaca ile iletişim kurduğu tespit edilmiştir.

Şekil 25. Katılımcıların babasıyla en çok iletişim kurduğu dil

Grafığe yansıtılan veriler, babalarla iletişim kurmak için kullanılan en yaygın dilin Türkçe olduğunu, ardından Zazaca ve Kürtçenin geldiğini göstermektedir.

Katılımcıların babalarıyla en çok iletişim kurdukları dil verileri ile katılımcıların babalarının bildiği dil verileri karşılaştırıldığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Katılımcıların babaları tarafından bilinen dillerin oranlarına bakıldığında Türkçe bilen babaların oranının (%90,1), iletişimde en sık Türkçe kullanan babaların oranından (%66,3) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, birçok babanın Türkçe bildiğini ancak çocuklarıyla iletişim kurmak için her

zaman bu dili tercih etmediğini göstermektedir. Kürtçe ve Zazaca da benzer örüntüler göstermektedir. Babalar arasında bu dillerin bilinme oranı iletişimde kullanılma oranından daha yüksektir. Babaların %60,1'i Kürtçe bilirken %19'u Kürtçe iletişim kurmaktadır; %49,8'i Zazaca bilirken %22,2'si Zazaca iletişim kurmaktadır.

Bulgular hem annelerin hem de babaların Türkçeyi iyi bildiğini, ancak annelere kıyasla babalarla iletişimde Türkçenin daha sık kullanıldığını göstermektedir. Babalarla iletişimde Türkçe %66,3 oranında annelerle iletişimde ise %57,6 oranında kullanılmaktadır. Bu durum, evde veya topluluk içinde dil kullanımında cinsiyet farklılığının etkili olduğunu düşündürmektedir.

Kürtçe hem annelerin hem de babaların büyük bir kısmı tarafından bilinmektedir. Ama babalarla iletişimde anne ile karşılaştırıldığında daha az kullanılmaktadır (annelerle %23,6, babalarla %19). Zazaca, çok sayıda ebeveyn tarafından bilinmektedir. Ancak buna rağmen, babalarla iletişimde (%22,2) annelere (%26,6) kıyasla biraz daha az kullanılmaktadır.

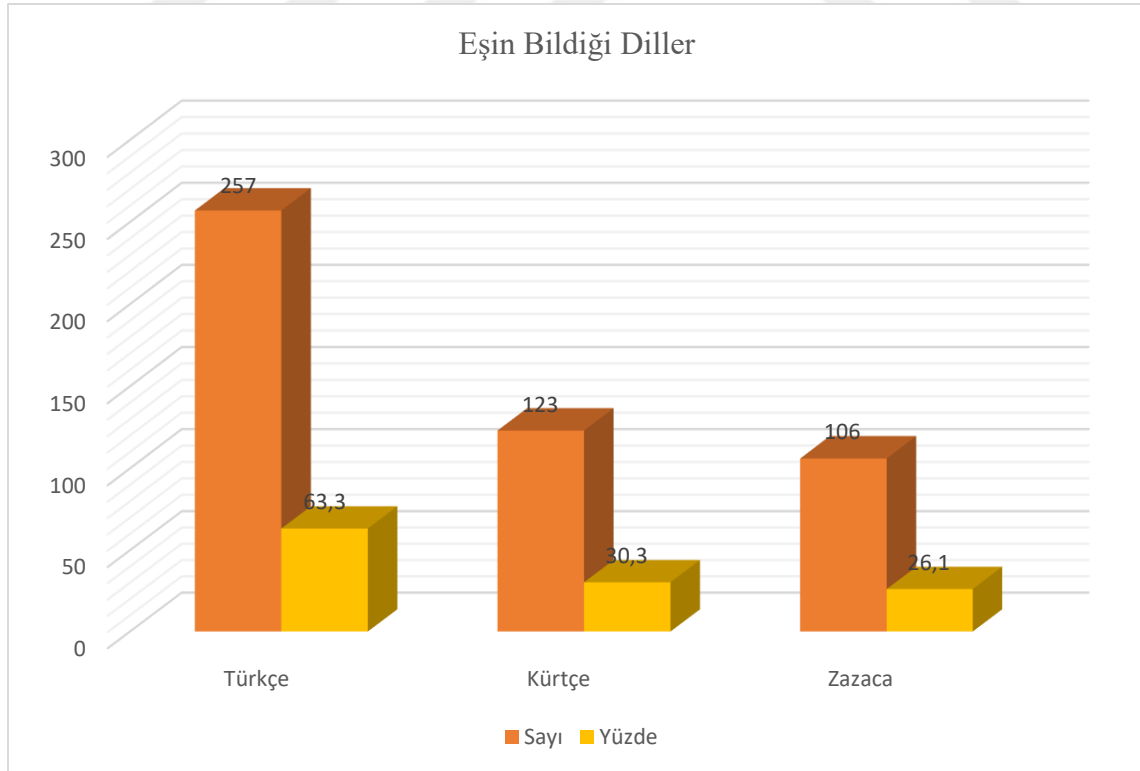
3.2.1.11.Eşin Bildiği Diller

Tablo 26. Eşin bildiği dilleri gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Eşiniz hangi dilleri bilir	Türkçe	257	63,3
	Kürtçe	123	30,3
	Zazaca	106	26,1

*Çoklu cevap

Katılımcıların eşlerinin bildiği diller incelendiğinde ise %63,3'ünün Türkçe, %30,3'ünün Kürtçe, %26,1'inin Zazaca bildiği görülmüştür.

Şekil 26. Katılımcıların eşinin bildiği diller

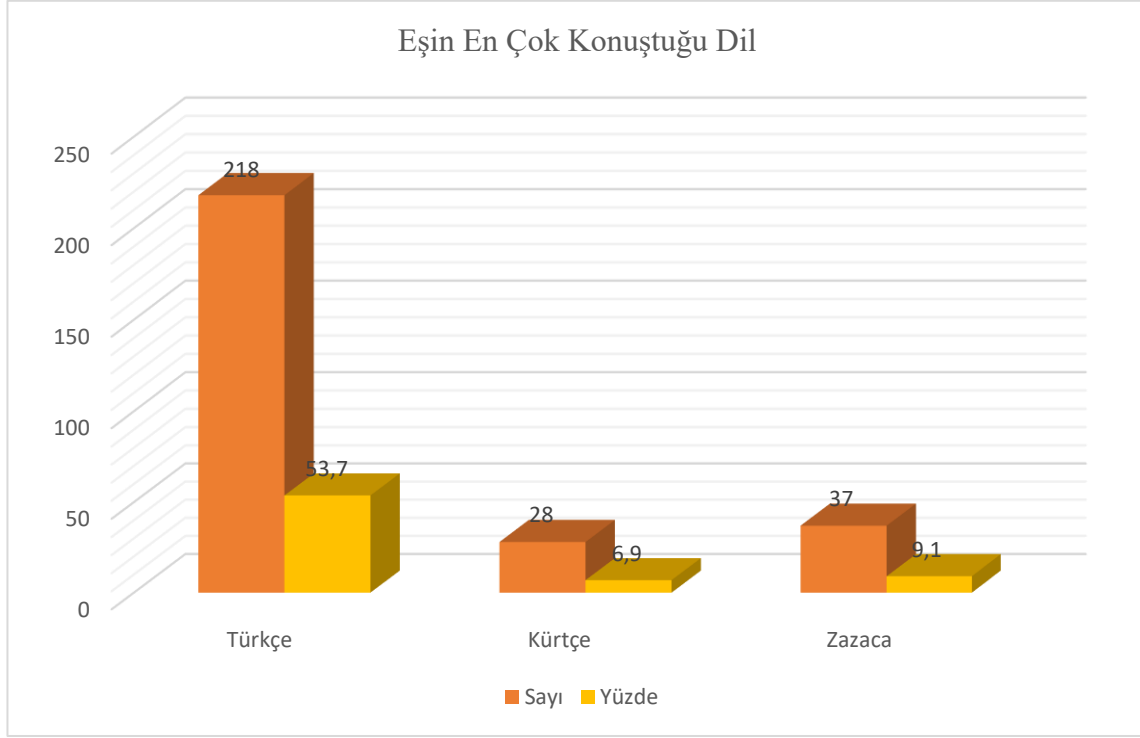
Yukarıdaki grafik, eşler arasında en yaygın olarak bilinen dilin Türkçe olduğunu, Kürtçe ve Zazacanın ise daha az bilindiğini göstermektedir.

3.2.1.12.Eşle En Çok İletişim Kurulan Dil

Tablo 27. Eşle en çok iletişim kurulan dili gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Eşinizle en çok hangi dilde iletişim kurarsınız	Türkçe	218	53,7
	Kürtçe	28	6,9
	Zazaca	37	9,1

Katılımcıların eşi ile en çok konuştuğu diller incelendiğinde %53,7'sinin Türkçe, %6,9'unun Kürtçe, %9,1'inin ise Zazaca konuştuğu görülmektedir.

Şekil 27. Katılımcıların eşlerinin en çok konuştuğu dil

Veriler eşler arasında en sık konuşulan dilin Türkçe olduğunu ve katılımcıların eşlerinin yarısından fazlasının bu dili konuştuğunu göstermektedir. Kürtçe ve Zazaca çok daha az konuşulmaktadır. 'Katılımcıların eşlerinin en çok konuştuğu dil' verileriyle 'eşlerin bildiği diller'in verileri karşılaştırıldığında aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

Türkçe:

Türkçe bilen eş sayısı (257; %63,3), eşler arasında en çok konuşulan dil olarak Türkçenin sayısından (218; %53,7) daha fazladır. Bu durum birçok eşin Türkçe konuşabildiğini ancak daha küçük bir oranın birincil iletişim dili olarak Türkçeyi kullandığını gösteriyor olması bakımından önemlidir.

Kürtçe:

Kürtçeyi en sık konuşan eşlerin sayısında (28; %6,9) Kürtçe bilenlerin sayısına (123; 30.3%) kıyasla önemli bir düşüş vardır. Bu düşüş günlük iletişimde Türkçenin tercih edildiğini veya dil kullanımını etkileyen diğer sosyal dinamikleri yansıtır olabilir.

Zazaca:

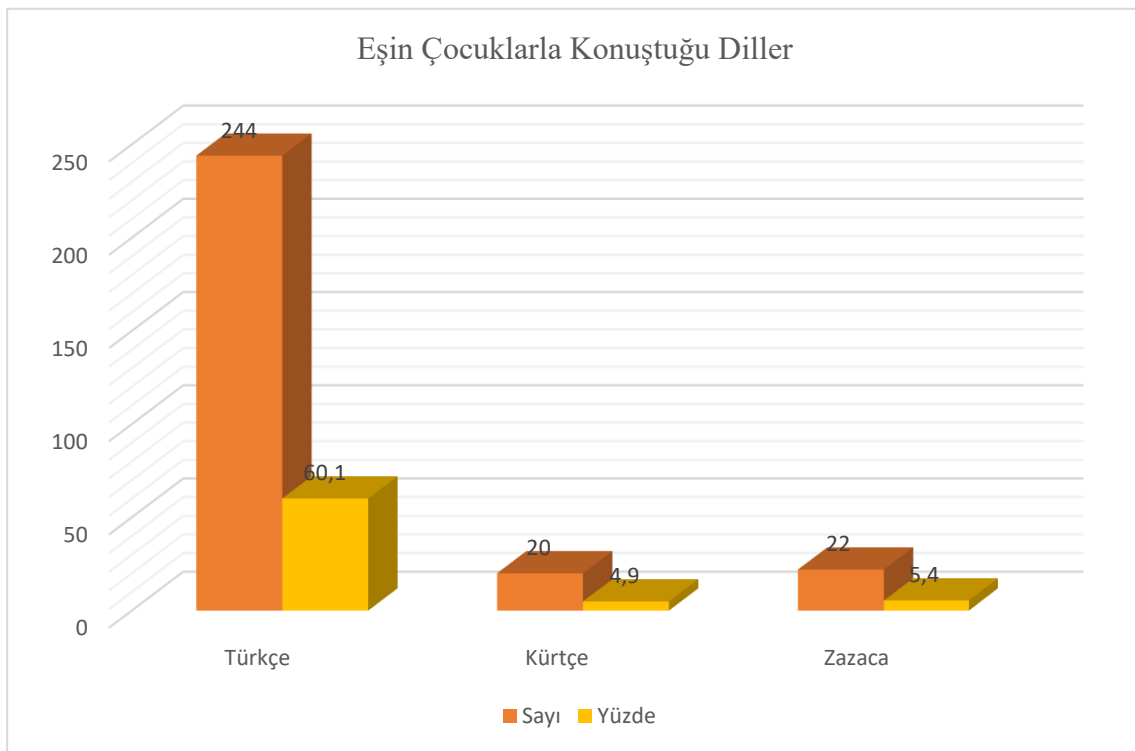
Kürtçeye benzer şekilde, Zazacayı en sık konuşan eşlerin sayısı (37; 9.1%) bu dili bilenlerden (106; 26.1%) daha azdır. Bu durum, Zazacanın nispeten yüksek bir iletişim dili olmasına rağmen birincil iletişim dili olmayabileceğini düşündürmektedir.

3.2.1.13.Eşin Çocuklarla Konuştuğu Diller

Tablo 28. Eşin çocuklarla en çok konuştuğu dili gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Eşiniz çocuğunuzla/ çocuklarınızla hangi dilleri konuşur*	Türkçe	244	60,1
	Kürtçe	20	4,9
	Zazaca	22	5,4

*Çoklu cevap

Şekil 28. Katılımcıların eşlerinin çocuklarıyla konuştukları diller

Yukarıdaki grafik, Türkçenin Kürtçe ve Zazacaya kıyasla önemli ölçüde daha fazla konuşmacı ve yüksek bir yüzde ile bu bağlamdaki hâkimiyetini göstermektedir. Bu veriler, eşlerin çocuklarıyla konuştukları dillerin başında Türkçenin geldiğini, Kürtçe ve Zazacanın ise çok daha az kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bu sonucu önceki verilerle bütünleştirmek gerekirse şunlar söylenebilir:

Türkçe:

Türkçe hem eşler tarafından bilinme hem de çocuklarla iletişimde kullanılma açısından, genel olarak en çok konuşulan dil olmaya devam etmektedir. Çocuklarla Türkçe konuşan eşlerin oranı (%60,1); Türkçe bilenlerin (%63,3) ve en sık Türkçe konuşanların (%53,7) oranına yakındır.

Kürtçe ve Zazaca:

Kürtçeyi ve Zazacayı bilen eşlerin sayısı fazla olmasına rağmen çocuklarla iletişimde bu dillerin kullanılmadığı görülmüştür. Ebeveynlerin %30,3'ü Kürtçeyi biliyorken, %4,9'u çocuklarla Kürtçe

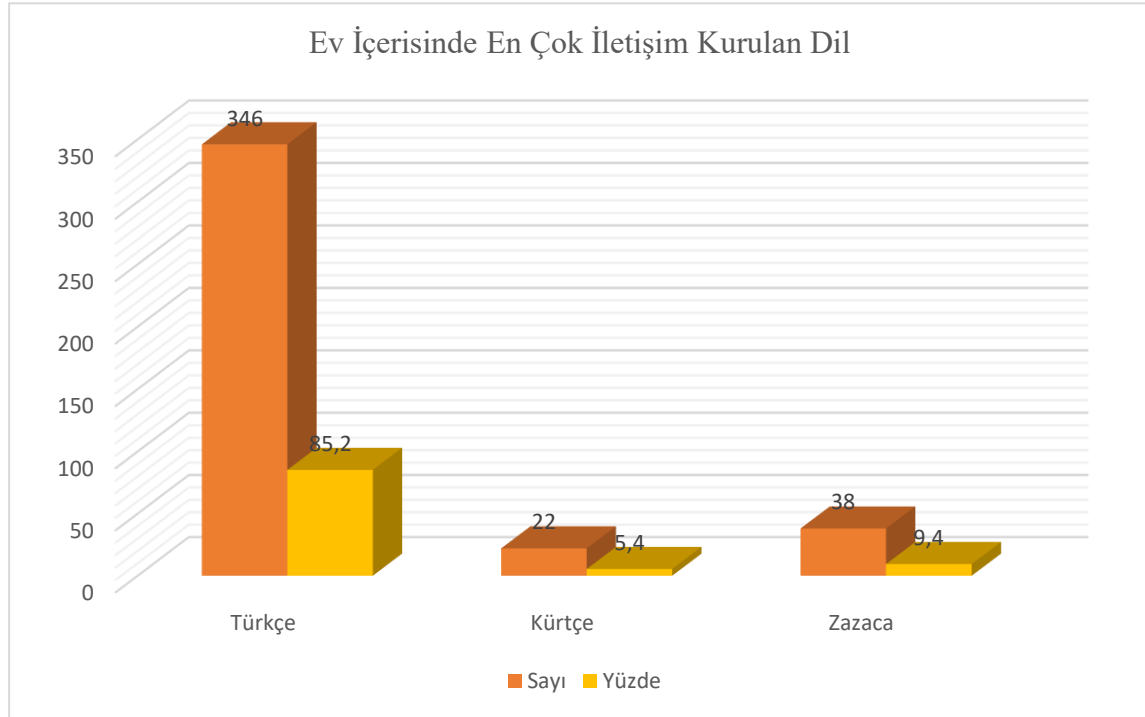
konusmaktadır. Zazacayı %26,1'i biliyorken, yalnızca %5,4'ü ise çocuklarla Zazaca iletişim kullanmaktadır. Bu çıkarım Kürtçenin ve Zazacanın bilinmesine rağmen, genç nesil ile iletişimde tercih edilen diller olmadığını göstermektedir.

3.2.1.14.Ev İçerisinde En Çok İletişim Kurulan Dil

Tablo 29. Evde çoğunlukla konuşulan dili gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Evde çoğunlukla konuşulan dil hangisidir?	Türkçe	346	85,2
	Kürtçe	22	5,4
	Zazaca	38	9,4

Katılımcıların evde en çok konuştuğu dillerin %85,2'sinin Türkçe, %5,4'ünün Kürtçe, %9,4'ünün Zazaca olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 29. Katılımcıların ev içerisinde en çok iletişim kurdukları dil

Tablodaki veriler, Türkçenin evde iletişim için kullanılan baskın dil olduğunu, Kürtçe ve Zazacaya kıyasla katılımcıların önemli bir çoğunluğunun Türkçeyi kullandığını başka bir ifadeyle ev içerisinde Türkçenin çok yüksek bir kullanım oranına sahip olduğunu göstermektedir. Kürtçe ve Zazaca Türkçeye oranla çok daha az kullanılmaktadır. Veriler 'Eşin Çocuklarla Konuştuğu Diller' verisiyle karşılaştırıldığında; eşlerin çocuklarla iletişimde Türkçeyi %60,1 oranında kullandığını göstermektedir. Buna karşılık ev içinde Türkçe %85,2 ile ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Bu önemli artış, Türkçenin sadece çocuklarla iletişimde değil aynı zamanda genel ev içi etkileşimlerde de ana iletişim dili olduğunu göstermektedir.

Eşlerin çocuklarla iletişimde Kürtçe kullanımı %4,9 ile düşüktür ve ev içindeki kullanımıyla da %5,4 ile düşük kalmaya devam etmiştir. Bu tutarlılık Kürtçenin genel olarak ev içi iletişimde küçük bir role sahip olduğunu göstermektedir.

Zazaca eşlerin %5,4'ü tarafından çocuklarla konuşulurken, ev içindeki genel iletişim göz önünde bulundurulduğunda bu oran %9,4 ile biraz daha yüksektir. Bu durum Zazacanın ev içinde çocuklarla iletişimden ziyade, yetişkinler arasında veya ev içindeki belirli bağlamlarda daha yaygın şekilde kullanılıyor olabileceğini düşündürmektedir.

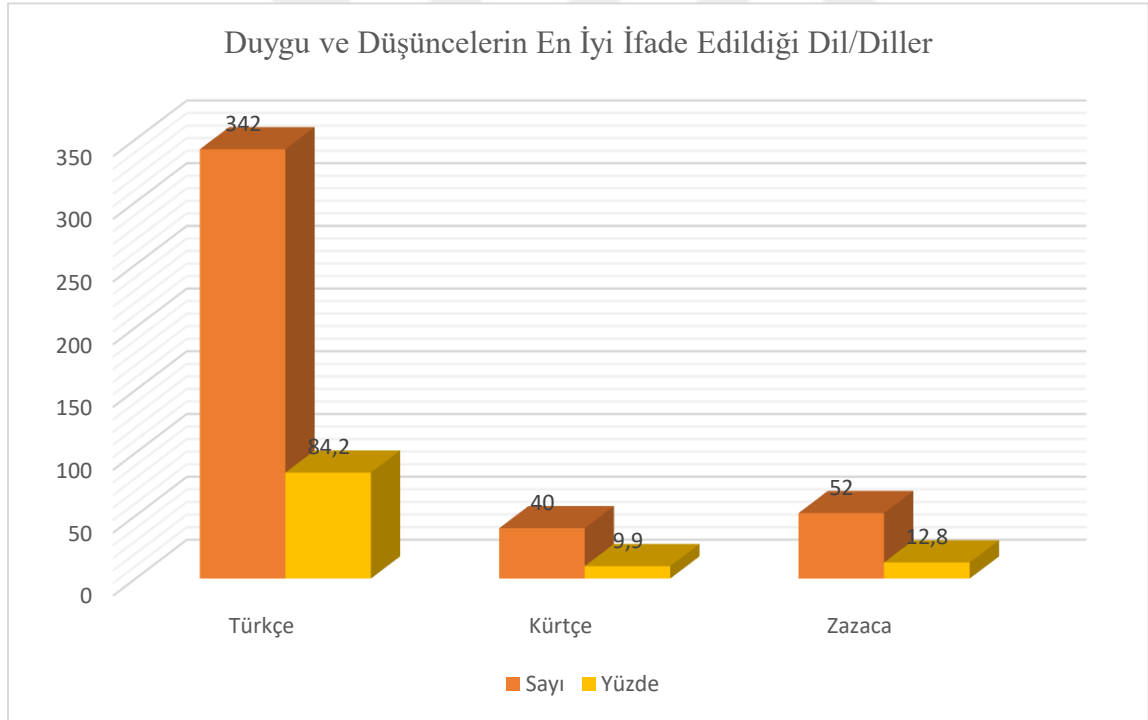
3.2.1.15. Duygu ve Düşüncelerin En İyi İfade Edildiği Dil/Diller

Tablo 30. Duygu ve düşüncelerin en iyi anlatıldığı dili gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Duygu ve düşüncelerinizi en iyi hangi dille anlatırsınız?	Türkçe	342	84,2
	Kürtçe	40	9,9
	Zazaca	52	12,8

*Çoklu cevap

Anketlerden hareketle katılımcıların %84,2'sinin Türkçe, %9,9'unun Kürtçe, %12,8'i Zazaca ile duygu ve düşüncelerini en iyi şekilde anlattığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu tablodaki sayıların ve yüzdelik oranlarının toplamının örneklem büyüklüğünden fazla olmasının sebebi sorunun cevabına birden fazla işaretleme yapılabilmesine izin vermemizden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda burada göze çarpan ve bilinmesi gereken en belirgin husus, ankete katılan bireylerin yaklaşık %7'sinin kendisini birden fazla dille en iyi şekilde ifade ettiğini belirtmesidir.

Şekil 30. Katılımcıların kendilerini en iyi ifade ettiği dil/diller

Yukarıdaki verilerden hareketle, ankete katılan tüm bireylerin duygu ve düşüncelerini en iyi şekilde anlatabildiği, kendini ifade edebildiği dil, diğer iki Kürtçeye ve Zazacaya kıyasla yüksek bir farkla Türkçedir. Bu veriler, ana dili tablosundaki oranlarla karşılaştırıldığında ortaya şu sonuçlar çıkmaktadır:

Türkçe, temsil edilen kişilerin %47,8'inin ana dili iken, Zazaca %33,3 gibi önemli bir oranın, Kürtçe ise %19'unun ana dilidir. Bu iki tablo karşılaştırıldığında dikkati çeken husus örneklemin önemli

bir kısmının (%33,3) ana dilinin Zazaca olmasına rağmen, duygu ve düşünceleri en iyi şekilde ifade etmek için kullandıkları dilin Türkçe oldu. Benzer şekilde Kürtçe de bireylerin %19'unun ana dili olmakla birlikte bu dil daha küçük bir oran (%9,9) tarafından duygu ve düşünceleri ifade etmek için en iyi dil olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla bu sonuç kişinin ana dili olarak kabul ettiği dille kendini en iyi şekilde ifade edemediğini göstermektedir.

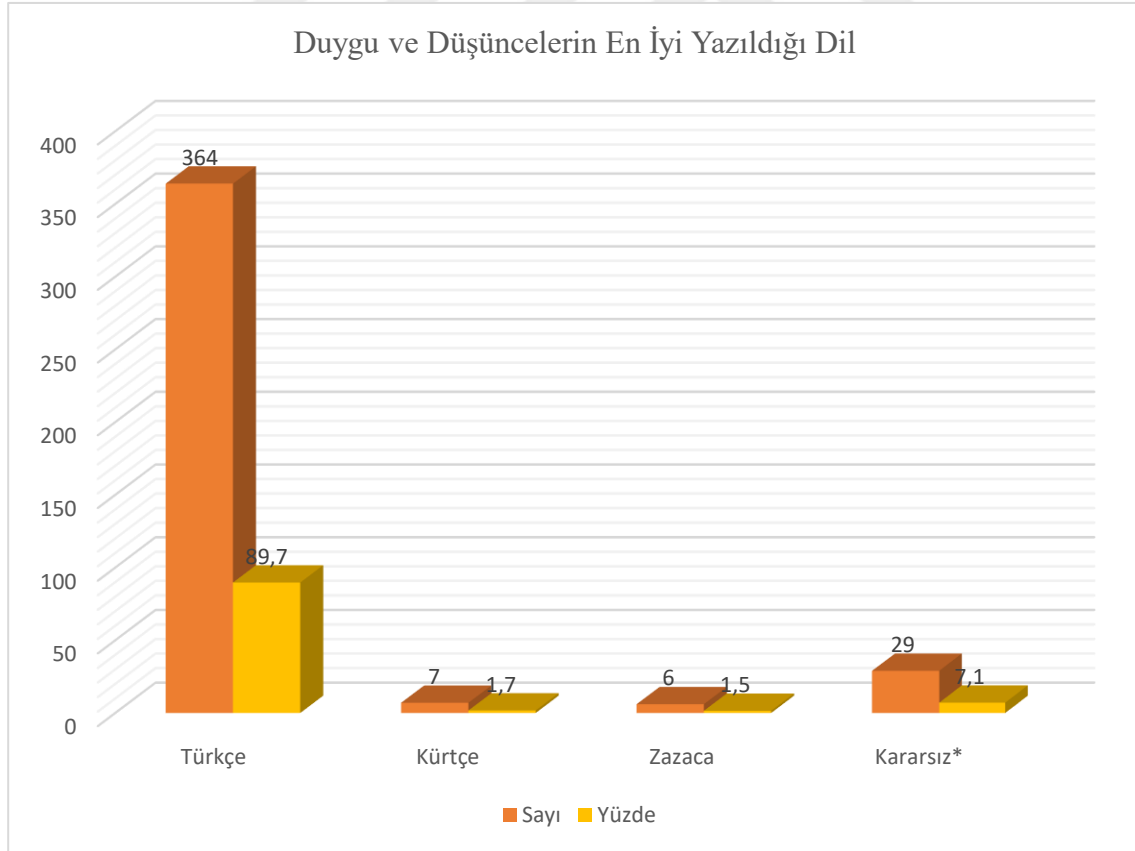
Dikkati çeken bir başka önemli nokta Türkçe, ana dili konuşurlarının yarısından daha azını (%47,8) temsil etmesine rağmen belirgin bir çoğunlukla en iyi ifade dili olarak görülmektedir (%84,2). Bu durum, dilin ifade kabiliyeti açısından nasıl algılandığı ve kaç kişinin bu dili ana dili olarak konuştuğu konusunda önemli sosyal veya kültürel faktörlere işaret etmektedir.

3.2.1.16. Duygu ve Düşüncelerin En İyi Yazıldığı Dil

Tablo 31. Duygu ve düşüncelerin en iyi anlatıldığı dili gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Duygu ve düşüncelerinizi en iyi hangi dille yazarsınız?	Türkçe	364	89,7
	Kürtçe	7	1,7
	Zazaca	6	1,5
	Kararsız*	29	7,1

Katılımcıların %89,7'sinin Türkçe, %1,7'sinin Kürtçe, %1,5'inin Zazaca ile duygu ve düşüncelerini en iyi şekilde yazdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şekil 31. Katılımcıların duygu ve düşüncelerini en iyi yazdıkları dil

Tablodaki veriler incelendiğinde duygu ve düşüncelerin en iyi şekilde yazıldığı dilin Türkçe olduğu görülmektedir. Bu sonuç, Türkçenin hem yazı dili hem de resmî dil olmasından

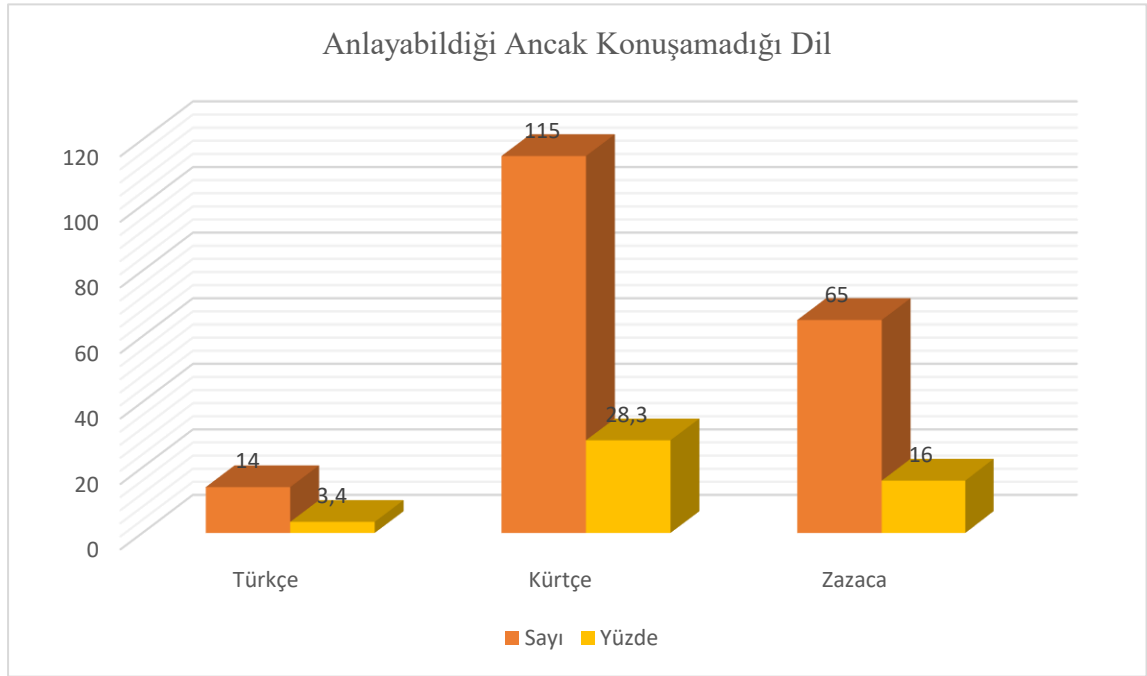
kaynaklanmaktadır. Anketin bu sorusu hazırlanırken, yazma bilmeyenler göz önünde bulundurulmuş ve kişiye soruyu cevaplamama hakkı tanınmıştır. Yazmayı bilmeyenlerin sayısı 29 ile %7,1’lik bir orana karşılık gelmektedir.

3.2.1.17. Anlayabildiği Ancak Konuşamadığı Dil

Tablo 32. Hangi dilleri anlayıp konuşamadığını gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Dillerden hangilerini “Anlar” ama konuşamazsınız?	Türkçe	14	3,4
	Kürtçe	115	28,3
	Zazaca	65	16,0

Katılımcıların %3,4’ü Türkçeyi, %28,3’ü Kürtçeyi, %16’sı Zazacayı anladığını ama konuşamadığını ifade etmiştir.

Şekil 32. Katılımcıların anlayabildiği ancak konuşamadıkları dil

Yukarıdaki veriler, ankete katılanların önemli bir kısmının Kürtçeyi ve Zazacayı anlayabildiğini ancak konuşamadığını göstermektedir.

Katılımcıların daha küçük bir yüzdesi Türkçeyi anlayabilmekte ancak konuşamamaktadır; bu sonuç katılımcıların ağırlıklı olarak Türkçe konuşan ve aynı zamanda Türkçe yeterliliğine sahip kişiler olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla daha az sayıda kişinin bu dili konuşmadan sadece anlayabildiği görülmektedir.

Kürtçe anlayabilen ancak konuşamayan kayda değer bir katılımcı yüzdesi vardır. Bu durum, Kürtçenin bir toplumda yaygın olarak anlaşıldığı, ancak aktif kullanım eksikliği nedeniyle herkesin akıcı bir şekilde konuşamadığı bir senaryoyu yansıtmaktadır.

Zazaca, Kürtçe ile benzer bir örüntü sergilemekle birlikte daha az sayıda katılımcıya sahiptir. Bu durum, Zazacanın da toplum içinde pasif olarak anlaşılan bir dil olduğunu, ancak Kürtçeye kıyasla daha az kişinin bu dili aktif olarak konuştuğunu düşündürmektedir.

Türkçenin duygu ve düşünceleri ifade etmede en iyi dil olarak görülmesi ancak Türkçeyi konuşmadan sadece anlayanların oranının en düşük olması, bir dille kurulan güçlü duygusal bağın aktif kullanımla ve yeterlilikle ilişkili olduğunu akla getirmektedir.

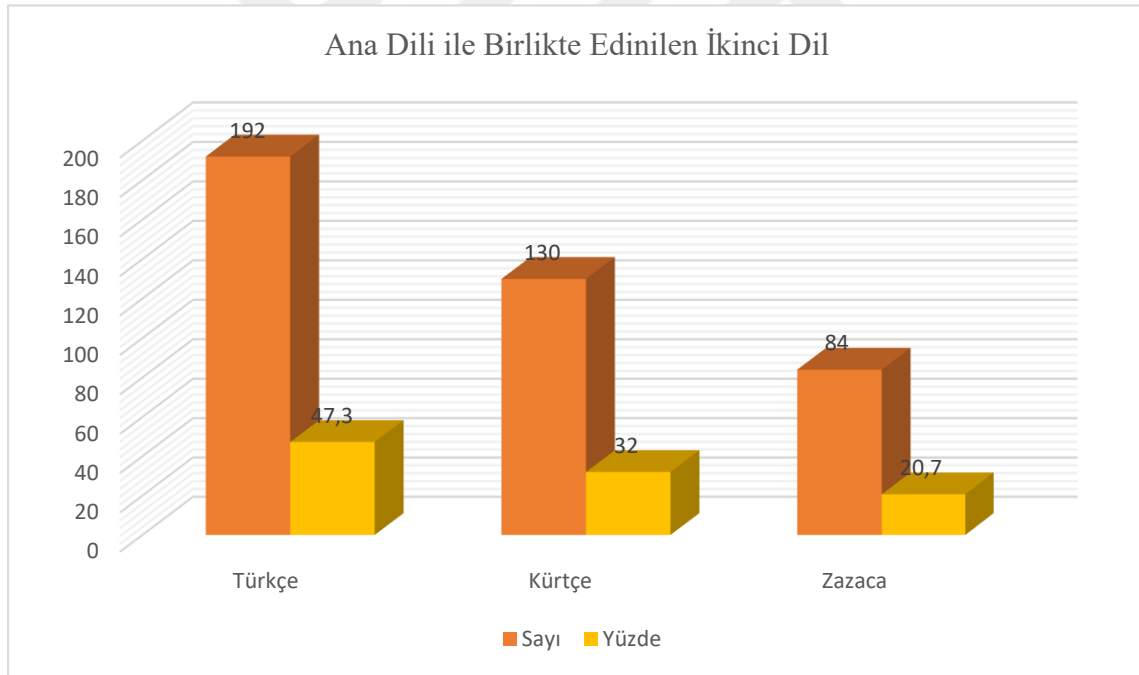
Kürtçe ve Zazaca duygusal ifade için daha az sıklıkla en iyi dil olarak belirtilirken, önemli sayıda insan Kürtçeyi ve Zazacayı anlamasına rağmen tam olarak konuşamadığını ifade etmiştir. Bir dili anlama ancak konuşamama tablosu edilgen iki dilliliğe veya yarı iki dilliliğe işaret etmektedir. Bu sonuca göre Kürtçe ve Zazacanın edilgen (pasif) dil konumunda olduğunu göstermektedir. Bu durum Kürtçeye ve Zazacaya olan kültürel ya da ailevi bağın aktif kullanımına ya da duygusal ifadeye dönüşmediği anlamına gelebilir.

3.2.1.18. Ana Dili ile Birlikte Edinilen İkinci Dil

Tablo 33. Ana dili ile birlikte edinilen ikinci dili gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
Ana dilinizle birlikte edindiğiniz ikinci diliniz hangisidir?	Türkçe	192	47,3
	Kürtçe	130	32,0
	Zazaca	84	20,7

Katılımcılar ana dilleri ile birlikte edinilen ikinci dillerin ne olduğu incelendiğinde %47,3'ü Türkçe, %32'si Kürtçe, %20,7'si Zazaca olduğu belirlenmiştir.

Şekil 33. Katılımcıların ana dili ile birlikte edindikleri ikinci dil

Yukarıdaki veri setinden hareketle katılımcıların önemli bir kısmının Türkçeyi ikinci dil olarak edindiği görülmektedir. Bu durum grafiğe de yansıdığı gibi Türkçenin duygu ve düşünceleri ifade etmek için tercih edilen dil olarak öne çıkmasına katkıda bulunabilir.

Kürtçe veya Zazacayı ikinci dil olarak öğrenen katılımcıların sayısı da azımsanmayacak düzeydedir ve bu durum katılımcıların anlayabildikleri ancak konuşamadıkları dil grafiğindeki verilerle karşılaştırıldığında şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Ana dili ile birlikte edinilen ikinci dil verileri, Kürtçenin ve Zazacanın konuşma becerilerini değil anlama becerilerini etkileyebileceğini düşündürmektedir.

Türkçeyi ikinci dil olarak öğrenenlerin sayısının (192, %47,3), ‘ana dili’ tablosundaki Türkçe konuşanların sayısına (194, %47,8) çok yakın olması dikkat çekicidir.

Kürtçeyi ana dili olarak belirtenlere (77, %19) kıyasla Kürtçe daha fazla sayıda kişi (130, %32) tarafından ikinci dil olarak öğrenilmiştir, bu durum Kürtçe öğrenmeye yönelik bir ilginin veya gerekliliğin işareti olarak kabul edilebilir.

Zazaca, ana dili olarak önemli bir yüzdeyi (135, %33) temsil etmesine rağmen, ikinci dil olarak (84, %20,7) daha az öğrenilmektedir.

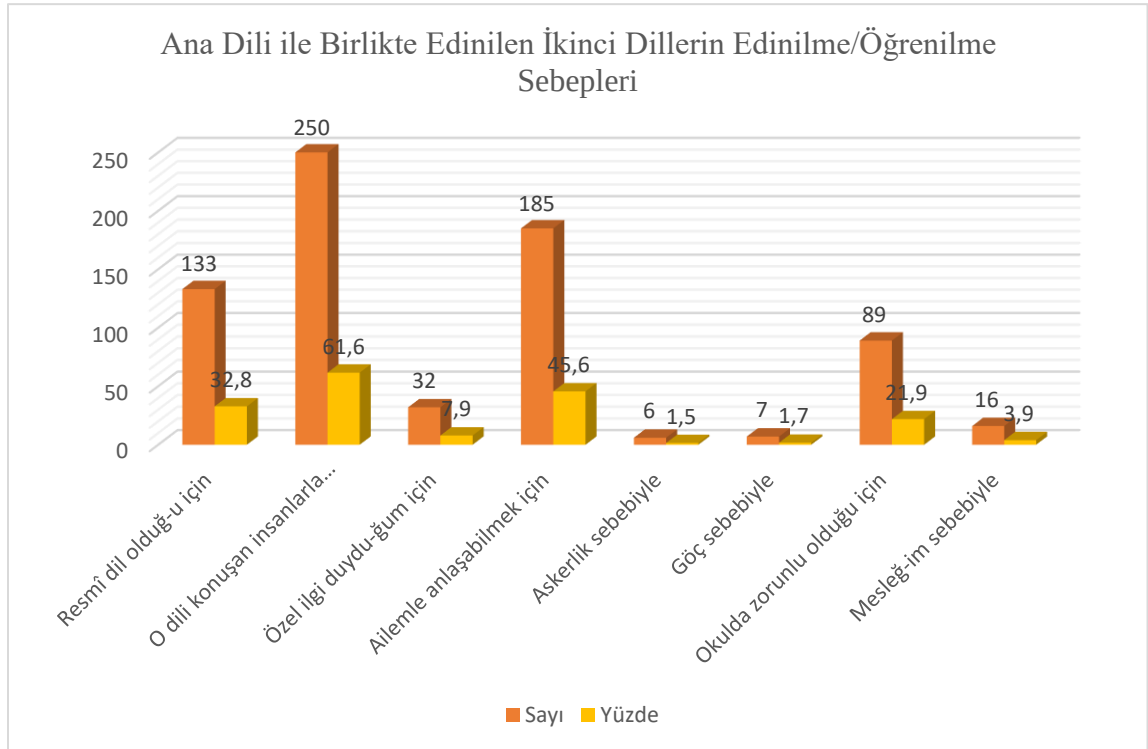
3.2.1.19. Ana Dili ile Birlikte Edinilen İkinci Dillerin Edinilme/Öğrenilme Sebepleri

Tablo 34. Ana dili ile birlikte edinilen ikinci dili gösteren yüzde frekans tablosu

		Sayı	Yüzde
İkinci dil(ler)in öğrenilme nedenleri*	Resmî dil olduğu için	133	32,8
	O dili konuşan insanlarla anlaşabilmek için	250	61,6
	Özel ilgi duyduğum için	32	7,9
	Ailemle anlaşabilmek için	185	45,6
	Askerlik sebebiyle	6	1,5
	Göç sebebiyle	7	1,7
	Okulda zorunlu olduğu için	89	21,9
	Mesleğim sebebiyle	16	3,9

*Çoklu cevap

Katılımcıların ikinci dilleri neden öğrendikleri sorulduğunda %32,8’i resmî dil olduğu için, %61,6’sı o dili konuşan insanlarla anlaşabilmek için, %7,9’u özel ilgi duyduğu için %45,6’sı ailesi ile anlaşabilmek için, %1,52’si askerlikten dolayı, %1,7’si göç sebebi ile, %21,9’u okulda zorunlu olduğu için, %3,9’u mesleği nedeni ile öğrendiğini ifade etmiştir.

Şekil 34. Katılımcıların ana dili ile birlikte edindikleri ikinci dillerin edinilme/öğrenilme sebepleri

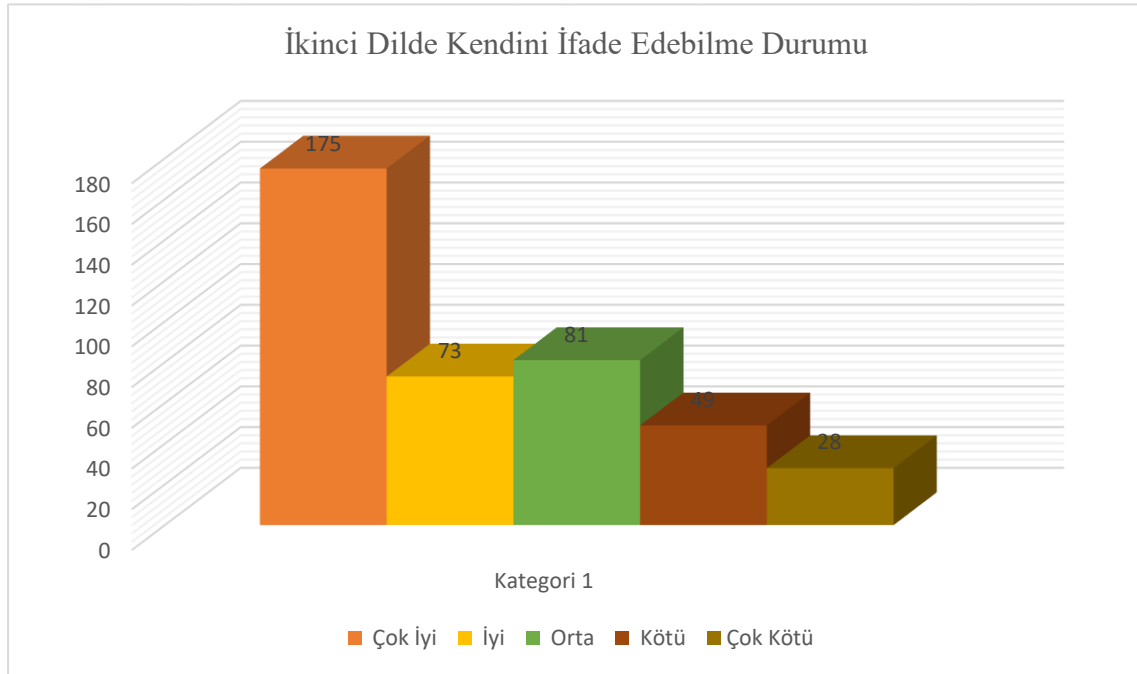
Yukarıdaki veriler incelendiğinde katılımcıların ana dillerine ek olarak ikinci bir dil edinmek/öğrenmek için sahip oldukları motivasyon kaynaklarından ilkinin ya da bir başka ifadeyle ikinci dilin edinim/öğrenimi için en yaygın sebebinin ‘o dili konuşan insanlarla anlaşmak’ olduğu söylenebilir. ‘Göç’ ve ‘askerlik’ ile ilgili sebeplerin etkisinin en az sayıda olduğu görülmektedir.

3.2.1.20. İkinci Dilde Kendini İfade Edebilme Durumu

Tablo 35. İkinci dilde kendilerini ne kadar ifade edebildiklerini gösteren yüzde frekans tablosu

	Çok İyi	İyi	Orta	Kötü	Çok Kötü
	N (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
İkinci dilinizle kendinizi ne kadar ifade edebilirsiniz?	175 (43,1)	73(18,0)	81(20,0)	49(12,1)	28(6,9)

“İkinci dilinizle kendinizi ne kadar ifade edebilirsiniz?” sorusuna katılımcıların %43,1’i çok iyi; %18’i iyi; %20’si orta; %12,1’i kötü ve %6,9’u çok kötü cevabını vermiştir.

Şekil 35. Katılımcıların ikinci dilde kendini ifade edebilme durumu

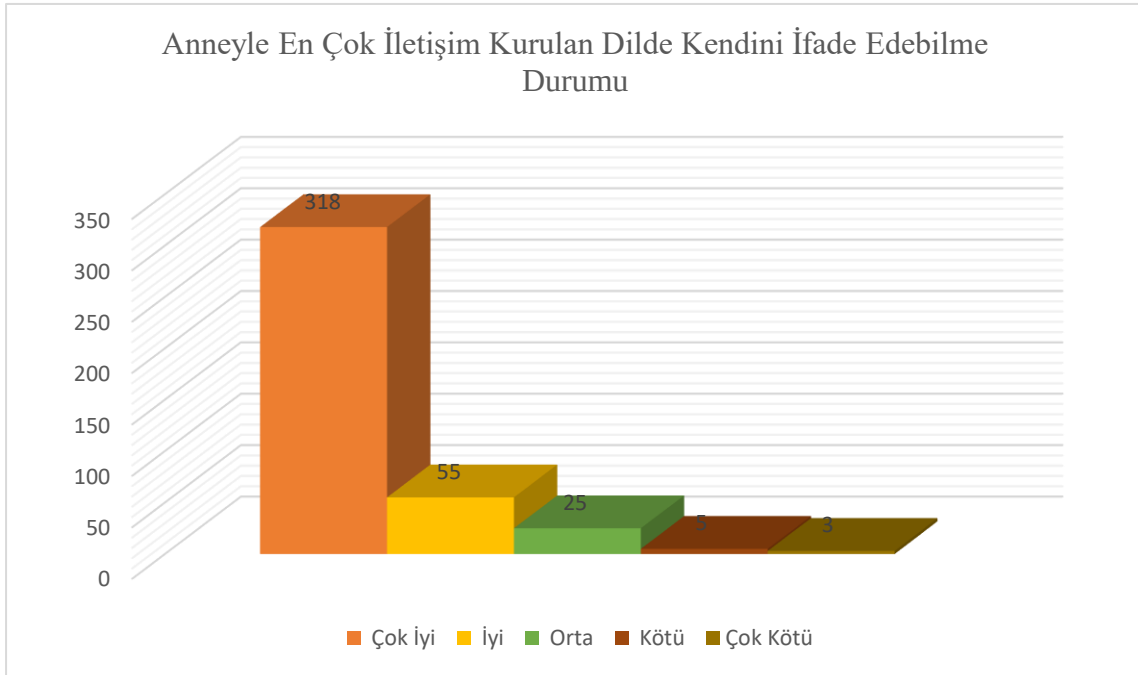
Grafik, “çok iyi” ile “çok kötü” arasında değişen kategorilerle, kendilerini ikinci bir dilde ifade etme konusunda kendi bildirdikleri yeterliliğe yani nitel öz değerlendirmelerine göre sınıflandırılan katılımcıların sayısını göstermektedir. Ankete katılan bireylerin çoğunluğunun kendilerini ikinci bir dilde ifade etme becerilerini “çok iyi” olarak, önemli sayıda bireyin ise kendisini “orta” veya “iyi” olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Daha az sayıda birey ise yeterliliklerini “kötü” veya “çok kötü” olarak değerlendirmektedir. Verilerden hareketle, bireylerin çoğunluğunun (%81) ikinci dil becerilerini ortadan iyiye doğru bir seviyede algıladıkları ya da değerlendirdikleri tespit edilmiştir.

3.2.1.21. Anneyle En Çok İletişim Kurulan Dilde Kendini İfade Edebilme Durumu

Tablo 36. Annesiyle en çok iletişim kurduğu dilde kendilerini ne kadar ifade edebildiklerini gösteren yüzde frekans tablosu

	Çok İyi	İyi	Orta	Kötü	Çok Kötü
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Annenizle en çok iletişim kurduğunuz dilde, kendinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?	318(78,3)	55(13,5)	25(6,2)	5(1,2)	3(0,7)

“Annenizle en çok iletişim kurduğunuz dilde, kendinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?” sorusuna katılımcıların %78,3’ü çok iyi; %13,5’i iyi; %6,2’si orta; %1,2’si kötü ve %0,7’si çok kötü yanıtını vermiştir.

Şekil 36. Katılımcıların annesiyle en çok iletişim kurdukları dilde kendini ifade edebilme durumu

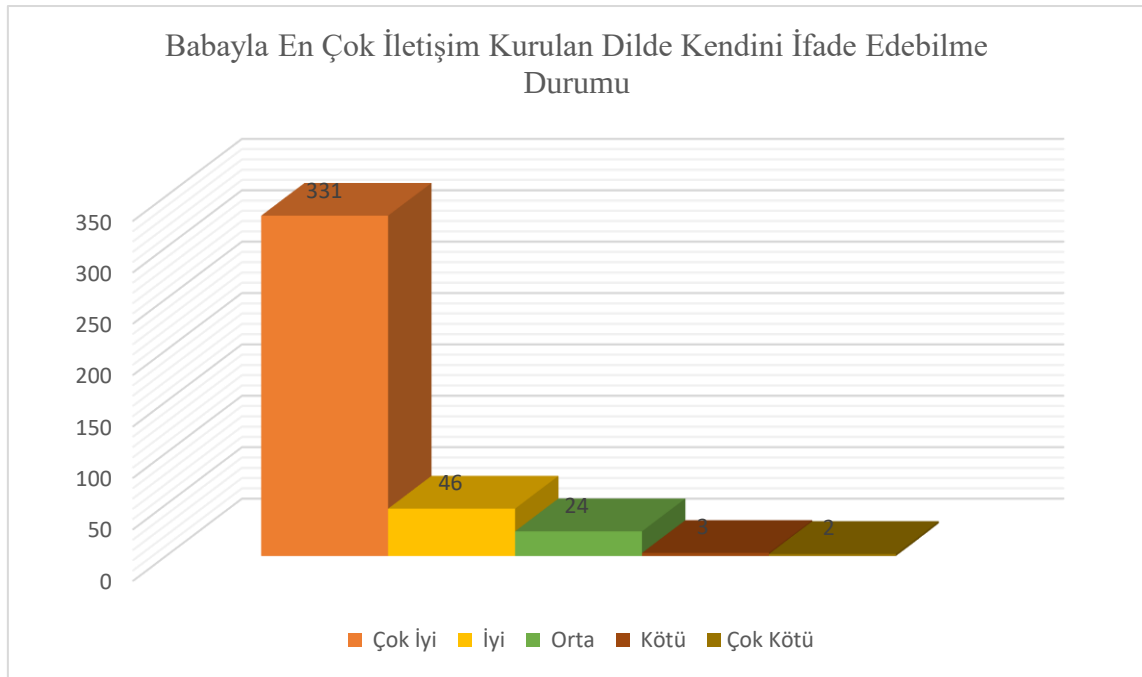
Yukarıda verilen grafik, annelerle iletişim kurmak için kullanılan dilde kendi kendine değerlendirilen yeterlilikle ilgilidir. Veri noktaları kategoriktir ve kendilerini o dilde ifade edebilme becerilerini değerlendiren bireylerin sayısını temsil etmektedir. Şekil 22’de anneyle en çok iletişim kurulan dilin Türkçe olduğu görülmüştü. Anneyle en çok iletişim kurulan dil grafiği, yukarıdaki grafikte karşılaştırıldığında en çok iletişim kurulan dildeki nitel öz yeterliliğin değerlendirilmesinin yüksek bir oranla “çok iyi” olduğu görülmektedir.

3.2.1.22. Babayla En Çok İletişim Kurulan Dilde Kendini İfade Edebilme Durumu

Tablo 37. Babasıyla en çok iletişim kurduğu dilde kendilerini ne kadar iyi ifade edebildiklerini gösteren yüzde frekans tablosu

	Çok İyi	İyi	Orta	Kötü	Çok Kötü
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Babanızla en çok iletişim kurduğunuz dilde, kendinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?	331(81,5)	46(11,3)	24(5,9)	3(0,7)	2(0,5)

“Babanızla en çok iletişim kurduğunuz dilde, kendinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?” sorusuna katılımcıların %81,5’i çok iyi; %11,3’ü iyi; %5,9’u orta; %0,7’si kötü ve %0,5’i çok kötü yanıtı vermiştir.

Şekil 37. Katılımcıların babasıyla en çok iletişim kurdukları dilde kendini ifade edebilme durumu

Yukarıdaki grafik, katılımcıların 331 gibi büyük bir çoğunluğunun babalarıyla iletişimde kullandıkları dilde kendilerini ifade edebilme becerilerinin öz yeterliliğini “çok iyi” olarak değerlendirdiklerini, katılımcıların babalarıyla yaygın olarak kullandıkları dilde (bkz. Şekil 25. Babayla en çok iletişim kurulan dil) iletişim kurma konusunda kendilerini çok rahat hissettiklerini göstermektedir.

3.2.1.23. Türkçe ile Kendini İfade Edebilme Durumu

Tablo 38. Türkçe ile kendilerini ne kadar iyi ifade edebildiklerini gösteren yüzde frekans tablosu

	Çok İyi	İyi	Orta	Kötü	Çok Kötü
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Türkçe ile kendinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?	349(86,0)	29(7,1)	21(5,2)	4(1,0)	3(0,7)

“Türkçe ile kendinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?” sorusuna katılımcıların %86’sı çok iyi; %7,1’i iyi; %5,2’si orta; %1’i kötü ve %0,7’si çok kötü yanıtını vermiştir.

Şekil 38. Katılımcıların Türkçe ile kendilerini ifade edebilme durumu

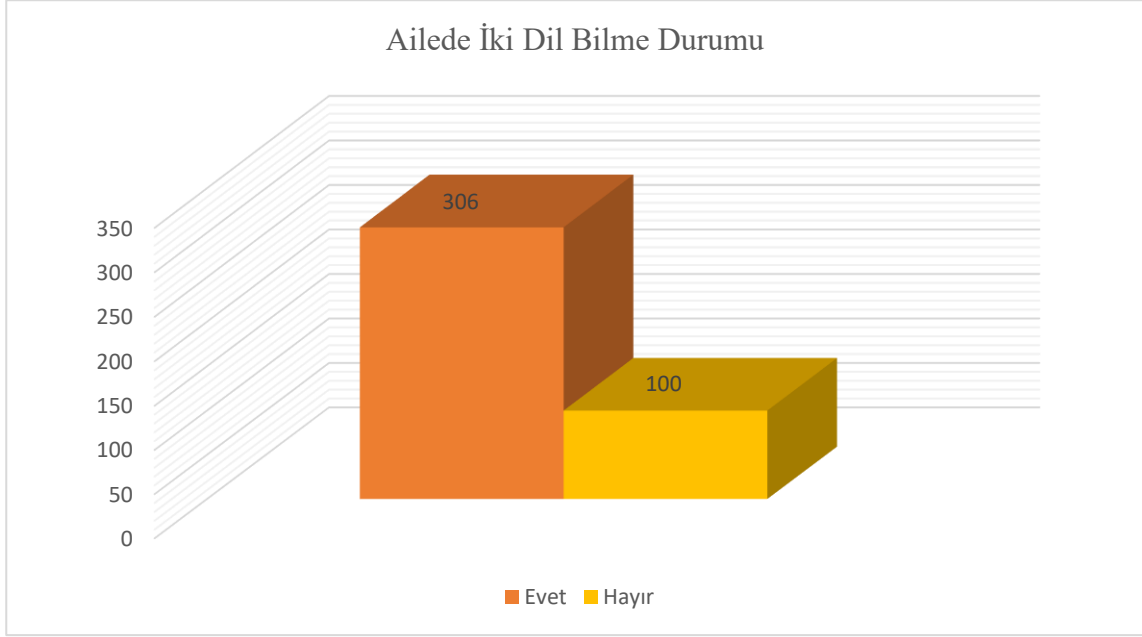
Yukarıda verilen grafik, bireylerin büyük çoğunluğunun kendilerini Türkçe ifade edebilme becerilerini “çok iyi” olarak değerlendirdiğini görsel olarak yansıtmaktadır. “İyi” ve “orta” kategorilerinde nispeten daha az kişi bulunurken, “kötü” ve “çok kötü” kategorilerinde oldukça az kişi vardır. Bu durum, ankete katılan grubun Türkçe dil yeterliliklerine oldukça güvendiklerini göstermektedir.

3.2.1.24. Ailede İki Dil Bilme Durumu

Tablo 39. Ailesinde iki dil bilenlerin sayısını gösteren yüzde frekans tablosu

	Evet	Hayır
	n (%)	n (%)
Ailemde iki dil bilen var.	306 (75,4)	100(24,6)

“Ailemde iki dil bilen var.” ifadesine katılımcıların %75,4’ü evet, %24,6’sı hayır yanıtını vermiştir.

Şekil 39. Katılımcıların ailede iki dil bilme durumu

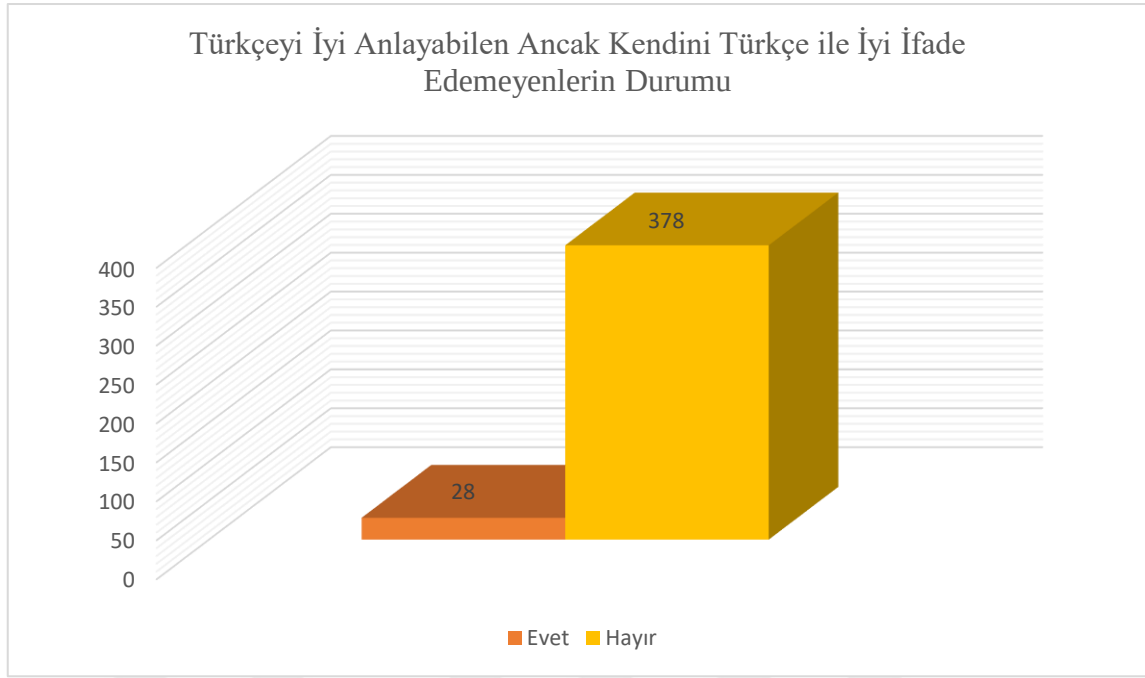
Yukarıdaki grafik, turuncu renkteki “evet” yaklaşık 306 değeriyle iki dilin bilindiği aileleri, sarı renkteki “hayır” ise yaklaşık 100 değeriyle birden fazla dilin bilinmediği aileleri göstermektedir.

3.2.1.25. Türkçeyi İyi Anlayabilen Ancak Kendini Türkçe ile İyi İfade Edemeyenlerin Durumu

Tablo 40. Türkçeyi iyi anlayan ama kendini Türkçe ile iyi ifade edemeyenlerin sayısını gösteren yüzde frekans tablosu

	Evet	Hayır
	n (%)	n (%)
Türkçeyi iyi anlayabilirim; ama kendimi iyi ifade edemem.	28(6,9)	378(93,1)

“Türkçeyi iyi anlayabilirim; ama kendimi iyi ifade edemem.” ifadesine katılımcıların %6,9’u evet %93,1’i hayır yanıtını vermiştir.

Şekil 40. Türkçeyi iyi anlayabilen ancak kendini Türkçe ile iyi ifade edemeyen katılımcıların durumu

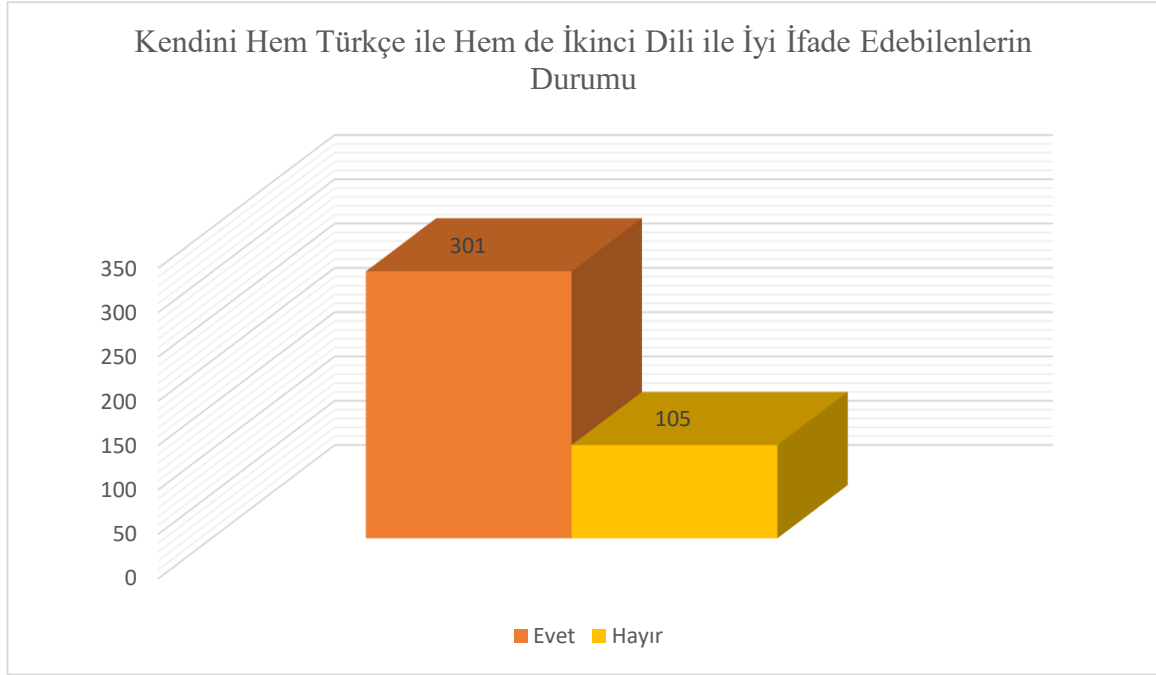
Yukarıdaki grafik, Türkçeyi iyi anlayabilen ancak kendini Türkçe ile iyi ifade edemeyenlerin durumunu göstermektedir. “Evet” cevabı oldukça düşük bir sayıya (28) sahipken, “hayır” cevabı çok daha yüksek bir sayıya (378) ulaşmıştır. Bu durum büyük bir çoğunluğun kendilerini Türkçe ile iyi ifade edebildiklerini düşündüklerini göstermektedir.

3.2.1.26. Kendini Hem Türkçe ile Hem de İkinci Dili ile İyi İfade Edebilenlerin Durumu

Tablo 41. Kendini hem Türkçe ile hem de ikinci dili ile iyi ifade edebilenlerin sayısını gösteren yüzde frekans tablosu

	Evet	Hayır
	n (%)	n (%)
Hem Türkçe ile hem diğer dilim ile kendimi iyi ifade edebilirim.	301(74,1)	105(25,9)

“Hem Türkçe ile hem diğer dilim ile kendimi iyi ifade edebilirim.” ifadesine katılımcıların %74,1’i evet, %25,9’u hayır yanıtını vermiştir.

Şekil 41. Kendini hem Türkçe ile hem de ikinci dili ile iyi ifade edebilen katılımcıların durumu

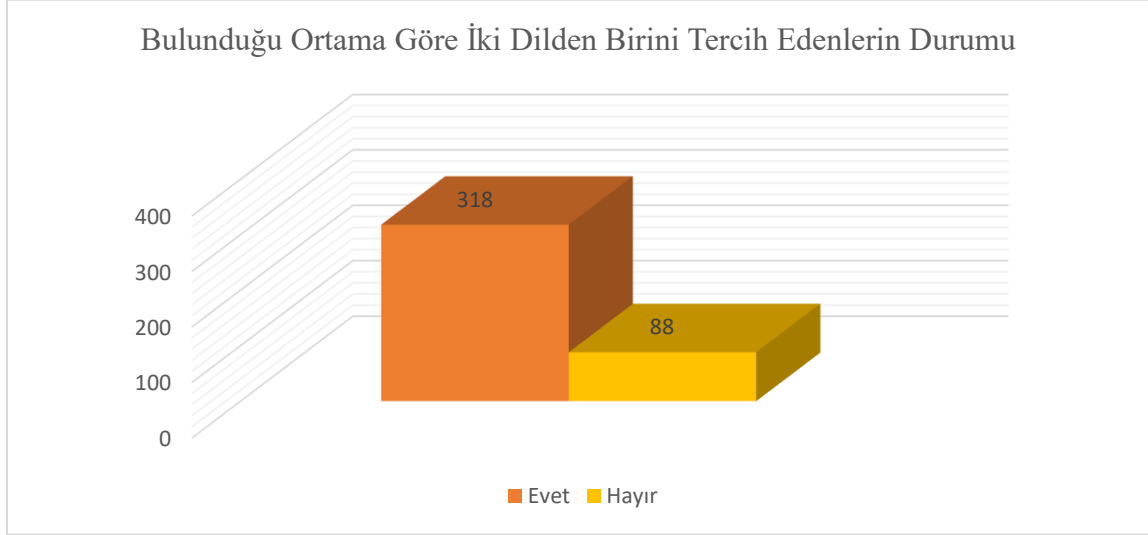
Yukarıdaki tablo, katılımcıların önemli bir çoğunluğunun kendilerini her iki dilde de iyi ifade edebildiklerini düşündüklerini göstermektedir. Bu tabloyu “Kendini İkinci Bir Dilde İfade Edebilme” tablosuyla karşılaştırdığımızda, kendini ikinci bir dilde çok yetkin görenler (175 kişi kendini “çok İyi” olarak değerlendirmiştir.) ile hem Türkçe hem de ikinci bir dilde kendini iyi ifade edebilenler (301 kişi) arasında büyük bir örtüşme olduğu görülmektedir. Aradaki sayı farkı, kendilerini ikinci dilde “iyi” veya “orta” olarak değerlendiren bazı bireylerin her iki dilde de kendilerini ifade etme konusunda kendilerine güvendiklerini ortaya koymaktadır. Bu durum, ikinci dildeki yeterliliğin iki dilde ifade konusunda güven eksikliği anlamına gelmediğini ya da ankete katılan nüfusun ikinci dil yeterliliği anketine yanıt vermeyen bazı bireyleri içerdiğini göstermektedir.

3.2.1.27. Bulunduğu Ortama Göre İki Dilden Birini Tercih Edenlerin Durumu

Tablo 42. Bulunduğu ortama göre iki dilden birini tercih edenlerin sayısını gösteren yüzde frekans tablosu

	Evet	Hayır
	n (%)	n (%)
Bulduğum ortama göre iki dilden birini tercih ederim.	318(78,3)	88(21,7)

“Bulduğum ortama göre iki dilden birini tercih ederim.” ifadesine katılımcıların %78,3’ü evet, %21,7’si hayır yanıtını vermiştir.

Şekil 42. Bulunduğu ortama göre iki dilden birini tercih eden katılımcıların durumu

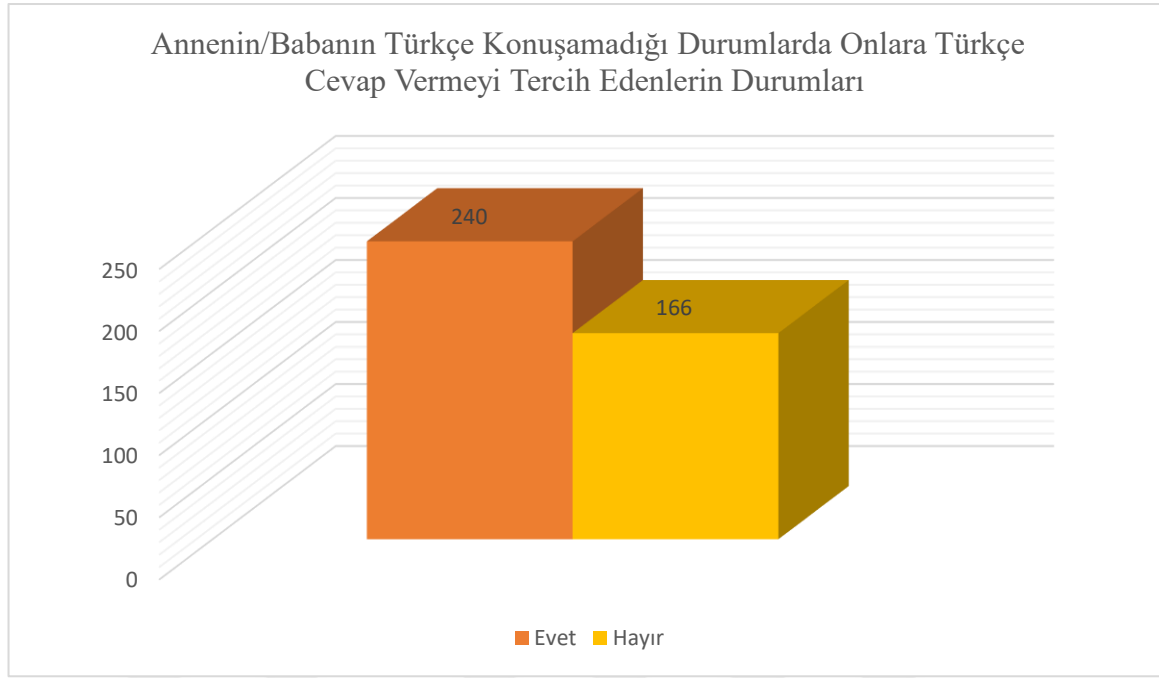
Yukarıda verilen grafik, bulundukları ortama göre, konuştukları iki dilden birini kullanmayı tercih eden bireylerin sayısını göstermektedir. Ankete katılan bireylerin önemli bir çoğunluğunun içinde bulundukları bağlam veya ortama bağlı olarak Türkçe veya başka bir dil arasında seçim yapmayı tercih ettiğini, daha küçük bir grubun ise bir tercihi olmadığını ve ortamdaki bağımsız olarak her iki dili de birbirinin yerine kullandığını akla getirmektedir.

3.2.1.28. Annenin/Babanın Türkçe Konuşmadığı Durumlarda Onlara Türkçe Cevap Vermeyi Tercih Edenlerin Durumları

Tablo 43. Annesi/babası Türkçe konuşmadığı durumlarda onlara Türkçe cevap vermeyi tercih edenlerin sayısını gösteren frekans tablosu

	Evet	Hayır
	n (%)	n (%)
Annem ya da babam Türkçe konuşmadıklarında, onlara, Türkçe cevaplar vermeyi tercih ederim.	240(59,1)	166(40,9)

“Annem ya da babam Türkçe konuşmadıklarında, onlara, Türkçe cevaplar vermeyi tercih ederim.” ifadesine katılımcıların %59,1’i evet, %40,9’u hayır yanıtını vermiştir.

Şekil 43. Annenin/Babanın Türkçe konuşmadığı durumlarda onlara Türkçe cevap vermeyi tercih eden katılımcıların durumu

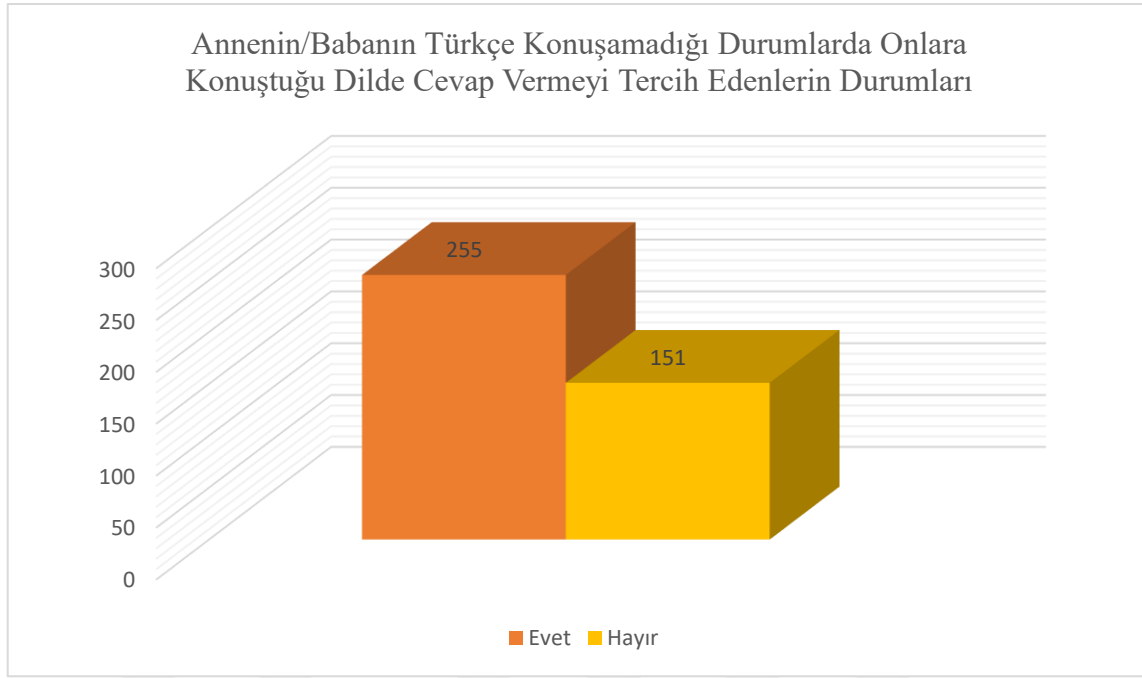
Yukarıdaki grafiğe yansıtılan veriler, 240 kişinin Türkçe konuşamayan ama muhtemelen yalnızca anlayabilen ebeveynleriyle konuşurken Türkçe cevap vermeyi tercih ettiğini, 166 kişinin ise tercih etmediğini göstermektedir.

3.2.1.29. Annenin/Babanın Türkçe Konuşmadığı Durumlarda Onlara Konuştuğu Dilde Cevap Vermeyi Tercih Edenlerin Durumları

Tablo 44. Annesi/babası Türkçe konuşmadığı durumlarda onlara konuştukları dilde cevap vermeyi tercih edenlerin sayısını gösteren frekans tablosu

	Evet	Hayır
	n (%)	n (%)
Annem ya da babam Türkçe konuşmadıklarında, onlara, konuştuğu dilde cevap vermeyi tercih ederim.	255(62,8)	151(37,2)

“Annem ya da babam Türkçe konuşmadıklarında, onlara, konuştuğu dilde cevap vermeyi tercih ederim.” ifadesine katılımcıların %62,8’i evet, %37,2’si hayır yanıtını vermiştir.

Şekil 44. Annenin/babanın Türkçe konuşamadığı durumlarda onlara konuştuğu dilde cevap vermeyi tercih eden katılımcıların durumu

Yukarıdaki tabloya göre, 255 (62,8) kişi ebeveynleri Türkçe konuşamadığında diğer dillerde yanıt vermeyi tercih ederken, 151 (37,2) kişi tercih etmemektedir. Bu durum ebeveynlerinin daha rahat olduğu bir dilde, büyük bir ihtimalle ebeveynlerin ana dilinde iletişim kurma tercihinin işaret etmektedir.

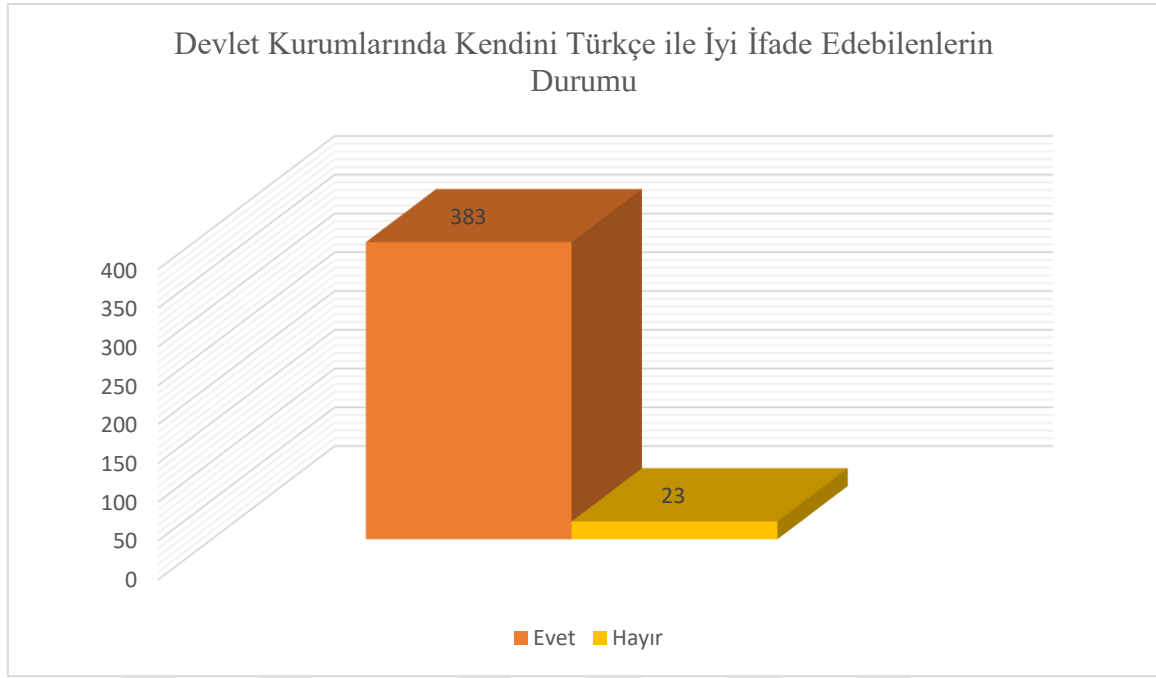
Yukarıda verilen tabloyu bir önceki tabloyla karşılaştırıldığında, Türkçe bilmeyen ebeveynlerle iletişim kurarken Türkçe (240 kişi) yerine diğer dilleri (255 kişi) kullanmayı tercih edenlerin sayısının biraz daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum, katılımcıların çoğunun dil engellerini göz önünde bulundurduğunu ve kendi tercihleri veya uygulamaları olan Türkçe yerine karşılıklı olarak anlaşılan bir dilde iletişim kurmayı tercih ettiklerini göstermektedir.

3.2.1.30.Devlet Kurumlarında Kendini Türkçe ile İyi İfade Edebilenlerin Durumu

Tablo 45. Herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade edenlerin sayısını gösteren yüzde frekans tablosu

	Evet	Hayır
	n (%)	n (%)
Herhangi bir devlet kurumuna (belediye, okul, hastane vb.) gittiğimde Türkçe konuşarak kendimi iyi şekilde ifade ederim. Kimsenin yardımına ihtiyaç duymam.	383(94,3)	23(5,7)

“Herhangi bir devlet kurumuna (belediye, okul, hastane vb.) gittiğimde Türkçe konuşarak kendimi iyi şekilde ifade ederim. Kimsenin yardımına ihtiyaç duymam.” ifadesine katılımcıların %94,3’ü evet, %5,7’si hayır yanıtını vermiştir.

Şekil 45. Katılımcıların devlet kurumlarında kendini Türkçe ile iyi ifade edebilme durumu

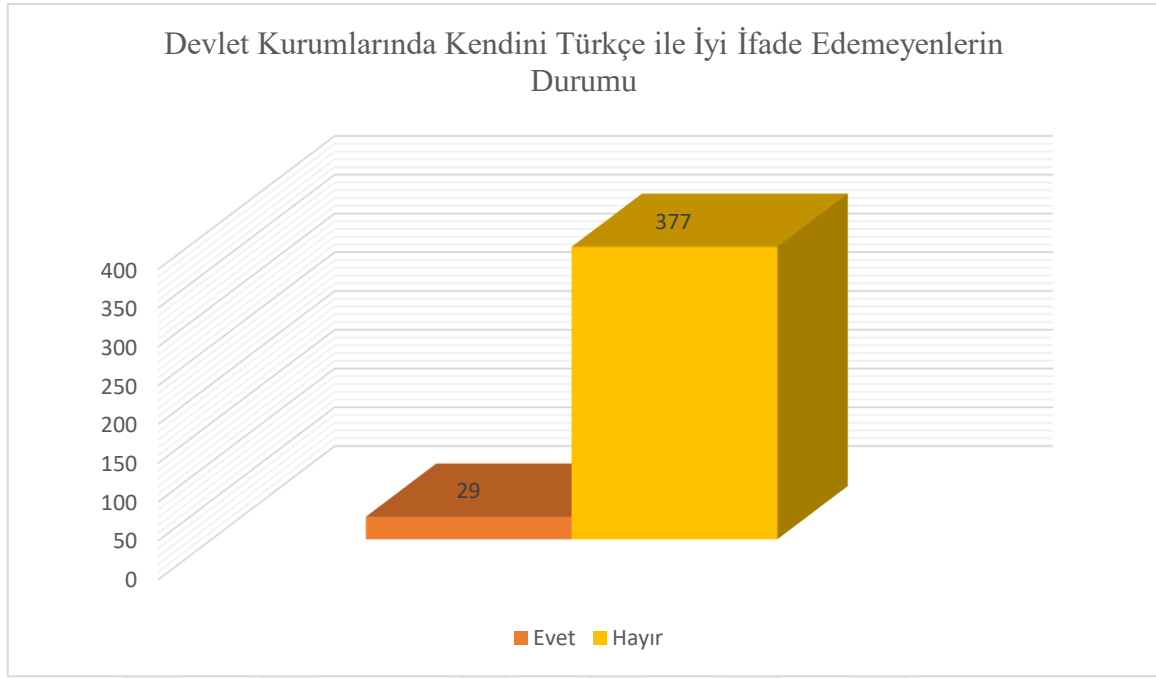
Anketten elde edilen ve grafiğe yansıtılan sonuçlar, bireylerin büyük çoğunluğunun (383 kişi) devlet kurumlarında kendilerini Türkçe ifade etme konusunda kendilerine güvendiklerini, çok az bir kısmının (23 kişi) ise güvenmediklerini göstermektedir.

3.2.1.31.Devlet Kurumlarında Kendini Türkçe ile İyi İfade Edemeyenlerin Durumu

Tablo 46. Herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade edemeyenlerin sayısını gösteren yüzde frekans tablosu

	Evet	Hayır
	n (%)	n (%)
Herhangi bir devlet kurumuna (belediye, okul, hastane vb.) gittiğimde kendimi Türkçe ile ifade etmekte zorluk çekerim. Aile fertlerinden yardım alırım.	29(7,1)	377(92,9)

“Herhangi bir devlet kurumuna (belediye, okul, hastane vb.) gittiğimde kendimi Türkçe ile ifade etmekte zorluk çekerim. Aile fertlerinden yardım alırım.” ifadesine katılımcıların %7,1’i evet, %92,9’u hayır yanıtını vermiştir.

Şekil 46. Katılımcıların devlet kurumlarında kendilerini Türkçe ile iyi ifade edememe durumu

Yukarıdaki grafik bir önceki grafikteki verilerin tersi bir bakış açısı sunmakta, ankete katılan bireylerin sadece 29 kişi gibi küçük bir kısmının devlet kurumlarında kendilerini Türkçe olarak iyi ifade edemediklerini, 377 kişilik büyük bir çoğunluğunun ise böyle bir sorun yaşamadığını göstermektedir.

Bu tablo bir önceki başlıkta yer alan “devlet kurumlarında kendini Türkçe ile ifade etme durumu” karşılaştırıldığında sayıların neredeyse aynı olduğunu ancak “evet” ve “hayır” kategorileri arasında 6 kişinin geçiş yaptığını görmek ilginçtir. Bu durum devlet kurumlarında kendilerini Türkçe ile ifade edebilme konusunda kararsız olan veya farklı hisseden çok az sayıda kişi olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca ankette bu sorunun varlığı, katılımcıların büyük çoğunluğunun resmî bağlamlarda Türkçeyi rahatlıkla kullandığı gözlemini kontrol ve teyit etmektedir.

3.2.2. Araştırma Hipotezlerine İlişkin Alt Bulgular

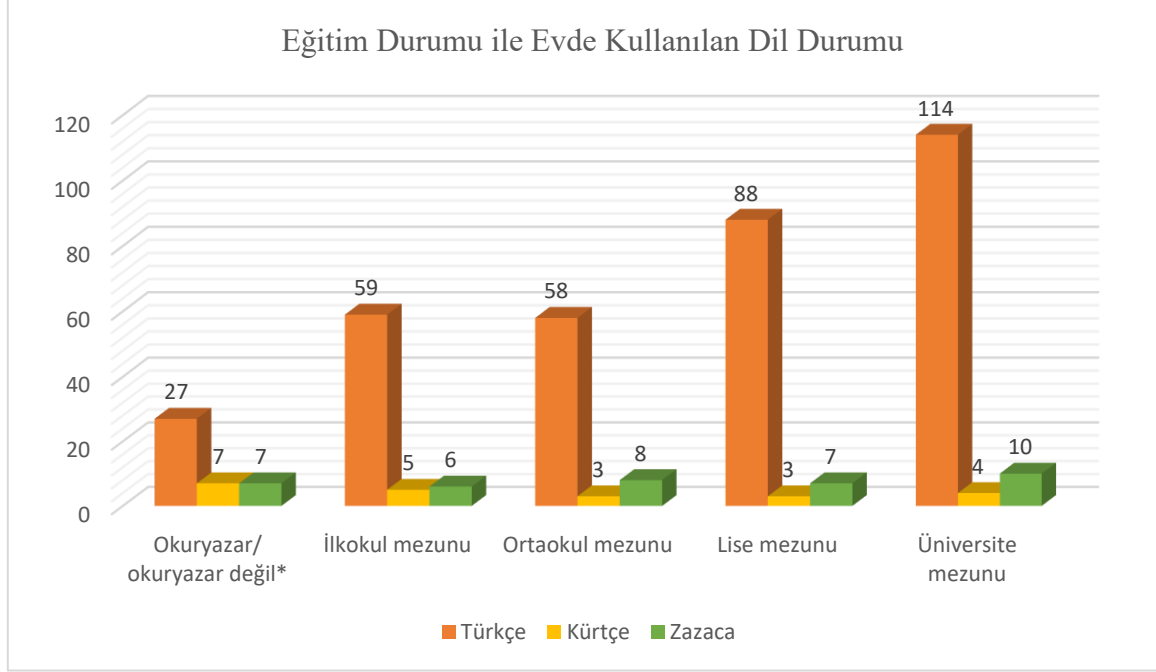
H1. Eğitim durumu ile evde genellikle kullanılan dil arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 47. Eğitim Durumu ile Evde Konuşulan Dile Yönelik Ki Kare Analizi Sonuçları

Katılımcıların Eğitim Durumu		Katılımcıların Evde Genellikle Kullandıkları Dil			Ki kare
		Türkçe	Kürtçe	Zazaca	
	Okuryazar/ okuryazar değil*	27 (7,8)	7 (31,8)	7 (18,4)	X ² =15,985 df=8 p=0,032
	İlkokul mezunu	59 (17,1)	5 (22,7)	6 (15,8)	
	Ortaokul mezunu	58 (16,8)	3 (13,6)	8 (21,1)	
	Lise mezunu	88 (25,4)	3 (13,6)	7 (18,4)	
	Üniversite mezunu	114 (32,9)	4 (18,2)	10 (26,3)	

*Okuryazarlar ile okuryazar olmayanlar toplanıp birlikte değerlendirilmiştir.

Elde edilen veriler incelendiğinde eğitim durumu ile evde genellikle konuşulan dil arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,032<0,05$) görülmektedir. Tablo 12 incelendiğinde, üniversite mezunlarının evde genellikle Türkçeyi daha fazla konuşurken, eğitim düzeyi azaldıkça evde Türkçeyi kullanma oranının da kısmi bir şekilde azaldığı görülmektedir. Türkçe konuşan bireylerin %32,9'u üniversite mezunu iken Zazaca konuşanların %26,3'ü, Kürtçe konuşan bireylerin sadece %18,2'si üniversite mezunudur. Bu sonuçlar araştırmanın birinci hipotezi olan "Eğitim durumu ile evde genellikle konuşulan dil arasında anlamlı bir ilişki vardır." şeklindeki hipotezi doğrulamaktadır.

Şekil 47. Katılımcıların eğitim durumu ile evde kullanılan dil durumu

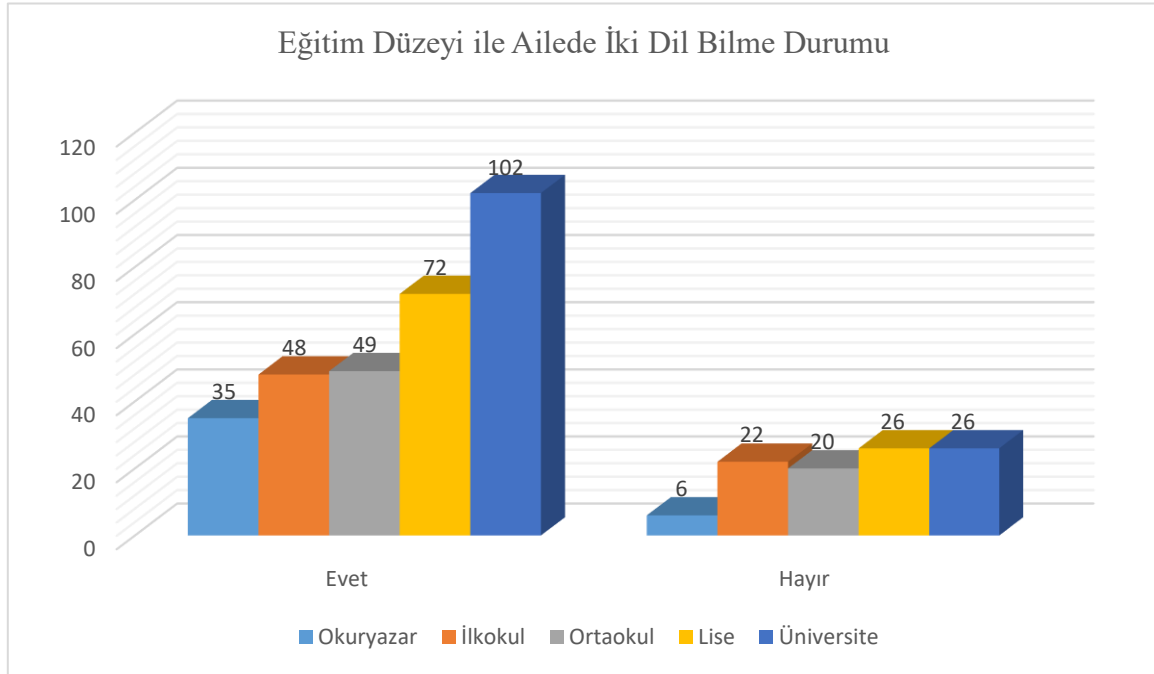
Yukarıdaki grafik, katılımcıları eğitim durumlarına ve evde ağırlıklı olarak kullanılan dile göre kategorize etmektedir. Grafikte, tüm eğitim seviyelerinde evde en yaygın olarak konuşulan dilin Türkçe olduğu görülmektedir. Evde Türkçe konuşan bireylerin sayısı, eğitim seviyesi ile birlikte artmaktadır. Kürtçe ve Zazaca için sayılar önemli ölçüde düşüktür ve üniversite mezunu düzeyinde Zazaca konuşanların sayısında hafif bir artış olsa da eğitim düzeyine göre net bir eğilim görünmemektedir.

H2. Eğitim durumu ile katılımcıların annesi ya da babası Türkçe konuşamadıklarında onlara, Türkçe cevaplar vermeyi tercih etme durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 48. Eğitim Durumu ile Katılımcıların Anne/Babalarının Türkçe Konuşamadıklarında Onlara Türkçe Cevap Verme Durumuna Yönelik Ki Kare Analizi Sonuçları

		Eğitim durumu					Ki kare
		Okuryazar n (%)	İlkokul n (%)	Ortaokul n (%)	Lise n (%)	Üniversite n (%)	
Ailemde iki dil bilen var.	Evet	35 (85,4)	48 (68,6)	49 (71,0)	72 (73,5)	102(79,7)	$X^2= 6,131$ df=4
	Hayır	6 (14,6)	22 (31,4)	20 (29,0)	26 (26,5)	26 (20,3)	p=0,190
Türkçeyi iyi anlayabilirim; ama kendimi iyi ifade edemem.	Evet	15 (36,6)	4 (5,8)	1 (1,4)	3 (3,1)	5 (3,9)	$X^2= 38,351$ df=4
	Hayır	26 (63,4)	66 (94,2)	68 (98,6)	95 (96,9)	123 (96,1)	p=0,000
Hem Türkçe ile hem diğer dilim ile kendimi iyi ifade edebilirim.	Evet	28(68,3)	57 (81,4)	58 (74,1)	73 (74,5)	85 (66,4)	$X^2= 10,210$ df=4
	Hayır	13 (31,7)	13 (18,6)	11 (15,9)	25 (25,5)	43 (33,6)	p=0,037
Bulduğum ortama göre iki dilden birini tercih ederim.	Evet	34 (82,9)	62 (88,6)	57 (82,6)	71 (72,4)	94 (73,4)	$X^2= 9,380$ df=4
	Hayır	7 (17,1)	8 (11,4)	12 (17,4)	27 (27,6)	34 (26,6)	p=0,052
Annem/babam Türkçe konuşamadıklarında onlara, Türkçe cevaplar vermeyi tercih ederim.	Evet	3 (7,3)	34 (48,6)	42 (60,9)	72 (73,5)	89 (69,5)	$X^2=62,922$ df=4
	Hayır	38 (92,7)	36 (51,4)	27 (39,1)	26 (26,5)	39 (30,5)	p=0,000
Annem/babam Türkçe konuşamadıklarında onlara, konuştuğu dilde cevaplar vermeyi tercih ederim.	Evet	41 (100,0)	53 (75,7)	48 (69,6)	52 (53,1)	61 (47,7)	$X^2=47,184$ df=4
	Hayır	0 (0,0)	17 (24,3)	21 (30,4)	46 (46,9)	67 (52,3)	p=0,000
Herhangi bir devlet kurumuna gittiğimde Türkçe konuşarak kendimi iyi şekilde ifade ederim. Kimsenin yardımına ihtiyaç duymam.	Evet	26 (63,4)	67 (95,7)	69 (100,0)	95 (96,9)	126 (94,8)	$X^2= 47,109$ df=4
	Hayır	13 (33,3)	2 (2,9)	0	3(3,1)	2 (1,6)	p=0,000
Herhangi bir devlet kurumuna gittiğimde kendimi Türkçe ile ifade etmekte zorluk çekerim. Aile fertlerinden yardım alırım.	Evet	14 (34,1)	2 (2,9)	0	6(6,1)	7 (5,5)	$X^2= 53,016$ df=4
	Hayır	27 (65,9)	68 (97,1)	69 (100,0)	92 (93,9)	121(94,5)	p=0,000

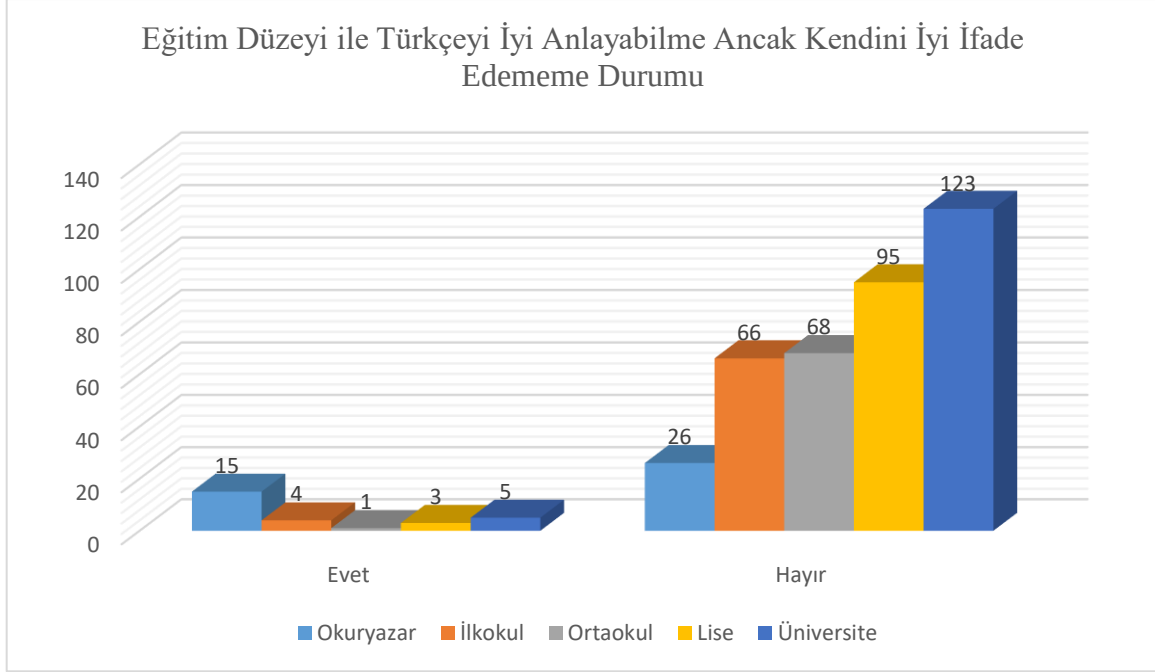
Elde edilen veriler incelendiğinde eğitim durumu ile kişinin ailesinde iki dil bilen birinin var olması durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($p=0,190>0,05$) görülmektedir. Grafik aşağıdaki gibidir:

Şekil 48. Katılımcıların eğitim düzeyi ile ailede iki dil bilme durumu

Yukarıda verilen grafik, iki dil bilme olasılığının eğitim seviyesi ile birlikte arttığını göstermektedir. Örneğin, iki dil bilen ailelerde üniversite eğitimi 102 birey bulunmaktadır ve bu sayı daha düşük eğitim seviyesine sahip ailelerdeki sayıdan önemli ölçüde daha yüksektir. Buna karşılık, iki dil bilmeyen ailelerin sayısı üniversite düzeyinde nispeten daha düşüktür, bu da yüksek öğrenim ile iki dillilik arasında bir korelasyon olduğunu göstermektedir.

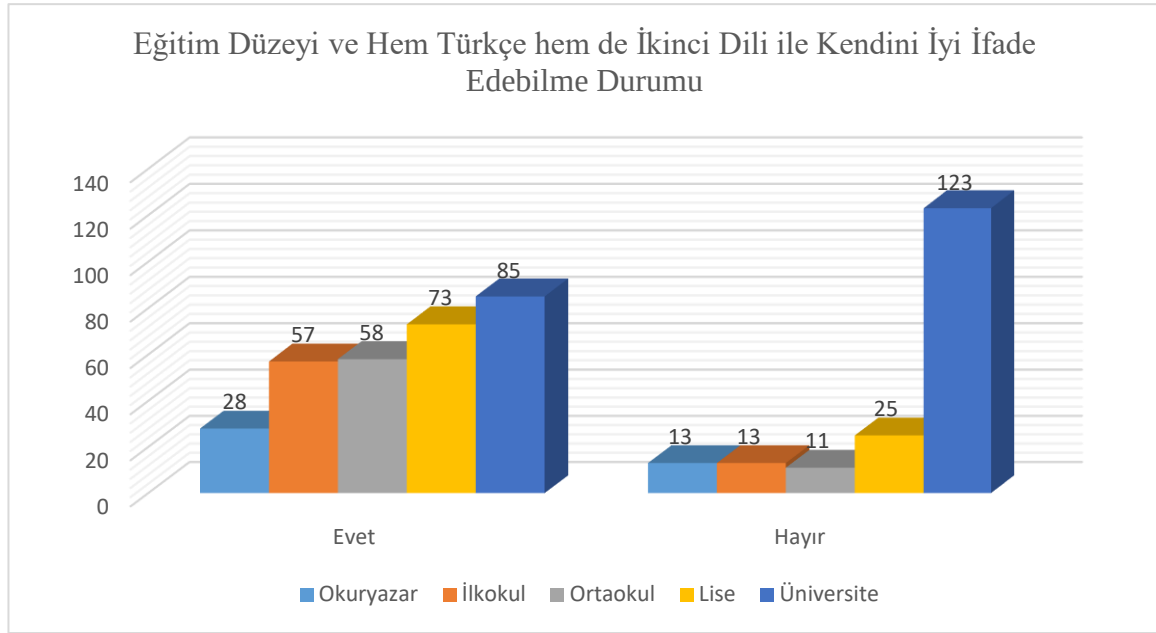
Yapılan analiz sonucunda, eğitim durumu ile katılımcıların Türkçeyi iyi anlayabilmesi ancak kendini ifade edememesi durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p=0,000$ $p<0,05$). Eğitim durumu üniversite mezunu olanların bu ifadeye “hayır” deme oranları okuryazar olanların okuryazar olmayanlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu verilerin yansıtıldığı tablo aşağıdaki gibidir:

Şekil 49. Katılımcıların eğitim düzeyi ile Türkçeyi iyi anlayabilme ancak iyi ifade edememe durumu

Yukarıdaki grafik, tüm eğitim seviyelerindeki katılımcıların çoğunluğunun hem Türkçeyi iyi anlayabildiklerini hem de kendilerini Türkçe iyi ifade edebildiklerini düşündüklerini ve bu sayının yüksek öğrenim seviyelerinde önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Her eğitim kategorisinde çok az sayıda katılımcı Türkçeyi iyi anladığını ancak kendini ifade etmekte zorlandığını belirtmiştir.

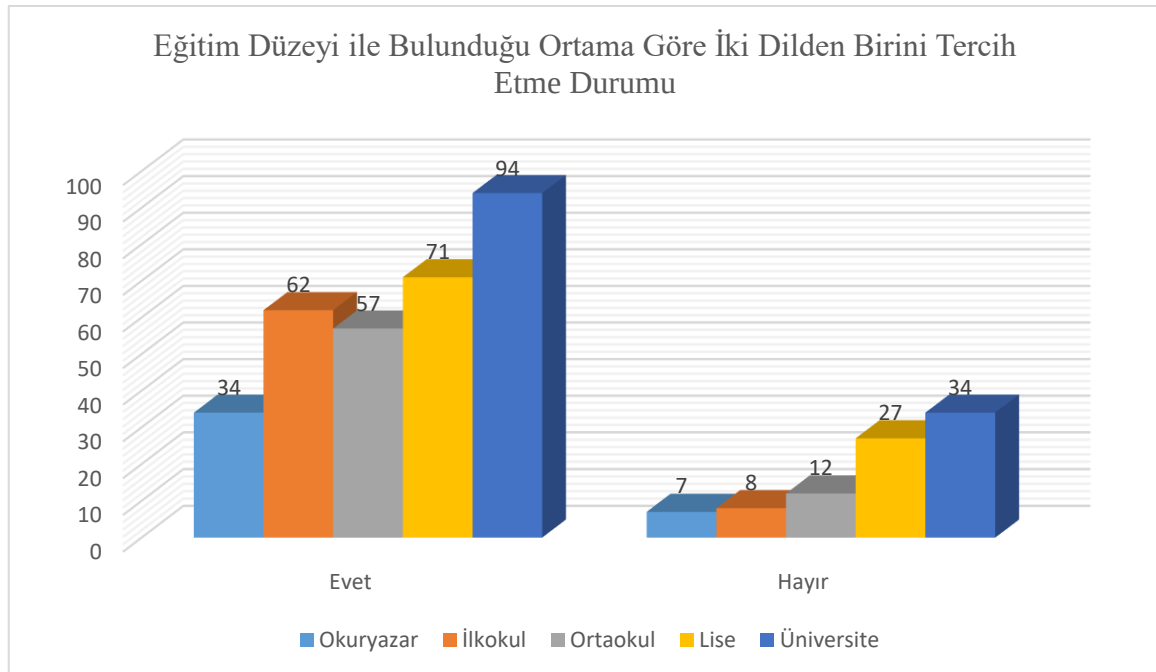
Yapılan analiz sonucunda, eğitim durumu ile katılımcıların hem Türkçeyi hem diğer dili ile kendini ifade etmesi durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p=0,037$ $p<0,05$). Eğitim durumu üniversite mezunu olup her iki dilde kendini iyi ifade edebilen kişilerin oranı %33,6 iken; lise mezunları için oran %25,5; ortaokul mezunları için oran %15,9 olarak hesaplanmıştır. Verilen bilgilerin grafiği aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 50. Katılımcıların eğitim düzeyi ve hem Türkçe hem de ikinci dil ile kendini iyi ifade edebilme durumu

Yukarıdaki grafik, eğitim seviyesi arttıkça hem Türkçe hem de ikinci bir dilde kendini iyi ifade edebilen bireylerin sayısının da arttığını ve üniversite mezunlarının 85 ile en yüksek sayıya sahip olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, her iki dilde de kendini iyi ifade edemediğini düşünenler arasında üniversite mezunlarının en büyük grubu oluşturması ilginçtir ve bu sonuç ilgili grubun dil yeterliliği konusunda daha yüksek beklentilere sahip olduğunu veya dil becerileri konusunda daha eleştirel olduklarını düşündürmektedir. “Hayır” yanıtının bir dilde yetkin olup diğerinde yetkin olmayan bireyleri içermesi de mümkündür.

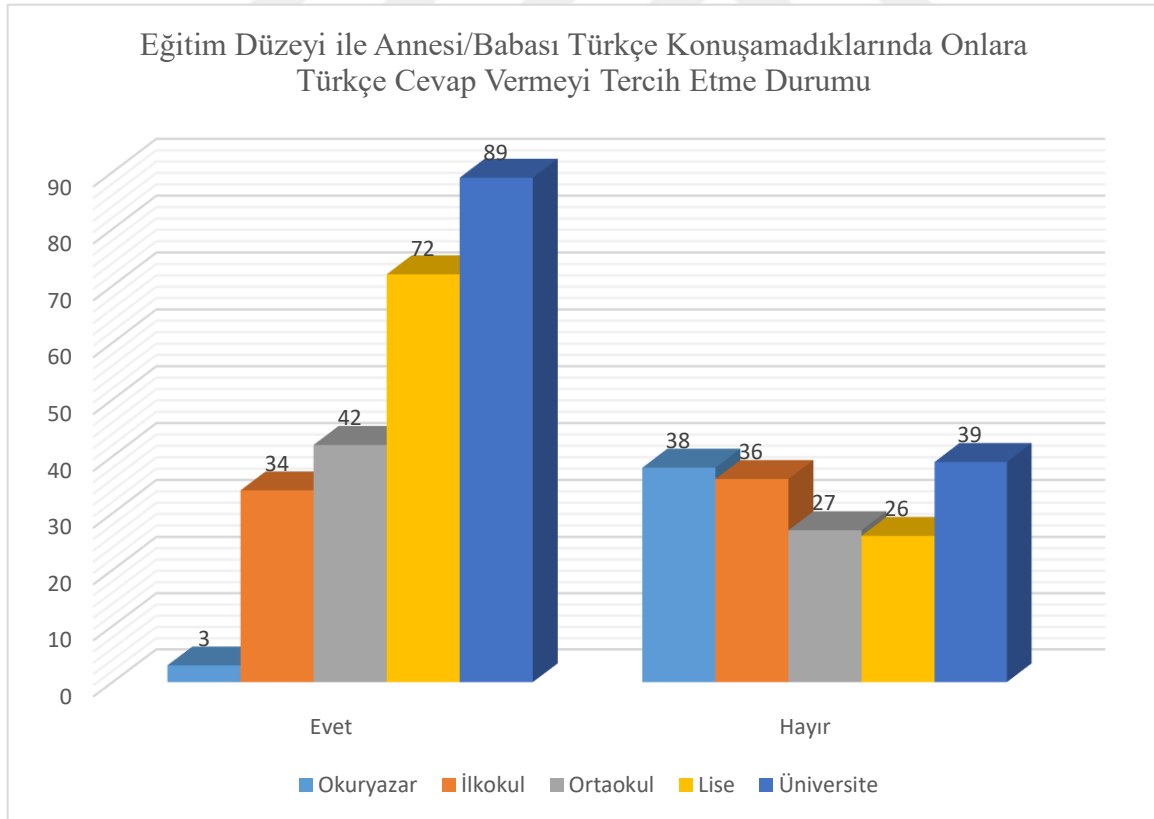
Elde edilen veriler incelendiğinde eğitim durumu ile kişinin bulunduğu ortama göre iki dilden birinin tercih edilme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($p=0,052 > 0,05$) görülmektedir. Bu durumu gösteren grafik şöyledir:

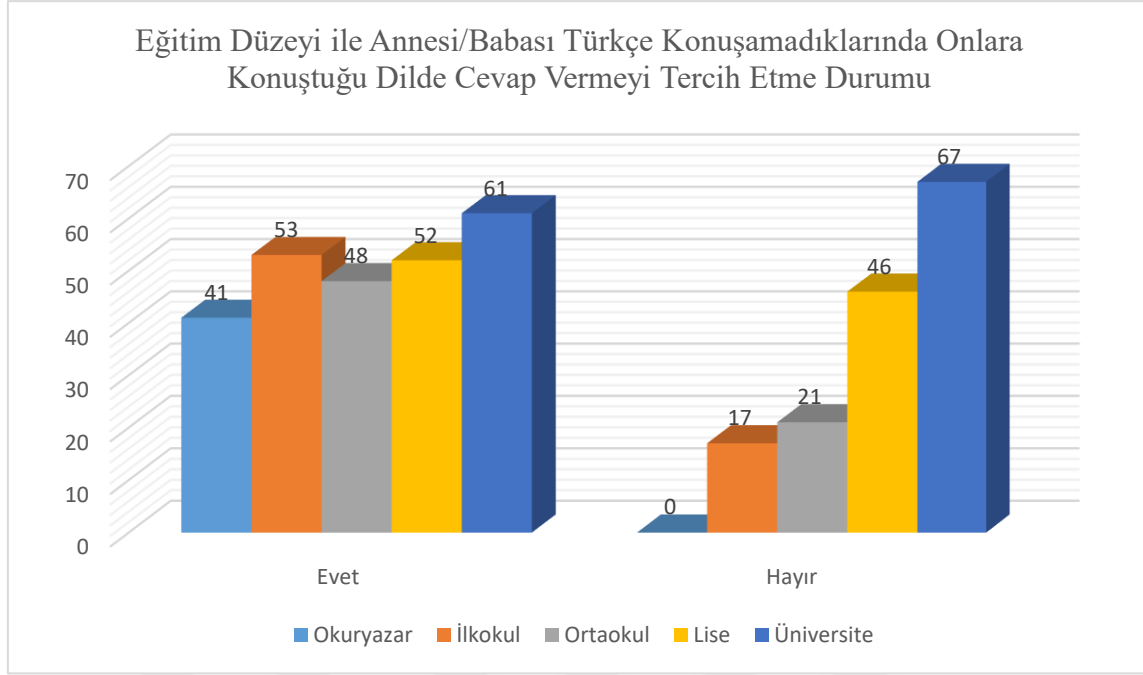
Şekil 51. Katılımcıların eğitim düzeyi ile bulundukları ortama göre iki dilden birini tercih etme durumu

Yukarıdaki grafiğe yansıtılan veriler, eğitim seviyesi yükseldikçe, ortama bağlı olarak bir dili diğerine tercih etme eğiliminin arttığını ve üniversite mezunlarının 94 ile en yüksek sayıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, sosyal normlara ilişkin farkındalığın artması, mesleki gereklilikler veya kişisel konfor seviyeleri gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanıyor olabilir. Öte yandan, her eğitim seviyesinde dil kullanımını ortama göre değiştirmeyen bireyler de bulunmaktadır. Bu bağlamdaki en düşük sayılar ilköğretim kategorisindedir, bununla birlikte üniversite seviyesinde de gözle görülür bir artış söz konusudur.

Yapılan analiz sonucunda, eğitim durumu ile katılımcıların annesi ya da babası Türkçe konuşmadıklarında onlara, Türkçe cevaplar vermeyi tercih etme durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p=0,000$ $p<0,05$). Tablodaki veriler genel olarak incelendiğinde eğitim düzeyi yüksek olanların, anne babalarının Türkçe konuşamamalarına rağmen onlara yine de Türkçe cevapların verilmesinin tercih edildiği görülmüştür. Eğitim durumu ile katılımcıların annesi ya da babası Türkçe konuşmadıklarında onlara, konuştuğu dilde cevaplar vermeyi tercih etme durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p=0,000$ $p<0,05$). İlkokul mezunu olan bireylerin %100'ü ailesi Türkçe konuşmadıklarında onlara Türkçe cevaplar vermek yerine konuştukları dilde cevaplar vermeyi tercih etmektedir. Üniversite mezunu bireyler, ebeveynleri Türkçe konuşmadıklarında onlara genellikle konuştukları dilde cevap vermeyip (%52,3) Türkçe cevaplar verdiklerini (%69,5) belirtmişlerdir. Bu durum, araştırmanın; “Eğitim durumu ile katılımcıların annesi ya da babası Türkçe konuşmadıklarında onlara, Türkçe cevaplar vermeyi tercih etme durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.” şeklindeki hipotezi doğrulamaktadır. Analizin grafiğe yansıtılmış şekli aşağıda verilmiştir:

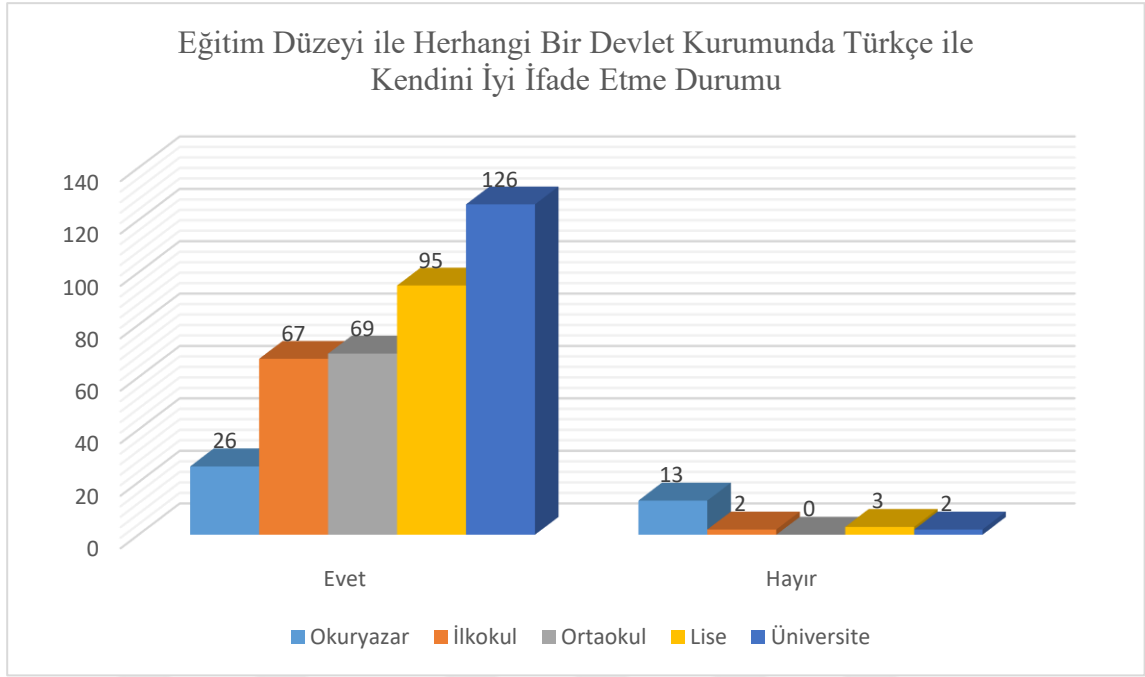
Şekil 52. Katılımcıların eğitim düzeyi ile annesi/babası Türkçe konuşmadıklarında onlara Türkçe cevap vermeyi tercih etme durumu

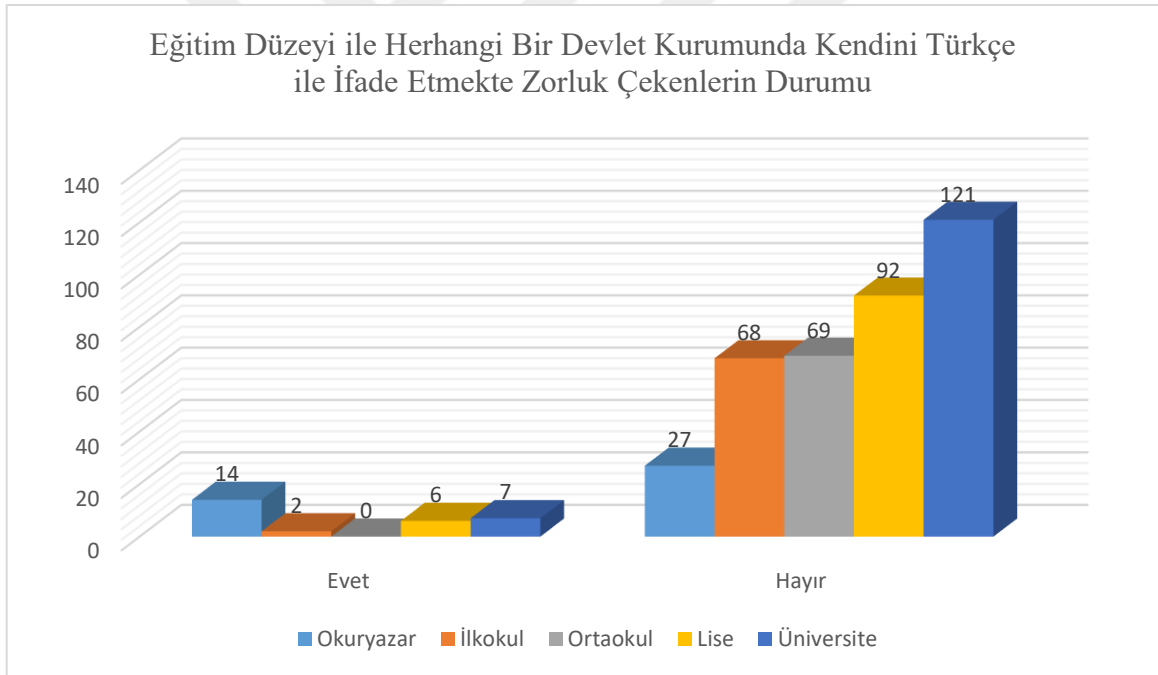
Şekil 53. Katılımcıların eğitim düzeyi ile annesi/babası Türkçe konuşamadıklarında onlara konuştuğu dilde cevap vermeyi tercih etme durumu

Elde edilen sonuçlar, eğitim seviyesi arttıkça, katılımcıların ebeveynleri Türkçe bilmediğinde onlarla kendi kullandıkları dilde konuşmayı tercih etme olasılığının da arttığını göstermektedir. Üniversite düzeyinde eğitim almış bireyler bu durumda yüksek oranda Türkçe cevap verme tercihini göstermektedir.

Yapılan analiz sonucunda, eğitim durumu ile katılımcıların herhangi bir devlet kurumuna gittiğinde Türkçe konuşarak kendini iyi ifade edebilme durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p=0,000$ $p<0,05$). Okuryazar olanların kendini iyi ifade etme durumları %63,4'lük bir oluştururken ilköğretim mezunu bireylerin %95,7'si, ortaokul mezunu bireylerin %100'ü, lise mezunu bireylerin %96,9'u ve lisans mezunu bireylerin %94,8'i kendini iyi ifade edebildiğini belirtmiştir. Ayrıca eğitim durumu ile katılımcıların herhangi bir devlet kurumuna gittiğinde Türkçe konuşarak kendini iyi ifade edebilme konusunda zorluk çekme durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p=0,000$ $p<0,05$). İlkokul mezunu bireylerin %2,9'u, lise mezunu bireylerin %3,1'i ve lisans mezunu bireylerin %1,6'sı kendini iyi ifade edebilme konusunda zorluk çektiğini belirtmiştir. Ortaokul mezunu olan 69 bireyin tamamı ise kendisini Türkçe ile ifade etmekte hiç zorluk yaşamadığını ifade etmiştir. Elde edilen bilgilerin grafiğe yansıtılmış şekilleri şöyle gösterilmiştir:

Şekil 54. Katılımcıların eğitim düzeyi ile herhangi bir devlet kurumunda Türkçe ile kendini iyi ifade etme durumu

Şekil 55. Katılımcıların eğitim düzeyi ile herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile ifade etmekte zorluk çekenlerin durumu

Yukarıdaki grafiklerden hareketle, üniversite mezunları arasında “hayır” cevabını verenlerin oranı diğer eğitim seviyesine sahip katılımcılara göre daha yüksek olup, bu durum ilginç bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Bu gruptaki katılımcıların devlet kurumlarındaki iletişim beklentilerinin yüksek olması kendilerini iyi ifade edemediklerini düşündürmektedir. Ancak genel olarak bakıldığında, eğitim seviyesi arttıkça kendini iyi ifade edebilme oranının da arttığı gözlemlenmektedir. Görüldüğü üzere, üniversite mezunları arasında kendilerini ifade etmekte zorlananların sayısı oldukça yüksektir. Bu durum, yüksek öğrenim seviyesine sahip bireylerin daha karmaşık düşünceleri ve fikirleri ifade etme

ihtiyacı hissetmelerinden kaynaklanmakta, bu da onların devlet kurumlarındaki iletişim sırasında daha fazla zorluk yaşamalarına yol açtığını düşündürmektedir.

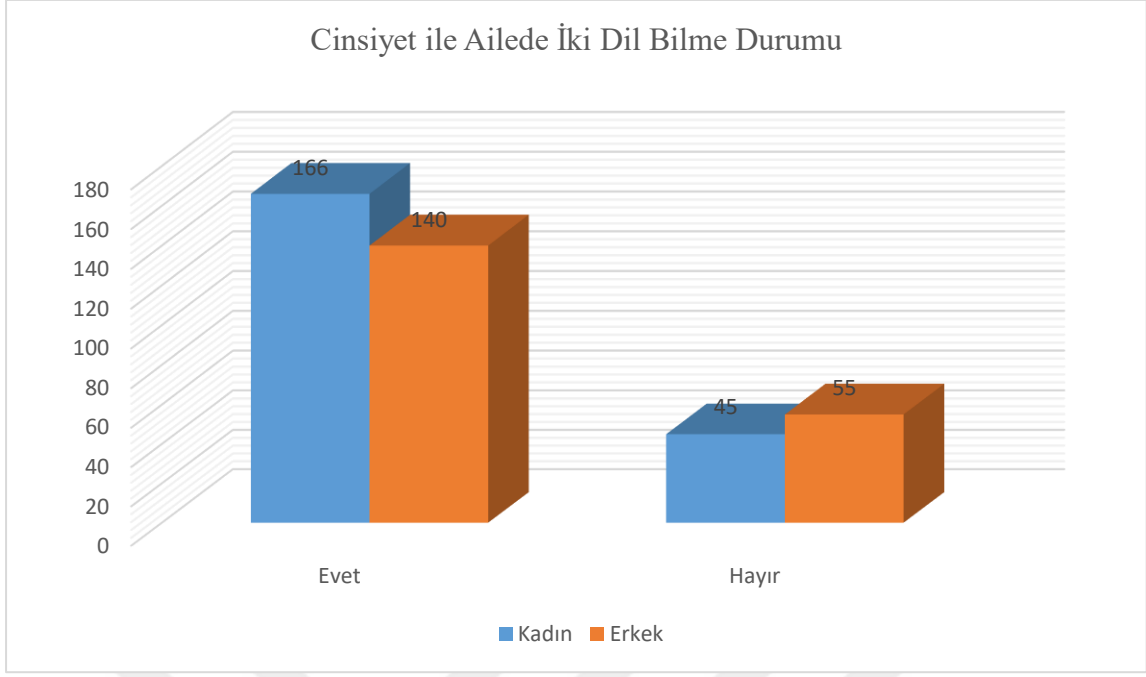
H3. Katılımcıların cinsiyet durumu ile bulundukları ortama göre iki dilden birini tercih etme durumu arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H4. Cinsiyet değişkeni ile herhangi bir devlet kurumuna (belediye, okul, hastane vb.) gittiklerinde Türkçe konuşarak kendilerini iyi ifade etme durumu arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H5. Cinsiyet durumu ile katılımcıların anne ya da babalarının Türkçe konuşmadıklarında onlara, konuştuğu dilde cevap vermeyi tercih etme durumu arasında anlamlı bir farklılık vardır.

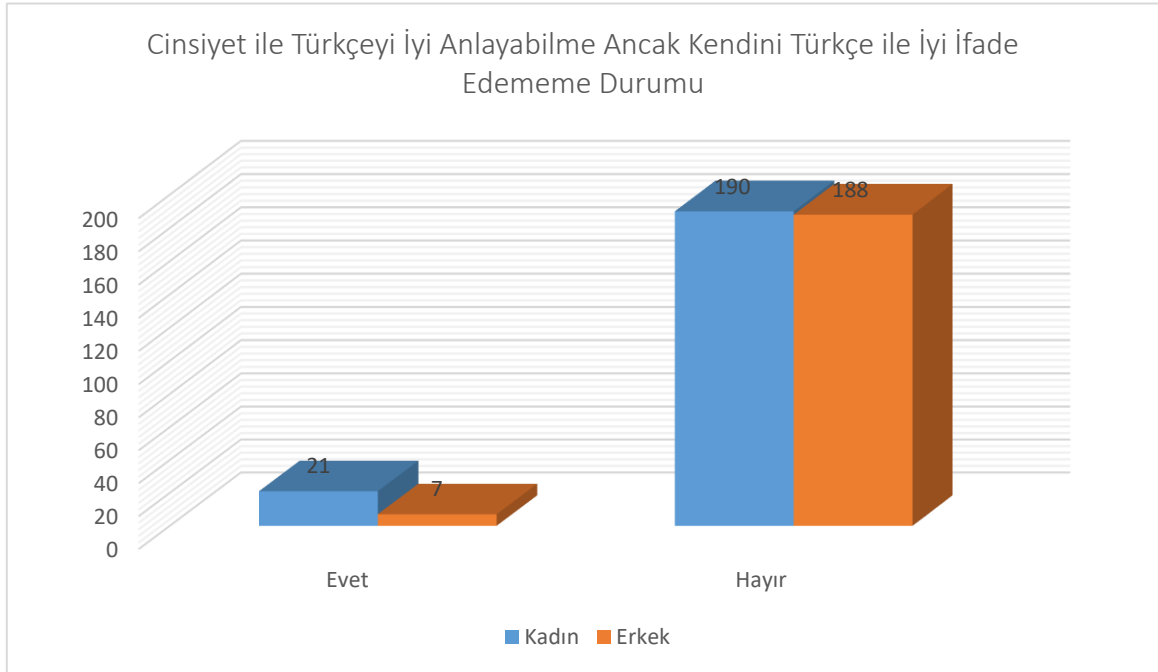
Tablo 49. Katılımcıların Cinsiyet Durumu İle Bulundukları Ortama Göre İki Dilden Birini Tercih Etme Durumu Arasındaki Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları

		Cinsiyet		Ki kare
		Kadın	Erkek	
		n (%)	n (%)	
Ailemde iki dil bilen var.	Evet	166 (78,7)	140 (71,8)	$X^2= 2,583$ df=1 p=0,108
	Hayır	45(21,3)	55 (28,2)	
Türkçeyi iyi anlayabilirim; ama kendimi iyi ifade edemem.	Evet	21(10,0)	7 (3,6)	$X^2= 6,390$ df=1 p=0,011
	Hayır	190 (90,0)	188(96,4)	
Hem Türkçe ile hem diğer dilim ile kendimi iyi ifade edebilirim.	Evet	14(70,6)	152 (77,9)	$X^2= 2,842$ df=1 p=0,092
	Hayır	62 (29,4)	43 (22,19)	
Bulduğum ortama göre iki dilden birini tercih ederim.	Evet	165 (78,2)	153 (78,5)	$X^2= 0,004$ df=1 p=0,949
	Hayır	46 (21,8)	42 (21,5)	
Annem/babam Türkçe konuşamadıklarında onlara, Türkçe cevaplar vermeyi tercih ederim.	Evet	132 (62,6)	108 (55,4)	$X^2= 2,158$ df=1 p=0,142
	Hayır	79 (37,4)	87 (44,6)	
Annem/babam Türkçe konuşamadıklarında onlara, konuştuğu dilde cevaplar vermeyi tercih ederim.	Evet	116 (55,0)	139 (71,3)	$X^2= 11,535$ df=1 p=0,001*
	Hayır	95 (45,0)	56 (28,7)	
Herhangi bir devlet kurumuna gittiğimde Türkçe konuşarak kendimi iyi şekilde ifade ederim. Kimsenin yardımına ihtiyaç duymam.	Evet	195 (92,4)	188 (96,4)	$X^2= 3,024$ df=1 p=0,082
	Hayır	16 (7,6)	7 (3,6)	
Herhangi bir devlet kurumuna gittiğimde kendimi Türkçe ile ifade etmekte zorluk çekerim. Aile fertlerinden yardım alırım.	Evet	19 (9,0)	10 (5,1)	$X^2= 2,296$ df=4 p=0,130
	Hayır	192 (91,0)	185 (94,9)	

Şekil 56. Katılımcıların cinsiyeti ile ailede iki dil bilme durumu

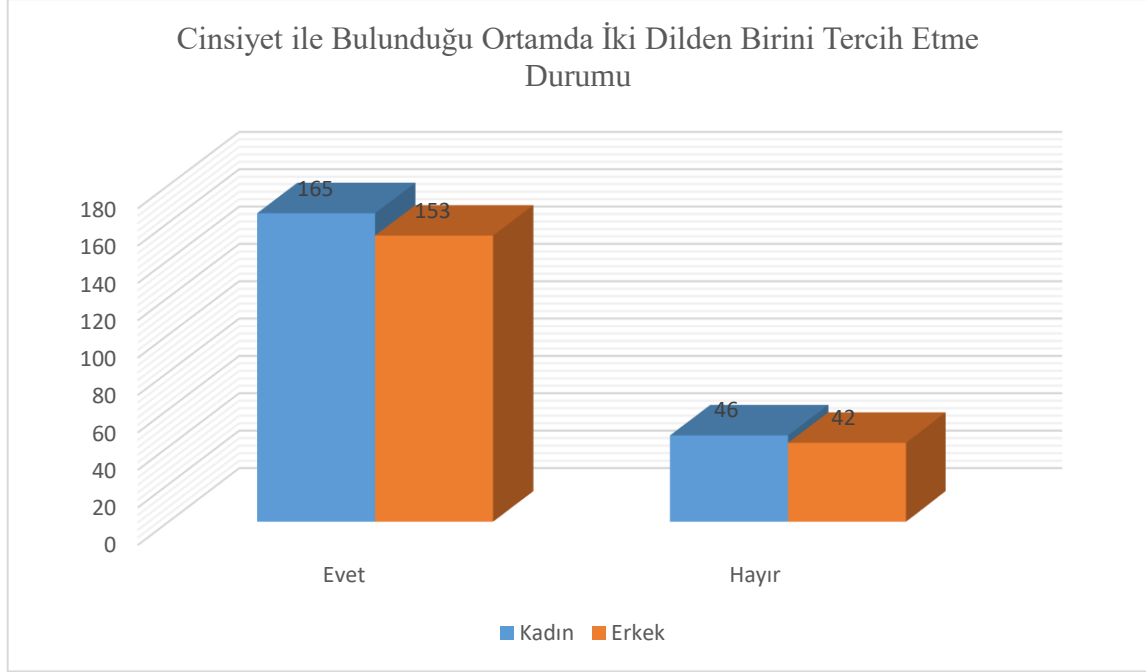
Katılımcıların cinsiyet durumu ile ailesinde iki dil bilen birinin varlığı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($p=0,108 > 0,05$) yapılan analiz sonucunda doğrulanmıştır. Ailesinde iki dil bilen kadınların oranı %78,7 iken ailesinde iki dil bilen erkeklerin oranı %71,8 olarak hesaplanmıştır. Bu veriler, örneklemdaki kadınların iki dilli olma ihtimalinin erkeklerden biraz daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Şekil 57. Katılımcıların cinsiyeti ile Türkçeyi iyi anlayabilme ancak kendini Türkçe ile iyi ifade edememe durumu

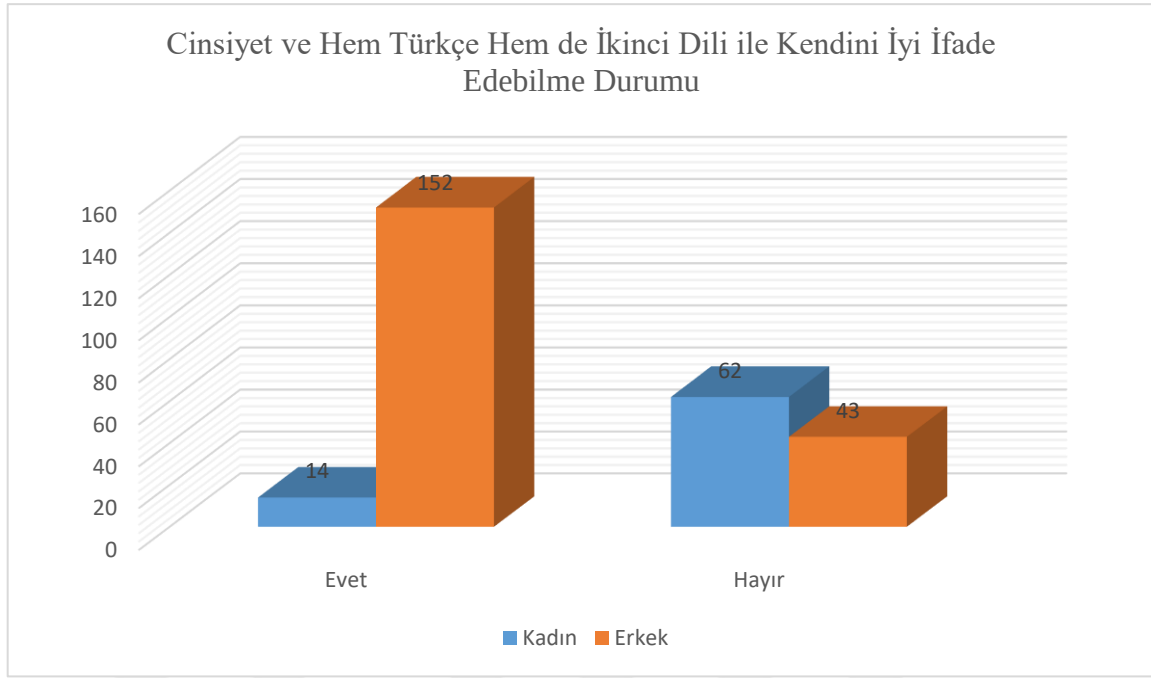
Katılımcıların cinsiyet durumu ile Türkçeyi iyi anlayabilmesi ancak kendini Türkçe ile iyi ifade edememesi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,011 < 0,05$) yapılan analiz sonucunda doğrulanmıştır. Türkçeyi iyi anlayabilen ve kendini Türkçe ile iyi ifade edebilen kadınların oranı %10

iken erkeklerin oranı %3,6 olarak hesaplanmıştır. Bu veriler, örneklemdaki hem kadınların hem de erkeklerin önemli bir çoğunluğunun, Türkçeyi iyi anlıyor olsalar bile, kendilerini Türkçe ile ifade etmekte zorluk yaşamadıklarını göstermektedir. Ayrıca, kendini ifade etmekte zorlandığını belirten kadın sayısının erkek sayısından daha fazla olduğu görülmektedir.

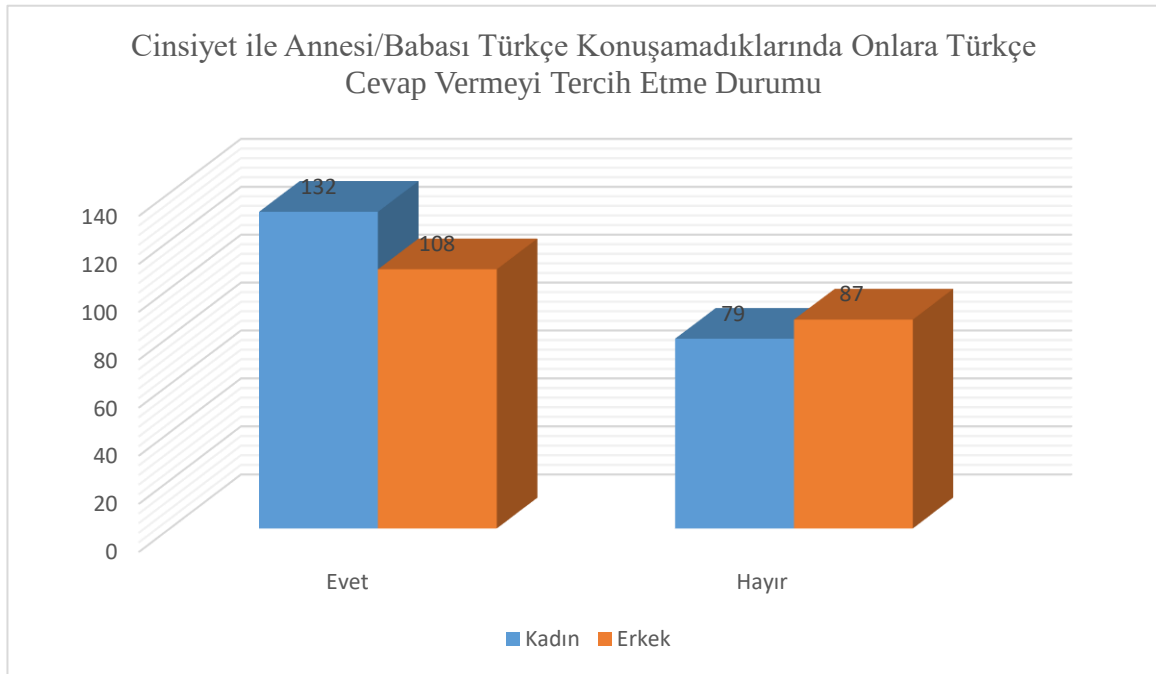
Şekil 58. Katılımcıların cinsiyeti ile hem Türkçe hem de ikinci dili ile kendini iyi ifade edebilme durumu

Katılımcıların cinsiyet durumu ile hem Türkçeyi hem de ikinci dilini kullanıp kendini iyi ifade edebilme durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($p=0,092 > 0,05$) yapılan analiz sonucunda doğrulanmıştır. Bu veriler, kadınlara kıyasla erkeklerin önemli bir kısmının hem Türkçe ile hem de ikinci bir dilde kendilerini ifade etme becerilerine güvendiklerini göstermektedir. Buna karşılık, erkeklere kıyasla daha fazla sayıda kadın her iki dilde de kendini iyi ifade edemediğini düşünmektedir.

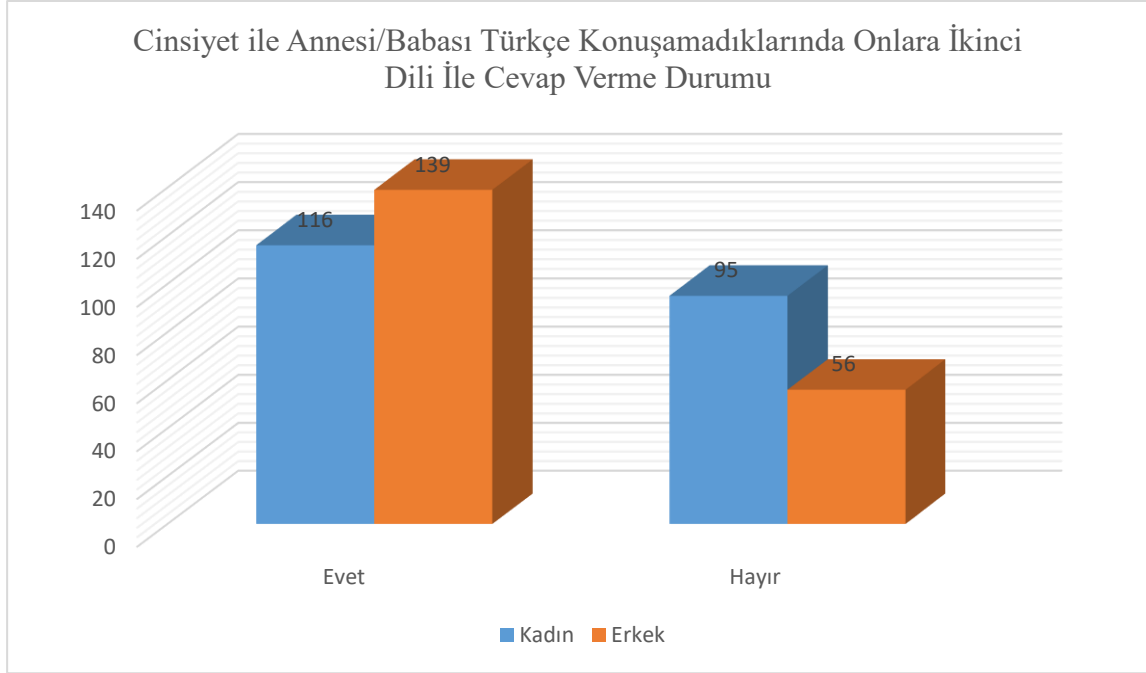
Şekil 59. Katılımcıların cinsiyeti ile bulunduğu ortamda iki dilden birini tercih etme durumu

Katılımcıların cinsiyet durumu ile bulundukları ortama göre iki dilden birini tercih etme durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($p=0,949 > 0,05$) yapılan analiz sonucunda doğrulanmıştır. Bu veriler, bu örneklemdaki hem kadınların hem de erkeklerin iki dilli olduklarında herhangi bir dili tercih etme eğiliminde olduklarını, kadınların iki dilden birini tercih etme eğiliminin biraz daha yüksek olduğunu göstermektedir.

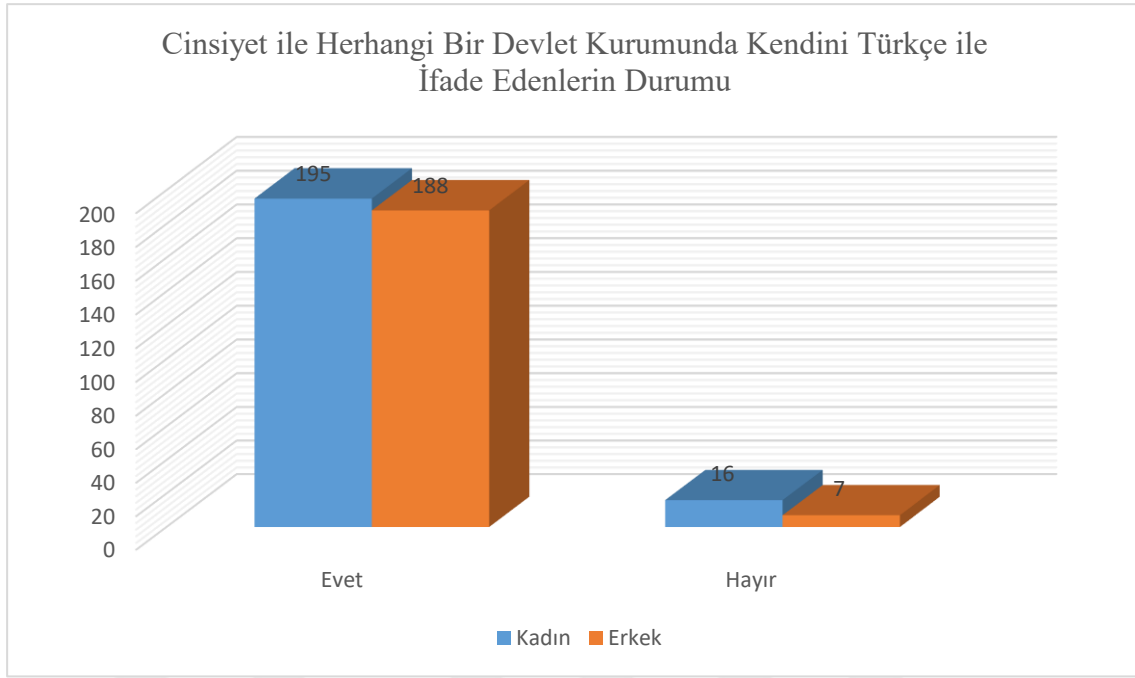
Şekil 60. Katılımcıların cinsiyeti ile annesi/babası Türkçe konuşmadıklarında onlara Türkçe cevap vermeyi tercih etme durumu

Katılımcıların cinsiyet durumu ile annesi ve babası Türkçe konuşamadıklarında onlara Türkçe cevaplar vermeyi tercih etme durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($p=0,142 > 0,05$) yapılan analiz sonucunda doğrulanmıştır. Anlamlı ilişki olmamasına rağmen istatistiksel verilere göre dil bilmeyen ebeveynlerine Türkçe cevap vermeyi tercih eden kadınların sayısı erkeklerden daha fazladır. Buna karşın ebeveynlerine Türkçe cevap vermeyi tercih etmeyen erkeklerin sayısının kadınlardan biraz daha fazla olduğu görülmektedir.

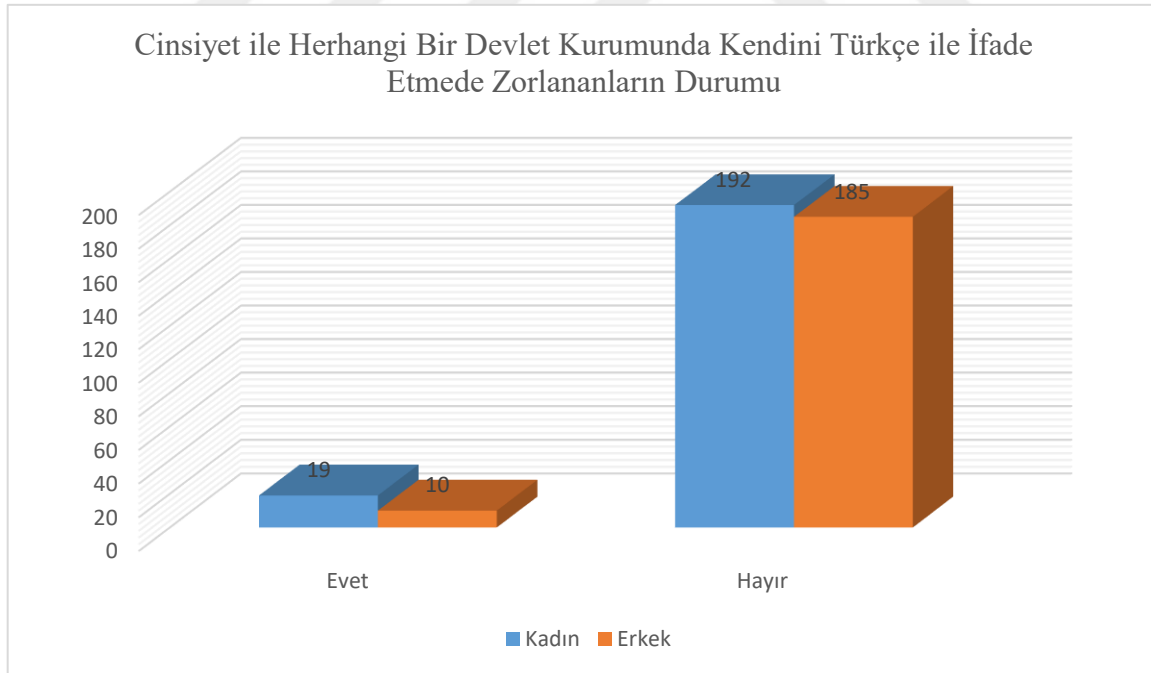
Şekil 61. Katılımcıların cinsiyeti ile annesi/babası Türkçe konuşamadıklarında onlara ikincin dili ile cevap verme durumu

Katılımcıların cinsiyet durumu ile anne veya babası Türkçe konuşamadıklarında onlara konuştuğu dilde cevap vermeyi tercih etme durumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,001 > 0,05$) yapılan analiz sonucunda doğrulanmıştır. Anne veya babanın Türkçe konuşamadıklarında onlara konuştuğu dilde cevap vermeyi tercih eden kadınların oranı %55 iken erkeklerde bu oran %71,3 olarak hesaplanmıştır. Bu veriler, Türkçe konuşamayan ebeveynlerine ikinci bir dilde yanıt vermeyi tercih eden erkeklerin sayısının kadınlardan daha fazla olduğunu göstermektedir.

Şekil 62. Katılımcıların cinsiyeti ile herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile ifade edenlerin durumu

Katılımcıların cinsiyet durumu ile herhangi bir devlet kurumuna gittiğinde Türkçe olarak kendini ifade edebilme arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($p=0,082 > 0,05$) yapılan analiz sonucunda doğrulanmıştır.

Şekil 63. Katılımcıların cinsiyeti ile herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile ifade etmede zorlananların durumu

Katılımcıların cinsiyet durumu ile herhangi bir devlet kurumuna gittiğinde Türkçe olarak kendini ifade etmede zorluk yaşama durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($p=0,130 < 0,05$) yapılan analiz sonucunda doğrulanmıştır.

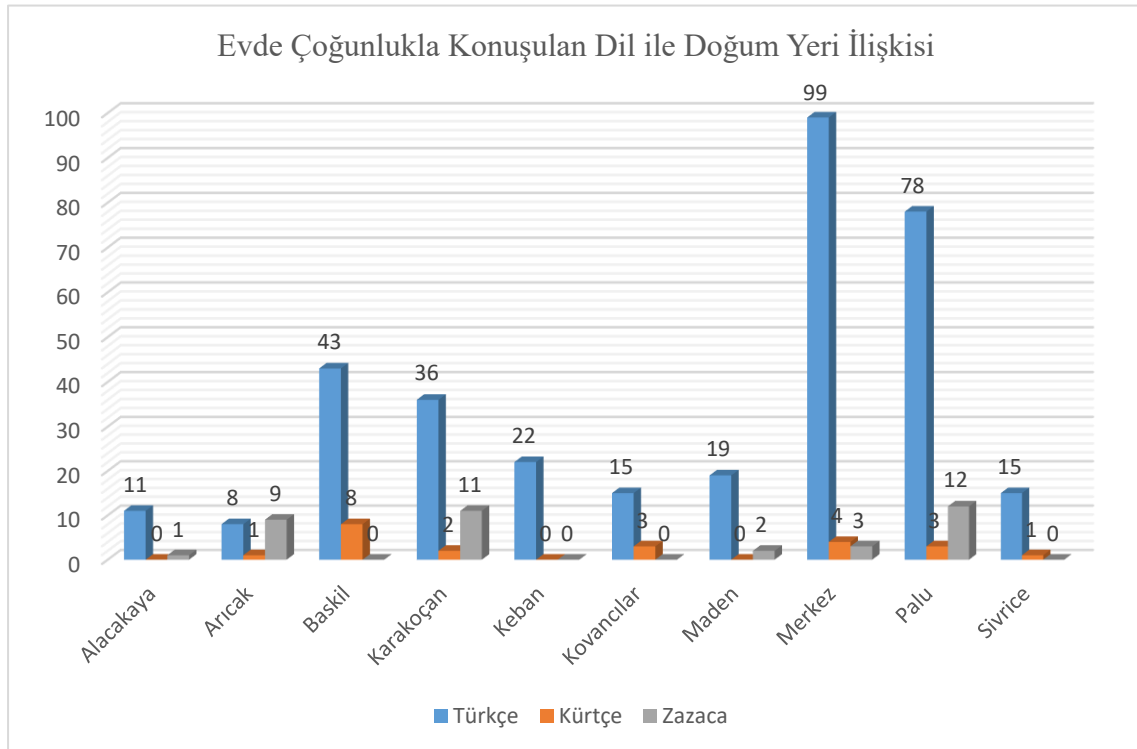
Ayrıca iki dilden birini tercih edip kullanma ile ilgili cinsiyet değişkeninin önemli bir faktör olmadığı tespit edilmiştir.

H6. Doğum yeri ile evde çoğunlukla konuşulan dil arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H7. Etnik kökenle evde çoğunlukla kullanılan dil arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 50. Katılımcıların Evde Çoğunlukla Konuşulan Dil ile Doğum Yeri ve Etnik Köken İlişkisine Ait Durumu Gösteren Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları

		Evde Çoğunlukla Konuşulan Dil			Ki kare
		Türkçe n (%)	Kürtçe n (%)	Zazaca n (%)	
Doğum yeri	Alacakaya	11 (3,2)	0	1(2,6)	X ² = 35,350 df=4 p=0,000
	Arıcak	8 (2,3)	1 (4,5)	9 (23,7)	
	Baskil	43 (12,4)	8 (36,4)	0	
	Karakoçan	36 (10,4)	2 (9,1)	11(28,9)	
	Keban	22 (6,4)	0	0	
	Kovancılar	15(4,3)	3 (13,6)	0	
	Maden	19 (5,5)	0	2 (5,3)	
	Merkez	99(28,6)	4 (18,2)	3 (7,9)	
	Palu	78(22,5)	3 (13,6)	12 (31,6)	
	Sivrice	15(4,3)	1 (4,5)	0	
Etnik köken	Türk	66 (19,1)	1 (4,5)	0	X ² = 69,795 df=4 p=0,000
	Kürt	129 (37,3)	21(95,5)	2(5,3)	
	Zaza	151(43,6)	0	36(94,7)	

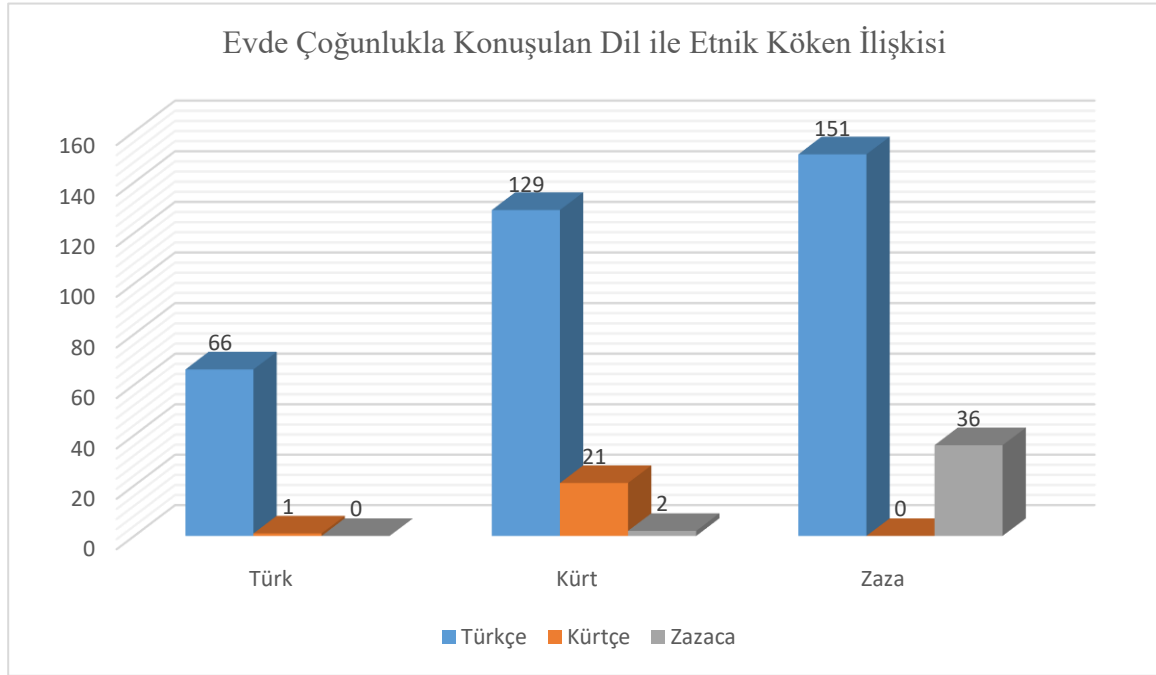

Şekil 64. Katılımcıların evde çoğunlukla konuştukları dil ile doğum yeri ilişkisi

Katılımcıların ev içinde çoğunlukla konuştuğu dil ile doğum yeri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,000 < 0,05$) yapılan analiz sonucunda doğrulanmıştır. Bireylerin doğduğu yerler ile ev içinde konuştuğu dil arasındaki ilişkide bireyin doğum yerinde çoğunlukla konuşulan dilin hâkim olmasından dolayı öğrenme gerçekleştiği görülmektedir. Evde Zazaca konuşulan bireylerin doğum yerlerinin %31,6'sının Palu, %23,72'sinin Arıcak, %28,9'unun ise Karakoçan olduğu görülürken; Kürtçe konuşanların %36,4'ü Baskil, Türkçe konuşanların ise genellikle her ilçede olduğu görülmektedir.

“Merkez”den elde edilen veriler, 99 kişi ile en yüksek Türkçe konuşan sayısı ve 78 kişi ile önemli sayıda Kürtçe konuşan sayısı ile öne çıkmaktadır. Bu durum da bu bölgede hem Türkçe hem de Kürtçenin evde yaygın olarak konuşulduğunu göstermektedir. Bu veriler, ankete katılan nüfus içinde doğum yerlerine bağlı olarak dilsel çeşitliliği ve dil tercihlerini göstermektedir. Yukarıda verilen bilgilerin haritaya yansıtılmış şekli şöyledir:

Şekil 65. Katılımcıların evde çoğunlukla konuştukları dil ile etnik köken ilişkisi

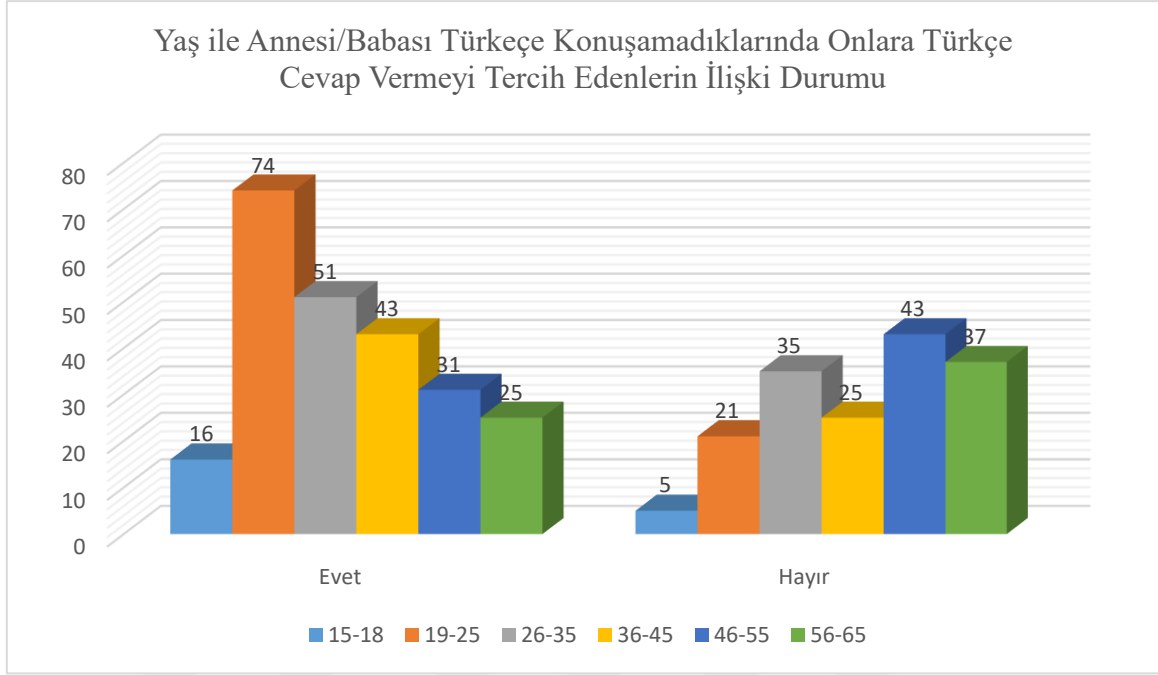
Katılımcıların ev içinde çoğunlukla konuştukları dil ile etnik köken arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,000 < 0,05$) yapılan analiz sonucunda doğrulanmıştır. Evde Türkçe konuşanların etnik bakımdan %19,1'i Türk, %37,3'ü Kürt, %43,6'sı Zaza olarak kendini ifade etmiştir. Evde Kürtçe konuşanların %4,5'i Türk, %95,5'i Kürt'tür. Evde Zazaca konuşanların ise %5,3'ü Kürt, %94,7'si Zazadır. Türk etnik kökenli bireylerin 66'sı evde Türkçe konuşurken, 1'i Kürtçe konuşmakta ve hiçbiri Zazaca konuşmamaktadır. Kürt etnik kökenli bireyler arasında 129 kişi evde Türkçe, 21 kişi Kürtçe ve 2 kişi Zazaca konuşmaktadır. Zaza etnik kökenli bireyler arasında 151 kişi evde Türkçe, 36 kişi Zazaca konuşurken Kürtçe konuşan birey bulunmamaktadır. Bu durum Türkçenin her üç etnik grupta da evde konuşulan baskın dil olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, evde kendi etnik dillerini konuşan önemli sayıda Kürt ve Zaza kökenli birey de bulunmaktadır. Grafik, etnik köken ile evde konuşulan dil arasında güçlü bir korelasyon olduğunu göstermektedir; kayda değer sayıda Kürt ve Zaza evde Türkçe de konuşmaktadır. Yukarıdaki veriler iki dilli ev ve aile ortamını göstermesi bakımından önemlidir.

Tablo 51. Katılımcıların Yaş Durumu ile Annesi/Babası Türkçe Konuşamadıklarında Onlara Cevap Vermeyi Tercih Ettikleri Dil Durumu ve Türkçeyi İyi Anlayabilen Ancak İyi İfade Edemeyenlerin İlişkisine Dair Durumu Gösteren Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları

		Yaş						Ki kare
		15-18	19-25	26-35	36-45	46-55	56-65	
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	
Annem/babam Türkçe konuşamadıklarında onlara, Türkçe cevaplar vermeyi tercih ederim.	Evet	16(76,2)	74(77,9)	51(59,3)	43(63,2)	31(41,9)	25(40,3)	$X^2=35,016$ df=5 p=0,000
	Hayır	5(23,8)	21(22,1)	35(40,7)	25(36,8)	43(58,1)	37(59,7)	
Annem/babam Türkçe konuşamadıklarında onlara, konuştuğu dilde cevaplar vermeyi tercih ederim	Evet	10(47,6)	41(43,2)	55(64,0)	46(67,6)	52(70,3)	51(82,3)	$X^2=30,312$ df=5 p=0,000
	Hayır	11(52,4)	54(56,8)	31(36,0)	22(32,4)	22(29,7)	11(17,7)	
Türkçeyi iyi anlayabilirim; ama kendimi iyi ifade edemem	Evet	0	5 (5,3)	2 (2,3)	1(1,5)	9(12,2)	11(17,7)	$X^2=19,150$ df=5 p=0,001
	Hayır	21(100,0)	90(94,7)	84(97,7)	67(98,5)	65(87,8)	51(82,3)	

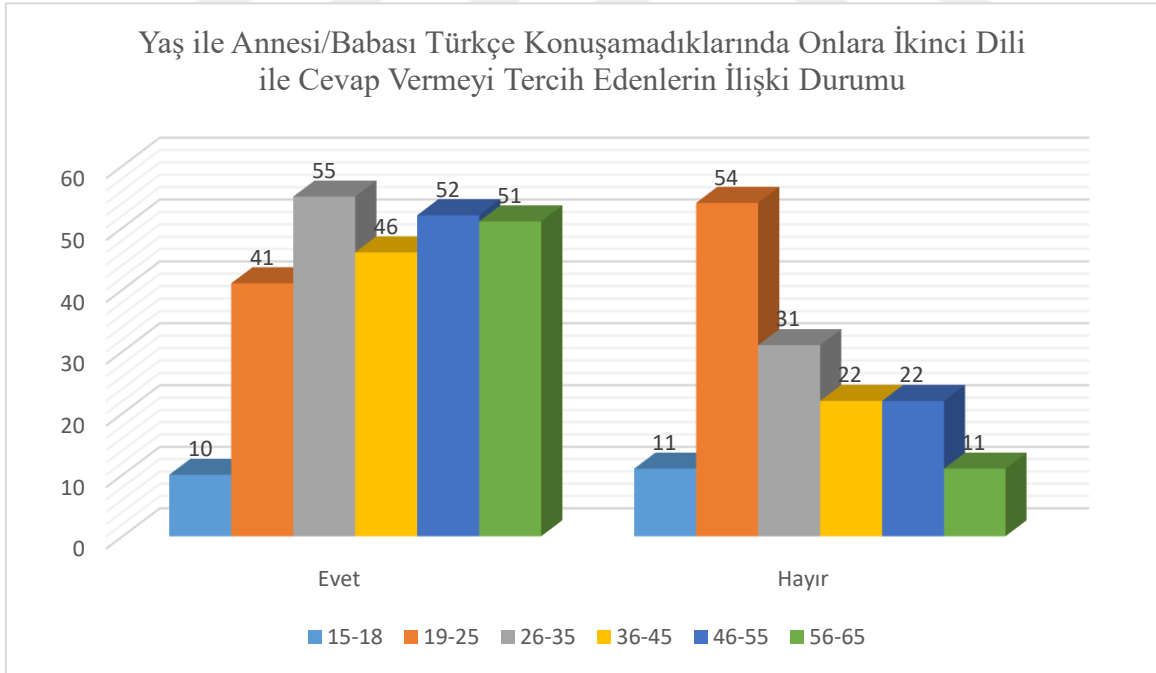
H8. Yaş durumu ile katılımcıların anne ya da babalarının Türkçe konuşmadıklarında onlara, konuştuğu dilde cevap vermeyi tercih etme durumu arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Katılımcıların annesi ya da babası Türkçe konuşamadıklarında onlara Türkçe cevaplar vermeyi tercih etme durumu ile bireyin yaşı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,000<0,05$) tespit edilmiştir. 15-18 yaş aralığındaki bireylerin %76,2'si, 18-25 yaş aralığındaki bireylerin %77,9'u, 26-35 yaş aralığındaki bireylerin %59,3'ü, 36-45 yaş aralığındaki bireylerin % 63,2'si, 46-55 yaş aralığındaki bireylerin %41,9'u ve 56-65 yaş aralığındaki bireylerin %40,3'ü annesi ya da babası Türkçe konuşamadıklarında onlara Türkçe cevaplar vermeyi tercih ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca katılımcıların anne ya da babası Türkçe konuşamadıklarında onlara konuştuğu dilde cevaplar vermeyi tercih etme durumu ile bireyin yaşı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,000<0,05$) tespit edilmiştir. 15-18 yaş aralığındaki bireylerin %47,6'sı, 18-25 yaş aralığındaki bireylerin %43,2'si, 26-35 yaş aralığındaki bireylerin %64'ü, 36-45 yaş aralığındaki bireylerin %67,6'sı, 46-55 yaş aralığındaki bireylerin %70,3'ü ve 56-65 yaş aralığındaki bireylerin %82,3'ü annesi ya da babası Türkçe konuşamadıklarında onlara konuştukları dilde cevaplar vermeyi tercih ettiğini ifade etmiştir. Bu bilgilerin ve verilerin yansıtıldığı grafik aşağıda verilmiştir:

Şekil 66. Katılımcıların yaşı ile annesi/babası Türkçe konuşamadıklarında onlara Türkçe cevap vermeyi tercih edenlerin ilişki durumu

H9. Yaş durumu, katılımcıların annesi ya da babası Türkçe konuşmadıklarında onlara, Türkçe cevaplar vermeyi tercih etme durumu üzerinde olumlu yönde bir etkiye sahiptir.

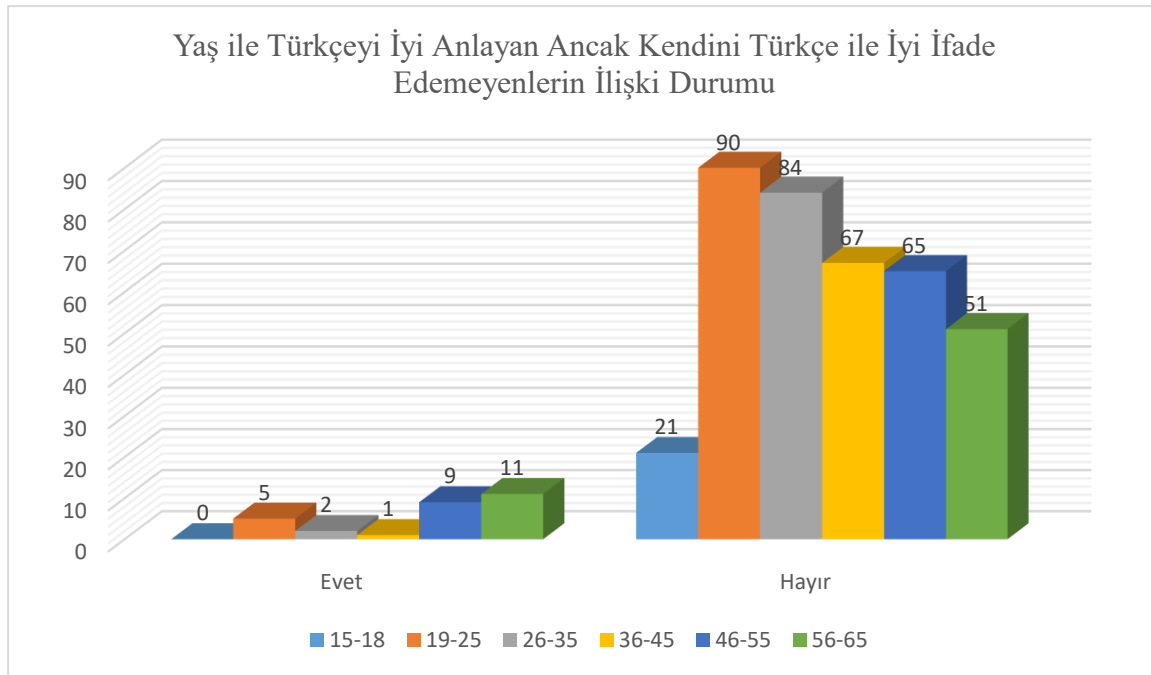
Şekil 67. Katılımcıların yaşı ile annesi/babası Türkçe konuşamadıklarında onlara ikinci dili ile cevap vermeyi tercih edenlerin ilişki durumu

Yukarıdaki grafikler, Türkçe bilmeyen ebeveynlerle iletişim kurarken dil kullanımı tercihlerinin yaş gruplarına göre ilişkilerini göstermektedir. Buna göre ebeveynlere Türkçe cevap verme tercihi yaş aralıklarına göre değişmektedir. 19-25 ve 26-35 yaş gruplarında ebeveynlerine Türkçe ile cevap verme tercihinin belirgin olduğunu söylemek mümkündür. İkinci bir dilde cevap vermeyi tercih edenlerin en

yüksek olduğu yaş gruplarının 36-45 ve 46-55 yaş aralıkları olduğu görülmektedir. 15-18 yaş grubunda da ikinci bir dil kullanmamayı tercih edenlerin sayısı oldukça yüksektir ve bu yaş grubu “hayır” cevabı için tüm yaş grupları arasında en yüksek orana sahiptir.

H10. Yaş durumu, katılımcıların Türkçeyi iyi anlayıp ancak kendini Türkçe ile yeterince ifade edememe durumu üzerinde de bir etkiye sahiptir.

Katılımcıların Türkçeyi iyi anlayabilip kendini Türkçeyle ifade edememe durumu ile bireyin yaşı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,000 < 0,05$) tespit edilmiştir. 18-25 yaş aralığındaki bireylerin %5,3’ü, 26-35 yaş aralığındaki bireylerin %2,3’ü, 36-45 yaş aralığındaki bireylerin %1,5’i, 46-55 yaş aralığındaki bireylerin %12,2’si ve 56-65 yaş aralığındaki bireylerin %17,7’si Türkçeyi iyi anladığını ancak kendisini Türkçe ile iyi ifade edemediğini belirtmiştir. Elde edilen verilerin grafiğe dönüştürülmüş şekli şöyledir:

Şekil 68. Katılımcıların yaşı ile Türkçeyi iyi anlayan ancak kendini Türkçe ile iyi ifade edemeyenlerin ilişki durumu

Yukarıdaki grafik, tüm yaş gruplarındaki bireylerin çoğunluğunun Türkçeyi iyi anlayabildiklerini ve kendilerini bu dilde yeterince ifade edebildiklerini düşündüklerini göstermektedir. Daha büyük yaş gruplarında (46-55 ve 56-65) Türkçeyi anlamalarına rağmen kendilerini iyi ifade edemediklerini düşünenlerin sayısı biraz daha yüksektir. 19-25 ve 26-35 yaş grupları, kendilerini Türkçe ile ifade etmekte zorluk yaşamayan en fazla sayıda bireye sahiptir.

H9. Katılımcıların ana dili ile kendini ne hissettikleri durumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H10. Katılımcıların şu anda yaşadığı yer ile kendilerini ne hissettikleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

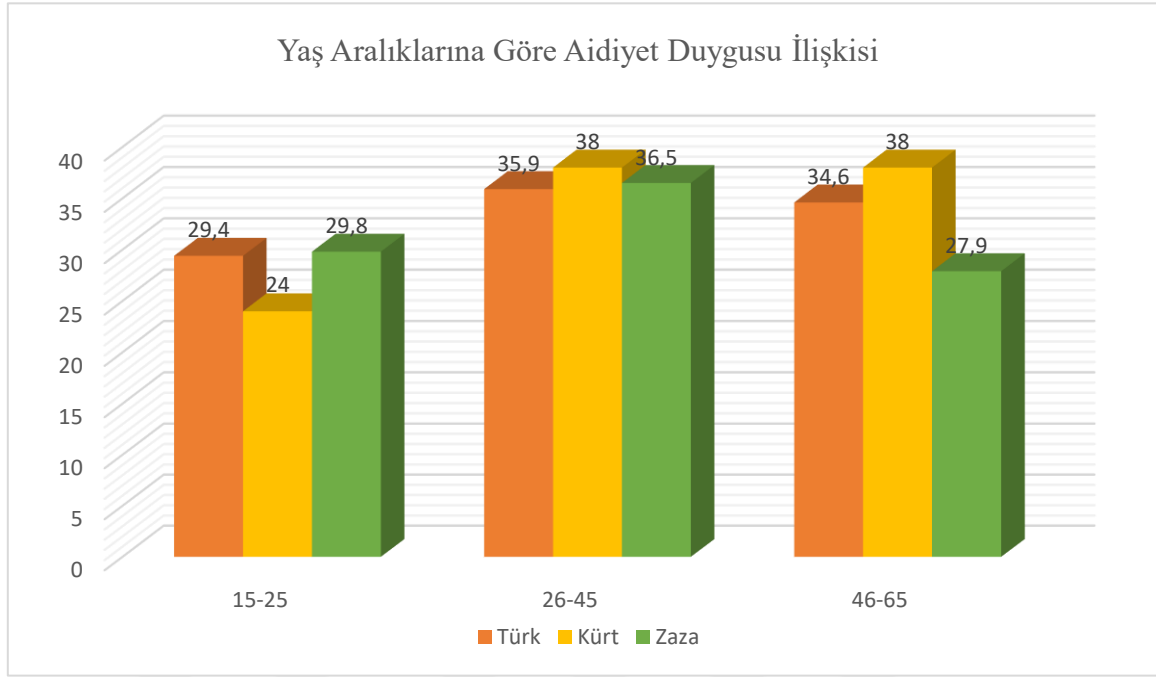
H11. Yaş durumu, kendilerini ne hissettikleri durumu üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

Tablo 52. Katılımcıların Aidiyet Algısı ile Yaş, Etnik Köken, Ana Dili ve Yaşadığı Yer Durumları Arasındaki Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları

		Kendinizi ne hissedersiniz			Ki kare
		Türk	Kürt	Zaza	
		n (%)	n (%)	n (%)	
Yaş	15-18	10 (4,3)	6 (8,5)	5 (4,8)	X ² = 14,136 df=10 p=0,167
	18-25	58 (25,1)	11 (15,5)	26 (25,0)	
	26-35	41 (17,7)	13 (18,3)	32 (25,0)	
	36-45	42 (18,2)	14 (19,7)	12 (11,5)	
	46-55	44 (19,0)	14 (19,7)	16 (15,4)	
	56-65	36 (15,6)	13 (18,3)	13 (12,5)	
Etnik köken	Türk	63(27,3)	3(4,2)	1(1,0)	X ² = 224,108 df=4 p=0,000
	Kürt	82(35,5)	67(94,4)	3(2,2)	
	Zaza	86(37,2)	1(1,4)	100(96,2)	
Ana diliniz	Türkçe	152(65,8)	27(38,0)	15(14,4)	X ² = 69,795 df=4 p=0,000
	Kürtçe	32(13,9)	44(62,0)	1(1,0)	
	Zazaca	47(20,3)	0	88(84,6)	
Şu anda yaşadığınız yer	Alacakaya	1 (0,4)	0	3(2,9)	X ² = 69,795 df=4 p=0,000
	Arıcak	2(0,9)	0	7(6,7)	
	Baskil	7 (3,0)	3 (4,2)	0	
	Karakoçan	16 (6,9)	3 (4,2)	4(3,8)	
	Keban	5 (2,2)	4 (5,6)	0	
	Kovancılar	10 (4,3)	8 (11,3)	8 (7,7)	
	Maden	5 (2,2)	0	4 (3,8)	
	Elazığ Merkez	176 (76,2)	51 (71,8)	64 (61,5)	
	Palu	3 (1,3)	1 (1,4)	14 (13,5)	
	Sivrice	6 (2,6)	1 (1,4)	0	

Katılımcıların yaşı ile kendini hangi etnik kökenden hissettiği arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($p=0,167 > 0,05$) tespit edilmiştir. Ancak kendini Türk hissedenlerin %25,1'i 18-25 yaş aralığında iken kendini Kürt hissedenlerin %19,7'si 36-45, %19,7'si 46-55 yaş aralığındadır. Kendini Zaza hissedenlerin ise %25'i 18-25, %25'i 26-35 yaş aralığındadır.

15-25 yaş aralığındaki bireyler ile 26-45 yaş aralığındaki bireylerin kendini Türk hissetme oranı ile Zaza hissetme oranlarının birbirine oldukça yakın olduğu tespit edilmiştir. 46-65 yaş aralığındaki bireylerin ise kendini Kürt hissetme oranının Türk veya Zaza hissedenlere kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür.

Şekil 69. Katılımcıların yaş aralıklarına göre aidiyet duygusu ilişkisi

Kendini Türk olarak hissedenlerin %35,5'i etnik olarak Kürt; %37,2'si ise Zaza'dır. Başka bir deyişle, etnik kökeni Kürt olanların yaklaşık %54'ü; etnik kökeni Zaza olanların ise yaklaşık %46'sı kendini Türk hissetmektedir.

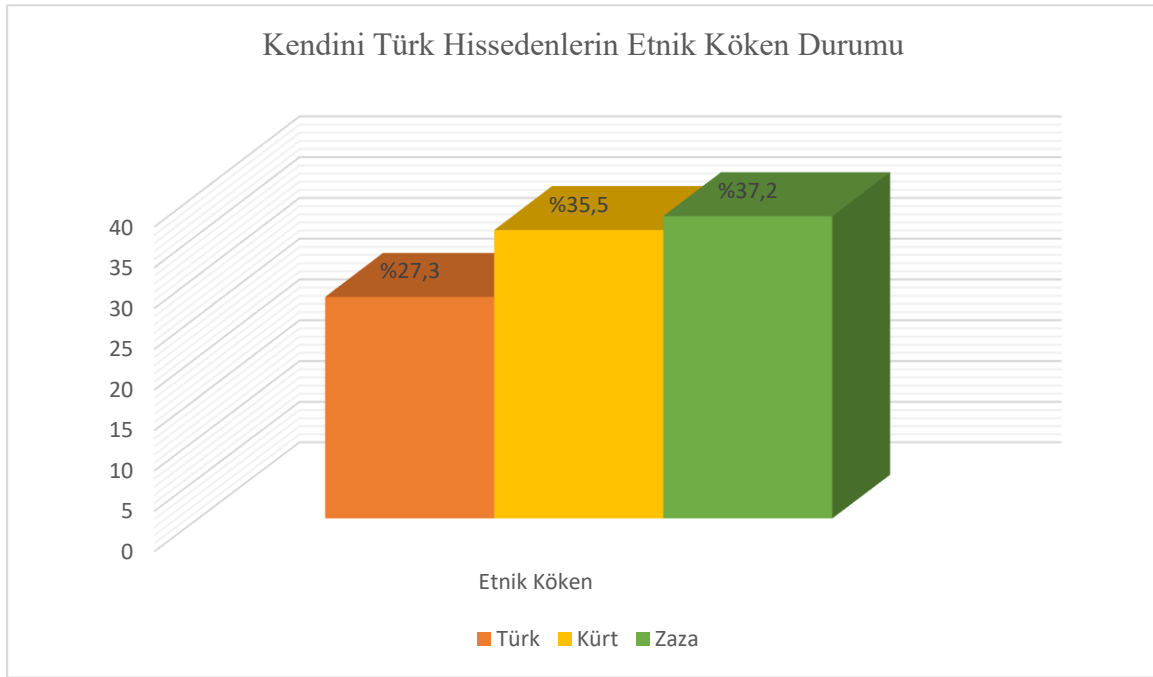
Kendini Kürt hissedenlerin ise %94,4'ü etnik köken olarak Kürt, kendini Zaza olarak hissedenlerin ise %96,2'si etnik kökeni Zaza'dır. Katılımcıların belirttikleri etnik köken ile hissettikleri aidiyet duygularının belirgin farklılıklara sahip olmadığı sonucuna varılmıştır.

Veriler şunları göstermektedir:

Tüm yaş gruplarında, kendini Kürt olarak tanımlayan bireyler en yüksek aidiyet duygusuna sahiptir ve bu oran hem 26-45 hem de 46-65 yaş gruplarında %38 ile en yüksek orana sahiptir. Kendini Türk olarak tanımlayan bireylerin aidiyet duygusu 15-25 yaş grubundan 26-45 yaş grubuna doğru artmakta, 46-65 yaş grubunda ise hafifçe azalmaktadır. Kendini Zaza olarak tanımlayanlar için aidiyet duygusu en genç yaş grubunda en düşük seviyededir. Bu oran 26-45 yaş grubunda yükselmiş, 46-65 yaş grubunda ise düşmüştür. Veriler yaş grupları arasında tutarlı bir eğilim göstermemektedir. Bu durum yaşın etnik kimlik duygusunu fazla etkilemediğini düşündürmektedir.

Bu grafik, yaş ve etnik kimliğin bir topluluk veya ulus içindeki aidiyet duygusunu nasıl etkileyebileceğine dair fikir vermektedir. Ulaşılan bu sonuç aidiyet duygusunun değişebilirliğini, bu değişebilirlikte farklı yaş grupları ve farklı etnik kimliklerin etkili olduğuna işaret etmektedir.

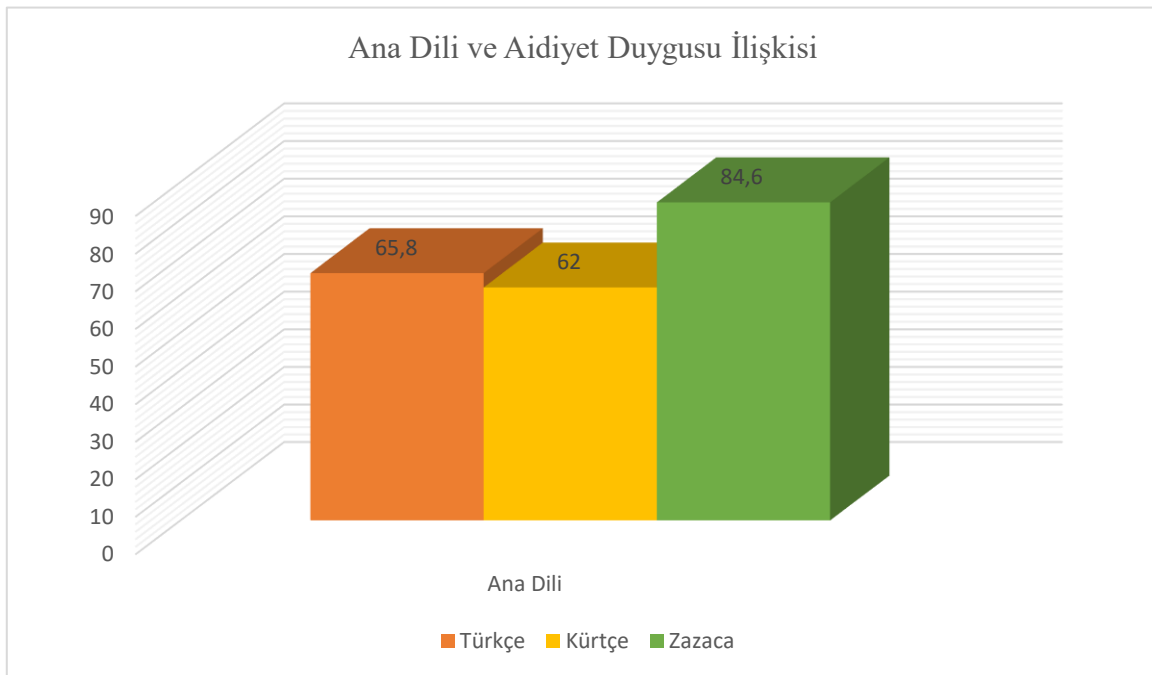
Katılımcıların etnik kökeni ile kendini hangi etnik kökenden hissettiği arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,000<0,05$) istatistiksel olarak tespit edilmiştir. Elde edilen verilerin grafiği aşağıdaki gibidir:

Şekil 70. Katılımcılardan kendini Türk hissedenlerin etnik köken durumu

Türk etnik kökenine sahip olanların diğer gruplara kıyasla daha küçük bir oranı (%27,3) kendilerini Türk olarak tanımlamaktadır. Etnik kökeni Kürt olanların kendilerini Türk olarak tanımlama oranı %35,5 görülürken, kendini Türk olarak tanımlayanların en yüksek oranı Zaza etnik grubundan gelmektedir (%37,2). Bu grafik, Türk kimliği duygusunun sadece Türk etnik kökenli bireylerle sınırlı olmadığını, Kürt ve Zaza kökenlilerin önemli bir kısmının da kendilerini Türk olarak hissettiklerini göstermesi açısından önemlidir.

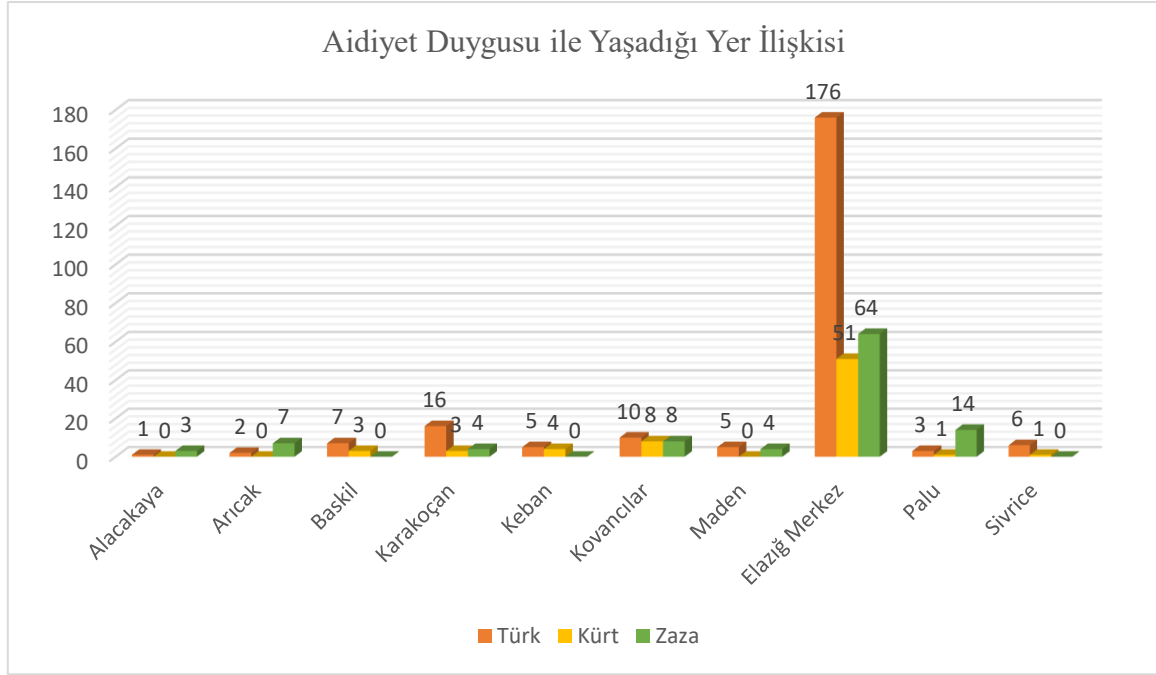
Katılımcıların ana dili ile kendini hangi etnik kökenden hissettiği arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,000<0,05$) tespit edilmiştir. Verilerin grafiği aşağıda yer almaktadır:

Şekil 71. Katılımcıların ana dili ve aidiyet duygusu ilişkisi

Yukarıdaki grafikte, kendini Türk olarak hissedenlerin %65,8'inin ana dili Türkçe, %62'sinin ana dili Kürtçe ve %84,6'sının Zazacadır. Ana dili Zazaca olan bireyin kendini hiç Kürt hissetmediği görülmüştür.

Özetle veriler hem etnik köken hem de ana dili ile etnik aidiyet duygusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ancak yaş grupları ile etnik aidiyet duygusu arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Etnik köken bakımından Kürtler ana dillerinden bağımsız olarak çoğunlukla etnik gruplarına bağlıken, Zazalar ana dilleri Zazaca ile kendilerini güçlü bir şekilde özdeşleştirmektedirler.

Şekil 72. Katılımcıların aidiyet duygusu ile yaşadığı yer ilişkisi

Yukarıdaki verilerden hareketle Alacakaya'da, Arıcak'ta ve Maden'de kendini Kürt hisseden; Baskil'de, Keban'da ve Sivrice'de ise kendini Zaza hisseden bireye rastlanmamıştır.

İlçelerin tamamındaki genel görünüme bakıldığında ise kendini Türk hissetmeyen kimsenin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

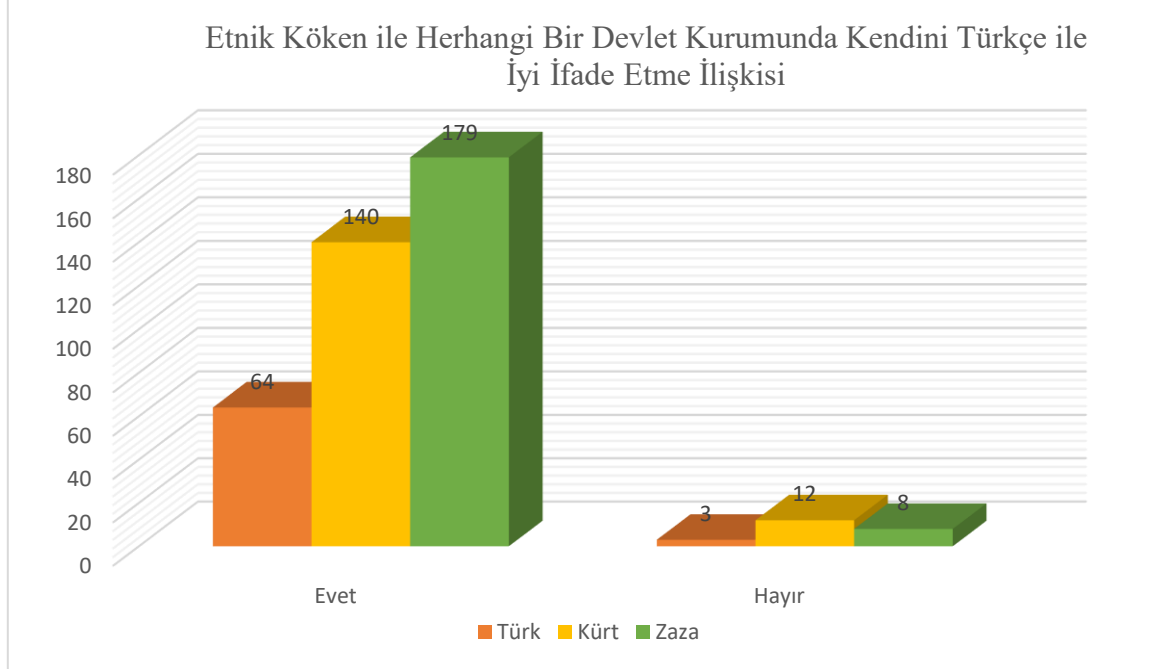
H12. Etnik köken ile katılımcıların herhangi bir devlet kurumuna (belediye, okul, hastane vb.) gittiğinde kendimi Türkçe ile ifade etmekte zorluk çekme durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H13. Katılımcıların cinsiyet değişkeni ile etnik köken tercihleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

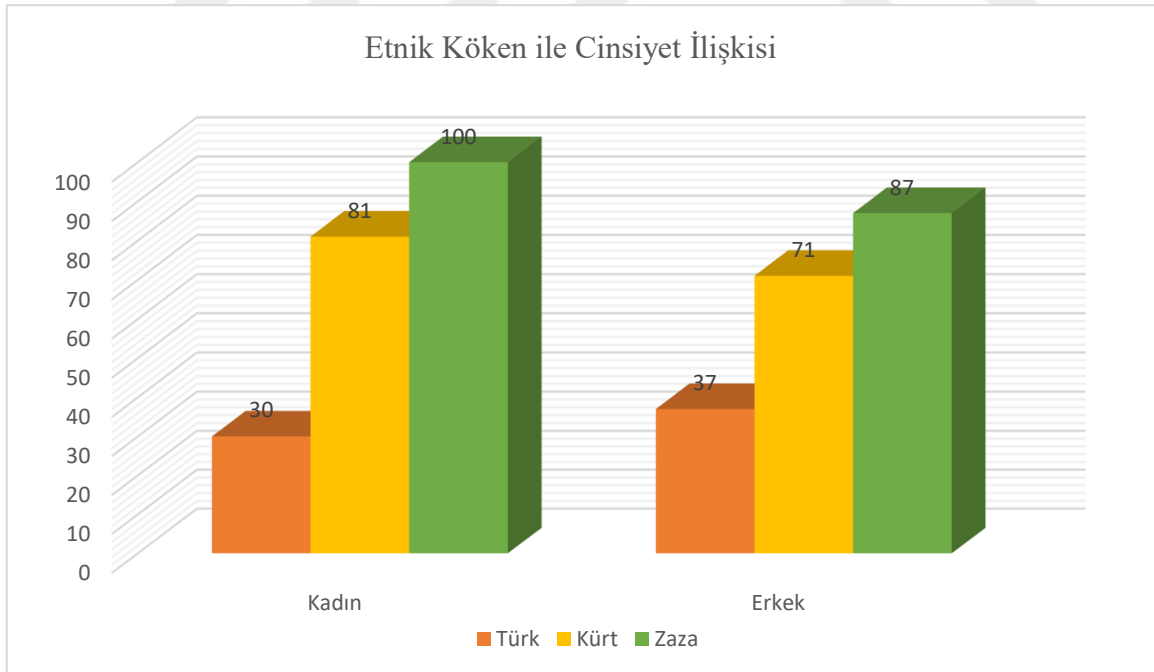
Tablo 53. Katılımcıların Etnik Köken Durumu ile Herhangi Bir Devlet Kurumunda Konuştuğu Dil ve Cinsiyet İlişkisini Gösteren Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları

		Etnik kökeniniz nedir			Ki kare
		Türk	Kürt	Zaza	
		n (%)	n (%)	n (%)	
Herhangi bir devlet kurumuna (belediye, okul, hastane vb.) gittiğimde Türkçe konuşarak kendimi iyi şekilde ifade ederim.	Evet	64 (95,5)	140 (92,1)	179 (95,7)	$X^2= 2,264$ df=2 p=0,322
	Hayır	3 (4,5)	12 (7,9)	8 (4,39)	
Cinsiyet	Kadın	30 (44,8)	81 (53,3)	100 (53,5)	$X^2= 1,665$ df=2 p=0,435
	Erkek	37 (55,2)	71 (46,7)	87 (46,5)	

Katılımcıların herhangi bir devlet kurumuna gittiğinde Türkçe konuşarak kendini iyi şekilde ifade etme ile etnik köken arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($p=0,322>0,05$) yapılan analiz sonucunda doğrulanmıştır. Ayrıca kişinin cinsiyeti ile etnik köken arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı da ($p=0,322>0,05$) doğrulanan sonuçlar arasındadır.

Şekil 73. Katılımcıların etnik kökeni ile herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade etme ilişkisi

Şekil 74. Katılımcıların etnik kökeni ile cinsiyet ilişkisi

H14. Katılımcıların doğum yeri ile Türkçeyi iyi anlayıp; ama kendini iyi ifade edememe durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

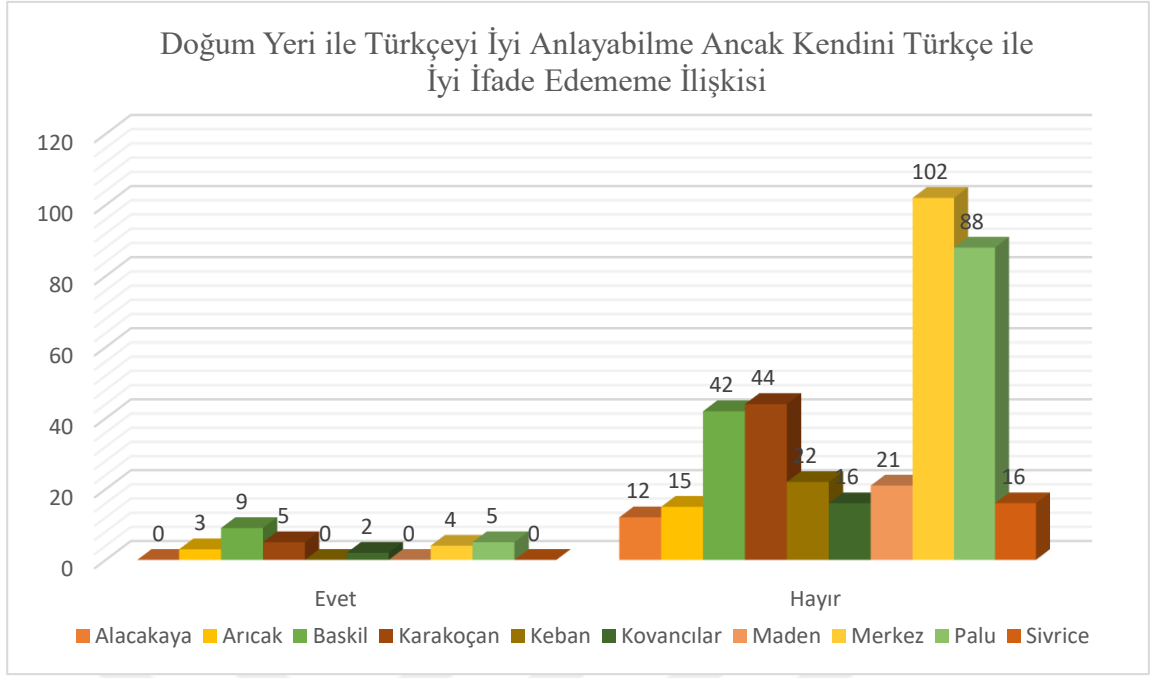
H15. Doğum yeri ile katılımcıların ana dili arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Şimdiye kadar verilen tablolarda satır yüzdesi esas alınmışken aşağıdaki tabloda sütun yüzdesi esas alınmıştır.

Tablo 54. Katılımcıların Doğum Yeri İle Ana Dili, Türkçeyi İyi Anlayıp Kendisini Türkçe İle İyi İfade Edememe Durumu Arasındaki Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları

		Doğum yeriniz										Ki kare
		Alacakaya	Arıcak	Baskil	Karakoçan	Keban	Kovancılar	Maden	Merkez	Palu	Sivrice	
Ana diliniz nedir?	Türkçe	1 (8,3)	0	26(51,0)	16 (51,0)	19 (32,7)	6(33,3)	7(33,3)	78(73,6)	30(32,3)	11(68,8)	$\chi^2=181,099$
	Kürtçe	1 (8,3)	1(5,6)	25(49,0)	10(20,4)	3(13,6)	8(44,4)	0	14(13,2)	11(11,8)	4(25,0)	df=18
	Zazaca	10 (83,3)	17(94,4)	0	23(46,9)	0	4(22,2)	14(66,7)	14(13,2)	52(55,9)	1(6,3)	p=0,000
Türkçeyi iyi anlayabili mi;	Evet	0	3 (16,79)	9(17,6)	5(10,2)	0	2(11,1)	0	4(3,8)	5(5,4)	0	$\chi^2=16,220$
ama kendimi iyi												df=9
ifade edemem	Hayır	12(100,0)	15(83,3)	42(82,4)	44(89,8)	22(100,0)	16(88,9)	21(100,0)	102(96,2)	88(94,6)	16(100,0)	p=0,027

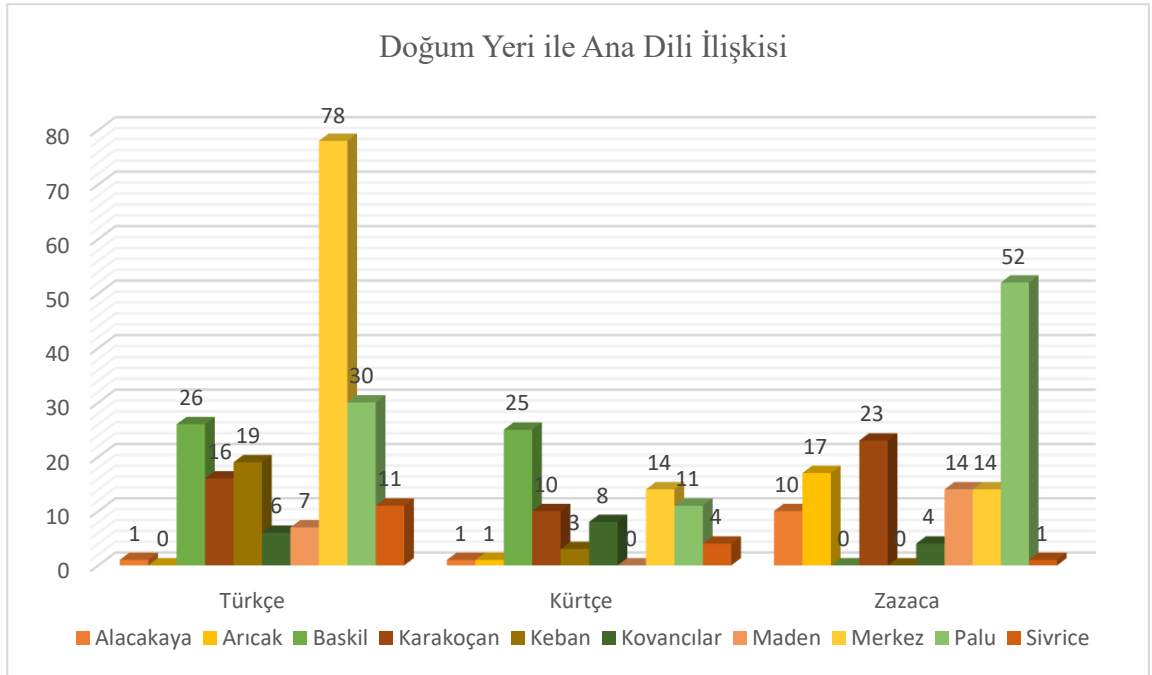
Katılımcıların ana dili ile doğum yerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p=0,000 < 0,05$).

Şekil 75. Katılımcıların doğum yeri ile Türkçeyi iyi anlayabilme ancak kendini Türkçe ile iyi ifade edememe ilişkisi

Ana dili Türkçe olanların doğum yeri %40,2'si merkez, ana dili Kürtçe olanların ise %41,3'ü Palu, ana dili Zazaca olanların ise %38,5'i Palu'dur.

Katılımcıların Türkçeyi iyi anlayıp ancak konuşamama durumu ile doğum yerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p=0,027 < 0,05$).

Şekil 76. Katılımcıların doğum yeri ile ana dili ilişkisi

Yukarıdaki grafikten hareketle merkez doğumlu 78 kişinin ana dilinin Türkçe olduğu görülmektedir. Bunu 30 kişiyle Palu ilçesi doğumlular ve 26 kişiyle ise Baskil doğumlular takip etmektedir. Doğum yeri Baskil olan 25 kişi ana dilinin Kürtçe olduğunu belirtmiş ve merkez ilçesi 14 kişiyle bu sayıyı takip etmiştir. Zazacayı ana dili olarak konuşurların sayısı Palu’da 52, Karakoçan’da ise 23’tür.

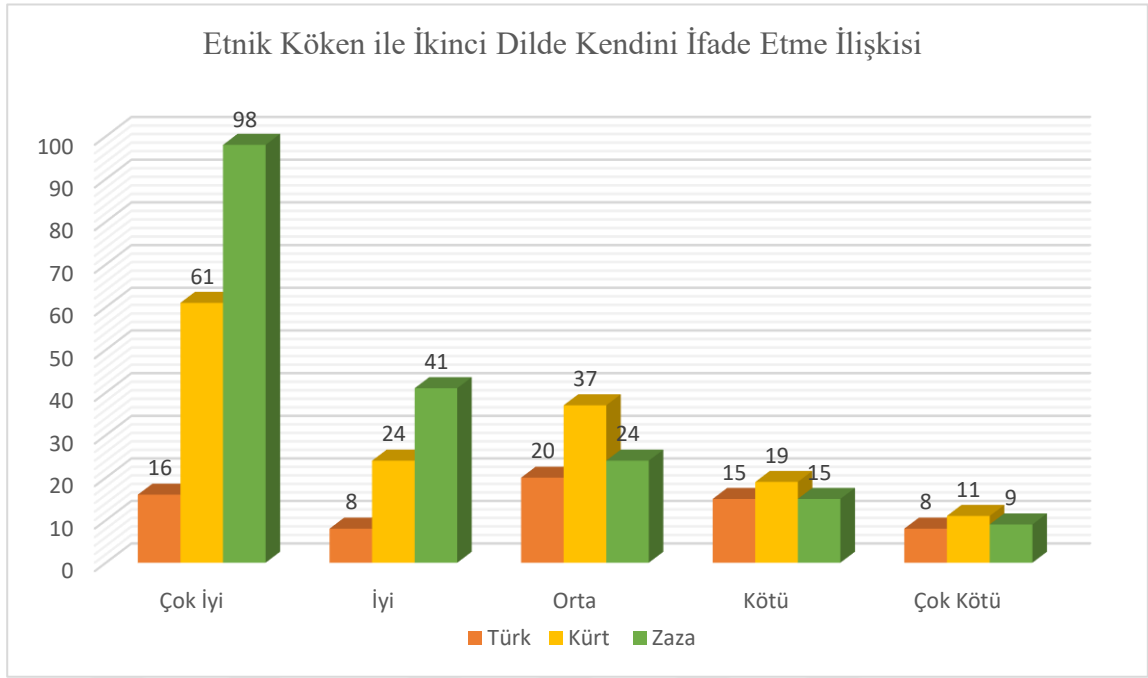
H16. Etnik köken durumu ile katılımcıların ikinci ana dilleriyle kendilerini iyi ifade etme durumu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 55. Katılımcıların Etnik Kökeni ile İkinci Dilde Kendisini Ne Kadar İfade Ettiği, Annesiyle/Babasıyla En Çok İletişim Kurduğu Dilde ve Kendisini Türkçeyle Ne Kadar İfade Edebildiği Durumları Gösteren Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları

		Etnik kökeniniz hangisidir?			Ki kare
		Türk	Kürt	Zaza	
İkinci dilinizle kendinizi ne kadar ifade edebilirsiniz?	Çok İyi	16 (23,9)	61 (40,1)	98 (52,4)	X ² = 34,849 df=8 p=0,000
	İyi	8 (11,9)	24 (15,8)	41 (21,9)	
	Orta	20 (29,9)	37 (24,3)	24 (12,8)	
	Kötü	15 (22,4)	19 (12,5)	15 (8,0)	
	Çok Kötü	8 (11,9)	11 (7,2)	9 (4,8)	
Annenizle en çok iletişim kurduğunuz dilde kendinizi ne kadar ifade edebilirsiniz?	Çok İyi	55 (82,1)	108 (71,1)	155 (82,9)	X ² = 15,824 df=0,8 p=0,022
	İyi	6 (9,0)	29 (19,1)	20 (10,7)	
	Orta	3 (4,5)	13 (8,6)	9 (4,8)	
	Kötü	3 (4,5)	0	2 (1,1)	
	Çok Kötü	0	2 (1,3)	1 (0,5)	
Babanızla en çok iletişim kurduğunuz dilde kendinizi ne kadar ifade edebilirsiniz?	Çok İyi	59 (88,1)	112 (73,7)	160 (85,6)	X ² = 15,710 df=8 p=0,019
	İyi	7 (10,4)	24 (15,8)	15 (8,0)	
	Orta	1 (1,5)	15(9,9)	8 (4,3)	
	Kötü	0	0	3 (1,6)	
	Çok Kötü	0	1(0,7)	1 (0,5)	
Türkçe ile kendinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?	Çok İyi	64 (95,5)	127 (83,6)	158 (84,5)	X ² = 19,161 df=8 p=0,004
	İyi	2 (3,0)	6 (3,9)	21 (11,2)	
	Orta	1 (1,5)	15 (9,9)	5 (2,7)	
	Kötü	0	2 (1,3)	2 (1,1)	
	Çok Kötü	0	2 (1,3)	1 (0,5)	

Bu verilerden hareketle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Bireylerin ikinci dili ile kendini ne kadar iyi ifade edebildiği ve etnik kökeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (p=0,000<0,05). Elde edilen anlamlı ilişkinin grafiğe dönüştürülmüş şekli şöyledir:

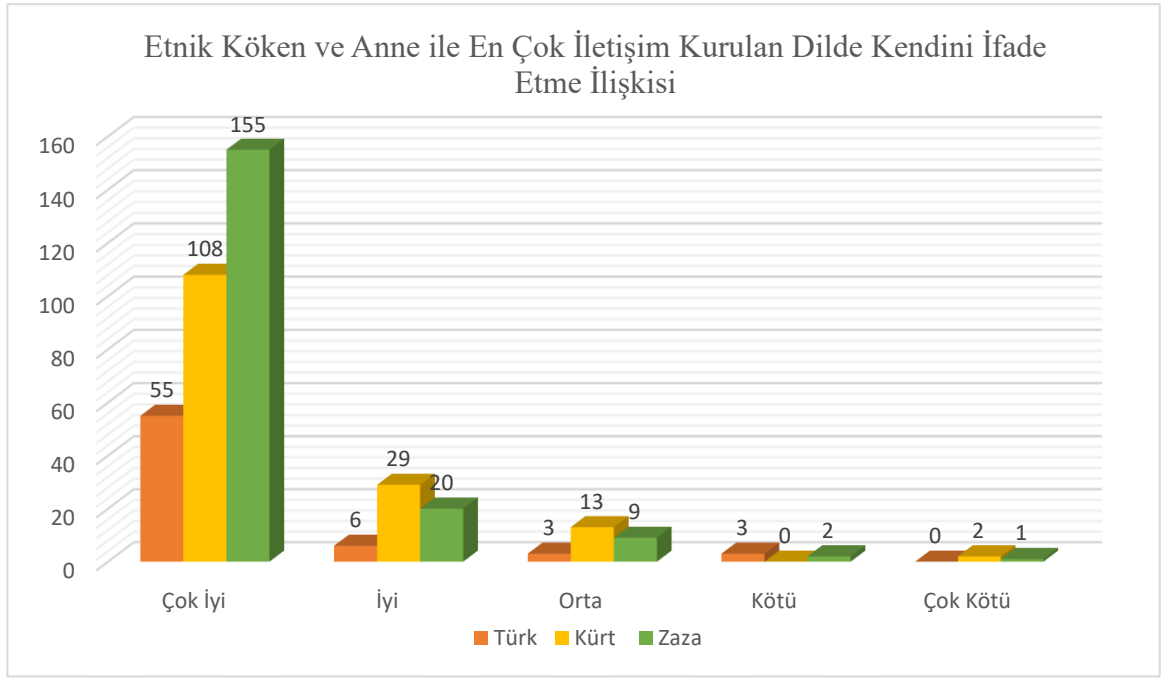

Şekil 77. Katılımcıların etnik kökeni ile ikinci dilde kendini ifade etme ilişkisi

Etnik kökeni Türk olanların kendini ikinci dili ile orta (%29,9) ve kötü derecede (%22,4) ifade edebildiği tespit edilmiştir. Etnik kökeni Kürt olanlar (%40,1) ile etnik kökeni Zaza olanların (%52,4) ikinci dilde kendini çok iyi derecede ifade edebildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, farklı etnik kökenler arasında kendini ikinci bir dilde ifade etme becerisinde istatistiksel anlamlı bir fark bulunmaktadır. Veriler, üç etnik grup arasında ikinci dilde kendini ifade etme konusundaki bu farklılıkların tesadüfi olmadığını doğrulamaktadır. Zaza bireylerin en yüksek yeterliliği ve Türk bireylerin en düşük yeterliliği bildirdiği açık bir örüntü vardır. Bu durum, söz konusu etnik gruplar arasında dil öğrenimi ve kullanımını etkileyen çeşitli faktörler olduğunu ortaya koymaktadır.

Bireylerin annesi ile iletişim kurduğu dilde kendini ne kadar iyi ifade edebildiği ve etnik köken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0,000<0,05$). Bu bilginin yansıtıldığı grafik aşağıda verilmiştir:

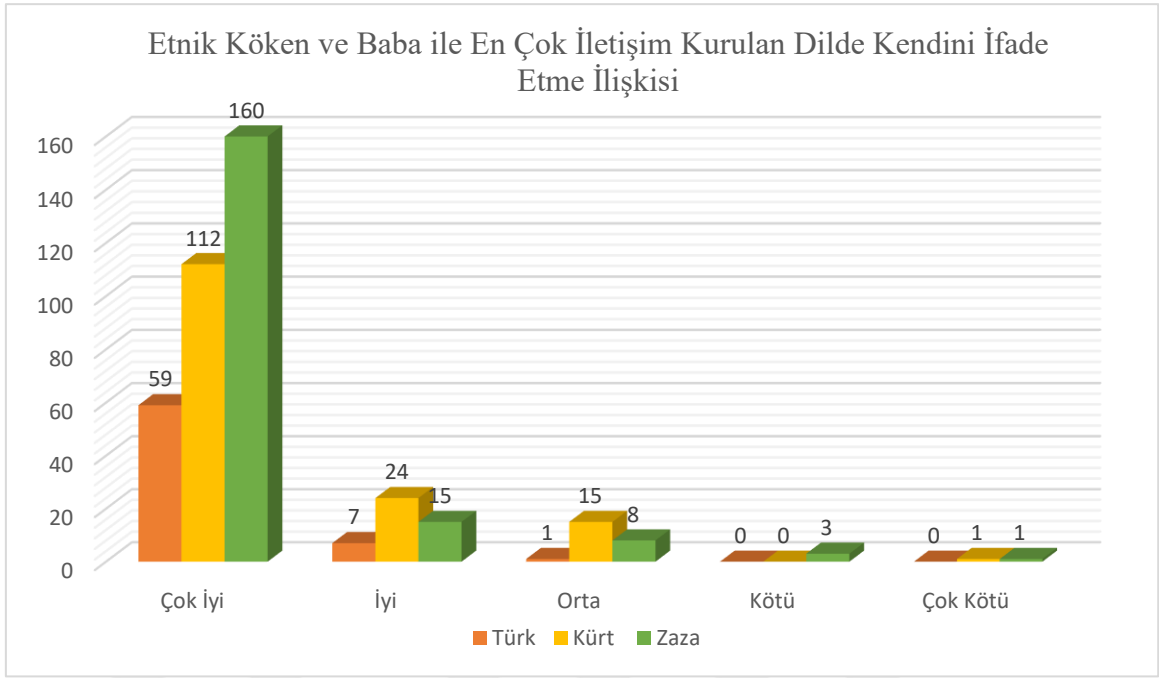

Şekil 78. Katılımcıların etnik kökeni ve annesiyle en çok iletişim kurdukları dilde kendini ifade etme ilişkisi

Etnik kökeni Zaza olanların (%82,4), etnik kökeni Türk olanların (%82,1), etnik kökeni Kürt olanların (%71,1) annesiyle en çok iletişim kurdukları dilde kendilerini çok iyi derecede ifade edebildiği sonucuna ulaşmıştır.

Her etnik kökenden bireyin çoğunluğu anneleriyle en sık kullandıkları dilde çok iyi iletişim kurabildiklerini düşünmektedir. Bu şekilde hisseden bireylerin oranı Zazaca konuşanlar arasında Türkçe konuşanlara kıyasla biraz daha yüksektir; Kürtçe konuşanlar daha düşük oranda “çok iyi” iletişim kurduklarını bildirirken, “iyi” iletişim kurduklarını bildirenlerin oranı daha yüksektir. Ki-kare testinin istatistiksel anlamlılığı, bu farklılıkların kayda değer olduğunu ve sadece rastgele varyasyonlar olmadığını doğrulamaktadır.

Bireylerin babası ile iletişim kurduğu dilde kendini ne kadar iyi ifade edebildiği ve etnik köken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0,000<0,05$).

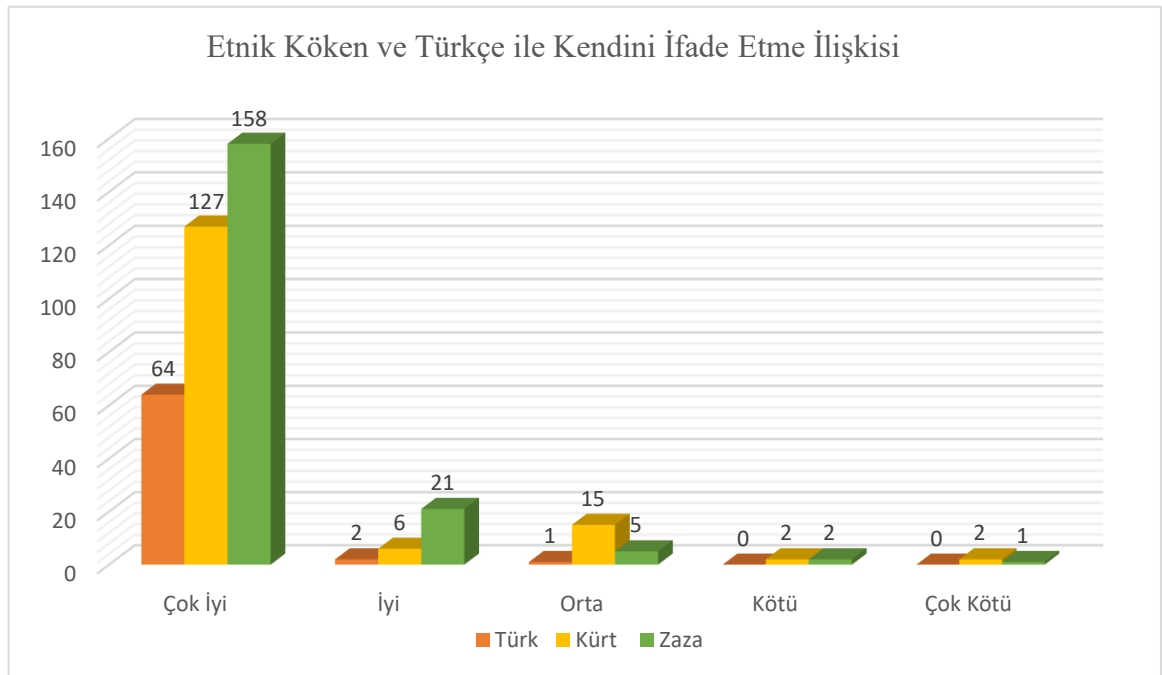

Şekil 79. Katılımcıların etnik kökeni ve babasıyla en çok iletişim kurdukları dilde kendini ifade etme ilişkisi

Etnik kökeni Türk olanların (%88,1), etnik kökeni Zaza olanların (%85,6) ve etnik kökeni Kürt olanların (%73,7) babasıyla en çok iletişim kurdukları dilde kendini çok iyi derecede ifade edebildiği sonucuna varılmıştır.

Her etnik gruptaki bireyin çoğunluğu babalarıyla en sık kullandıkları dilde çok iyi iletişim kurabildiklerini düşünürken, etnik olarak Türk bireyler en yüksek oranda “çok iyi” iletişim kurduklarını bildirmişlerdir. Gruplar arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlıdır ve etnik kökenle ilişkili faktörlerin, babalarla iletişimi kolaylaştırdığını düşündürmektedir.

Bireylerin Türkçe ile iletişim kurduğu dilde kendini ne kadar iyi ifade edebildiği ve etnik köken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0,000<0,05$).

Şekil 80. Katılımcıların etnik kökeni ve Türkçe ile kendini ifade etme ilişkisi

Etnik kökeni Türk olanların (%95,5), etnik kökeni Zaza olanların (%84,5) ve etnik kökeni Kürt olanların (%83,6) Türkçe ile kendini çok iyi derecede ifade edebildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu veriler, tüm etnik kökenlerden bireylerin yüksek bir yüzdesinin kendilerini Türkçe ile çok iyi ifade edebildiklerini bildirirken, Türk bireylerin en yüksek yeterliliğe sahip olduğunu göstermektedir. Kürt ve Zaza bireyler de Türk bireylerden biraz daha düşük olmakla birlikte yüksek oranda yeterlilik bildirmektedir.

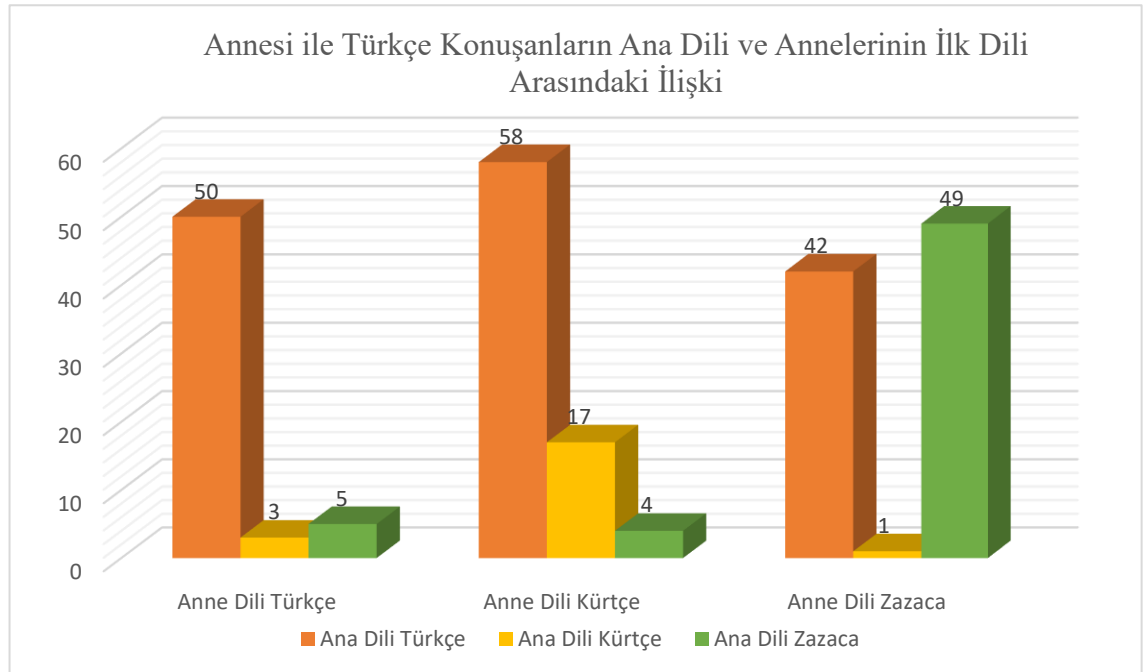
H17. Ana dili ile annesinin ilk dili ve anneye en çok iletişim kurulan dil arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 56. Katılımcıların Ana Dili ve Annesiyle Konuştuğu Dil Arasındaki İlişki Durumunu Gösteren Ki Kare İlişki Testi Analiz Sonucu

Anne ile konuşulan dil			Ana diliniz			
			Türkçe	Kürtçe	Zazaca	
Türkçe	Annenizin ilk dili hangisidir?	Türkçe	50 (86,2)	3 (5,2)	5 (8,6)	$X^2= 77,390$ df=4 p=0,000
		Kürtçe	58 (73,4)	17 (21,5)	4 (5,1)	
		Zazaca	42 (45,7)	1 (1,1)	49 (53,3)	
Kürtçe	Annenizin ilk dili hangisidir?	Türkçe	3 (60,0)	1 (20,0)	1 (20,0)	$X^2= 8,559$ df=4 p=0,056
		Kürtçe	29 (34,5)	54 (64,3)	1 (1,2)	
		Zazaca	2 (50,0)	2 (50,0)	0	
Zazaca	Annenizin ilk dili hangisidir?	Türkçe	1 (33,3)	0	2 (66,7)	$X^2= 4,952$ df=4 p=0,346
		Kürtçe	0	0	7 (100,0)	
		Zazaca	14 (14,4)	1 (1,0)	82 (84,5)	

Yukarıdaki verilerden hareketle şöyle sonuçlara ulaşmak mümkündür:

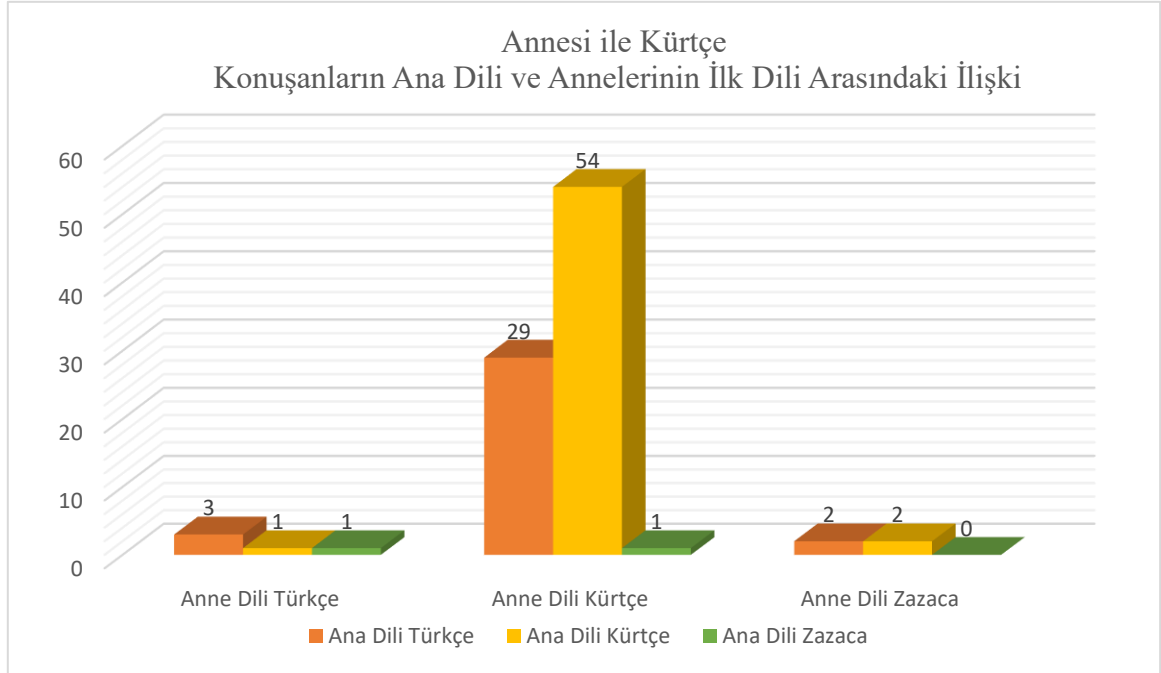
Katılımcının ana dili Türkçe olduğunda; anne ile konuşma dili Türkçe olan bireylerin annesinin ilk dili ile ana dili arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir ($p=0,000<0,05$). Veriler aşağıdaki grafiğe şöyle yansıtılmıştır:

Şekil 81. Katılımcıların annesiyle Türkçe konuşanların ana dili ve annelerinin ilk dili arasındaki ilişki

Annelerin ilk dili Türkçe olan bireylerin %86,2'si ana dilinin Türkçe olduğunu ifade ederken annelerin ilk dili Kürtçe olan bireylerin %21,5'i ana dilinin Kürtçe olduğunu belirtmiştir. Ayrıca annelerin ilk dilinin Zazaca olduğunu belirten kişilerin %53,3'ü ana dilinin Zazaca olduğunu dile getirmiştir.

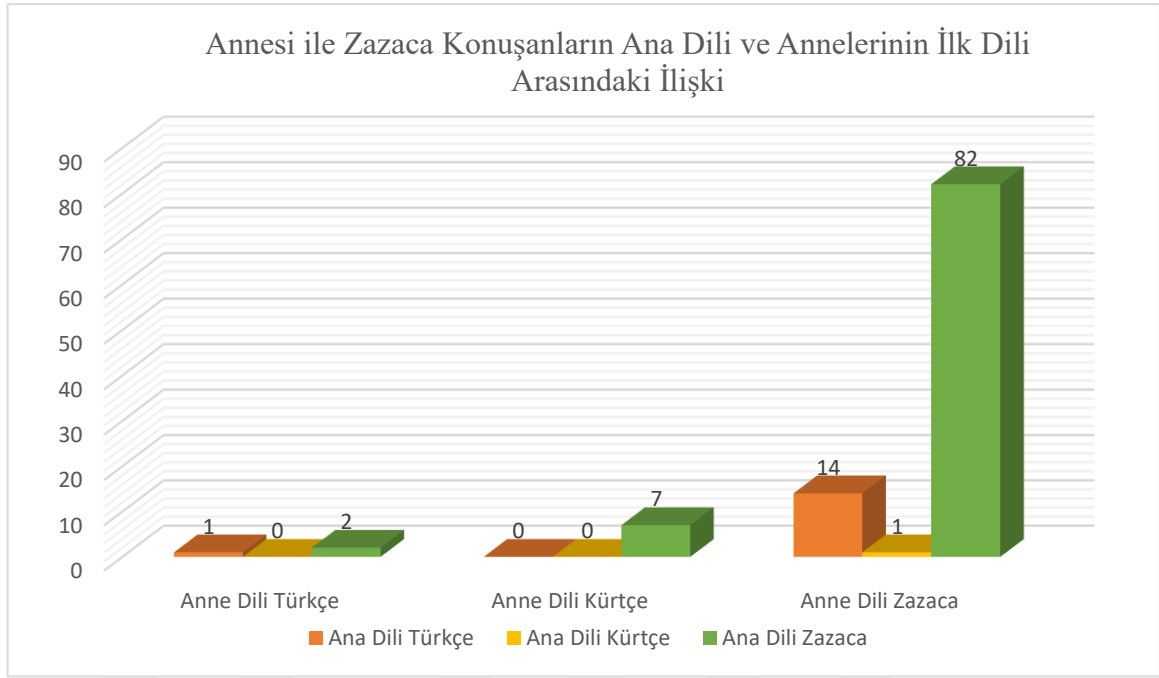
Annelerin ilk dili ile konuşma dili Kürtçe olan bireylerin annelerin ilk dili ile ana dili arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir ($p=0,056>0,05$). Verilerin grafiği aşağıdaki gibidir:

Şekil 82. Anneleri ile Kürtçe konuşan katılımcıların ana dili ve annelerinin ilk dili arasındaki ilişki”

Annelerin ilk dili Türkçe olan bireylerin %60'ı ana dilinin Türkçe olduğunu ifade ederken annelerin ilk dili Kürtçe olan bireylerin %64,3'ü ana dilinin Kürtçe olduğunu söylemiştir. Ayrıca annelerin ilk dilinin Zazaca olduğunu belirten kişilerin hiçbiri ana dilinin Zazaca olduğunu ifade etmemiştir.

Anneleriyle Zazaca konuşan bireylerin annelerin ilk dili ile ana dili arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir ($p=0,346>0,05$).

Şekil 83. Annesi ile Zazaca konuşan katılımcıların ana dili ve annelerinin ilk dili arasındaki ilişki

Annelerin ilk dili Türkçe olan bireylerin %63,3'ü ana dilinin Türkçe olduğunu ifade ederken annesinin ilk dili Kürtçe olan bireylerin %0'ı ana dilinin Kürtçe olduğunu belirtmiştir. Ayrıca annesinin ilk dilinin Zazaca olduğunu belirten kişilerin %84,5'i ana dilinin Zazaca olduğunu ifade etmiştir.

Veriler genel olarak, annenin ilk dili ile katılımcının ilk dili eşleştirildiğinde, bireylerin anneleriyle ana dillerinde iletişim kurma yönünde güçlü eğilimler gösterdiğini ortaya koymaktadır.

H18. 56-65 yaş aralığındaki kadın bireylerden ikinci dili Türkçe olanların herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile ifade etmekte zorlanması beklenir.

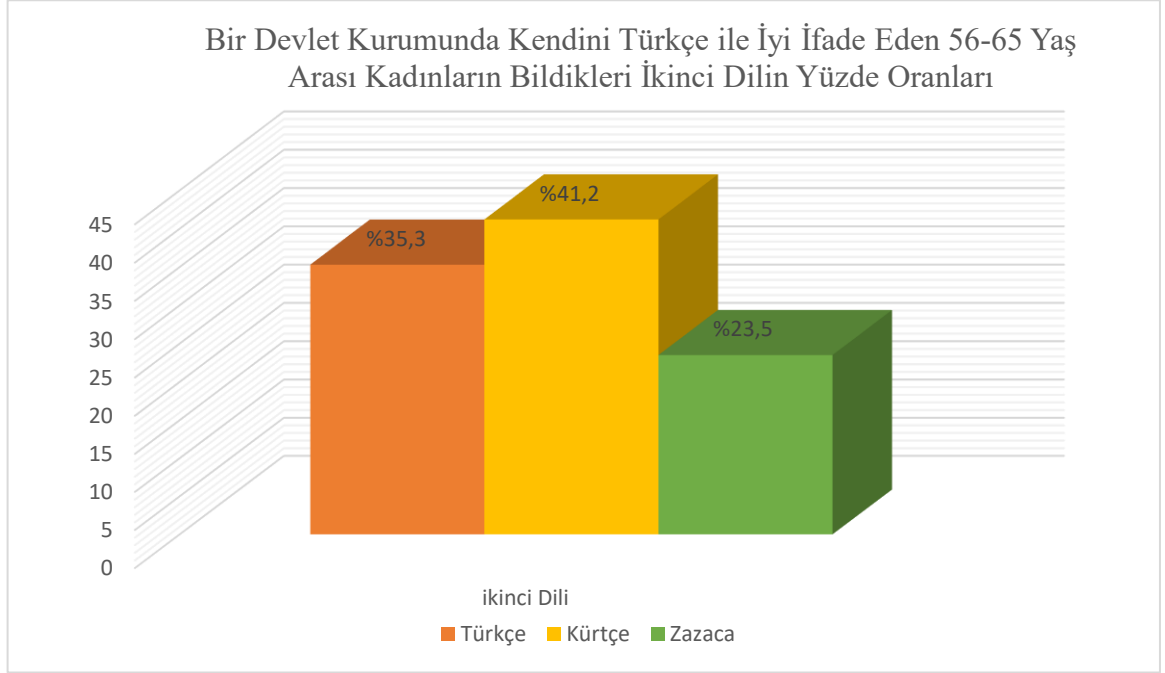
H19. 56-65 yaş aralığındaki erkek bireylerden ikinci dili Türkçe olanların herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade etmesi beklenir.

Tablo 57. Katılımcının Ana Dili İle Birlikte Edindiği İkinci Dil Ve Cinsiyeti Arasındaki Durumu Gösteren Ki Kare İlişki Testi Analizi Sonuçları

Cinsiyetiniz			Ana diliniz ile birlikte edindiğiniz ikinci diliniz hangisidir?			
			Türkçe	Kürtçe	Zazaca	
Kadın	Herhangi bir devlet kurumuna (belediye, okul, hastane vb.) gittiğimde Türkçe konuşarak kendimi iyi şekilde ifade ederim.	Evet	6 (35,3)	7 (41,2)	4 (23,5)	$X^2= 7,373$ df=2 p=0,017
		Hayır	7 (100,0)	0	0	
Erkek	Herhangi bir devlet kurumuna (belediye, okul, hastane vb.) gittiğimde Türkçe konuşarak kendimi iyi şekilde ifade ederim.	Evet	18 (54,5)	11 (33,3)	4 (12,1)	$X^2= 0,825$ df=4 p=0,798
		Hayır	4 (80,0)	1 (20,0)	0	

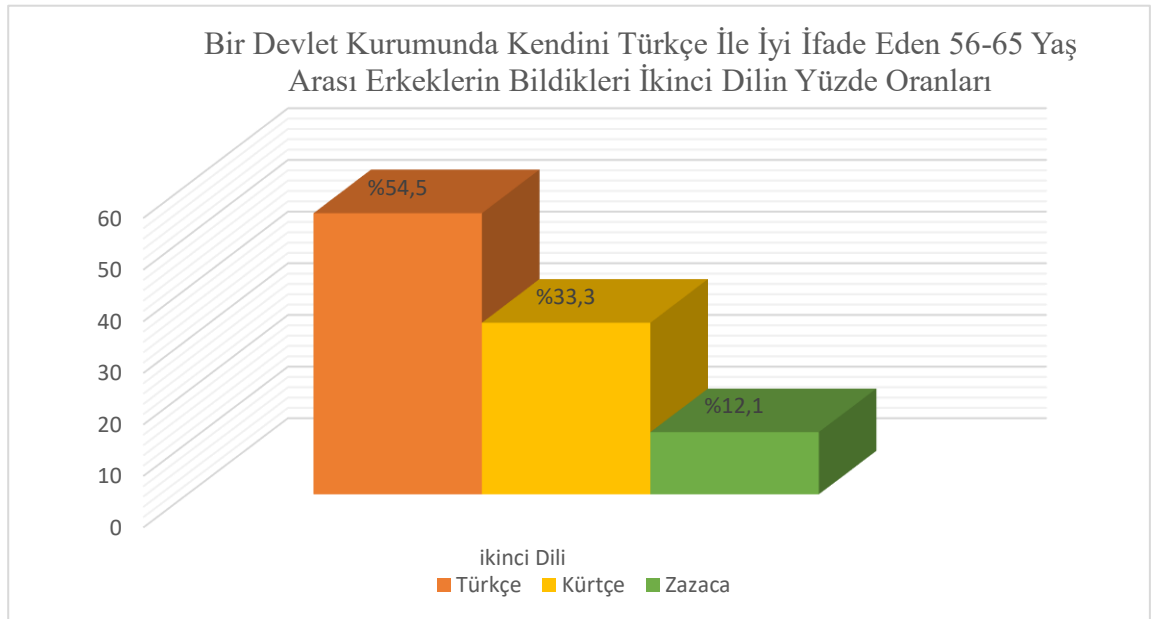
56-65 yaş aralığındaki kadın bireylerden ikinci dili Türkçe olanların herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade etmesi beklenmez, kendini ifade ederken zorlanması ya da yardım alması beklenir. Kadınların herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade etmesi

durumu ile ana dili ve edinilen ikinci dil arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p=0,017 < 0,05$).

Şekil 84. Bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade eden 56-65 yaş arası kadın katılımcıların bildikleri ikinci dilin yüzde oranları

Kadınlarda herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade ettiğini belirtenlerin ana dili ile birlikte edindiği ikinci dilin %35,3'ü Türkçe iken %41,2'si Kürtçe, %23,5'i Zazacadır. Grafik, bu yaş grubunda Türkçe bilen kadınlar arasında Kürtçeyi ikinci dil olarak bilenlerin oranının daha yüksek olduğunu, bunu Türkçe ve Zazacanın izlediğini göstermektedir.

Şekil 85. Bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade eden 56-65 yaş arası erkek katılımcıların bildikleri ikinci dilin yüzde oranları

56-65 yaş aralığındaki erkek bireylerden ikinci dili Türkçe olanların herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade etmesi beklenir, kendini Türkçe ile ifade ederken zorlanması ya da yardım alması beklenmemektedir. Ancak erkeklerin herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade etmesi durumu **ve** ana dili ile edinilen ikinci dil arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p=0,798 > 0,05$). Erkeklerde herhangi bir devlet kurumunda kendini Türkçe ile iyi ifade ettiğini belirtenlerin ana dili ile birlikte edindiği ikinci dilin %54,5'i Türkçe iken %33,3'ü Kürtçe, %12,1'i Zazacadır.

H20. 0-6 yaş arasında köyde yaşamış olan kadınların etnik kökenlerinin Türk olmaması beklenir.

Tablo 58. Katılımcıların Etnik Kökeni ile 0-6 Yaş Arası Köyde Yaşama Durumu Arasındaki İlişkiyi Gösteren Ki Kare Testi Analiz Sonuçları

0-6 yaş arası köyde yaşama durumu			Etnik kökeniniz hangisidir?			Ki kare
			Türk	Kürt	Zaza	
Köy	Cinsiyetiniz	Kadın	12 (10,7)	48 (42,9)	52 (46,4)	$X^2= 2,089$ $df=2$ $p=0,352$
		Erkek	18 (16,2)	50 (45,0)	43(38,7)	

0-6 yaş arasında köyde yaşamış olan kadınların etnik köken tercihlerinin Türk olması beklenmemektedir. Bunun için yapılan ki kare analizi sonuçlarına göre 0-6 yaş arasında köyde yaşamış olan bireylerin cinsiyeti ve etnik kökeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($p=0,352 > 0,05$).

H21. 0-6 yaş arasında köyde yaşamış olan kadınların ana dili tercihlerinin Türkçe olmaması beklenir.

Tablo 59. Katılımcıların Ana Dili ile 0-6 Yaş Arası Köyde Yaşama Durumu Arasındaki İlişkiyi Gösteren Ki Kare Testi Analiz Sonuçları

0-6 yaş arası köyde yaşama durumu			Ana diliniz nedir?			
			Türk	Kürt	Zaza	
Köy	Cinsiyetiniz	Kadın	37 (33,0)	29 (25,9)	46 (41,1)	X ² = 2,013 df=2 p=0,366
		Erkek	45 (40,5)	30 (27,0)	36 (32,4)	

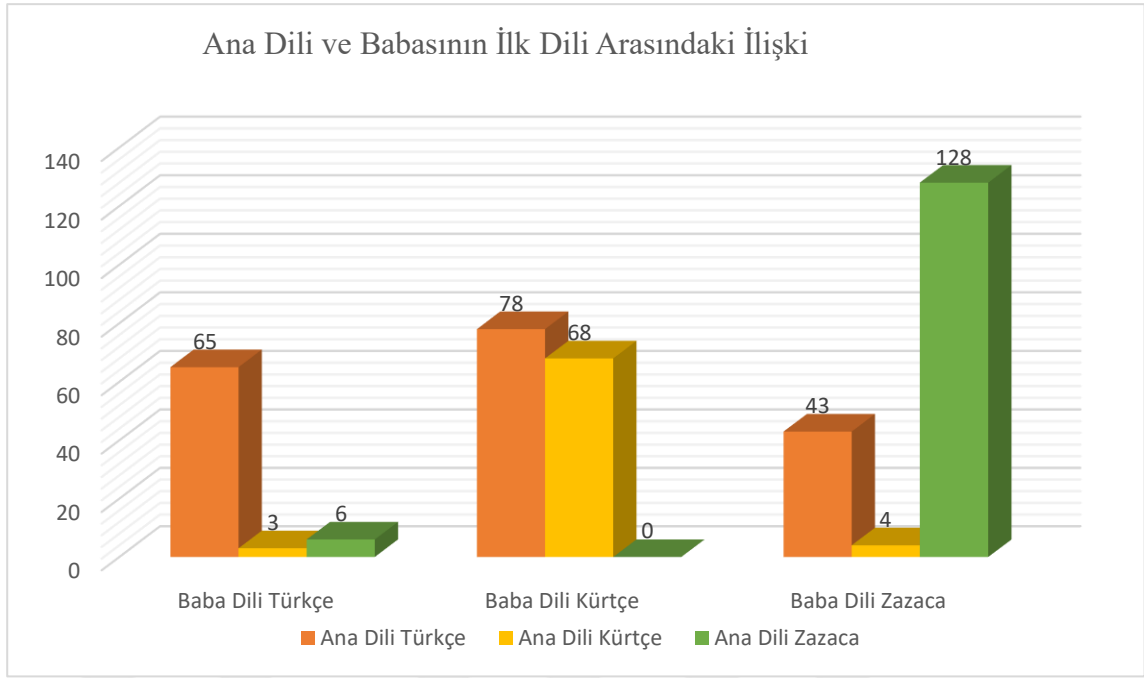
0-6 yaş arasında köyde yaşamış olan kadınların ana dili tercihlerinin Türkçe olması beklenmemektedir. Bunun için yapılan ki kare analizi sonuçlarına göre 0-6 yaş arasında köyde yaşamış olan bireylerin cinsiyeti ve ana dili tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir (p=0,366 >0,05).

H22. Ana dili değişkeni ile babanın ilk dili değişkeni arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 60. Katılımcıların Ana Dili ile Babalarının İlk Dili Arasındaki İlişkiyi Gösteren Ki Kare Testi Analiz Sonuçları

		Ana diliniz nedir?			Ki, kare
		Türkçe	Kürtçe	Zazaca	
Babanızın ilk dili hangisidir?	Türkçe	65 (87,8)	3 (4,1)	6 (8,1)	X ² = 282,518 df=4 p=0,000
	Kürtçe	78 (53,4)	68 (46,6)	0	
	Zazaca	43 (24,6)	4 (2,3)	128 (73,1)	

Bireylerin babasının ilk dili ile ana dili arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir (p=0,000<0,05). Babasının ilk dili Türkçe olanların %87,8'inin ana dili Türkçe iken babasının ilk dili Kürtçe olanların %46,6'sı Kürtçe, babasının ilk dili Zazaca olanların ise %73,1'inin ana dili Zazacadır. Bu verilerin grafiği aşağıda verilmiştir:

Şekil 86. Katılımcıların ana dili ve babasının ilk dili arasındaki ilişki

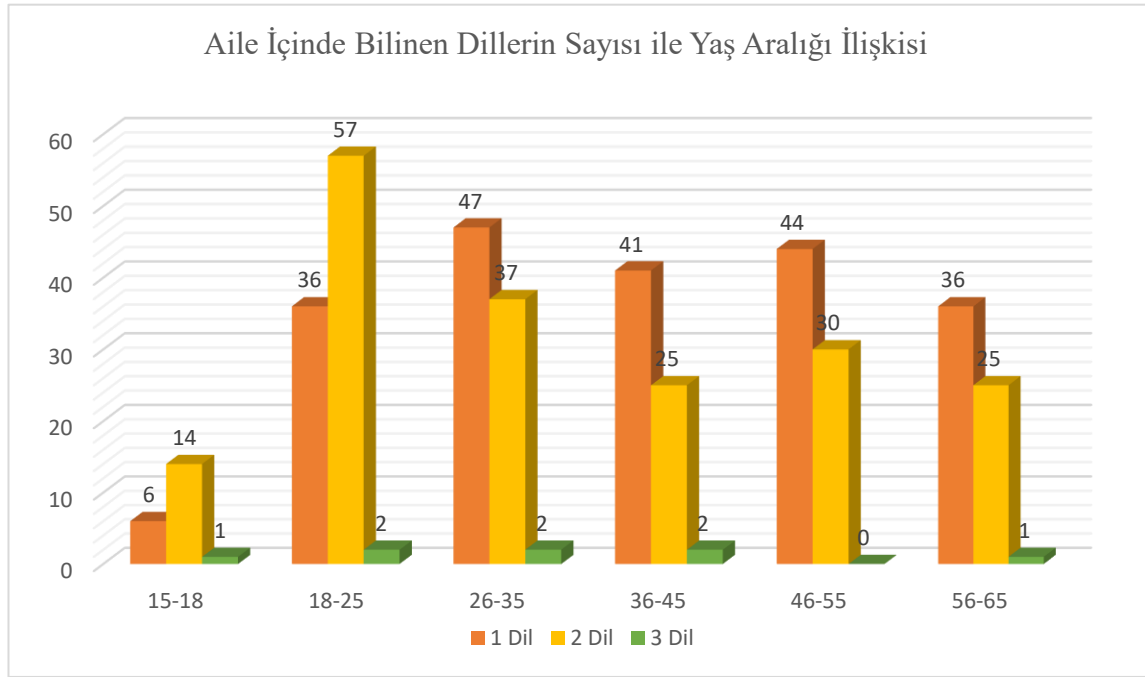
Sonuçlar katılımcıların ana dili ile babalarının ilk dili arasında güçlü bir korelasyon olduğunu ve en yüksek korelasyonun Zazacayı ana dili olarak tanımlayanlar arasında bulunduğunu göstermektedir. Veriler, dil geçmişinin aileler içinde yakından ilişkili olduğunu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlam taşıdığını göstermektedir.

H23. Yaş aralığına göre aile içinde bilinen dillerin sayısı değişim gösterebilmektedir.

Tablo 61. Katılımcıların Aile İçinde Bildikleri Dil Sayısı ile Ait Oldukları Yaş Aralığı Arasındaki Durumu Gösteren Ki Kare Testi Analiz Sonuçları

		Aile İçinde Bilinen Dillerin Sayısı			
		1,00	2,00	3,00	
Ait olduğunuz yaş aralığı	15-18	6 (28,6)	14 (66,7)	1 (4,8)	$X^2= 19,128$ $df=10$ $p=0,039$
	18-25	36 (37,9)	57 (60,0)	2 (2,1)	
	26-35	47 (54,7)	37 (43,0)	2 (2,3)	
	36-45	41 (60,3)	25 (36,8)	2 (2,9)	
	46-55	44 (59,5)	30 (40,5)	0	
	56-65	36(58,1)	25 (40,3)	1 (1,6)	

Kişilerin yaşı ile aile içinde bilinen dillerin sayısı arasında ilişki incelenmiş ve yaş aralığına göre aile içinde bilinen dillerin sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0,039<0,039$).

Şekil 87. Katılımcıların aile içinde bildikleri dillerin sayısı ile yaş aralığı ilişkisi

Yaş aralığı 26-35 olan bireylerin %54,7'sinin, 36-45 olan bireylerin %60,3'ünün, 46-55 olan bireylerin %59,5'inin, 56-65 olan bireylerin %58,1'inin aile içinde bildiği dillerin sayısı birdir.

Yaş aralığı 15-18 olan bireylerin %66,7'sinin, 18-25 olan bireylerin %60'nın, 46-55 olan bireylerin %40,5'inin, 56-65 olan bireylerin %40,3'ünün aile içinde bildiği dillerin sayısı ikidir.

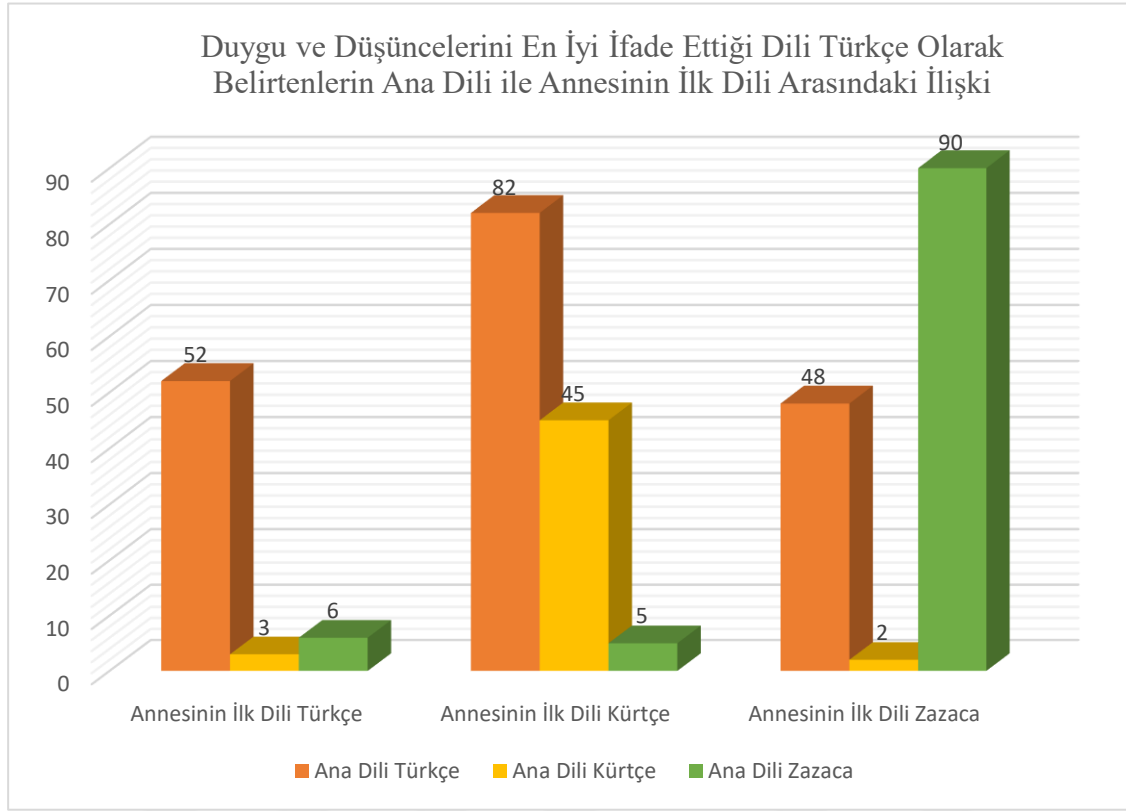
Grafikteki verilerden aile içinde üç dil bilen bireylerin sayısının genellikle genç yaş gruplarında daha yüksek olduğu görülmektedir. Ailede iki dil bilen bireylerin sayısı tüm yaş aralıklarında nispeten tutarlı kalmaktadır. 15-18 ve 46-55 yaş aralığında ailede tek dilli bireylerin olduğunu belirten 2 kişi vardır. Verilerden hareketle hem resmî dil hem de yerel diller aile içinde bir arada konuşulmakta ve kuşaklar arası aktarılmaktadır.

H24. Ana diliniz ile duygu ve düşüncelerinizi en iyi anlatabildiğiniz dil, annenizin konuştuğu ilk dildir.

Tablo 62. Katılımcıların Ana Dili ile Duygu ve Düşüncelerini En İyi Anlatabildikleri Dil Arasındaki İlişkiyi Gösteren Ki Kare Testi Analiz Sonuçları

Duygu ve düşüncelerinizi en iyi anlatabildiğiniz dil			Ana diliniz			
			Türkçe	Kürtçe	Zazaca	
Türkçe	Annenizin ilk dili hangisidir?	Türkçe	52 (85,2)	3 (4,9)	6 (9,8)	X ² = 168,089 df=4 p=0,000
		Kürtçe	82 (62,1)	45 (34,1)	5 (3,8)	
		Zazaca	48(34,3)	2 (1,4)	90(64,3)	
Kürtçe	Annenizin ilk dili hangisidir?	Türkçe	5 (14,3)	30 (85,7)	0	X ² = 5,079 df=4 p=0,171
		Kürtçe	0	3 (75,0)	1 (25,0)	
		Zazaca	---	---	---	
Zazaca	Annenizin ilk dili hangisidir?	Türkçe	1 (100,0)	--	0	X ² = 4,952 df=4 p=0,346
		Kürtçe	0	---	7 (100,0)	
		Zazaca	2(4,7)	----	41 (95,3)	

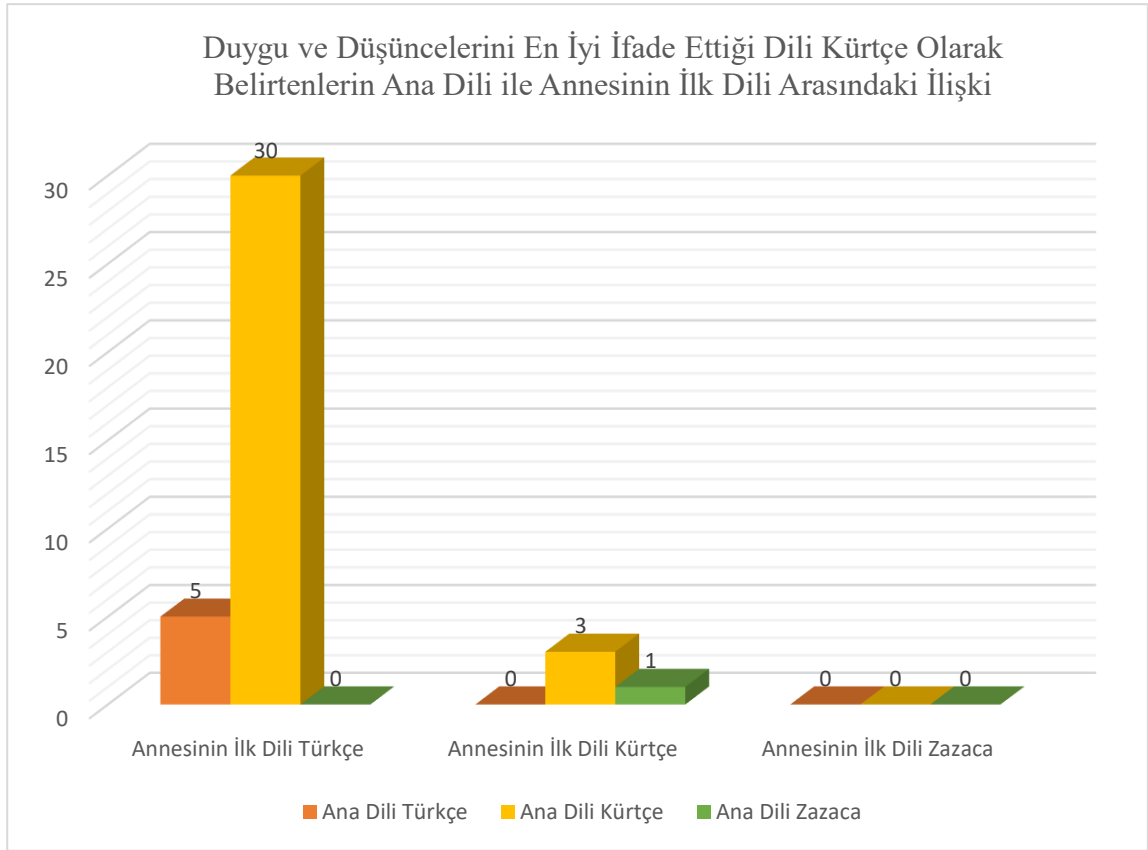
Duygu ve düşünceleri en iyi anlattığı dili Türkçe olarak bireylerin annesinin ilk dili ile ana dili arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir ($p=0,000<0,05$). Elde edilen verilerin grafiğe dönüştürülmüş şekli aşağıdaki gibidir:

Şekil 88. Duygu ve düşüncelerini en iyi ifade ettiği dili Türkçe olarak belirten katılımcıların ana dili ile annesinin ilk dili arasındaki ilişki

Duygu ve düşünceleri en iyi anlattığı Türkçe olan bireylerin %14,3'ü ana dilinin Türkçe olduğunu ifade ederken duygu ve düşünceleri en iyi anlattığı dili Kürtçe olan bireylerin %75'i ana dilinin Kürtçe olduğunu ifade etmiştir.

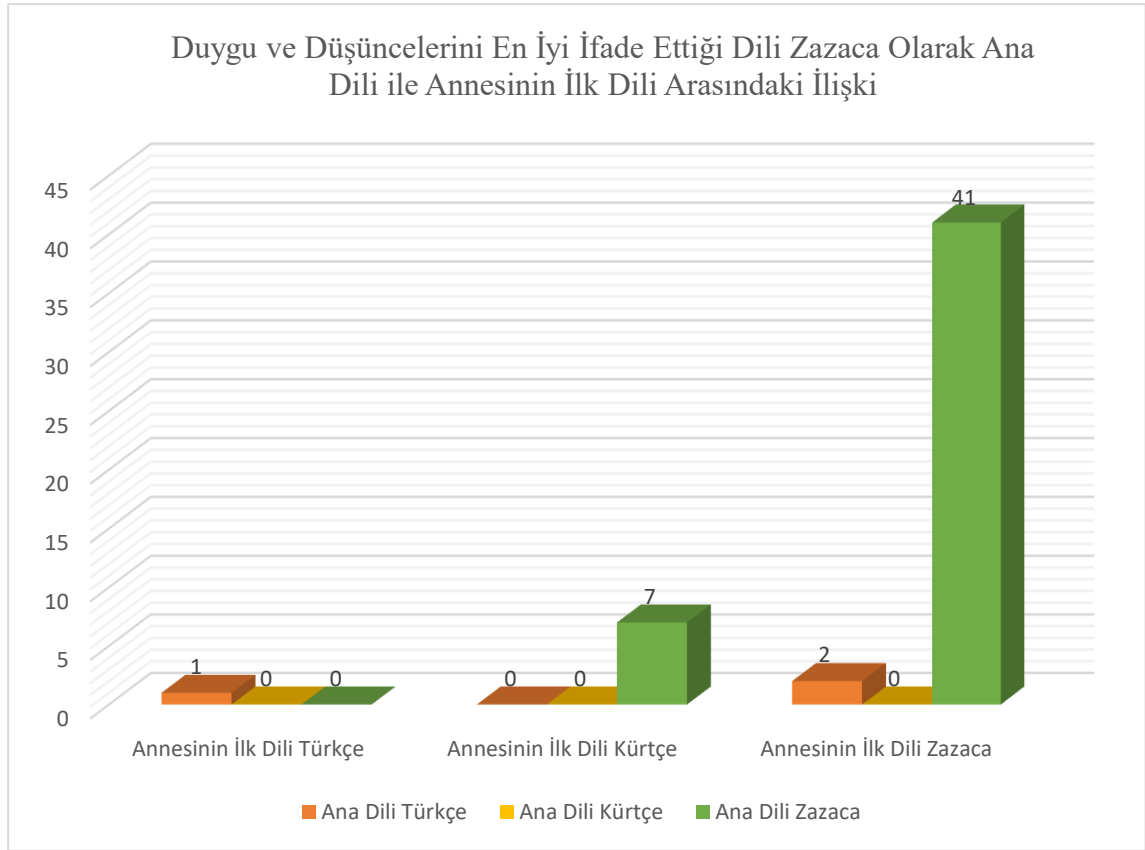
Bu tablo, Türkçeyi duygu ve düşüncelerini en iyi ifade edebildikleri dil olarak gören bireylerin annelerinin, farklı ilk dillere sahip olduğunu göstermektedir. Ana dili Zazaca olan bireylerin önemli bir kısmının annelerinin ilk dilinin Zazaca olması, annenin ilk dili ile çocuğun ana dili arasında güçlü bir korelasyon olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, ana dili Türkçe olup annesinin ilk dili Kürtçe olan çok sayıda kişi bulunmaktadır; bu durum kültürel veya bölgesel dil dinamiklerini yansıtmaktadır.

Şekil 89. Duygu ve düşüncelerini en iyi ifade ettiği dili Kürtçe olarak belirten katılımcıların ana dili ile annesinin ilk dili arasındaki ilişki

Duygu ve düşüncelerini en iyi anlattığı dili Türkçe olarak bireylerin %100'ü ana dilinin Türkçe olduğunu ifade ederken duygu ve düşüncelerini en iyi anlattığı dili Kürtçe olarak belirten bireylerin annelerinin ilk dili Türkçe değildir. Ayrıca duygu ve düşüncelerini en iyi anlattığı dilin Zazaca olduğunu belirten kişilerin %95,3'ü ana dilinin Zazaca olduğunu ifade etmiştir.

Duygu ve düşünceleri en iyi anlattığı dili Zazaca olan bireylerin annesinin ilk dili ile ana dili arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir ($p=0,346>0,05$).

Şekil 90. Duygu ve düşüncelerini en iyi ifade ettiği dili Zazaca olarak belirten katılımcıların ana dili ile annesinin ilk dili arasındaki ilk ilişki

Özetle söylemek gerekirse yukarıdaki grafikler duygu ve düşünceleri en iyi anlattığı dili Türkçe olarak bireylerin %85,2'si ana dilinin Türkçe olduğunu ifade ederken, duygu ve düşünceleri en iyi anlattığı dili Kürtçe olarak bireylerin %34,1'i ana dilinin Kürtçe olduğunu belirtmiştir. Ayrıca duygu ve düşünceleri en iyi anlattığı dili Zazaca olarak belirten kişilerin %64,3'ü ana dilinin Zazaca olduğunu söylemiştir.

Katılımcıların, *etnik köken tercihi ile ana dili tercihlerinin aynı olup olmadığı ve hissedilen etnik aidiyet algısı ile ana dili arasında benzerlik veya paralellik ilgisinin bulunup bulunmadığına* bakılmış ve ki kare analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları tablo 66 ve tablo 67'de verildiği gibidir:

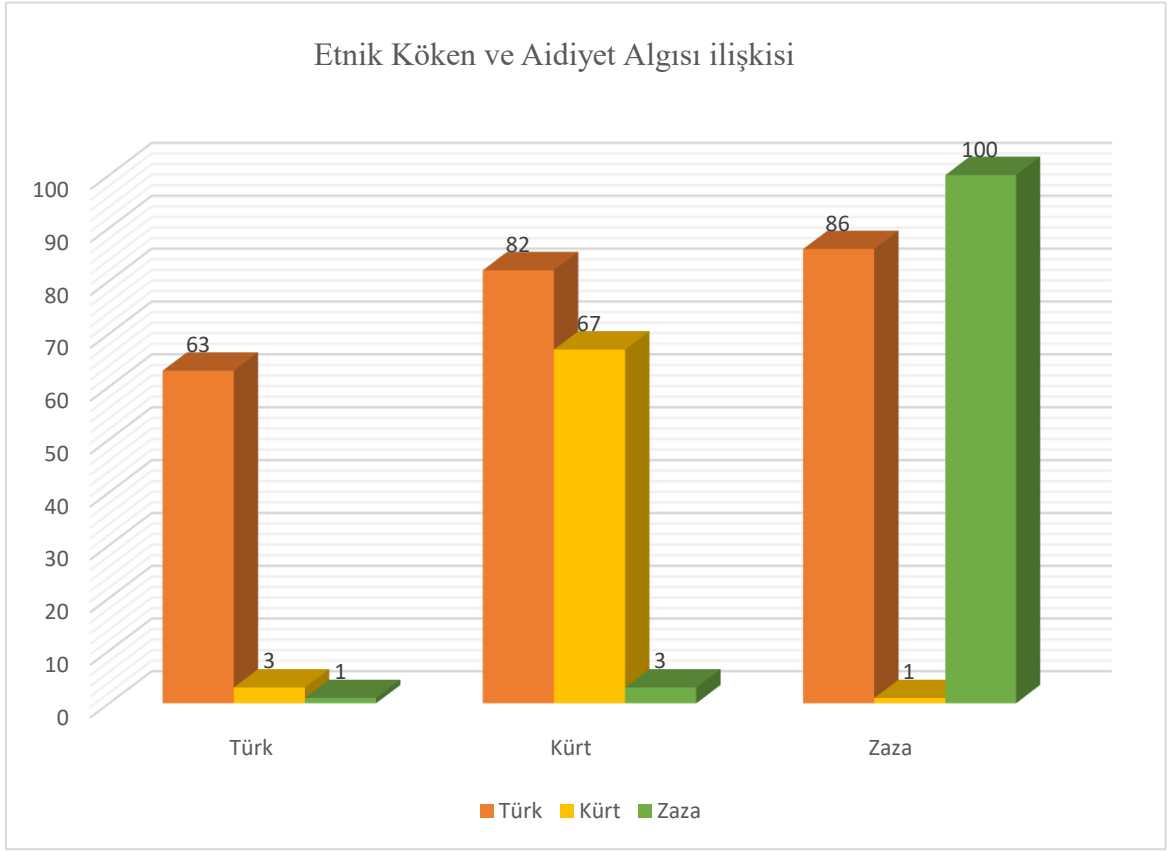
Tablo 63. Çalışmaya Katılan Bireylerin Etnik Köken Tercihleri ile Aidiyet Algılarına Yönelik Pearson Ki Kare Analiz Tablosu

		Aidiyet algısı			Ki Kare
		Türk N (%)	Kürt N (%)	Zaza N (%)	
Etnik köken	Türk	63 (27,3)	3 (4,2)	1 (1,0)	X ² = 224,108 df=4 p=0,000
	Kürt	82 (35,5)	67 (94,4)	3 (2,9)	
	Zaza	86 (37,2)	1 (1,4)	100(96,1)	

Katılımcıların etnik kökeni ile kendini hangi mensubiyete ait hissettiğine dair tutumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,000 < 0,05$) tespit edilmiştir.

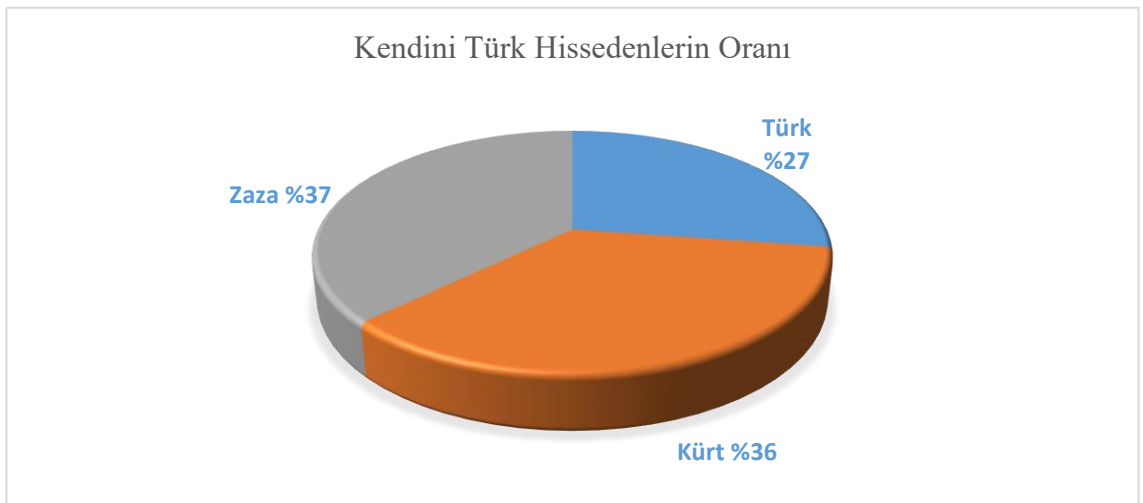
Kendini Türk olarak hissedenlerin %35,5'i Kürt, %37,2'si Zaza'dır. Başka bir deyişle, etnik kökeni Kürt olanların %35,5'i; etnik kökeni Zaza olanların ise %37,2'si kendisini Türk hissetmektedir.

Kendini Kürt olarak hissedenlerin %94,4'ü Kürt, kendini Zaza olarak hissedenlerin ise %96,2'si Zaza'dır. Bu verilerin yer aldığı grafik aşağıda gösterilmiştir:

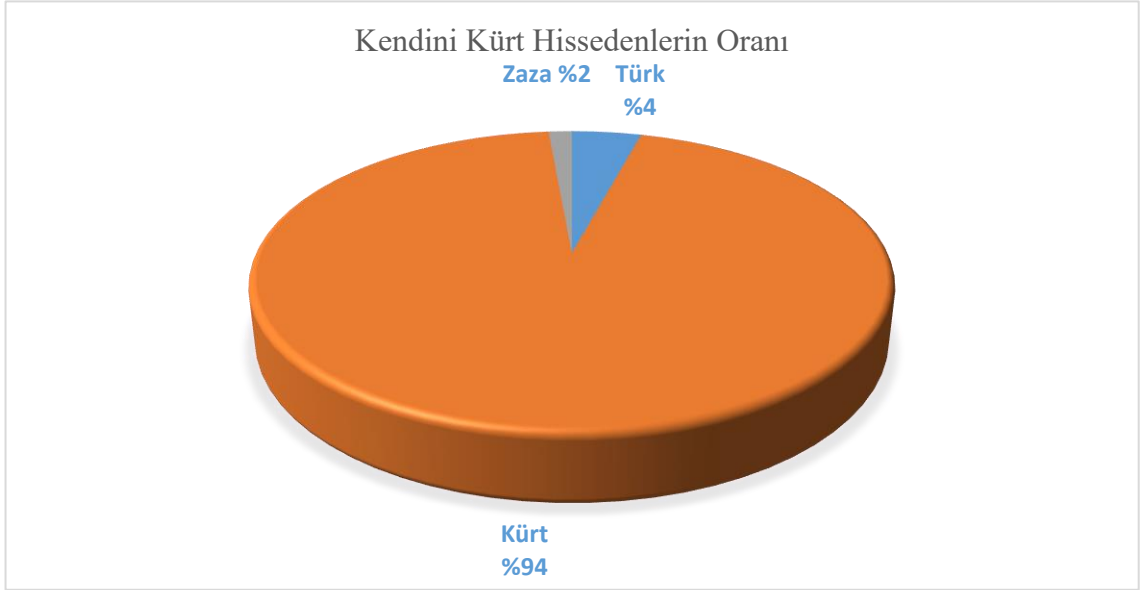
Şekil 91. Katılımcıların etnik köken ve aidiyet algısı ilişkisi

Yukarıdaki grafikten hareketle, Zaza kökenli bireylerin kendi gruplarıyla özdeşleşen en yüksek sayıya sahip olduğu (100 kişi), bunu Türk kökenli olup kendini Türk olarak tanımlayan bireylerin izlediği (63 kişi) sonucu çıkarılmaktadır. Kendini Türk olarak tanımlayan önemli sayıda Kürt kökenli birey (82 kişi) bulunmaktadır.

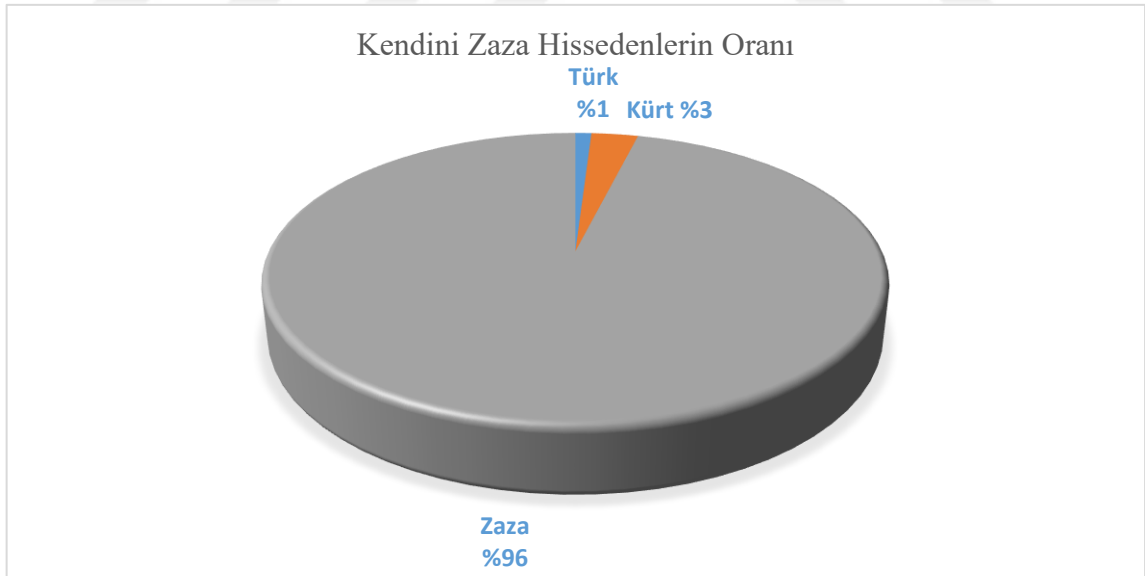
Şekil 92. Katılımcılardan kendini Türk hissedenlerin oranı

Yukarıdaki grafikte görülen dağılım, farklı etnik gruplara yayılan bir Türk kimliği duygusuna işaret etmekte, özellikle Zaza nüfusu arasında güçlü bir Türk kimliği duygusunun bulunduğunu göstermektedir.

Şekil 93. Katılımcılardan kendini Kürt hissedenlerin oranı

Kendini Kürt aidiyetiyle tanımlayanların neredeyse tamamı, etnik olarak da Kürt olduklarını belirtmiştir.

Şekil 94. Katılımcılardan kendini Zaza hissedenlerin oranı

Kendini Zaza hissedenlerin hemen hemen hepsi etnik olarak Zaza olduklarını belirtmiştir. Bu veriler ankete katılan bireylerin güçlü Zaza kimliğini ortaya koymaktadır.

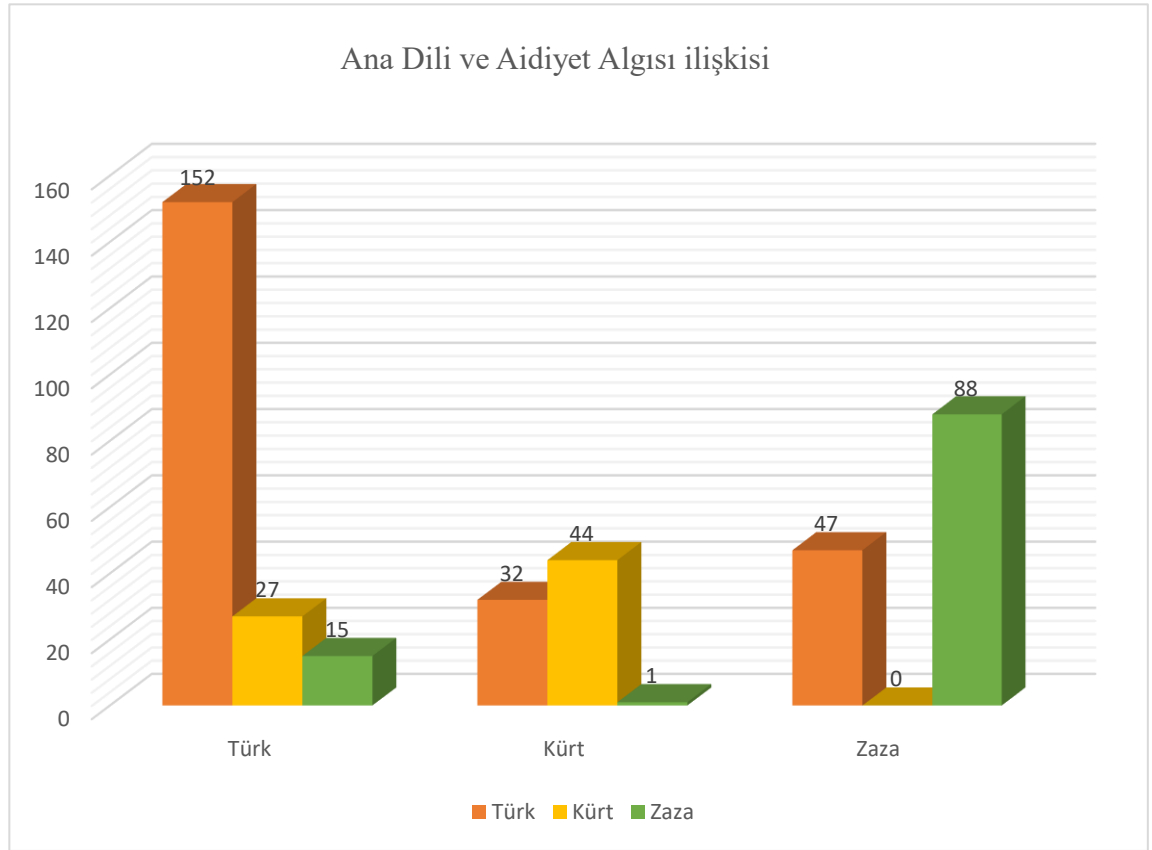
Tablo 64. Çalışmaya Katılan Bireylerin Ana Dili Tercihleri ile Aidiyet Duygularına Yönelik Pearson Ki Kare Analiz Tablosu

		Aidiyet algısı			Ki Kare
		Türk n (%)	Kürt n (%)	Zaza n (%)	
Ana diliniz	Türkçe	152(65,8)	27(38,0)	15(14,4)	X ² = 69,795 df=4 p=0,000
	Kürtçe	32(13,9)	44(62,0)	1(1,0)	
	Zazaca	47(20,3)	0	88(84,6)	

Katılımcıların ana dili tercihleri ile kendini hangi etnik kökenden hissettiği arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($p=0,000<0,05$) tespit edilmiştir.

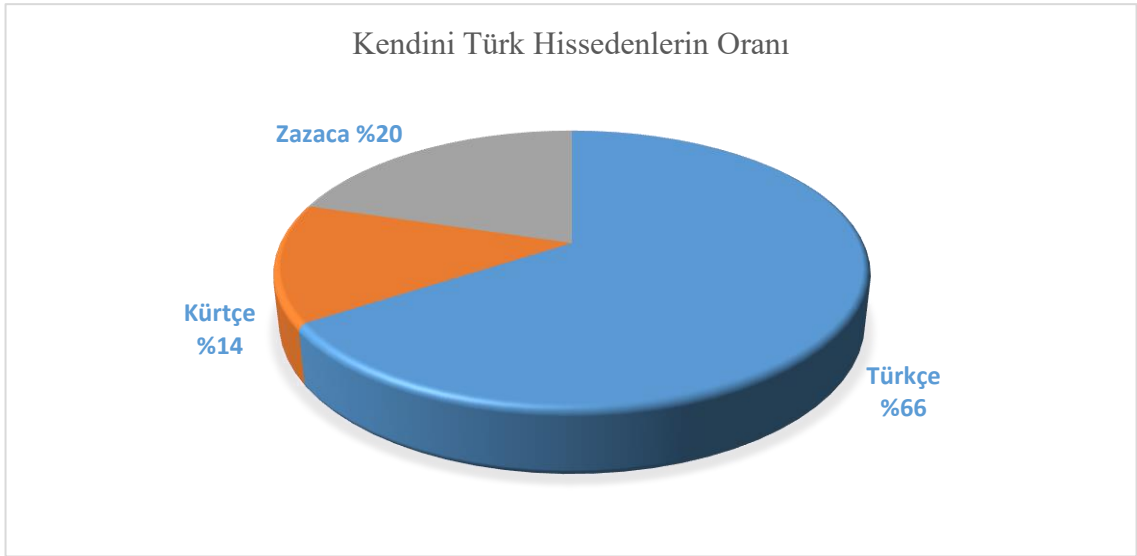
Kendini Türk hissedenlerin %65,8'inin, kendini Kürt hissedenlerin %38'inin, kendini Zaza hissedenlerin %14,4'ünün ana dili Türkçedir.

Ana dili Türkçe olanların %65,8'i, Zazaca olanların %20,3'ü, Kürtçe olanların ise %13,9'u kendini Türk hissetmektedir. Veri analiz grafiği aşağıda verilmiştir:

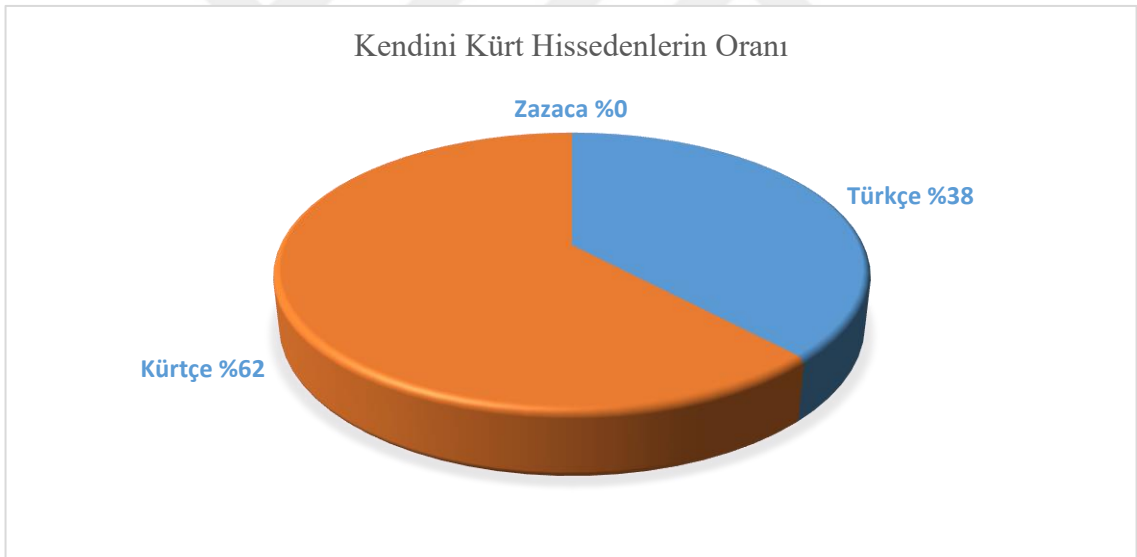
Şekil 95. Katılımcıların ana dili ve aidiyet algısı ilişkisi

Ana dili Türkçe olan bireylerin çoğunluğu kendini Türk olarak tanımlamaktadır. Ana dili Kürtçe olup kendini Türk olarak adlandıran önemli sayıda kişi vardır ancak çoğunluk yine de kendini Kürt olarak nitelendirmektedir. Ana dili Zazaca olanlar arasında ise çoğunluk kendini Zaza olarak görürken, azımsanmayacak sayıda kişi de kendini Türk olarak ifade etmektedir.

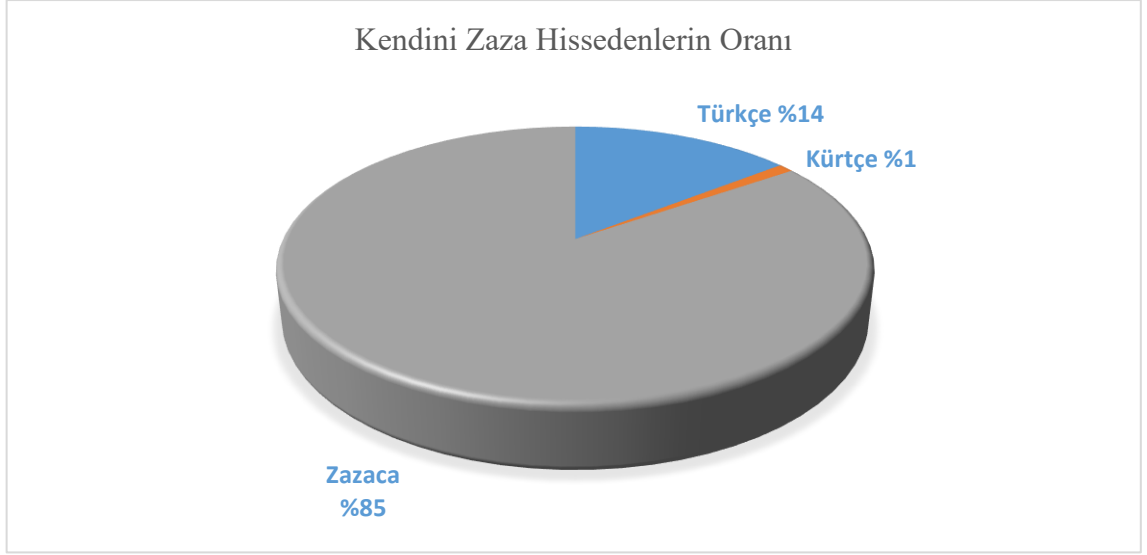
Şekil 96. Katılımcıların ana dili tercihleri ile aidiyet duyguları arasındaki ilişki

Ana dilinin Zazaca olduğunu belirten katılımcılar, kendini Türk hisseden bireylerin beşte birini oluşturmaktadır. Ana dili Kürtçe olan bireylerin kendini Türk kimliğine ait hissetmesi de Zazalara yakın bir oranda çıkmıştır.

Şekil 97. Katılımcıların ana dili tercihleri ile aidiyet duyguları arasındaki ilişki

Kendini Kürt kimliğine ait hisseden bireylerin yarısından fazlası ana dilinin Kürtçe olduğunu söylerken, önemli bir oran ise Türkçe olduğunu belirtmiştir. Kendini Kürt hisseden katılımcılardan hiçbirinin ana dilinin Zazaca olmadığı görülmektedir.

Şekil 98. Katılımcıların ana dili tercihleri ile aidiyet duyguları arasındaki ilişki

Bu veriler, ankete katılan Zaza nüfusu içinde kendini Zaza tanımlayan bireylerin ana dili dağılımını göstermektedir. Örneklemdeki bireylerden kendini Zaza kimliğine ait hissedenenlerin büyük çoğunluğunun ana dillerini güçlü bir şekilde Zazaca olarak tanımladığı görülmektedir.

4. SONUÇLAR

İki dilli bireylerin Türkçeyi edinme ve öğrenme süreçlerinin Elazığ örnekleminde incelendiği bu çalışmada, katılımcıların dil edinme ve öğrenme süreçlerine yönelik oluşturulan anket formu uygulanmış, anketten elde edilen sayısal veriler ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Örneklem grubundaki karşılaştırmalar aile içinde dil kullanımının karmaşık doğasına ışık tutmakta ve iki dilli toplumlarda dil aktarımı ve seçimini etkileyen faktörlerin anlaşılmasına yardımcı olabilmektedir. Farklı bir dilsel bilgi tabanına rağmen iletişim için baskın bir dilin (bu durumda Türkçe) varlığı, daha geniş sosyal kalıpları ve muhtemelen baskın kültürün ve dil politikalarının etkisini yansıtmaktadır.
2. Potansiyel olarak toplumsal cinsiyet rolleri, kuşaklar arası dil değişimleri ve sosyo-kültürel faktörlerden etkilenen aile birimi içindeki dilsel dinamikleri yansıtmaktadır. Türkçe, bilgi ve kullanım açısından baskın dil olmaya devam ederken, Kürtçe ve Zazaca daha değişken aktarım ve kullanım modellerine sahip görünmektedir.
3. İletişim dili olarak Türkçe ebeveynler ve çocuklarla iletişim de dâhil olmak üzere tüm veri setinde incelendiğinde; tüm kategorilerde Türkçe için tutarlı bir tercih söz konusudur ve bu durum Türkçenin baskın dil olduğunu göstermektedir. Kürtçe ve Zazaca bilgisi kullanıma dönüşmemektedir. Oldukça fazla sayıda kişi bu dilleri bilmesine rağmen, iletişim için kullanılan birincil diller Kürtçe ve Zazaca değildir. Bu durum, Türkçenin sosyo-dilbilimsel statüsü ile ilgilidir.
4. Verilerin neredeyse tamamı aynı zamanda dil tercihinde kuşaklar arası bir değişimi de yansıtmaktadır. Daha yaşlı kuşaklar (anne ve babalar) Kürtçe ve Zazaca ile daha güçlü bir bağa sahipken gençler günlük iletişim için Türkçeye yönelmektedir.
5. Genel olarak, bu gözlemler sosyo-dilbilimsel analizler için çok önemli olup, dil politikaları ve eğitim ihtiyaçlarının yanı sıra toplum içindeki kültürel değerleri koruma çabaları hakkında bilgi vermektedir.
6. Tüm grafiklerde sunulan veriler tamamen birleştirildiğinde, Türkçenin hem ev içi alanda hem de çocuklarla iletişimde ortak dil olarak kullanıldığı net bir örüntü ortaya çıkmaktadır. Kürtçe ve Zazaca, ankete katılan grubun dilsel manzarasında mevcut olmakla birlikte, daha az sıklıkla kullanılmaktadır. Veriler aynı zamanda ailelerin, çocuklarının Türkçenin muhtemelen birincil dil olduğu daha geniş toplumsal bağlamlara ve eğitim durumlarına uyumunu kolaylaştırmak için Türkçeye öncelik verme yönündeki stratejik tercihini de yansıtmaktadır.
7. Ailenin dil dağarcığında başka diller olmasına rağmen çocuklarla iletişimde Türkçenin sürekli olarak kullanılması, Türkçenin ev içi alanda güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Anne ve babanın eğitim durumu ve sosyal fırsatlar için çocuklarının baskın dilde yetkin olmalarını isteme arzuları, yerel dillerinin nesiller boyunca kademeli olarak baskın dille yer değiştirmesi (dil kayması olgusu) gibi çeşitli faktörler Türkçenin ev içinde daha etkin bir dil konumunda bulunduğu işaretidir.
8. Türkçe, ana dili konuşurlarının yarısından daha azını temsil etmesine rağmen belirgin bir çoğunlukla en iyi ifade dili olarak görülmektedir. Bu durum, dilin ifade kabiliyeti açısından nasıl algılandığı ve kaç kişinin bu dili ana dili olarak konuştuğu konusunda önemli sosyal

- veya kültürel faktörlere işaret etmektedir. Dolayısıyla bu sonuç kişinin ana dili olarak kabul ettiği dille kendini en iyi şekilde ifade edemediğini göstermesi bakımından önemlidir.
9. Kürt veya Zaza etnik kökenine sahip olup olmadıklarına bakılmaksızın, çalışmada ele alınan tüm ilçelerdeki her katılımcının mutlaka bir Türk kimliği duygusu hissettiği tespit edilmiştir. Bu durum, araştırmaya dahil edilen tüm ilçelerde ankete katılan nüfus arasında yaygın bir Türk ulusal kimliği duygusuna işaret etmektedir.
 10. Bireyin etnik kimliği, kendini ve aidiyet algısını nasıl tanımladığından farklı olabilir. Bu durum çok kültürlü toplumlardaki kişisel kimlik tercihlerinin bir göstergesidir ve insanların kimliklerini anlama ve ifade etme biçimlerinin çeşitliliğine saygı göstermenin, bunları kabul etmenin önemini vurgular.
 11. Ulaşılan sonuçlardan biri de Türk kimliği duygusunun sadece Türk etnik kökenli bireylerle sınırlı olmadığını, Kürt ve Zaza kökenlilerin önemli bir kısmının da kendilerini Türk olarak hissettiğini ifade etmesidir.
 12. Türkçeyi 0-6 yaş aralığında edinenlerin sayısı 294, bu sayının toplam katılımcılara oranı %72,4'tür. İlk dili Türkçe olanların sayısı 266, bu sayının toplam katılımcılara oranı ise %65,5'tir. Bu veriler, katılımcılardan 28'inin (%6,9) Türkçeyi ilk dil olarak edinmese bile 0-6 yaş aralığında edindiğini ortaya koymaktadır.
 13. Türkçeyi evde veya aile içinde edinenlerin sayısı 310, bu sayının toplam katılımcılara oranı ise %76,35 iken 0-6 yaş arasında Türkçe edinenlerin oranı ise %72,4'tür. Bu karşılaştırma, Türkçenin çoğunlukla erken çocukluk döneminde, aile içinde edinildiğini ve bu yaş grubundaki edinme oranının, evde/aile içi edinme oranına oldukça yakın olduğunu göstermektedir. Bu durum Türkçeyi edinme sürecinin büyük bir kısmının evde/aile içinde başladığına işaret etmekle birlikte Türkçenin ana dili olarak edinildiğinin de temel göstergesidir.
 14. Türkçenin 7 yaşından sonra farklı yaş gruplarındaki öğrenilme sayısı 209, bu sayının toplam katılımcılara oranı %51,48'dir. 7 yaş ve üzeri için hesaplanan toplam öğrenilme oranı (%51.48), evde/aile içinde edinilme oranından (%76.35) önemli ölçüde daha düşüktür. Bu durum evde ana dili olarak dil ediniminin, eğitim yoluyla dil öğrenme ya da diğer sosyal ortamlardan daha etkin olduğunu ortaya koymuştur.
 15. Türkçenin 7 yaş ve üzerindeki yaş gruplarında öğrenilme oranlarının toplamı, 0-6 yaş arası edinilme oranının altındadır. 19 yaş ve sonrası öğrenilme oranı (%12.56), diğer yaş gruplarına kıyasla daha düşük olsa bile dil öğreniminin yetişkin yaşlarda da devam ettiğini gösterir. Bu durum, ikinci dil olarak Türkçe öğreniminin veya Türkçe dil becerilerinin geliştirilmesinin ilerleyen yaşlarda da gerçekleştiğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (2020). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil bilim. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arıkan, R. (2004). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*. Ankara: Asil Yayıncılık.
- Arlı, M. ve Nazik, H. (2001). *Bilimsel Araştırmaya Giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aspects of the Theory of Syntax by Noam Chomsky, Review by: Gilbert H. Harman The Journal of Baker Colin (2001). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Multilingual Matters Ltd. 3rd edn.
- Balcı, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Baş, R. (2023). *Türkiye'nin Nüfus Politikası*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Başaran, Y. K. (2017). Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (47), 480-495.
- Baştürk M. (2013). *Ana Dili Edinimi*. Pegem Akademi. Ankara.
- Baştürk, M. (2013). *Ana dili Edinimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Baykul, Y. (1999). *İstatistik Metodlar ve Uygulamalar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bialystok, E. (2001). *Bilingualism in Development: Language, Literacy and Cognition*. New York: Cambridge University Press.
- Bican, G. (2017). İki Dilliliğin Tanımlanması: Kuramsal Tartışmalar ve Güncel Yaklaşımlar. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 353-366.
- Bley-Vroman, R. (1989). *Linguistic Perspectives on Second Language Acquisition*. Cambridge University Press. Edited by Susan M. Gass and Jacquelyn.
- Bloomfield, L. (1933). *Language*. New York: H. Holt and Company.
- Brown, D. H. (2000). *Principles of Language Learning and Teaching*. New York Pearson Education Company.
- Buran, A. (2009). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Dil Atlası*. Ankara: Biyografi Net.
- Buran, A. ve Çak, B. Y. (2019). *Türkiye'de Diller ve Etnik Gruplar*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cem-Değer, A. (1996). Evrensel Dilbilgisi ve Dil Edinimi Kuramı. *Dil bilim Araştırmaları Dergisi*. 7. 100-113.
- Chin, N. B. ve Wigglesworth, G. (2007). *Bilingualism: An Advanced Resource Book*. Oxon: Routledge Applied Linguistics.
- Chin, N. B., & Wigglesworth, G. (2007). *Bilingualism: An Advanced Resource Book*. Oxon: Routledge Applied Linguistics.
- Çömlekçi, N. (2001). *Bilimsel Araştırma Yöntemi ve İstatistiksel Anlamlılık Sınamaları*. Ankara: Bilim Teknik Yayınevi.
- Cook, V. (1993). *Linguistics and Second Language Acquisition*. New York: St. Martin's Press.
- Cummins, J. (1980). *The construct of language proficiency in bilingual education*. In J.E. ALATIS (ed.). Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics 1980. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Dehaene-Lambertz, G., Hertz-Pannier, L. ve Dubois, J. (2006). Nature and Nurture in Language Acquisition: Anatomical and Functional Brain-Imaging Studies in Infants. *Trends in Neurosciences*. 29 (7): 367-373.
- Demircan, Ö. (1988). *Dünden bugüne Türkiye'de yabancı dil: Arapça, Farsça, Fransızca, İngilizce, Almanca, Latince, İtalyanca dillerinin öğretimi ve Türkçenin bu diller karşısındaki durumu*. İstanbul: Remzi Kitabevi).
- Dündar, F. (2000). Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar, İstanbul: Çivi Yazıları.
- Ellis, R. (2003). *The Study of Second Language Acquisition*. İngiltere: Oxford Uni. Press.
- Field, F. W. (2011). *Key Concepts in Bilingualism*. New York: Palgrave Macmillan.
- Fillmore, L. (1991). Second-Language Learning in Children: A Model of Language Learning in Social Context. In E. Bialystok (ed.). *Language Processing in Bilingual Children* (49-69). Cambridge: Cambridge University Press.

- Friederici, A. (2005). Neurophysiological Markers of Early Language Acquisition: From Syllable to Sentences. *Trends in Neuroscience*, Oct. 9 (10): 481-488).
- Gökçe, B. (1988). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Grosjean, F. (2008). *Studying Bilinguals*. Oxford: Oxford University Press.
- Grosjean, F. Li, P. (2013). *The Psycholinguistics of Bilingualism*. UK: Wiley-Blackwell.
- Grosjean, François (1982). *Life With Two Languages: An Introduction to Bilingualism*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Güler, A. (1996). *XX. Yüzyıl Başlarının Askeri ve Stratejik Dengeleri İçinde Türkiye'deki Gayrimüslimler (Sosyoekonomik Durum Analizi)*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Haig, G. ve Matras Y. (2002). Kurdish linguistics: A brief overview (Language Typology and Universals 55), 3–14. *Akademie Verlag*.
- Haig, G. ve Öpengin E. (2014). Introduction to Special Issue Kurdish: A critical research overview. *Kurdish Studies* 2(2). 99–122.
- Haugen, E. (1973). Bilingualism, Language Contact and Immigrant Languages in the United States: A Research Report 1956-1970. In T. Sebeok (Ed.), *Current Trends in Linguistics* (Vol. 10, pp. 505-591). The Hague: Mouton.
- Haugen, Einar (1953). *The Norwegian Language in America: A Study in Bilingual Behaviour*, Philadelphia: Penn. University of Pennsylvania Press.
- Hoffmann, C. (1991). *An Introduction to Bilingualism*. London and New York: Longman.
- <https://www.ethnologue.com/language/kiu/>
- <https://www.ethnologue.com/language/kmr/>
- <https://www.merriam-webster.com/dictionary/bilingualism>
- Hull, R. ve Vaid, J. (2007). Bilingual Language Lateralization: A Meta-Analytic Tale of Two Hemispheres. *Neuropsychologia*. 45. 1987–2008.
- Hyltenstam, K. ve Abrahamsson, N. (2000). Who Can Become Native-like in a Second Language? All, Some or None? : On the maturational constraints controversy in second language acquisition. *Studia Linguistica*. 54 (2): 150-166.
- İslamoğlu, H. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Basım.
- J. N. Adams. (2003). *Bilingualism and the Latin Language*. Cambridge University Press.
- Kaptan, S. (1983). *Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri*. İstanbul: Kişisel Yay.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.
- Karahan F., Savaşçı M. (2021). *İki Dillilik ve İki Dilli Çocukların Eğitimi*, Editörler: İsmail Güleç, Bekir İnce, H. Neslihan Demiriz, Kesit Yayınları.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Keklik, S. (2015). *Çocukta Dil Edinimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Keskin, M. (2015). Zaza dili. *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi* 1(1). 93–114.
- Kevin, C. (2013). *Avram Noam Chomsky and His Cognitive Development Theory*. Arkansas Tech University. Date of Publications: June.
- Krashen, S. (1981). *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. California, Pergamon Press.
- Lambert, W., Havelka, J., & Gardner, R. (1959). *Linguistic Manifestations of Bilingualism*. American Journal of Psychology. 72(1). 77-82.
- Lightbown, P. M. ve Spada, N. (2000). *How Languages Are Learned*. İngiltere: Oxford Uni. Press.
- Long, M. E. (1993). Assessment Strategies for Second Language Acquisition Theories, *University of Hawaii at Manoa, Linguistics*. p. 225-249.
- Macnamara, J. (1967). The Bilingual's Linguistic Performance. *Journal of Social Issues*. 23: 58- 77.

- Macswan, J., (2000). The Threshold Hypothesis, Semilingualism and Other Contributions to a Deficit View of Linguistic Minorities. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences* 22 (1). 3–45.
- Meray, Seha L. (2023). *Lozan Barış Konferansı – Tutanaklar, Belgeler*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Michael H. L. (1990). *Maturational Constraints on Language Development*. Cambridge University Press. s.251-285.
- Oruç, Ş. (2016). Ana Dili, İkinci Dil, İki Dillilik, Yabancı Dil. *JASS*. No:45. p.279-290.
- Özçelik, D. A. (1981). *Araştırma Teknikleri Düzenleme ve Analiz*. Ankara: ÜSYM Yayınları.
- Özdamar, K. (2003). *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özek, F., Sağlam B., Gooskens C., (2023). Mutual intelligibility of a Kurmanji and a Zazaki dialect spoken in the province of Elazığ, Turkey, *De Gruyter Mouton*. 14(5), 1411-1449.
- Paradis, M. (2004). *A Neurolinguistic Theory of Bilingualism*. Hollanda: John Benjamins Publishing Company.
- Romaine, S. (1992). *Bilingualism*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Schachter, J. (1988). Second Language Acquisition and Its Relationship to Universal Grammar. *Applied Linguistics*. 9(3), 219:35.
- Sharwood Smith, M. (2017). Active–Passive Bilingualism and the Functional Distance Between L1 and L2 as Viewed Within One Unifying Theoretical Framework. In: Ardila, A., Cieřlicka, A., Heredia, R., Rosselli, M. (eds) *Psychology of Bilingualism. The Bilingual Mind and Brain Book Series*. Springer, Cham.
- Skinner, B. F. (1957). *Verbal Behavior*. (The Century Psychology Series.) Pp. viii, 478. New York: Appleton-Century-Crofts, Inc.
- Skutnabb-Kangas. T. (1981). *Bilingualism or Not: The Education of Minorities*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Skutnabb-Kangas. T. (1981). *Bilingualism or Not: The Education of Minorities*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Steinberg, D. D., Nagata, H. ve Aline, D. P. (2001). *Psycholinguistics: Language, Mind and World*. Essex, İngiltere: Pearson Education Limited.
- Türkçe Sözlük (2023). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Valdés, G. ve Figueroa, R.A. (1994). *Bilingualism and Testing: A Special Case of Bias*. Norwood, NJ: Ablex.
- Wasserman, L. H. (2007). The Correlation Between Brain Development, Language Acquisition and Cognition. *Early Childhood Education Journal*. 34 (6). p. 415-418.
- Wiley, T.G. (1996). *Literacy and Language Diversity in the United States*. McHenry. IL: Center for Applied Linguistics and Delts Systems.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Young, P. V. (1968). *Bilimsel Sosyal İncelemeler ve Araştırma*. (Çev. G. Bingöl ve N. İşçil). Ankara: Ege Matbaası.

EKLER

Ek 1. Anket Formu

ANKET FORMU

İki Dilli Bireylerde Türkçenin Ana Dili Olarak Edinimi ve Öğrenimi Süreçleri: Elazığ Örneği

(* İşareti ile başlayan sorular zorunludur.)

*Doğum yeriniz

Bu bölümdeki sorular (1-12. sorular arası) demografik bilgi ölçeğidir.

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Alacakaya	☐
Arıcak	☐
Baskil	☐
Karakoçan	☐
Keban	☐
Kovancılar	☐
Maden	☐
Merkez	☐
Palu	☐
Sivrice	☐

*Ait olduğunuz yaş aralığı

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

15-18	☐
19-25	☐
26-35	☐
36-45	☐
46-55	☐
56-65	☐

*Cinsiyetiniz

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Kadın	☐
Erkek	☐

*Şu anda yaşadığınız yer

(Sadece bir seçeneği işaretleyiniz.)

Alacakaya	☐
Arıcak	☐
Baskil	☐
Karakoçan	☐
Keban	☐
Kovancılar	☐
Maden	☐
Elazığ Merkez	☐

Palu ☐
Sivrice ☐

***Aşağıda verilen yaş aralıklarında nerelerde yaşadınız? İlgili yaş dönemi içinde birden fazla yerde bulunduyarsanız en uzun kaldığınız seçeneği işaretleyiniz. Örneğin; yazları köyde, kışları şehirde bulunmak gibi.**

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

	Köy	İlçe merkezi	Şehir merkezi
0-6 yaş arası	☐	☐	☐
7-13 yaş arası	☐	☐	☐
14-18 yaş arası	☐	☐	☐
19 yaş ve sonrası	☐	☐	☐

***Medeni durumunuz**

(Sadece bir seçeneği işaretleyiniz.)

Evli ☐
Bekar ☐
Diğer ☐

***Çocuğunuz var mı?**

Evli değilseniz bu soruyu atlayınız.

(Sadece bir seçeneği işaretleyiniz.)

Evet ☐
Hayır ☐

***Eğitim durumunuz**

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Okuryazar değil ☐
Okuryazar ☐
İlkokul mezunu ☐
Ortaokul mezunu ☐
Lise mezunu ☐
Üniversite mezunu ☐

***Mesleğiniz**

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Kamuda çalışıyorum ☐
Özel sektörde çalışıyorum ☐
Tüccarım/Esnafım ☐
Ev hanımıyım ☐
Öğrenciyim ☐
İşsizim ☐
Emekliyim ☐

Diğer ☐

***Etnik kökeniniz hangisidir?**

(Sadece bir seçeneği işaretleyiniz.)

Türk ☐
Kürt ☐
Zaza ☐

***Kendinizi ne hissedersiniz?**

(Sadece bir seçeneği işaretleyiniz.)

Türk ☐
Kürt ☐
Zaza ☐

***Ana diliniz nedir?**

(Sadece bir seçeneği işaretleyiniz.)

Türkçe ☐
Kürtçe ☐
Zazaca ☐

***Hangi dilleri biliyorsunuz? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz.)**

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Türkçe ☐
Kürtçe ☐
Zazaca ☐

Bu dilleri ne zaman öğrendiniz?

Sadece bildiğiniz diller için işaretleme yapınız.

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

	0-6 yaşında	7-13 yaşında	14-18 yaşında	19 ve sonrası
Türkçe	☐	☐	☐	☐
Kürtçe	☐	☐	☐	☐
Zazaca	☐	☐	☐	☐

Bu dilleri nerede(n) öğrendiniz?

Sadece bildiğiniz diller için uygun işaretlemeyi yapınız. Diğerlerini boş bırakınız.

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

	Evde/Aile içinde	Okulda	Sokakta/Çevrede	Eşimin Ailesinden	Askerde
Türkçe	☐	☐	☐	☐	☐
Kürtçe	☐	☐	☐	☐	☐
Zazaca	☐	☐	☐	☐	☐

***Konuştuğunuz ilk dil hangisidir? Eş zamanlı olarak iki dil konuştuysanız ikisini de işaretleyiniz.**

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

***Aile içinde hangi dil(ler)i kullanırsınız? Evliyseniz bu soruyu sadece kendiniz, eşiniz ve varsa çocuğunuz üzerinden değerlendiriniz. Bekârsanız; anneniz, babanız ve kardeşleriniz üzerinden değerlendiriniz. (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz.)**

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

***Anneniz hangi dil(ler)i konuşur? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz.)**

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

Annenizle en çok iletişim kurduğunuz dil hangisidir?

Erken vefat etmişse bu soruyu atlayabilirsiniz.

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

Annenizin ilk dili hangisidir?

Annenizin ilk dilini bilmiyorsanız atlayınız.

(Sadece bir seçeneği işaretleyiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

***Babanız hangi dil(ler)i konuşur? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz.)**

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

Babanızla en çok iletişim kurduğunuz dil hangisidir?

Erken vefat etmişse bu soruyu atlayabilirsiniz.

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

Babanızın ilk dili hangisidir?

Babanızın ilk dilini bilmiyorsanız atlayınız.

(Sadece bir seçeneği işaretleyiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

Eşiniz hangi dilleri bilir? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz.)

Evlı değilseniz 24-26. sorular arasını atlayarak 27. sorudan devam ediniz.

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

Eşinizle en çok hangi dilde konuşursunuz?

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

Eşiniz, çocuğunuzla/çocuklarınızla hangi dil(ler)de konuşur? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz.)

Çocuğunuz yoksa bu soruyu atlayınız.

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

***Evde çoğunlukla konuşulan dil hangisidir?**

(Sadece bir seçeneği işaretleyiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

***Duygu ve düşüncelerinizi en iyi hangi dille anlatabilirsiniz?**

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

Duygu ve düşüncelerinizi en iyi şekilde hangi dille yazabilirsiniz? (Yazmayı bilmiyorsanız bu soruyu atlayınız.)

(Sadece bir seçeneği işaretleyiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

Aşağıdaki dillerden hangisini ya da hangilerini 'Anlar; ama konuşamazsınız?'

Böyle bir durumunuz yoksa soruyu atlayabilirsiniz.

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

***Ana diliniz ile birlikte edindiğiniz ikinci diliniz hangisidir?**

(Sadece bir seçeneği işaretleyiniz.)

Türkçe

☐

Kürtçe

☐

Zazaca

☐

***İkinci dil(ler)i niçin öğrendiniz? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz.)**

(Bir ya da birden çok seçim yapabilirsiniz.)

Resmî dil olduğu için

☐

O dili konuşan insanlarla anlaşabilmek için

☐

Özel ilgi duyduğum için

☐

Ailemle anlaşabilmek için

☐

Askerlik sebebiyle

☐

Göç sebebiyle

☐

Okulda zorunlu olduğu için

☐

Mesleğim sebebiyle

☐

Aşağıdaki soruları 5 "Çok İyi", 1 "Kötü" olacak şekilde işaretleyiniz.

Anne/Baba erken vefat etmişse o seçenekleri atlayabilirsiniz.

(Her satırda sadece bir seçeneği işaretleyiniz.)

	5 Çok İyi	4 İyi	3 Orta	2 Kötü	1 Çok Kötü
İkinci dilinizle kendinizi ne kadar ifade edebilirsiniz?	☐	☐	☐	☐	☐
Annenizle en çok iletişim kurduğunuz dilde,	☐	☐	☐	☐	☐

kendinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?					
Babanızla en çok iletişim kurduğunuz dilde, kendinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?	☐	☐	☐	☐	☐
Türkçe ile kendinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?	☐	☐	☐	☐	☐

Aşağıdaki soruları, evliyseniz eşinizi ve çocuklarınızı; bekârsanız annenizi, babanızı ve kardeşlerinizi düşünerek cevaplayınız.

(Her satırda sadece bir seçeneği işaretleyiniz.)

	Evet	Hayır
Ailemde iki dil bilen var.	☐	☐
Türkçeyi iyi anlayabilirim; ama kendimi iyi ifade edemem.	☐	☐
Hem Türkçe ile hem diğer dilim ile kendimi iyi ifade edebilirim.	☐	☐
Bulduğum ortama göre iki dilden birini tercih ederim.	☐	☐
Annem ya da babam Türkçe konuşmadıklarında, onlara, Türkçe cevaplar vermeyi tercih ederim.	☐	☐
Annem ya da babam Türkçe konuşmadıklarında, onlara, konuştuğu dilde cevap vermeyi tercih ederim.	☐	☐
Herhangi bir devlet kurumuna (belediye, okul, hastane vb.) gittiğimde Türkçe konuşarak kendimi iyi şekilde ifade ederim. Kimsenin yardımına ihtiyaç duymam.	☐	☐
Herhangi bir devlet kurumuna (belediye, okul, hastane vb.) gittiğimde kendimi Türkçe ile ifade etmekte zorluk çekerim. Aile fertlerinden yardım alırım.	☐	☐

Ek 2. Etik Kurul Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 31/08/2020-408308

T.C.

FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı :97132852/302.14.01/
Konu :Etik Kurul Değerlendirmesi

YENİ TÜRK DİLİ ANA BİLİM DALINA

Anabilim Dalınız Arş.Gör. Yelda YEŞİLDAL ERAYDIN'a ait "**İki Dilli Bireylerin Türkçeyi Ana Dili Olarak Edinimi ve Öğrenimi Süreçleri: Elazığ Örneği**" konulu çalışma ile ilgili Etik Kurul Kararı ekte sunulmuştur.

Gereğini ve bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır.
Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ
Kurul Başkanı

rtibat : Pınar Arslan

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

ETİK KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR NO	ÇALIŞMACILARIN ADI SOYADI
27.08.2020	17	1	Sorumlu Araştırmacı : Arş.Gör.Yelda YEŞİLDAL ERAYDIN Yardımcı Araştırmacı:

KARAR

“İki Dilli Bireylerin Türkçeyi Ana Dili Olarak Edinimi ve Öğrenimi Süreçleri: Elazığ Örneği” konulu çalışma etik kurulumuzda görüşülmüş olup; çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oybirliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ (Başkan)			
Prof. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU (Üye)	İmza	Doç. Dr. Rıfat BİLGİN (Üye)	İmza
Doç. Dr. Süleyman İLHAN (Üye)	İmza	Doç.Dr. Haki PEŞMAN (Üye)	İzinli
Doç. Dr. İrfan EMRE (Üye)	İmza	Doç.Dr. Yunus Emre KARAKAYA (Üye)	İmza
Doç. Dr. Taner YILDIRIM (Üye)	İmza	Dr. Öğr. Üyesi Serkan BİÇER (Üye)	İmza
Doç.Dr. Erkan Turan DEMİREL (Üye)	İzinli	Dr.Öğr. Üyesi Ayşe Ülkü KAN (Üye)	İmza
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurul Sekreteri : Pınar ARSLAN			